SECVNDA PARS

CHRONICI CARIONIS,

A

PHILIPPO MELANTHONE AVCTI,

& expositi.

EPIGRAMMA

DE MONARCHIIs.

Aspicis vt iaceant diſiecti membra coloſſi,
Quem rex Chaldæa vidit in arce ſenex.
Stat tantùm pars ima pedum, ferróque, lutóque
Mixta, ſtatim rimis corruitura ſuis.
Deleuere vrbes Turci, populóſque potentes,
Nec gens imperium ſæuior vlla tenet.
Sunt igitur Turci magnæ pars ferrea plantæ,
Et ſunt infirmum cætera regna lutum.
Sed lapis abſque manu celſo de monte reuulſus,
Móxque aderit iudex Filius ipſe Dei.
Totius & plantæ delens ferrúmque, lutúmque,
Regna dabit populo non peritura ſuo.
Ergo Dei Gnato dedant ſe pectora noſtra,
Ipſius & diſcant iuſſa verenda ſequi.
Ω λόγε, Gnate Dei, noſtris in mentibus adſis,
Et flatu accendas pectora noſtra tuo.

Philippus Melanchthon.

ILLV-

ILLVSTRISSIMO, ET REVERENDISSIMO PRINCIPI, ET Domino; Domino Sigismundo, Archiepiscopo Meideburgensi, Primati Germanię, Administratori Halberstatensi, Marchioni Brandeburgensi, Duci Pomeraniæ, Silesię, &c. Burggrauio Noribergensi, &c. Principi clementissimo S.D.

NON *dubium est fateri sanos omnes, necessariam esse cognitionem historię omnium tẽporum, de Ecclesia pręsertim, & de serie Imperiorum, quę fuerunt in genere humano pręcipua, quantum sciri potest. Sed nostrę commemorationes, de vtilitate lectionis historiarum proponuntur iuniorum caussa, vt ad hanc considerationem inuitentur, quam si qui nõ expetunt, amentia eorum & detestanda, & deploranda est. Aliquid igitur in vestibulo primæ partis huius compendij, de serie temporum mundi, de vtilitate huius lectionis dixi, iuniorum caussa, meásque adhortationes multis prodesse optarim.*

Ego quidem bono studio, hoc compendium instituí, sed fateor quod res est: vt in longo itinere, ita in hoc opere, quò longiùs progressus sum, eò magis defatigatus sum. Initia mundi & Imperiorum habent & res splendidiores, & scriptores meliores.

Quanta magnitudo est diuinorum operum, in eductione Ecclesię ex Ægypto, in constitutione, & defensione politiæ Mosaicę: quanta virtus in Monarchiis, in Cyro, in Dario Histaspis, in Philippo Macedone, in Alexandro, Antigono, Pyrrho: in Atticis ducibus Miltiade, Themistocle, Cimone, Aristide: in Romanis Camillo, Fabiis, Marcellis, Scipionibus, Æmiliis, Pompeio, Iulio, hos vtcunque complexi sumus in priore libello. Et quid dulcius est lectione sacrorum scriptorum, ex quibus illorum historiæ excerpendæ fuerunt, vt Prophetarum, deinde Herodoti, Thucydidis, Xenophontis, Diodori, Liuij, Iulij. At post Augustum, prater initia Ecclesię Christi, quid in cæteris est, quod delectare legentem possit.

Cohorresco, intuẽs illa monstra Imperatorum, quæ sequuntur plurima, ac deploro hanc ingentem calamitatem generis humani, quod in summo fastigio conspici sapientiam, & virtutẽ,

Deus velit, tamen plurimi Imperatores ſpurciſſimę bellu æ fuerunt. Nec habet ſequens ætas poſt Auguſtum, ſcriptores diſertos, quia ἀπὸ ἔργων ἀ κλεῶν ἀκ ὀξὺν ἔπη κλλὰ, *& quia deterrebantur idonei ſcriptores metu tyrannorum. Præterea, quàm triſtia ſpectacula ſunt laniena Theologicæ, Hæreticorum rabies, vlulatus furiarum in impijs dogmatibus, Sinonia conſilia in incitandis aulis, præſtigia ſophiſmatum in tuendis manifeſtis mendaciis. Quare hic mihi labor, priore multò & difficilior & moleſtior fuit. Pertexui tamen & hanc partem, quia literarum ſtudioſos neceſſe eſt, integram temporum ſeriem noſſe.*

Quod autem, voce diuina, prædictum eſt: In ſenecta mundi maiores fore Imperiorum, & Hiſtoriæ cõfuſiones, id in hac parte Eccleſiæ conſpicitur. In dilaceratione Romani Imperij quantùm initio ſeditionum fuit, poſtea, quàm multæ gentes, antea ignotæ, inter ſe orbem terrarum partitæ ſunt. Interea & doctrinæ extinctæ ſunt, & ἀναρχία licentiam præbuit malis ingenijs, ſpargendi infinita deliria. Harum calamitatum conſideratio ad quid prodeſt, inquies?

Exiſtimo bona ingenia moneri primùm, vt magis cogitent, quantis periculis viuant: deinde vt nauigantes in ſæuiſſima tẽpeſtate, duas res adhibeant, inuocationem Dei & diligentiam, qua ſuo quiſque loco, mandatas operas modeſtè facit, ne in ipſa naue ſeditioſi tumultus oriantur. Ita nunc & aſſiduis votis petamus, vt filius Dei ſuam cymbam gubernet, & ſemper inter nos aliquam ſibi Eccleſiam colligat, & præbeat ei mediocria hoſpitia, nec ſinat fieri infinitas diſſipationes. Deinde accedat hæc diligẽtia: Vt gubernator nauis, ſeu ex ſtellis, ſeu ex magnetis acie iudicat, quà dirigenda ſit nauis: ita nos, magna cura, circumſpectemus quæ, & vbi ſit vera Eccleſia, Deum rectè inuocans, quod iudicari ex genere doctrinæ poteſt. Non enim ſunt aut paruæ, aut obſcuræ res, de quibus diſſenſiones ſunt.

Facilè eſt iudicium, qui homines, in quibus locis, manifeſta idola, & manifeſtè abſurda tueãtur, & qui ad defenſionem errorum, parricidia addant. Hæc non tegi poſſunt grandiloquentia Staphyli, aut præſtigijs ſophiſtarum, qui ſui theatri plauſus captant. Simus memores vocis Pſalmi: Beati, qui habitant in domo tua, Dominie. Et rectè Nazianzenus:

Ζητῶ Νῶε κιβωτὸν, ὑπὲρ ὕδατος ἄφατον ἀνάξω.

Deinde cùm conſiteris in hac naue, quę verè eſt eccleſia, modeſtè facito mandatas operas, non moueto ſeditiones inter remiges, quædam incommoda ſapienter feras, coniunctionem tuearis, circumſpectes quales ſint qui ſeditiones mouent, & quas cauſſas habeant. Qui tam inſcitia peccant, ſed multò plures ambitione,

bitione, cupiditate vindicta, & auaritiæ, qui morbi facilè deprehendi possunt Samosatenum, ambitio, & aulica potentia, apud Zenobiam, impulit, vt Iudaicas corruptelas sereret.

Quàm multi apud Constantinum, & deinde apud Iulianũ, vt potentiam aut opes venarentur, veritatem abiecerunt: non indulgeamus his cupiditatibus, de quibus inquit Naziãzenus: Ταῦτα μὴν οἶσι φίλον κερδαίνειν κερδάτω· εἶπα. Αὐτὰρ ἐγὼ χρὴ πλήσομαι ἀτρεμέων. *Anteferamus vniuersæ Ecclesiæ salutem nostris commoditatibus. De hoc enim ferè dici potest illud Sophocleũ*

Ἥδ' ὀρθὴ ἐν σώζεσθαι τὴν ταύτης ἔπι
Πλέοντες ὀρθῆς, τὰς φίλας πτισάμεθα.

Est historia pictura generis humani, in qua & Imperiorum & Ecclesiæ ærumnæ, & pericula cernuntur, quæ aspicientes, & in ciuili consuetudine, & in Ecclesia modesti simus, intuentes & nostram & alienam infirmitatem, cogitantes etiam illud, exorta incendia non facilè restingui, & ferè semper ex vno tumultu, longi temporis bella, & orbis mutationes sequi. Quantã ruinam traxit Ariana discordia? ex qua postea Mahometici furores orti, maximã partem generis humani à Deo auulserũt.

Hæc cogitanda sunt in lectione historiarum, & mentes ad modestiam flectenda sunt. Prodest etiam scire in Ecclesia, quid saniores, quolibet tempore, iudicauerint, & quæ ipsi vetustiora testimonia protulerint. Necesse est enim, nosse primæ, & purioris Ecclesiæ sententias. Spero igitur & hunc nostrum laborem studiosis profuturum esse, &, vt prosit opto.

Volui autem, & in hac editione, mentionem tui nominis facere, Illustrissime & Reuerendissime Princeps: propter easdem caussas, quas exposui in priore editione, ac Celsitudinem Tuam oro, vt honestas doctrinas, & rectè docentes, authoritate tua, contra rabiem sophistarum, qui & doctrinas & disciplinam delere conantur, tuearis.

Toto pectore autem Filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum crucifixum pro nobis, & resuscitatum, sedentem ad dextram æterni Patris, ac dona largientem hominibus, oro, vt semper in his regionibus Ecclesiam sibi colligat, eámque gubernet, & protegat, Amen. Anno 1560. *Die* 25. *Martij, quo die Filius Dei, Dominus noster Iesus Christus, ante annos* 1526. *in cruce pro nobis victima factus est. Et scribitur, eo die creatos esse Adam, & Heuam, ante annos* 5522.

Illustriss. Celsitudinis
Tuæ seruus,

PH. MELANCHTHON.

LIBER TERTIVS,
DE QVARTA monarchia.

VM Daniel quartam Monarchiam nominat, & pingit, non tantùm à Iulio, aut Augusto eam orditur, sed complectitur tempus, quo vrbs Roma summum imperium tenuit, etiam ante bella ciuilia. Et cùm adeò terribilem speciem pingit, significat bella ciuilia; & deinde sæuitiam, quam tyranni in illo Imperio, in Ecclesiam exercuerunt; quia hæc duo mala maximas vastationes, in genere humano, ante Gotthica, Sarracenica, & Turcica tempora, fecerunt. Iterum verò consideremus, quare Deus notam voluerit esse seriem Monarchiarum: videlicet, quia vult sciri, has generis humani confusiones non fore sempiternas, sed aliquando finem futurum esse, & sequuturam meliorem ecclesiæ vitam. Vult item sciri, quo tempore Filius Dei, se ostensurus fuerit hominibus, & postea in fine mũdi sit iudicaturus. Idcò Monarchias distinguit, vt monstraret tempus aduentus Filij. Ac prædicit Filium in quarta Monarchia venturum esse. Non igitur deficiamus à Deo, sed expectemus aliam vitam, & sciamus illud tempus melioris vitæ, non procul esse. Hæc, & alia multa considerandasunt, in lectione Danielis. Nos ad seriem redeamus. Vsitatum est orditi quartam Monarchiam à Iulio, vel Augusto, eam consuetudinem nos quoque sequimur.

ANNOTATIO ANNORVM.

Ab initio Iulij inchoãtur anni Augusti, cum Augusto tribuuntur anni quinquaginta sex.

Imperator Octauius Cæsar Augustus tenuit Imperium, ab interitu Iulij, anno 56. In his annis inclusi sunt anni 12. in quibus habuit collegam Antonium.

Cùm autem inchoãtur anni Augusti, ab interitu Iulij, initiũ erit ab anno vrbis Romæ septingẽtesimo vndecimo.

Anno mundi ter millesimo, longẽtesimo vicesimo tertio.

Anno à morte Alexandri, vsque ad interfectum Iulium vt

Ptolemæus

Ptolemæus numerat, ducenteſimo octogeſimo ſecundo.

Anno, ante Chriſtum natum ex virgine Maria, quadrageſimo ſecundo, ab interitu Iulij.

Eſtque diligenter obſeruandum, vbi anni Antonij includantur, aut non includantur.

Mirandi ſucceſsus Auguſti conſiderentur in integris hiſtoriis, & opera Dei eſſe agnoſcamus, conſtitutionem Imperij in horribilibus confuſionibus, quales tunc fuerunt, Bruto, Caſſio, Dolabella, Lepido, L. Antonio, Sex. Pompeio, M. Antonio paſſim bella mouentibus. Hos omnes diuinitùs oppreſſit Auguſtus: cùm adoleſcens primùm conſul factus fuiſſet, natus annos viginti.

Nomen Cæſaris habuit, propter adoptionem; quia Iulius eum, cùm natus eſſet ex Accia filia ſororis Iulij, adoptauit, & hæredem ſcripſit. Ideò fuit hoſtis interfectorum Iulij.

Iula, ſoror Iulij, Accius Balbus, maritus Iuliæ.

Accia, filia Iuliæ, & Accij Balbi, nupta Octauio.

Octauius Auguſtus, filius Octauij, & Acciæ.

Bellis ciuilibus finitis extincto Antonio, præcipua bella geſsit Auguſtus per Tiberium, in Pannonia, & Norico. Item per Druſum Germanicum in Rhetia, & Vindelicis. Poſtea, non procul à Moguntia, Druſus cùm in prælio crus fregiſſet, mortuus eſt. Strabo inquit lib. 7. inter Salam, & Rhenum præliatem, læſum eſse. Suprà autem de Norici, & Rhetiæ appellationibus dictum eſt. Noricum, eſt inferior Bauaria, & Auſtria. Rhetia, quæ ab Alpibus vſque ad Auguſtā Rheticā porrigitur, Tirolenſis regio, & vicinia. Anno Auguſti Imperatoris quadrageſimo ſecundo, natus eſt ex virgine Maria, Filius Dei, Dominus noſter IESVS CHRISTVS, qui eſt λόγος æterni Patris, ac protulit ex ſinu æterni Patris, promiſsionem gratiæ, & alloquutus eſt primos Patres, & ſemper colligit æternam Eccleſiam; & aſſumſit humanam naturam, vt eſſet Mediator, Redemtor, & Saluator, merito, & efficacia: de qua, tota doctrina Euāgelij cognoſcenda eſt, ſicut præcipit æternus Pater: Hic eſt filius meus dilectus, quo delector: hunc audite. Vt autem prædictum fuit, natus eſt Chriſtus ex Virgine, in fine politiæ

Mosaicæ, cùm iam peregrinus Rex esset Herodes, sicut prædictum fuit: Non auferetur sceptrum à Iuda, nec Magister à pedibus eius, donec venerit Siloh.

In dicto Eliæ, etiam tempora mundi sic distributa sunt, vt significetur, Messiam se ostensurum esse mundo, post quatuor millenarios. Natus est Christus ex Virgine, anno mundi ter millesimo nongentesimo sexagesimo tertio. Ita apparet ferè completos esse quatuor millenarios. Estque hic annus, à morte Alexandri, annus trecentesimus vicesimus quartus. Annus vrbis Romæ, septingentesimus quinquagesimus primus.

DE HARMINIO DVCE Cheruscorum.

DIon scribit, Quinto Sulpitio, & Poppeo Sabino Consulibus, trucidatas esse Romanas legiones in Germania: quarum dux fuit Quintilius Varus. Incidit autem horum Cõsulatus, in annum vndecimum ætatis Christi; quo tempore Iudæa tranquilla erat. Cùm enim Archelaus tria millia ciuium, qui in templum confugerant in Paschate interfecisset, & summum sacerdotium traderet, & eriperet, quibus vellet, & magna sæuitia multitudinem irritaret, vnde crebræ seditiones oriebantur: Augustus, vocatum Romam, relegauit in Galliam, & dedit rectorem Iudææ, Coponium. Ita nunc primùm in formam prouinciæ Iudæa redacta est, concessa tamen genti αὐτονομία in religione, & iurisdictione inferiore. Hoc modo pacem Deus Iudææ tribuit, per Romanos Magistratus, vt Ecclesiæ reliquię seruarentur, & Zacharias, Simeon, Iohannes, Christus, & deinde Apostoli aliquantisper locum docendi haberent. Nam Herodes, & eius posteri, non faciebant finem lanienæ, trucidabant præcipuos viros, & assiduis seditionibus occasionem præbebant.

Cùm igitur pax esset, Coponio regente Iudææ, Christus, anno duodecimo suæ ætatis, Ierosolymæ in tẽplo docuit.

Ante eum annum, aut circiter, in Germania tres legiones Romanæ interfectæ sunt ab Harminio, quem nominãt Ducẽ Cheruscorum, quos fuisse inter Salam, & Harciniam syluam, versus Gossariam, non dubium est. Et vox Cheruisci adfinis est appellationi huius temporis *Hertzische*. Iam enim Romani, domitis Noricis, & Rhetia, procedebant in arctoam Germaniæ oram, quam & propriè Germaniam vetustas nominauit. Sintq; notæ appellationes.

Nomen,

Nomen & regionem Bohemiæ, adhuc nouit hæc ætas. Quia Boij, gens Alpina, in ea loca transierant, ad syluam Gabretam, quæ nunc Bohemica appellatur. Marcomanni vicini sunt, nunc Morauí.

Ab altera parte fuerunt Hermunduri, qui nunc Misnẽses nominantur: quia expresse inquit Tacitus: Albim in Hermunduris oriri. Et Strabo, vicinos esse, dicit, Hermunduros Longobardis, quorum sedes fuit à confluente Albis & Salæ, in ripa Albis occidentali, quæ nunc est regio Meideburgensis, & Halberstadiensis.

Vltra Salam, ad Harciniam, fuerunt Cherusci, ad Northusen & Gosslariam.

Sub Cheruscis, & Longobardis, fuerunt Bructeri, in regione Brunsuicensi, vbi adhuc reliqua est appellatio montis Bructeri. Sic & Claudianus: *venit accola sylvæ Bructerus Harciniæ.*

E regione Longobardorum, in ripa Albis orientali, fuisse Senonas, manifestè adfirmat Strabo; quæ regio nunc appellatur vetus Marchia, circa Stendaliam, & vicinas vrbes. Ac gentis integritatem ita prædicat, vt singat etymologiam à σεμνὸς quod est à σέβειν.

Sub Bructeris fuerunt Cauci, seu Cayci, ad Visurgim, vsque ad Bremam. Est autem vetus appellatio. Nam cùm nominat Homerus Pœonas, & Mysos, adiungit eis Cauconas. Quare inde ad nostrũ littus, cùm Cimbris, aut Henetis, progressos esse, existimo.

Caucis proximi sunt Frisij. Deinde Teutones & Ditmarsi, qui tamen progressi à littore, tenuerunt oram Westualiæ, & oram Cleuensem. Fuerunt in Westualia & Augriuari, vnde reliquum nomen est *Engern.* Et appellatio Angli huic adfinis est.

Sicambri, Geldrenses. Et videtur nomen factum, vel à Lacubus, & mari, *See am Meere*, vel à victoribus Cimbris.

Cimbri magnam partem littoris, ad Cimbricam Chersonesum, tenuerunt: videlicet tractum Megalburgensem. His vicini, supra Rostochium, fuerunt Burgundi.

Versus orientem, in littore, fuerunt Sueui, qui nunc Pomerani nominantur, & pars Prussiæ.

Deinde Getæ, quos Plinius Guthones appellat. Obseruandum est enim nomina eadem, alios magis, alios minus agrestí, & horrido sono pronunciasse. Placet etymologia Gedani, quod dicunt à Getis & Danis nominatum esse, nec aliud nomen Gothinos, quàm Getas esse iudico.

Progreſſiones gentium etiam conſiderandæ ſunt. Nam, Iulij tempore, Sueui in Weſtualiam tranſierunt. Poſtea eis, ab Auguſto, ſedes datæ ſunt in Rhetia, vbi nunc reliquum eſt nomen Sueuiæ.

Catti, ſunt Heſsi, & aliquouſq; vicini, vnde eſt Catthẽelnbogen. Et nomen Catti, idem eſt, quod Haſsi, aliquantulum mutata veteri pronuntiatione. Hos ſcribit Tacitus, cum Cheruſcis bella geſsiſſe de fontibus ſalis. Intelligo igitur, Heſſos & proximos Turingos, geſsiſſe bella, cùm Harciniis, de ſalinis, quæ ſunt nobis vicinæ, in ripa Salæ,

Cattis, verſus Rhenum, vicini fuerũt Tencteri, qui ſunt, à Francofordia, quæ eſt in ripa Meni, verſus Moguntiam, & ripam Moſellæ, vſque ad Coloniam Agrippinam; tractus *VVederavv*, & Naſsaënſis, & Vuidenſis.

Idem nomen eſſe iudico, Tencteros, & Tungros. Nominantur autem Tungri, infra Coloniam, Iuliacenſes: etſi poſtea longiùs progreſsi ſunt.

Sunt, è regione Coloniæ, verſus Occidentem, Vbij, *die Eiffel*. Supra Vbios, ſunt Treuiri, & Vangiones, *von Gavv*, qui ſunt Wormacienſes.

Supra hos, ſunt Nemetes, Spirenſes.

Charitini, tractus Vuirtebergenſis. Idque nomen factum eſt ab Hortis, *Gertner*.

Supra hos, ad meridiem, ſunt Rhetij.

Ad occidentem ſunt Eluetij.

Ad ſeptentrionem, ſunt Vſipij, qui nunc Franci nominantur. Sunt autem multa nomina, gentium migrationibus, & imperiis nouis, mutata:, vt, cùm Frãci latè dominarentur, magna pars Germaniæ, & Galliæ, Francia dicta eſt.

Heneti, à Viſtula ad Albim procedentes, dederunt nouas appellationes Sileſiis, & multis vicinis, etſi ego quidẽ exiſtimo, Henetos, etiam ante Gotthica tempora, mixtos fuiſſe gentibus Teutonicis: quia Dion expreſsè ſcribit, Albim oriri in montibus Vandalicis.

Apud Tacitum ſunt Elyſij, videlicet Sileſij, aut Lyſatij, mutata voce in ſonum elegantiorem.

Hac breui nominum explicatione, in hoc compendio, contenti ſimus.

Pugna Harminij, facta eſt in Weſtualia, non procul à Padelborn, inter fluuios Lippiam, & Amiſiam. Sic enim Tacitus expreſsè inquit: Quacunque vaſtatum, haud procul Teutoburgenſi ſaltu, in quo reliquiæ Vari legionum, eæque inſepultæ, dicebantur. Ibi Harminius dux Cheruſcorum,

ſcorum,& Longobardorum, vt Velleius narrat,id eſt,harum regionum inter Albim, & ſyluam Harciniam, quæ nunc propriè nomen habent Saxoniæ, ſeu regionis Meideburgenſis, Gaſſarienſis, & Brunſuicenſis; deleuit tres Romanas legiones. Quintil. Varus ſibi ipſe mortem conſciuit. Romæ ideò tanta conſternatio fuit, vt Auguſtus ſæpè exclamaret, Quintili, redde legiones: quia metuebant, Harminium rectà in Italiam tranſiturum eſſe, vt olim Cimbri fecerant. Sed arte regreſſus eſt Harminius, quia aduerſus eum vicini conducti ſunt, ab altera parte Boiemi,ab altera Sueui.

His hoſtibus domitis, creuit Harminij potentia, cùm iam teneret has regiones continuas, quæ nunc nominantur Weſtualia,Harcinia,Saxonia,Marchia,Myſnia & Bohemia,quarum,ſi ſunt coniunctæ,& concordes,magnum robur eſſe,manifeſtum eſt.

Quum autem annos duodecim, poſt deletas Quintilij legiones,patriam, & vicinas regiones,victor tenuiſset, & non ſolùm virtus eius, ſed ætas etiam formidabilis eſset, dolo Tiberij Imperatoris, cognati ipſius conducti domi eum interfecerunt. Et narrat Tacitus interfectum eſſe anno ætatis ſuæ triceſimo ſeptimo. Fuit igitur ſingularis naturæ pręſtantia,cùm iuuenis res tantas geſſerit. Tantùm enim biennio ſuperauit Alexandri ætatem.

Exiſtimo Virgilium ad hunc Harminium alludere,cùm alium quendam,hoc nomine,deſcribit. Fuit enim Cheruſcus Harminius Romæ obſes.

Deijcit Harminium,nudo cui vertice fulua
Cæſaries,nudique humeri,nec vulnera terrent,
Tantus in arma patet.

Hæc de Auguſti temporibus annotaſſe ſatis ſit,de quo cogitantes,præſentiam Dei in Imperiis agoſcamus. Cùm totus orbis terrarũ,extincto Iulio,ciuilibus bellis arderet, Deus hunc iuuenem, qui non erat prælior, mirabiliter texit,& adiuuit, & per eum reſtituit in Imperio,pacem,leges,iudicia,& gubernationis ordinem,quo ſtetit aliquantiſper ad poſteros hæc Monarchia. Eſt igitur Auguſtus inter ſapientes,bonos,& vtiles generi humano Principes numerandus: & conſiderandum eſt, magnam ſequentium diſſimilitudinem eſſe: vt dona Dei diſcernamus à peſtibus generis humani.

Anno mundi ter milleſimo, nongenteſimo ſeptuageſimo nono.

Anno à condita Roma septingentesimo sexagesimo septimo.

Anno à nato Christo ex virgine septimo decimo.

TIberius Imperator successit Augusto: & statim initio, Senatus in eius acta iurauit. Fuerat autem adoptatus ab Augusto, cùm esset Liuiæ filius, & prudentiam, ac circumspectionem eius, in regendis exercitibus, Augustus probasset. Tenuit Imperium annos viginti tres.

Mores priuati quales fuerint, significanter ostendit descriptio præceptoris, cùm nominauit eum, lutum sanguine maceratum. Fuit enim natura insuauis, ironica, & sæuitiã aliquantisper occultans, & tamen impura, sæua, ac lupina.

Anno quintodecimo Tiberij, Christus, anno tricesimo ætatis suæ, baptizatus est à Iohanne Baptista. Súntque illustria testimonia baptismo addita, in quibus se Deus manifestè patefecit: quæ cogitanda sunt quotidie, in inuocatione, cùm discernimus nostram inuocationem ab Ethnica, agnoscentes æternum Patrem, Filium, Dominum nostrum Iesum Christum, & Spiritum sanctum, & cogitantes, cur miserit æternus Pater, Filium, & Spiritum sanctum.

Hic tursus admonendi sunt iuniores, de prædictione Danielis, cuius verba, cùm de multis magnis rebus nos doceant, & confirment, sæpè cogitanda sunt, complectuntur enim Euangelij summam, & simul indicant tempus, quo Messias, & concionaturus, & passurus erat, stante adhuc Ierosolyma, & adsumant futurum, vt postea deleatur politia Mosaica.

Hæc prædictio perspicuè refutat multos Iudæorum errores. Negant natum esse Messiam, negant passurum esse, ignorant doctrinam de remissione, & de iustitia, quam donat Messias, somniant instauraturum esse politiam Mosaicam. Hæ blasphemiæ omnes refutantur testimonio Danielis, quod extat in capite 9. his verbis: Septuaginta Hebdomades præfinitæ sunt, super populum tuũ, & super vrbẽ sanctuarij tui, vt finiatur præuaricatio, & obsignetur peccatum, & fiat propitiatio pro iniquitate, & adducatur iustitia sempiterna, & compleatur visio, & prophetia, & vngatur Sanctus sanctorum.

Scito igitur, & intelligito: Ab exitu sermonis, vt redeat populus, & ædificetur Ierusalem, vsque ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt, & habitabitur, & ædificabuntur plateæ, & muri in angustia temporum.

Et

Et, post hebdomades sexaginta & duas, excindetur Christus. Et non erit ei populus & sanctuariũ. Et vastabit populum dux veniens. Et finis eius in inundatione. Et post finem belli, definita desolatio.

Et confirmabit testamentum multis, hebdomade vna. Et in dimidio hebdomadis, cessabunt hostia, & sacrificiũ. Et super aram erit abominatio desolatrix. Et vsque ad finem durabit præfinita desolatio.

Expresse inquit: Post hebdomades septem & sexaginta duas, id est, post hebdomades sexaginta nouem passurum esse Messiam. Et insigni verbo vsus est, Karath, quo significat excindere.

Intelligantur autem annorum hebdomades, vt, Leuitici vicesimo quinto capite, lex loquitur. Nec de initio horum annorum prolixè disputabo.

Etsi Cyrus concesserat Iudæis reditum in pattiã, tamen, absente eo, res impedita est. Quia Cambyses, mouens bellũ aduersus Ægyptios, noluit Iudæos cũ Ægyptiis cõiungi.

Rursus autẽ, post annos quadraginta sex, cùm anno secundo Longimani decretũ esset, vt Iudæis reditus concederetur, ædificatio tẽpli, & reditus processerunt. Nam anno Longimani sexto, templum completũ est. Eo tempore, per prophetas, Zachariam & Haggęum promissus est reditus.

Ac rectiùs est sumere initium hebdomadum à diuino sermone, videlicet prophetico, à secundo anno Longimani, aut à sexto.

Sunt autem ab anno Longimani secundo, iuxta Metasthenem, ad initium Alexandri, centũ quadraginta quatuor. Ab initio Alexandri, post Darij mortẽ, iuxta libros Maccabęorum, & Iosephum; sunt anni trecenti & decem, vsque ad Christum natum. Adde triginta annos à Christo nato, vsque ad eius baptismũ. Erunt igitur à secũdo Longimani anno, vsque ad baptismũ Christi, quadringenti octoginta quatuor. Sunt autem hebdomades sexaginta nouem anni, quadringenti octoginta duo. Deinde in dimidio sequentis hebdomadis, Christus concionatus, & passus est.

Nec magna discrepantia erit computationũ, si certiores historias sequamur, etiamsi exiguæ differentiæ occurrent, quia in regum annis, interdum pars anni, duobus attribuitur. Hæc annorum Danielis congruentia cum tempore aduentus Christi, piis grata sit. Deinde excidiũ vrbis Ierusalem perspicuè testatur, Messiam exhibitum esse, cùm exhiberi eum, adhuc stante politia Iudaica, oportuerit, in

qua, cùm esset inchoata Euangelij prædicatio, postea, deleto hoc populo, Ecclesia colligitur ex gentibus.

Hìc considerandum est, & quę sint discrimina doctrinarum Legis, & Euangelij: quod sit discrimen verę Ecclesiæ, à politia Iudaica: & quomodo Ecclesia inde vsque ab initio generis humani collecta sit.

Anno Christi tricesimo quinto, anno Tiberij decimo nono, Paulus, iter faciens ad Damascum, conuersus est ad agnitionem Christi, cùm iam annus, post Christi resurrectionem, exactus esset.

Commoratus aliquot diebus in vrbe Damasco, cùm ostenderet suam confessionẽ, Iudæi, hostes Euangelij, struxerunt ei insidias. Demissus igitur ex muro in calatho, discessit in Arabiam, & ibi triennio docuit.

Postea venit Ierosolymam, & ibi quindecim dies, apud Petrum mansit. Hic congressus Petri & Pauli, factus Ierosolymæ, incidit aut in vltimũ annum Tiberij, aut in Caligulæ initia, videlicet in annum Christi tricesimũ octauum.

Deinde Paulus Tarsum profectus est, vnde rediit in Syriam, regnãte Claudio, cùm Herodes Agrippa phthiriasi mortuus esset, & in Seleucia, & in Cypro docuit. Sunt autem ab initio Caligulæ, vsque ad mortẽ Herodis Agrippæ, anni octo, videlicet vsque ad annum Christi, quadragesimum sextum, qui est annus Claudij quartus. Tamdiu Paulus in ora vicina Tarso, in Cilicia docuit.

Ex Syria rediit in Ciliciam, quo tempore in Iconio, & Lystris cõcionatus est. Inde rediit Antiochiam in Syriam, vnde missus est ad synodum Apostolorum, cuius mẽtio fit in Actis capite 15. Ea synodus incidit in annum Christi quinquagesimũ primum, qui est annus Claudij nonus. Annus à conuersione Pauli sedecimus. Ideò Paulus inquit, se, post quatuordecim annos, rursus Ierosolymam venisse, & ibi cum præcipuis viris, de doctrina colloquutum esse.

Eo tempore fames in Asia, & Europa fuit tanta, vt modius sex drachmis emeretur, cuius precium mediocribus annis erant tres sestertij, id est, numuli nostrates viginti quatuor. Erat, lege, modius tribus sestertiis, inquit Cicero, in Verrinis. Drachmæ autem precium est, tres nostrates grossi. Plus igitur quintuplo superabatur vsitatum preciũ. Ideò in Apocalypsi dicitur de fame, in qua chœnix, cuius precium erant tres nostrates nummuli, valeret denario, id est tribus grossis. De hac fame loquuntur & liber Actorum Apostolorum, & Suetonius, & Dion.

post

post synodum Paulus rediit in Lystram, & sibi Timotheum adiunxit, anno à sua conuersione sedecimo, & longiùs processit in Galatiam, Phrygiam, & Mysiam.

Inde traiecit ad vrbem Philippos, anno decimo septimo à conuersione. Liberatus ex carcere, discessit ex Philippis ad vrbem Thessalonicen, vbi, cùm Iudæi contra eum concitassent populum, à nobilibus defensus est.

Inde Athenas nauigauit, vbi amplexus est eius doctrinam Dionysius, qui fuit Senator Areopagiticus. Inde Corinthum venit, anno à conuersione decimo octauo, vbi commoratus est annum, & sex menses. Corinthi scripta est epistola Pauli ad Romanos, circiter vicesimum annum à conuersione.

Postea rursus in Asiam nauigauit, & Ephesi biennio, & tribus mensibus commoratus est. Adiit & Laodiceam, vbi ad Timotheum scripta est prior epistola. Inspexit & Galatarum Ecclesias. Expressè enim in Actis cap. 19. dicitur, diu commoratum esse in Asia.

Inde secundò rediit in Europam, ac, in vrbe Philippensi, scripsit duas epistolas ad Corinthios. Rursus ex Philippis in Asiam nauigauit, anno à conuersione vicesimo quarto, aut circiter, quo tempore Neronem tenuisse Imperium Romanum, annorum ratio ostendit. Nauigatio in Paschate inchoata est, vt expressè in Actis dicitur, voluisse Paulum ante Pentecosten Ierosolymam venire: quò cùm venisset, captus, tota æstate circunducitur. In hyeme nauigat Romam, cùm quidem in itinere tres menses in insula Melite Paulus & cæteri, qui simul nauigauerant, commorati essent.

Romæ fuit in libera custodia, vbi ad eũ accedere multi poterãt. Et à Nerone interfectus est, anno Christi septuagesimo, qui fuit postremus annus Neronis. Et quidem post paucos menses, Nero sese ipse interfecit, cùm pridie ingẽs terræ motus fuisset, in quo species Neroni fugienti obuersata est, quasi dehiscceret terra, & erumperent animæ interfectorum ab ipso, impetum in eum facturæ. Ita sensit Nero initia æternorum cruciatuum.

Tantum fuit curriculum Pauli, in quo bonam partem Asiæ minoris peruagatus est, & bis in Europam venit, antequam Romam missus est, vbi narrat liber Actorum, biennio eum habitasse in domo conducta. Ostendit autem temporum ratio, aliquãtò diutius eum ibi fuisse. Nec verò tantum voce multos docuit, sed etiam optimis scri-

ptis doctrinam Ecclesiæ illustrauit. Et Deus eius ministerium resuscitatione mortuorum, & aliis testimoniis confirmauit.

Hæc ingentia Dei beneficia, grati celebremus, & consideremus ad quarum rerum intellectum Pauli scripta præcipuè conducant. Non tantùm dimicat de abrogatione ceremoniarum, vt eũ Monachi interpretati sunt, sed doctrinam omnibus temporibus necessariam tradit. Planissimè ostendit Legis & Euangelij discrimen. Pugnat de exclusiua Gratis, vt discernat promissionem Gratiæ à Legis promissionibus. Docet, quæ sint beneficia propriè per Euãgeliũ donata. Quomodo homo sit iustus coram Deo. Quomodo tollatur peccatum, & reddatur iustitia sempiterna. Quid interfit inter iustitiam Spiritus, & iustitiam politicam. Harum maximarum rerum doctrina, omnibus temporibus necessaria, illustratur à Paulo, qui quidem est lumen propheticarum concionum, & eo lecto, prophetę intelliguntur, & consensus agnoscitur.

CATALOGVS ANNORVM Pauli.

Anno Christi	Anno post conuers. Pauli.	
35	1 *Annus conuersionis Pauli.*	
36	2 *Iuit Paulus in Arabiam.*	
37	3	
38	4	
39	5 *Iuit in Tharsum, Actor. 9.*	
40	6	
41	7	
42	8 *Barnabas Paulum ex Tharso Antiochiam ducit, Act. 11.*	
Anno Christi,	Anno post conuersionem Pauli.	
43	9	
44	10 *Iuit in Cyprum, Act. 13. comitante eum Barnaba, & iubente Spiritu sancto. Ibique Sergius proconsul conuertitur.*	
45	11 *Profectus est in Pergen Pamphyliæ, Antiochiam Pisidiæ, Iconium, & vicinas vrbes, Actor. 14.*	
46	12	
47	13	
48	14 *Fames prædicta ab Agabo, totum terrarum orbem afflixit.*	

affligit. Iosephus.

49 15
50 16
51 17 *Synodus Ierosolyma, cui Paulus interfuit, Act. 15.*
52 18 *Rediit in Iconium, & Lystram, vbi Timotheum sibi adiunxit, & traiecit in Macedoniã. Et fuit Corinthi, vbi scripsit epistolam ad Romanos.*
53 19
54 20
55 21 *Rediit in Asiam, & cùm fuisset biennio, Ephesi, Timotheo Ecclesiam, abiens, commendauit.*
56 22 *Rediit in Phrygiam, vbi Laodiceæ scripsit primam epistolam ad Timotheum.*
57 23 *Rediit Paulus in Macedoniã, prius peragrata Phrygia, & finibus Galatarum, cúmque venisset in*
58 24 *Macedoniam, scripsit in Philippis, vtramque epistolam ad Corinthios non longo interuallo. Postea rediit in Asiam, ac venit Mitylenem. Item in Samum, & Miletum, Actor. 20.*
59 25
60 26 *Postremum iter ad Ierosolymam, quò cùm venit, capitur, & biennio Cæsareæ captiuus tenetur.*
61 27
62 28 *Remissus Romam. Sed tunc liberatus ex ore leonis, vt 2. Timoth. narrat.*
63 29
64 30
65 31
66 32
67 33 *Fuit biennium in conductu.*
68 34
69 35 *Interfectus Paulus à Nerone, paulò ante eius mortẽ.*
70 36 *Decimus quartus Neronis, quo Nero sibi consciuit mortem.*

Dion scribit, auem, quæ nominatur Phœnix, ante postremum annm Tiberij conspectam fuisse. Quod, si verum est; cùm Phœnix sit pictura renascentium ex morte, significatum est, eo tempore, Christum ex morte reuixisse, & doctrinam Euangelij spargi, quæ affirmat mortuos reuicturos esse.

Anno mundi quatermillesimo primo.
Anno Romæ, septingentesimo, octogesimo nono.
Anno Christi, tricesimo nono.

CAIVS CALIGVLA.

CAius Caligula ſucceſſit Tiberio, tenuit Imperium annos tres, menſes decem. In cuius hiſtoria vtrumque deplorandum eſt, quod horribiliter degenerant nati ex parentibus qui excelluerũt naturæ bonis, & quod in faſtigio rerum humanarum ſæpè tetra portenta dominantur. Natus fuit C. Caligula ex laudatiſſima ſtirpe.

Druſus frater Tiberij, mortuus in Germania, acceptо vulnere.

Antonia coniunx, filia Antonij ex Octauia.

Claudius Imperator,

Germanicus mortuus in Syria, veneno interfectus à Piſone, iuſſu Tiberij. Excelluit virtute, rexit Germaniam, & inde Armeniam & Syriam. Latino carmine reddidit Aratum.

Agrippina vxor Germanici, Agrippæ & Iuliæ filia: vnde nomen eſt Coloniæ Agrippinæ ad Rhenum.

Ex his natus eſt Caligula teterrima bellua.

Voluit ſe adorari. Statuam ſuam miſit collocandam in templum Ieroſolymæ. Tres ſuas ſorores ſtuprauit. Multos Senatores & alios crudeliter interfecit: cuius dictum eſt: Oderint dum metuant. Conatus eſt abolere Homerum, & Virgilium, & libros Iuriſconſultorum. Sed cùm non diu regnaſſet, interfectus eſt à Phereo tribuno militum.

Anno mundi, quater milleſimo quinto.

Anno Romæ, ſeptingenteſimo nonageſimo tertio.

Anno Chriſti, quadrageſimo tertio.

CLAVDIVS.

CLAVDIVS ſucceſſit Caligulę. Tenuit Imperium annos tredecim, menſes octo, & dies viginti. Vixit annos ſexaginta quatuor, natus patre Druſo, quem ſupra diximus, inter Salam & Rhenum vulnus accepiſſe: patruus Caligulæ. Regnare cœpit, cùm annum ageret quinquageſimum. A militibus ex latebris eſt tractus, ac primus Imperium mercatus eſt, promittens ſingulis militibus quaterdena ſeſtertia, id eſt, trecẽtos coronatos & quinquaginta.

In ſtudiis eloquentiæ eò proceſſit, vt hiſtorias ſcripſerit: qua in re magiſtrum habuit Liuium. Sed fatuitas eius multipli-

multipliciter exagitata est, cùm præcipuè regeretur à libertis, quorũ ingentia furta, & sycophantiã populus detestabatur. Fuítque in eos pronunciatus versus in Theatro: Ἀφόρητός ὄστιν ὀτυχῶν μαστιγίας, vt vulgò dicitur: Asperius nihil est misero, cùm surgit in altum.

Claudij tẽpore dira fames fuit in Asia, & Europa, vt suprà diximus, in qua fame modius frumenti emptus est sex drachmis, cùm aliàs, mediocribus annis, vsitatum precium tres sestertij essent, id est, nostrates nũmi viginti quatuor. Eius famis initium fuisse anno quinto Claudij, scribitur.

In Ecclesia hæc facta sũt: Maria virgo, mater Christi, ex hac vita discessit, Claudij tẽpore, cùm, vt Nicephorus scribit, annum ageret nonum & quinquagesimum. Fuit ergo superstes, post resurrectionem Filij, annos aliquot, & vidit initia Ecclesiæ eius temporis; multa ingentia miracula, & supplicia sanctorum, & consiliis suis rexit Apostolos.

Apud vicinum Clementẽ legitur, & Petri coniunx affecta esse supplicio, vbi dicitur: Voce Petri confirmata est, qui iussit eam recordari Domini. Id si verum est, circiter idem tempus factum esse videtur, quo Maria decessit.

Sub Claudio, & Iacobũ interfecit rex Herodes Agrippa, qui & ipse non multò post, phthiriasi periit. Deinde Claudius Iudæam rursus in formam prouinciæ redegit.

Nec multò post synodus fuit Apostolorum, anno, post resurrectionem Christi, sedecimo, qui fuit annus Claudij octauus, aut circiter. In ea Synodo doctrina de gratia, & fide repetita est; & asseueratio tradita est, non esse necessariam obseruationem ceremoniarum Mosaicarum. Hanc asseuerationem Apostoli, non authoritate humana, condiderunt; sed cùm scirẽt doctrinam de fine politiæ Iudaicæ, & de discrimine regni politici, & regni Christi, & iustitiæ ceremoniarum, & iustitiæ æternæ, à Deo, per Prophetas, reuelatam esse; has diuinas prædictiones repetiuerunt, & illustrauerunt.

Sed hi, qui contendunt Synodos, & Episcopos habere authoritatem condendi nouas leges, quas amplecti Ecclesiam necesse sit, citant decretum in ea Synodo factum, de Idolothytis, scortatione, suffocato, & sanguine. Ad hanc obiectionem respondendum est: Scortationem, & esum Idolothytorum, prohiberi vniuersaliter, omnibus temporibus, autoritate decalogi. Ergo quod ad ista attinet, nihil noui constituerunt Apostoli, sed tantùm repetiuerunt decalogum, qui est lex æterna, & immutabilis.

Sed de ſanguine, & ſuffocato, conſuetudinem veterem traditam à Noe, retinuerũt. Qua ratione factum fuit, cùm capiebantur vrbes ex Ethnicis, eis tantum imponere præcepta moralia, non ceremonias Moſaicas. Has vrbes etiam volebant retinere conſuetudinem, à Noe traditam, ne homines veſcerentur ſanguine, & ſuffocato. Fuítque forma decreti Apoſtolici, ſumpta ex illa veteri forma, qua ſemper vſi erant Iſraelitæ, captis vrbibus Ethnicis. Quare nec in hac re aliquid noui conſtituerunt: ſed prohibitio Idolothytorum & ſcortationis, repetitio præceptorũ erat, de vitando cultu idolorum, & de vitandis libidinum confuſionibus.

Claudij tempore, & Simon Magus Romam venit, qui, magicis præſtigiis, tãtùm venerationis adeptus eſt, vt ſtatua ei, cum inſcriptione, poſita ſit: SIMONI DEO SANCTO, cum quo magna certamina Petro Apoſtolo fuiſſe, ſcribitur. Cúmque Simon Magus tandem iactitaret, ſe in cœlum aſcenſurum eſſe, ſublatus eſt à Diabolis in aërem. Sed Petrus imperauit Diabolis, vt eum abiicerent. Ita decidens in terram, extinctus eſt. Ac leguntur, illis primis temporibus, contra Apoſtolos, à Diabolis multa hoſtium genera excitata eſſe. Iudęi & Ethnici manifeſtam ſæuitiã, contra veram Eccleſiam, exercebant. Magi, & Hæretici, variis præſtigiis, eam turbabant. Multi ſeditioſi, prætextu nouæ libertatis, magnos tumultus mouebant; vt Ægyptius, qui à Fœlice præſide oppreſſus eſt.

Hæc exempla conſideranda ſunt, ne multitudine hoſtiũ frangamur hoc tempore: ſed quæramus veram Eccleſiam, quæ perſpicua teſtimonia habet, ex ſcriptis Propheticis, & Apoſtolicis, & Symbolis. Huic nos cõſtanter adiungamus, etiamſi aliæ factiones, quarum magna potentia, & multitudo, eam oppugnant.

Anno mundi, quater milleſimo nono.
Anno vrbis Romæ, octingenteſimo ſeptimo.
Anno Chriſti, quinquageſimo ſeptimo.

DOMITIVS NERO.

CVM Claudius veneno necatus eſſet, à coniuge Agrippina; Imperator factus eſt à militibus, Domitius Nero, anno ſeptimo decimo ætatis, cum promiſiſſet eis tantundem pecuniæ, quantum Claudius dederat, videlicet, ſingulis trecentos quinquaginta coronatos. Vixit annos triginta, menſes nouem. Regnauit annos tredecim, menſes octo. Interfecit matrem, duas coniuges, Octauiam, & Po-

& Popeam,& multos præſtantes viros. Exercuit magnam ſæuitiam in Chriſtianos, hac occaſione, quòd,cùm magna pars vrbis Romanæ incendio periiſſet, quòd,ipſo volente, eius familia, direptionum cauſa, excitauerat, falsò dixit authores eſſe Iudæos, quo nomine & tunc Chriſtianos comprehendebant. Interfecit Paulum,& Petrum. Et quidem,de Paulo,idem omnes affirmant.

Reliquam Neronis hiſtoriam omitto,in qua repetenda eſt querela; & quòd degenerant tam multi à maioribus, qui naturæ bonis,& virtute excelluerunt: & quòd in ſummo faſtigio generis humani, in quo præcipuè eminere ſapientia & virtus debebant, tam multa tetra portenta dominantur.

Anno Chriſti,ſexageſimo tertio, videlicet,poſt reſurrectionem Chriſti,triceſimo, Iacobus,filius Alphæi, Epiſcopus Eccleſiæ in Ieroſolyma collectæ, interfectus eſt,ſæuitia Ananiæ ſummi Sacerdotis,qui & iuuenis,& Sadducæus erat. Etſi enim non licebat Iudæis quenquam vltimo ſupplicio afficere; tamen, abſente præſide,multùm valuit authoritas ſummi Sacerdotis,præſertim, cùm alioqui Iudæa plena eſſet ſeditionum.

Erat autem mortuus Feſtus, & nondum venerat Ieroſolymam ſucceſſor Albinus. Hac vſus occaſione Ananias, ſuam factionem incitat,ad interficiendum Iacobum, & alios multos accuſatos,propter Euangelium,ſuppliciis afficit;etiam contra Romanorum iudiciorum ordinem. Hæc acta ſunt anno decimo,ante excidium Ieroſolymæ. Anno Neronis ſeptimo.

Poſt Iacobum,frater eius Simeon,filius Cleopę, Epiſcopus Ieroſolymę factus eſt,qui vixit vſque ad Traiani tempora,functus Epiſcopi officio plus quadraginta annis. Eduxit Eccleſiam ex Ieroſolymis, aliquātò ante obſidionem, trans Iordanem,in oppidum Pellam. Deinde multos reduxit ad ruinas, vbi cum Iudæi, odio Chriſtiani nominis, apud Traianum accuſauerunt; quod,cùm eſſet ex ſtirpe regia, videretur nouā ſeditionem moliri. Quare,cùm annos centum & viginti vixiſſet, vltimo ſupplicio affectus eſt.

Hic exitus duorum fratrum fuit,qui ſanguine proximi fuerunt Chriſto. Nati ſunt enim ambo ex vna matre, ſorore Mariæ virginis:ſed Iacobi pater,fuit Alphæus:Simeonis Cleopas.

Cur autem Eccleſia cruci ſubiecta ſit, diſcendum eſt ex fontibus doctrinæ, quam Deus, in Euangelio patefecit;

vbi dicitur : Oportere nos ſimiles fieri imaginis Filij Dei.

Neronis tempore, arſit ingens cometa , ſex menſibus: progrediens ab ortu ad occaſum , nonnihil deflectens ad meridiem , vt ſcribit Seneca, quem vellem tempora certiùs cõmemoraſſe,& dixiſſe, quo in loco, prope quas ſtellas accenſus eſſet. Quid ſignificauerit,euentus oſtenderunt: multorum ciuium interitus , in mutatione Imperij, poſt Neronem; vt poſtea dicemus. Sequuta eſt & totius Iudææ vaſtatio.

Erat autẽ Galliæ præſes, vir iuſtus,& fortis,Iulius Vindex,qui, cùm non toleranda eſſe Neronis ſcelera , palàm oſtenderet,præſertim,cùm & Gallia nouis expilationibus oneraretur; facilè perſuaſit vniuerſæ Galliæ,& ſuis exercitibus , vtà Nerone deficerent , fuítque hortator Sergio Galbæ in Hiſpania , vt contra Neronem , ad vrbem Romam accederet , & orbem terrarum tam tetro Tyranno liberaret , ſéque promittit , ſuos exercitus ipſi adiecturum eſſe. Defecerunt à Nerone & Germanici exercitus.

Interea & Senatus legatos ad Sergium Galbam mittit: & Neronem iudicat hoſtem : & Hiſpanici exercitus Sergium Galbam nobilitate, & autoritate prẽſtantem ſenem, qui iam ſeptuageſimum tertium annum attigerat , Impẽratorẽ ſalutarunt. In conſenſu Senatus,præcipuorum Ducum,& exercituum , iuſtè decretum eſt, vt Tyrannus tolleretur. Quia ſummus Senatus , & ſummi duces debent punire Tyrannos , manifeſtam crudelitatem , ſine fine,exercentes. Et in hac pœna,Deus oſtendit vtrunque,conſeruare ſe Imperia , honeſtorum Ducum conſenſu , & tamen punire crudelem,& obſcœnum Tyrannum.

Cognito aduentu Sergij Galbæ, Nero fugit ex vrbe Roma. Qua in fuga, ingens terræmotus factus eſt. Et terra Neroni dehiſcere viſa eſt , & ſpectra occurrerunt interfectorum ab eo. Cùm autem audiuiſſet,prope eſſe equites, à Senatu miſſos , ad eum interficiendum , ipſe gladio ſe transfixit. Hic exitus teſtimonium eſt iudicij diuini , & congruit ad regulas, Omnis,qui gladium acceperit gladio peribit. Et,Omnis anima,quæ fecerit abominationes has, eradicabitur. Fuit autem poſtremus eorum,qui ex Auguſti filiabus & neptibus nati ſunt.

Domitius Nero, pater Neronis

Agrippina,vxor Domitij,filia Germani-

Impe-

Imperatoris, ci, proneptis Augusti.

Nero Imperator.

Post eum, multiplex laniena sequuta est. Sergium Gal-
bam interfecit Otto. Deinde, superatus Otto, prælio, à Vi-
tellio, qui rexerat Germaniam, seipsum occidit. Vitellius,
adueniente Vespasiano, fugiens, ex latebris extractus, à mi-
litibus interfectus est, & cadauer à canibus laceratum est.

Anno mundi, quater millesimo tricesimo tertio.
Anno vrbis Romæ, octingentesimo vicesimo primo.
Anno Christi, septuagesimo primo.

VESPASIANVS.

HOc anno inchoamus imperium Vespasiani, mox à Neronis interitu. Etsi enim, amplius anno, duraue-
runt bella ciuilia, Galbæ, Ottonis, Vitellij: tamen, his præ-
teritis, quia eodem anno inter se dimicarunt, mox à Nero-
ne Vespasianum numeramus, qui illis viuentibus, in Iudea
Imperator salutatus est. Regnauit annos decem, minus
sex diebus. Per hunc Deus restituit formam Imperij, or-
dinem prouinciarum, distinctionem exercituum, leges, &
iudicia, cùm, sub tot portentis, Caligula, Claudio, Nerone,
& in laniena Ottonis, & Vitellij, magnæ confusiones, in
toto genere humano, extitissent. Sed tamen aliqui fuerunt
in prouinciis honesti Magistratus, quorum virtus retinuit
vtcunque imperij speciem. Nam Vespasiani consiliis, &
virtute melior status est. Numeratur ergo inter sapientes,
iustos & vtiles Principes. In aureo eius, est capricornus,
globum tenens, prioribus pedibus.

Cùm ex Iudæa discederet, Romam profecturus, filio
Tito mandauit, vt bellum Iudaicum gereret, quod, viuo
Nerone, inchoatum erat. Cùm enim Flori, quem Nero in
Iudæam miserat, rapacitas, & crudelitas præbuisset occa-
sionem mouendi seditiones, & Cestius, Syriæ præses vici-
nus, & Florus infeliciter cum Iudæis pugnassent; multitu-
do Iudæorum palàm rebellare cœpit, nacta Ducem tur-
bulentum Manaimum, id est, Castrensem, qui milites Ro-
manos, vbicunque deprehendit, occidit; & fuit hortator
ad recuperandam libertatem. Hic, magnitudo periculi,
coëgit in Syriam mittere Ducem virtute præstantem. Mis-
sus igitur est Vespasianus, qui initiò Galilea recepit, dein-
de filium iussit obsidione cingere Ierosolymam. Ea obsi-
dio inchoata est in festo Paschatos, videlicet 14. Aprilis;
anno secũdo Vespasiani, anno Christi, septuagesimo secũ-

do, anno post resurrectionem Christi, ferè quadragesimo.

Initio belli, Manaimus occiderat summum sacerdotem Ananiam, cum Romanis sentientem. Sic Ananias, qui Iacobum Episcopum Ierosolymæ, & alios sãctos multos interfecit, pœnas dedit. Successit ei summus sacerdos Anaꝰ nus Romanorum hostis. Hunc Zelotæ, aliquantò post interfecerunt. Nam Iudæi, & inter sese, & cum Romanis dimicarunt. Legatur autem integra historia, & non solùm magnitudo calamitatum, sed etiam causſæ considerentur. Ostendit Deus, in hoc horrendo exemplo, iram suam aduersus omnia peccata, & præcipuè aduersus sæuitiam, quę exercetur contra veram Ecclesiam Dei. Vocátque Deus, hoc tristi spectaculo, omnes homines ad conuersionem, ac denunciat pœnas æternas, & præsentes omnibus, qui non confugiunt ad Mediatorem Dominum nostrum Iesum Christum, sicut secundus Psalmus expresse concionatur: Osculamini Filium, ne quãdo exardescat ira eius, &c.

Cogitemus autem, cùm Deus non pepercerit illi stirpi, quam antea prætulit omnibus gentibus, in qua multa de sese testimonia ediderat, ex qua nati erant Patres, & Prophetæ: quantò minùs parcet aliis regnis, & gentibus, *quæ* habẽt similia delicta: vt & Paulus monet: Cum naturalibus ramis non pepercerit, nec tibi parcet. Voluit autem Deus & alia multa significare, de delctione politiæ Iudaicæ.

Primùm, vult hanc vltimam euersionem testimoniũ esse, quòd missus sit Messias, quem stante hac politia, cõspici, & audiri docentem, & ostendentem testimonia, & monẽtem; & resuscitatum oportuit, vt Daniel prædixerat.

Secundò, hæc rudera, & hi cineres ostendunt, Messiam non missum esse ad constituendum regnum politicum: sed ad restituenda bona æterna, vt Daniel inquit: Adducetur iustitia sempiterna.

Tertiò, hæc rudera, & cineres ostendunt, ceremonias, & forenses leges Mosis, non oportere imponi Ecclesiæ, vt & tunc multi contendebant, & sæpè, aliis temporibus, eá quæstio præbuit occasionem magnis tumultibus.

Die decimo Augusti, Templo ignis iniectus est, à quo conflagrauit, nec postea vnquã restitutũ est; etsi Iudæi politiã suam, & Templũ, magnis seditionibus motis, sæpè restituere conati sunt. Sed euẽtus ostendit, omnes humanos conatus, contra decretum Dei, infelices, & irritos esse.

Deinde die octauo Septembris, quãtum vrbis reliquum fuit, combustũ est. Sunt autẽ anni, ab exercitu ex Ægypto,

vsque

vsque ad hanc vltimam politiæ Iudaicæ destructionem, mille quingenti octoginta duo. Hic numerus diligenter considerandus est, vt nunc quoque non procul abesse tempus cogitemus, quo Filius Dei rursus se generi humano ostendet, & omnia regna impia delebit. Hæ commonefactiones, in hac insigni historia, adiungendę sunt, ad tristissimi exempli lectionem. Interea tamen & Ecclesia, quæ Ierosolymæ fuerat, seruata est trans Iordanem. Vt postea, cùm mediocris tranquillitas rursus in Iudæa esset, ad Ierosolymæ ruinas rediit.

Anno mundi, quater millesimo quadragesimo tertio.
Anno Romæ, octingentesimo tricesimo primo.
Anno Christi, octuagesimo primo.

TITVS VESPASIANVS.

TItus Vespasianus patri successit. Tenuit imperium annos duos, menses duos, dies viginti. Vixit annos triginta nouem, menses quinque, dies viginti quinque. Laudatissimus fuit, ac propter iustitiam, & beneficentiam, nominatus est, Amor & Deliciæ generis humani. Patrem viuentem debita pietate coluit, & tamen consilia gubernationis adiuuit. Cúmque disertus esset in Latina, & Græca lingua, plurima edicta formauit, & plurimas orationes, in Senatu, Patris nomine habuit.

Imperium eius fuit incruentum, nec recepit accusationem contra eos, qui dicebantur maledixisse Imperatori; inquiens: Ego, cùm nihil faciam dignum, propter quod contumelia afficiar, mendacia nihil curo. Delatores etiam, qui, propter prædam, alios accusabant (nam pars bonorum delati, ad delatorem perueniebat) cæsos flagellis aut fustibus, deportari iussit. Fratri Domitiano, cùm insidias ei strueret, pepercit; eúmque lachrymans, hortatus est ad mutuum amorem, cùm quidem successorem eum iam nominasset. Sed tamen opinio fuit, veneno extinctum esse Titum, quod frater dari curasset.

Anno mundi, quater millesimo quadragesimo quinto.
Anno Romæ, octingentesimo tricesimo tertio.
Anno Christi, octogesimo tertio.

DOMITIANVS.

DOmitianus successit fratri. Tenuit imperium annos quindecim, dissimilis patri, & fratri; crudelis, occultator, diffidens, suspicax, & insidiator, obscœnus & rapax.

Domitiani tempore, bellum, aduersus Romanos, motũ est à Decebalo, qui Daciam, & vicinas regiones tenuit ad Istrum. Nec dubium est, tunc Daciam dictam esse, quæ nunc est, partim Transsyluania, partim Walachia.

Virtus Decebali, à Dione, his verbis descripta est:

Δεινὸς μὲν σωθεῖναι πολέμια, δῆλος ὢν καὶ προϊδέσθαι, ἐπελθεῖν δ' ὕστερος, καὶ χωρήσας καὶ ἐνέδρας τεχνίτης, μάχης ἐργάτης, καὶ καλῶς μὲν νίκην χρήσασθαι, καλῶς δ' ἡττῶν διαθεῖναι εἰ δοίη.

Tanta virtus cùm fuerit Decebali, Romanos exercuit, annos circiter sedecim, & vix tandem à Traiano Imperatore victus est, vt infrà dicetur. Etsi autem Domitianus, aduersus eum susceperit expeditionem, tamen non accessit ad hostes, sed abdidit se in lustra libidinum, & multos amicos interfici iussit. Cúmque C. Fuscus, missus contra Decebalum, cum legionibus trucidatus esset, pecunia pacem emit; ac rediit triumphaturus, & passim trophæa victoriæ collocauit. Poëtæ etiam, quia videri non rudis poeticæ voluit, fictis laudibus, vtranque expeditionem, priorem aduersus Cattos, & posteriorem contra Dacos, celebrant, vt Statius inquit:

------*Frena tenentem,*
Rhenus, & attoniti vidit domus ardua Daci. Item:
Et coniurato deiectos vertice Dacos.

Sed de expeditione in Germaniam, contra Cattos, Dió inquit: Profectus in Germaniam, ne quidem conspectis hostibus, rediit. Cattos autem tenuisse Hassiam, & vicinas aliquas regiones, vestigia veterum appellationum indicant, Castella, & Cartenellenbogen. Et Traianus postea, cùm eos compesceret, in vicinis locis exercitum habuit, & in vrbe Colonia Agrippina primùm, accepit decretum de successione in Imperio.

Exercuit autem Domitianus multiplicem crudelitatẽ. Trucidauit multos Christianos, Iudæos, & Ethnicos. Fortassis autem, & propter Iudæorum tumultus, asperior Christianis factus est: quos passim interfici iussit. Hęc, post Neronem, proxima persequutio in Christianos numerata est, in qua & Iohannes Euangelista, cùm Ecclesiam Ephesinam doceret, relegatus est in insulam Pathmon.

Cùm autem Domitia coniunx reperisset catalogum interficiendorum, scriptum in pagella, in quo & ipsius, & multorum amicorum, & libertorum nomina erant: re deliberata cum illis, liberti Domitianum interfecerunt. Sed amici prius cum Nerua egerunt, vt Imperium, illo interfecto,

interfecto, reciperet, ne milites seditionem mouerent.

DE ECCLESIA EIVS TEMporis.

DOmitiani tempore, superstites fuerunt in ea parte orbis terrarum, quæ nobis, propter Romanum Imperium, nota est, Iohannes scriptor Euangelij, qui, post resurrectionẽ Christi, vixit annos septuaginta duos. Dicitur enim ex hac vita discessisse, anno quarto Traiani, anno Christi cẽtesimo secũdo, anno ętatis suę octogesimo nono.

Simeon filius Cleopæ, Episcopus Ierosolymæ, interfectus tempore Traiani, cum attigisset annum centesimum vicesimum.

Ignatius Episcopus Antiochiæ, qui affirmat, se Christũ, post resurrectionem vidisse.

Clemens, Episcopus vrbis Romæ, cuius mentionem fecit Paulus in epistola ad Philippẽses. Et hic, Traiani tempore, epistolam ad Corinthios scripsit, quam diu Ecclesia Corinthiorum, quotannis relegere solita est.

Titus in Creta, qui attigit annum ætatis suæ nonagesimum quartum. Et his adiuncti fuerunt multi eorum auditores, qui, cum eis, incorruptam Euangelij doctrinam retinuerunt.

Polycarpus, auditor Iohãnis, passus sub Marco Antonino Philosopho, & Vero, Imperatoribus. Hi, & similes multi, & auditores, cum eis consentientes, fuerunt vera Dei Ecclesia. Et hi doctores, quos nominaui, testes, & assertores fuerunt veræ, & incorruptæ doctrinæ.

Simul autem illo tempore, horribiles confusiones fuerunt. Ethnici & Iudæi palàm erant hostes Filij Dei. Deinde alia organa Diabolorum tetros furores sparserunt. Ita multos diuersos hostes Ecclesia habuit: sicut nunc, non soli Turci, & Papistæ, sunt hostes veræ Ecclesiæ, sed etiam multi fanatici homines, Anabaptistæ, Seruetistæ, Stenckfeldiani, &c. Plurimi autem impostores tunc, Domitiani tempore, exorti sunt, &, vt fit in erroribus, & dissensionibus, vno capite Hydræ præciso, postea tria nata sunt. Nec singulorum furores recitabo, sed hanc considerationem iudico vtilem esse, de quibus controuersiis, præcipua fuerint certamina in Ecclesia, quorum similia deinceps mota sunt, & hoc tempore mouentur.

Quatuor fuerunt præcipuæ controuersiæ.

Prima de Filio Dei. Cerinthus & Ebion contenderunt, tantùm esse humanam naturam in Christo. Et nihil esse

Christum, antequam ex virgine natus est : sicut & postea Samosatenus, & recèns Seruetus contenderunt.

Secunda controuersia fuit similis Anabaptisticæ , vt Carpocratis , & multorum, qui finxerunt , Christianos oportere facultates conferre in commune , & probauerunt confusiones libidinum.

Tertia fuit Ebionis, & multorum aliorum, qui contenderunt, oportere seruari ceremonias Mosaicas.

Quarta fuit tetra confusio , orta ex quæstione de causa mali. Marcion, & ante eum, Basilides, posuerunt duo principia contraria, coæterna, bonum & malum, φῶς καὶ σκότος, & finxerunt Stoicam necessitatẽ in bonis, & malis actionibus, & multa portentosa deliramenta addiderunt.

Harum quatuor sectarum contagia, semper postea hæserũt in Ecclesia. Omnes autem sectæ, de iustitia communem errorem habuerunt, homines esse iustos, propter propria opera: & alij impostores plus, alij minus præstigiarum addiderũt; vt Menander fuit Magus. Aliqui imitati Theogoniam Hesiodi, finxerunt magnam turbam Deorum, quam allegoricè interpretati sunt, vt eluderent doctrinam de Filio Dei, & de Spiritu sancto.

Hæc præfari in genere volui, quia Diabolus similes furores , omnibus temporibus, spargit, paulùm mutata specie. Necesse est igitur considerare integrum corpus veræ doctrinæ, & tenere confirmationes, & refutationes.

Primùm autem confirmentur pij , aduersus hoc ingens scandalum, videlicet, quòd, in tot dissidiis, dubitatio oritur, vbi sit veritas, & an aliqua sit Ecclesia Dei, distincta à cæteris gentibus. Huic scandalo opponamus articulum fidei: Credo esse Ecclesiam sanctam catholicam : & quæramus, quæ & vbi sit illa ecclesia, scilicet, quæ retinet scripta Prophetica, & Apostolica , & Symbola: & intueamur miracula , quæ Deus voluit esse testimonia huius doctrinæ. Discamus etiã ex ipsa doctrina à Deo tradita, semper horribile odium esse in Diabolis, & eius organis, aduersus Ecclesiam, vt in prima concione dicitur: Inimicitias ponã inter serpentem, & mulierem. Non igitur excutiant nobis fidem hæc tristia spectacula. Cogitemus & hoc, cùm in illo flore Ecclesiæ, tantùm fuerit dissidiorum , hanc vltimam senectam non fore tranquilliorem.

Quia verò easdem controuersias Diaboli sæpè renouant , pertinet ad historiam sciri , qui fuerint assertores veritatis, quibus vsi sint testimoniis. Iohannes refutauit Cerinthum,

Cerinthum, & Ebionem. Fuit auditor Iohannis Polycarpus Episcopus Smyrnę: Polycarpi, Irenæus, cuius extat liber, qui perspicuè defendit hãc sententiam: Quod in Christo, nato ex virgine Maria, sint duæ naturæ: λόγος & natura humana, assumta ex virgine: Et quod λόγος non significet sermonem euanescentem, sed λόγον ὑφιστάμενον, qui sẽper adfuit Ecclesiæ, & cùm Abraham, & aliis patribus locutus est. Huius scriptoris testimonium prodest, ad confirmandam veritatem, περὶ λόγου, quæ postea in Symbolo Niceno recitatur. Nam Irenæus antecessit Synodum Nicenam ferè ducentis annis.

Scribit idem libro tertio: Polycarpum narrasse historiã de morte Cerinthi. Cùm Iohannes Ephesi, venisset in balneum, & ibi videret sedere Cerinthum, inter suos applausores, disputantem & blasphemias contra Filium Dei spargentẽ, dixit Iohannes suo comitatui: Discedamus, quia statim domus obruet sonantem has blasphemias, & auditores. Egresso Iohanne, domus statim collapsa, Cerinthum & turbam reliquam oppressit.

Sunt apud Irenæum & aliæ refutationes, vtiles nostris temporibus, aduersus Anabaptistas, & alios, de Magistratibus, & ceremoniis Moysis. Rursus autem infra, de plerisque controuersiis. Hæc nunc monuisse satis sit, de controuersiis temporum Domitiani.

Anno mundi, quater millesimo, sexagesimo primo.
Anno vrbis Romæ, octingẽtesimo quadragesimo nono.
Anno Christi, nonagesimo nono.

NERVA.

NERVA Cocceius, interfecto Domitiano, successit, agens annum sextum, & sexagesimum. Tenuit Imperium, annum vnum, menses quatuor, & dies nouem. Princeps iustus, & beneficus fuit, iniustè damnatos sub Domitiano restituit. Prohibuit sæuitiã, quę in Christianos exercebatur, & sycophantas quosdam occidi iussit, inter quos fuit & Sura Philosophus. Iussu eius, delecti sunt Senatores, qui agros emerent, data pecunia ex publico, & diuiderent egenis ciuibus. Sustulit sumtuosa spectacula: Marcum Vlpium Traianum, natum in Hispania, propter virtutem, adoptauit, & successorem fecit, prędente Senatu, eique insignia Imperij misit in Germaniam, ad vrbem Coloniam Agrippinam. Postea febre mortuus est.

Scribunt Suidas, & Nicephorus, Neruę tempore, Io-

hannem Apoſtolum, ex Pathmo Epheſum rediiſſe, vbi poſt reditum, annos quatuor vixit. Et reditum eius ornauit Deus illuſtri teſtimonio, quia Druſinæ, quæ efferebatur, cùm Ioannes in vrbem ingrederetur, per eum vita reſtituta eſt.

Anno mundi, quater milleſimo, ſexageſimo ſecundo.
Anno vrbis Romæ, octingenteſimo, quinquageſimo.
Anno Chriſti, nonageſimo nono.

TRAIANVS.

VLpius Traianus Hiſpanus, anno ſuæ ætatis quadrageſimo ſecũdo, imperare cœpit, cũ ad eum Neruadecretum, de adoptione, ad vrbem Coloniam Agrippinam, miſiſſet. Tenuit Imperium annos nouemdecim, mẽſes ſex, dies quindecim. Princeps ſapiens, iuſtus, conſilio, & fortitudine, in bellis excellens. Neruæ acta confirmauit, reductis exulibus iniuſtè condemnatis, & Romę leges, & iudicia reſtituit, ius frequenter ipſe dixit. Eſtque, Senatus decreto, hic honos ei habitus, vt Princeps optimus nuncuparetur. Bibliothecas inſtruxit, inter quas vnam, à gẽtilitia appellatione, Vlpiam nominauit. Familiarem doctorem habuit Plutarchũ, cuius extãt vtilia ſcripta. Præfecto prætorio tradẽs gladium, dixit: Hoc gladio pro me vtaris, donec iuſta facio: ſi iniuſta fecero, contra me vtaris. Hęc verba, ſi intelligantur de depulſione notoriæ, & atrocis iniuriæ, iuſta oratio eſt, præſertim ad Duces exercitus.

Bella tria præcipua geſsit. Primum, contra Decebalum, qui circiter annos ſedecim, Romanos bello exercuerat, & recèns Iazygas, qui nunc Tranſyluani nominantur, vexauerat. Tandem mora, & præliis aliquot victus, mortem ſibi conſciuit.

Põtem fecit, quo Iſtri ripas coniunxit in Bulgaria, magno, & mirando opere, nec procul inde Nicopolin condidit, ad quam, magno prælio, victus eſt Sigiſmundi Imperatoris exercitus, à Baiazete Imperatore Turcico.

In ſecundo bello, orientem adiit, vbi Armeniam occupauit: & progreſsus in Aſſyriam, ad Arbela vſque, Parthos repreſsit. Ac, vt gloriæ fu auidior, dixit ſe, Alexandri exemplo, in Indiam proceſsurum eſse, ſi eſset iunior. Fuit autem fatalis limes Imperij Romani, Aſsyria.

Et vt ingens felicitas, nec diuturna eſt, nec ſine aliqua inſigni calamitate: ita Traianum tunc fortuna deſeruit. Quia & ipſe ſæuitiam aduerſus Eccleſiam exercuerat.

Nume-

Numeratúrque ea perſequutio Tertia, in qua Simeon, filius Cleopę, natus ex ſorore Mariæ virginis, Epiſcopus Ieroſolymæ, anno ætatis ſuæ centeſimo, & viceſimo, interfectus eſt, cùm quidem Iudæi eum accuſaſſent, quod natus ex poſteris Dauid, videretur aliquando ſeditionem moturus eſſe.

Eſt & Ignatius, Antiochenus Epiſcopus, Romam ductus, & beſtiis obiectus, iam ſenex: qui familiaris fuerat Apoſtolis, & epiſtolas ad Eccleſias aliquot ſcripſit, in quibus teſtimonia sũt, de Filio Dei, quod ſit λόγος ἀπὸ σιγῆς. Hoc enim vocabulum extat in quadam eius epiſtola.

Reuocarunt autem Traianum ex Aſsyria, crudeliſsimæ ſeditiones Iudæorum, qui in Ægypto, & Cyrene, & Cypro quadraginta millia hominum, tanta immanitate, trucidarãt, vt carnes interfectorum comederint, & cruore eorum facies ſuas pinxerint. Hic furor Iudæorum eò magis admirandus eſt, quod recens adhuc erat memoria excidij Ieroſolymæ. Nam à ſecundo Titi anno, vſque ad Traiani decimum octauum, tantùm ſunt anni triginta quatuor.

Sed cùm impendent fatales pœnæ, homines abiecti à Deo, ſingularibus furoribus attrahunt exitia, vt oſtendũt, non ſolùm Iudæorum, ſed etiam aliarum gentium hiſtoriæ. Talia exempla intuentes, cohorreſcamus, & metuentes iram Dei, doctrinæ diuinæ obtemperemus, & regi nos à Deo, veris gemitibus petamus.

Hos Iudaicos tumultus, anteceſſit ingens terræmotus, in Syria, qui durauit aliquot dies, & multa ædificia euertit, quorum ruinis, magna hominum multitudo oppreſſa eſt. Ipſum Traianum, ſcribit Dion à ſpectro eductũ eſſe in locum tutiorem, ex domo Antiochiæ, in quam diuerterat.

Vt igitur ſeditiones, in ea vicinia, opprimeret, bellum mouit contra Agarenos: qui fuerunt pars Arabum, dicti ab Agar ancilla Abrahæ.

Exiſtimo autem eò colluuiem Iudæorum confluxiſſe.

In eius belli apparatu, cùm cœpiſſet ægrotare hydrope Traianus, profectus in Ciliciã, ibi mortuus eſt, anno ætatis ſuæ ſexageſimo quarto, cùm imperaſſet annos decem & nouem, mẽſes ſex, dies quindecim. Ita, cùm poſtremam hanc expditionem, ad orientem, multæ calamitates exceperint, etiam in hoc Principe cernitur Fortunę incõſtãtia.

Anno mundi, quatermilleſimo, octogeſimo.

Anno vrbis Romæ, octingẽteſimo, ſexageſimo octauo.

Anno Chriſti, centeſimo, decimo octauo.

ADRIANVS.

PVblius Ælius Adrianus succeſſit Traiano. Tenuit Imperium annos viginti, menſes vndecim : filius Adriani Senatoris, qui conſobrinus fuit Traiani, fuítque paterna origine, ex oppido agri Piceni, Adria.

Diſcedens Traianus ex Syria æger, regendam eam Adriano dederat. Quare, moriente eo, cùm exercitus præcipui in iis locis eſſent, & magna eſſet authoritas Adriani, propter cognationem Traiani, & propter ipſius induſtriã, nemo ei prælatus eſt. Et adoptatus à Traiano dicebatur, ſeu verè, ſeu fingente Plotina, coniuge Traiani, quæ amabat Adrianum. Scripſit ad Senatum, ſe non accipere imperium, niſi & Senatus id iuſſiſſet.

Initio Imperij, vt citiùs Romam venire poſſet, & prouinciæ in Oriente trãquilliores eſſent, cùm adhuc in Aſſyria eſſet, volens ceſſit de Aſſyria : & pacem fecit, contentus veteri limite : & Syriæ & aliis prouinciis, rectores dedit. Ipſe Romam venit, vt ibi iudicia reſtitueret, & prouincias ordinaret. Et quia Iudæi non deſinebant tumultuari, Iulium Seuerum ex Britannia accerſiuit, & in Syriam miſit, vt Iudæos opprimeret: qui, non auſus magna prælia facere, & dimicare cũ audaciſſimis latronibus, traxit bellum. Interea vires Iudæorum confirmatæ ſunt.

Vt autem, propter religionis ſpeciem, & plures concurrerent, & creſceret audacia, Dux ſeditioſorum tribuit ſibi titulum Meſſiæ. Et vt alluderet ad vaticiniũ: Orietur ſtella ex Iacob, nominatus eſt Bencochab, id eſt, Filius ſtellæ. Alij ſcribunt Barcochab, quod prorſus idem eſt. Nam & Ben, & Bar ſignificat filium. Hic, annos aliquot, in ipſa Iudæa, tenuit quinquaginta caſtella, & nongentos & octoginta vicos, & muniit oppidum Bethoron, ſitum in Beniamin, & Ephraim, quod olim & Salomon munierat. Ex ea arce, cũ irruptiones facerent, ſæpè Romanos profligarunt.

Sed rediit in Syriam Adrianus, & oppidum Bethoron obſedit annos tres, & ſex menſes. Ibi, cùm multi in prælijs interirent, & plures fame, & peſtilentia morerentur, tandẽ oppidum vi captum eſt, & interfectus eſt Dux ſeditionis, Bencochab, quem poſtea Iudæi nominarunt Bencosba, id eſt, Filium m[illegible]dacij, quod falsò iactitaſſet, ſe Meſsiam eſſe, & recuperatorem Iudææ.

Numerus interfectorum ſcribitur fuiſſe, quinquies cẽtum millia hominum. Alij, qui peſtilentia, & fame perierunt, non potuerunt numerari.

In

In hoc bello, potentia Iudæorum, quanta reliqua fuit, fracta est. Et exemplum est dignum consideratione, quod ostendit, quales furores sint in impiis, à Deo abiectis, cum fatalibus pœnis vrgentur: & simul monet, ne, falso prætextu religionis, seditiones moueantur, sicut, nostro tempore, fecerunt Anabaptistæ Monasterienses, quorum rex verè fuit Cosba, id est, filius mendacij.

Iudæi ipsi hanc historiam atrocissimè narrant, & dicũt, bellum hoc continuatum esse sex annos. Ipse Adrianus scripsit ad Senatum Romanum, ne hanc victoriam, paruo labore partam existimarent: & ad pacem Orientis, scirent plurimùm conducere, huius seditionis oppressionem.

Nec tãtùm Romanis, sed etiam Christianis fuit hostis ille Ben Cosba: vbicunque enim occasio fuit, crudelissimè interfecit Christianos in Palæstina. Cùm igitur postea Adrianus pelleret Iudæos, distinxit ab eis Christianos: & cũ in Ierosolymæ ruinis rursus ædificari vrbem sineret, quam nominauit à suo nomine Æliam, concessit vt ibi Christiani habitarent: fuítque primus Episcopus ibi Marcus, nõ ex Iudæis parentibus natus. Adeò igitur tunc mutata est vrbs Ierosolyma, vt nec ritus, nec ciues Iudæos, nec nomen vetus retinuerit, vt clarè conspici posset, deletam esse politiã Iudaicam, & Deum nolle eam restitui.

Hæc Iudaica historia, in vita Adriani, præcipuè digna est consideratione. In ipso verò, quæ magnitudo ingenij, eruditionis, industriæ, & consilij fuerit, legatur apud alios. Studia doctrinarum intellexit, & ornauit. Remouit à munere docendi parum idoneos, datis alimentis, & magis idoneos præfecit. Certauit cum doctis scribendo, & disputando. Quotannis sibi scripsit ipse prædictiones astronomicas. Respondit & ineptè iocantibus. Quidam Poëta versus ei exhibuerat:

Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

Huic mox respondit, deridens eius Cynicam simulationem:

Ego nolo Florus esse,
Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas.
Culices pati rotundos.

Moriturus, pronũciauit hos versus:

Animula, vagula, blandula,
Hospes, comésque corporis,
Quæ nunc abibis in loca?

Pallidula, rigida, nudula,
Nec, vt soles, dabis iocos.

Talis est querela, & dubitatio in mentibus non confirmatis luce doctrinæ Christianæ. Mortuus est, anno ætatis suæ sexagesimo tertio; Imperij, vicesimo secundo. Ossa condita sunt in mole Adriani, quæ nunc Romæ est Arx sancti Angeli.

Anno mundi, quater millesimo, centesimo primo.
Anno Romæ, octingentesimo, octogesimo nono.
Anno Christi, centesimo tricesimo nono.

ANTONINVS PIVS.

ANTONINVS Pius adoptatus ab Adriano, tenuit Imperium annos viginti tres. Solus omnium Principum, sine ciuili sanguine fuit. Senatus authoritatem plurimi fecit. In iudicando Iurisconsultos adhibuit, Vlpium Marcellum, & Iabolenum. Stipendia literarum, & philosophię doctoribus etiam in prouinciis, attribui constituit.

Nemini bellum intulit, sed inferentes repressit: ac in limitibus, nominatim scribuntur repressi Daci, & Alani. Sępè repetiuit dictum Scipionis: Malle se vnum ciuem seruare, quàm mille hostes occidere. Facetè dicta etiam *placidè* tulit. Ingressus in domum amici, cùm ibi vidisset porphyreticas columnas, interrogauit, vnde allatę essent. Respondit paterfamiliàs: In aliena domo surdum, & mutum esse decet; id est: Nec fabellas efferentem, nec curiosè scisscitantẽ aliena, nec petacem. Delectatus est Imperator hac libertate. Mortuus est, anno ætatis suæ, septuagesimo.

M. ANTONINVS PHILOSOPHVS.

MARcus Aurelius Antoninus Philosophus succesit Antonino Pio, volẽte Senatu. Tenuit Imperium annos decem, & nouem, dies vndecim. Initio Imperij, collegam fecit fratrem, L. Verum. Ac primùm tunc regnare duo Augusti, pari potestate cœperunt.

Sciendum est autem, non fuisse eos naturâ fratres, sed adoptione. Et vt discerni familiæ possint, sciendum est: ab Adriano adoptatum fuisse initiò Ælium Verum, quo mortuo ante ipsum, deinde adoptauit Antoninum Pium.

Ælius Verus.

L. Verus natus ex Ælio Vero.

Antoninus Pius adoptauit Marcum Antoninum Philosophum natũ ex fratre vxoris Antonini Pij, videlicet ex Antonino Vero. Adoptauit Pius & L. Verum, filium Ælij Veri.

Mores

Mores collegarum dissimiles fuerunt: L. Verus voluptatibus deditus fuit, sed Marci virtus texit vitia Lucij: & moderatione, ac patientia Marci, concordia retenta est, sicut inter dissimiles non potest retineri concordia, nisi alterius sapientia, & sanet, & ferat deteriorem.

Mota, & repressa est sæuitia aduersus Christianos, Marci tempore; vt postea dicam. Sed in omnibus aliis partibus gubernationis, Princeps optimus fuit, sapiens, iustus, modestus, beneficus, amans, & intelligens doctrinarum. Nec infeliciter gessit bella. Extat eius laudatio insignis, & digna memoria, apud Dionem, his verbis: ὅμοιος δὲ διὰ παντὸς ἐγένετο, καὶ οὐδενὶ ἀλλοιώθη. ἅτε γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀγαθὸς αὐτὴρ ὢν, καὶ οὐδὲν προσποιητὸν εἶχε· παμπόλλα μὲν γὰρ καὶ ὑπὸ παιδείας ὠφελήθη.

Sunt autem duæ egregiæ virtutes, in magnis, & in paruis: constantia in perferendis aduersis, quæ ferre necessaria caussa est, & misericordia erga ciues, vbi decet leniri asperitatem: vt Cyrus, Scipio, fuerunt firmi aduersus hostes pertinaces, misericordes erga cedentes, iuxta dictum:

Parcere subiectis, & debellare superbos. Quia iustitia, & beneficentia sunt necessariæ virtutes. Has enim prædicat in Antonino Dion, his verbis: Ὁ δὲ Μάρκος ἄπεκτος ὢν, οἷος ἅπασι τοῖς ἀνιάτοις ἀντέχειν, ὤχετο φερόμενος ὑπὸ τῆς παιδὸς ἐς τὸ ἀνθρωπῖνον. Accessit ad auditoria Philosophorum, etiam cùm esset Imperator, egressus annum quinquagesimum. Et cùm sumptuarias leges ferret, non caruit obtrectatoribus, qui calumniosè interpetati sunt eius seueritatem, & dixerunt, eum tyrannidem exercere, prætextu philosophiæ, sicut vsitatum est, rectissimas voluntates, calumniis lacerare.

Extat liber M. Antonini, de seipso; qui & recèns editus est. In eo libro sũt commonefactiones de virtutibus Principi necessariis: de iustitia, de beneficentia, de patientia in ferendis iniuriis, ne maiora mala oriantur, iuxta dictum Periandri: αὐτίκα κακὸν κακῷ.

Bella gessit præcipua quatuor. Oppressit seditiones in Britannia. Cattos depulit à Rhetia, & cõpescuit. Aduersus Parthos misit fratrem L. Verũ, qui mãsit Antiochię, indulgens voluptatibus. Sed, duce Cassio, Parthi repressi sunt, & facta est pax, hac cõditione, ne in Syriam Parthi transirent.

Maius autem bellum fuit, ad quod ipse, cum fratre, profectus est, aduersus Marcomannos, & Quados. Nec verò dubium est, Marcomannos fuisse eos, qui nunc Morauidicuntur, & vicinos aliquos. Quia Ptolemæus expressè inquit, fuisse Boëmiæ limites, Sudetes montes, qui sunt

iuga versus meridiem, Voitlandos, & Mysos. Et è regione, Syluam Gabretam, id est, altitudinem latam. Et sub ea sylua fuisse Marcomannos, vbi nunc est Morauia.

Vicini Marcomānis fuerūt Quadi: videlicet Silesię pars, & regio inter Vratislauiam, Cracouiam, & ad Carpathū. In hoc limite imperij, semper bella difficilia Romani gesserunt. Tunc verò ad alias difficultates accesserat tāta siccitas, vt milites & equi, siti perirent. Erat autem in exercitu Romano, Christiana legio, quæ nomen habebat à Melite, vbi Paulus semina Euangelij sparserat. Hæc legio nō solùm ferro, sed etiam precatione præliabatur: & cùm publicam precationem indixisset, qua peteretur pluuia, & bonus exitus belli, mox ingens tempestas orta est, in qua simul Deus, & largam pluuiam Romano exercitui dedit, & crebra fulmina cōtra Quados iaculatus est. Hac victoria, precibus Christianorum parta, Imperator huic legioni nomen dedit, Κεραυνοβόλα, id est, fulminatrix.

Hoc exemplum memoria dignum est, quia ostendit legitimam militiam Deo placere, & Deum propter Ecclesiam Imperiis sæpè benefacere, sicut benefecit Cyro, Constantino, Theodosio, propter Ecclesiam, vt scriptum est: Si quis dederit potum aquæ, vni ex minimis meorum, habebit mercedem; sicut exemplum viduæ Sareptanæ ostēdit. Ac post hanc victoriam, M. Antoninus decreta contra Christianos abolcuit.

In bello Marcomannico biennium consumtum est. Fitque mentio, inter socias gētes, Hermundurorū, & Nariscorum. Certum est autem Hermunduros esse, qui nunc superiora loca, in Misnensi regione, tenent. Nariscos esse Voitlandos, & proximos vicinos, facta appellatione à Norico.

In reditu ex bello Marcomānico, collega L. Verus mortuus est apoplexia. Marcus, cùm superstes fratri fuit et annos octo, mortuus est anno ætatis suæ, sexagesimo primo.

Horum Imperatorum tempore creuit Ecclesia, non solùm multitudine, sed etiam eruditorum numero: quia Principes eruditi fuerunt multi. Ad eos scripserunt apologias, pro Christianis, Iustinus, Aristides, Athenagoras, & alij, ferè similibus vsi argumentis.

In collatione doctrinæ Christianæ, & Ethnicæ ostenderunt, rectius sentire Christianos, vnum esse Deum, omnium creaturarum conditorem: & improbarunt turbam Deorum quam finxerunt Ethnici. Ostenderunt & leges Christianorum de castitate, & coniugiis, honestas esse, &

improba-

improbauerunt libidinum confusiones, quas Ethnici admittebant, & probabant. Improbauerunt & gladiatorum pugnas, in quibus, per ludum, homines interficiebantur. Et hac demonstratione damnarunt Ethnicas opiniones, & superstitiones, quod impossibile sit, esse cœtum Deo placentem, qui probet legem contrariam legi naturæ. Iustinus etiam tempora confert, & ostendit doctrinam Christianã antiquiorem esse Ethnica, & historiam Mosaicam vetustiorem Græcis esse. Inde & dictum est Tertulliani: Primum quodque verisimum est.

Tempore M. Antonini, Romam venit & Polycarpus, Smyrnæus Episcopus, Iohannis Apostoli auditor, ac vidit, & ibi refutauit Marcionem Hæreticũ, & multos ab eo seductos ab errore reuocauit. Cùm Marcion, ei obuiam factus, interrogasset, an se agnosceret? inquit ille: Agnosco primogenitum Diaboli. Nam quęstio, de caussa mali, tunc quoque ingentia certamina peperit. Marciõ cõstituit duo principia pariter æterna, inter se pugnãtia, videlicet duos, quorum alterum dixit esse caussam peccati, sicut postea Manichæi nominarunt ὕλην, & ortos ab hoc principio dixerunt non posse conuerti ad bonum. Alterum dixit esse bonum, quod Manichæi nominarunt lucem, & dixerunt, ortos à luce non posse damnari quicquid faciant: ac Stoicam necessitatem in bonis, & malis constituerunt.

Hæc tetra deliramenta latè sparsit Marcion, in Asia, & Romæ: quæ nata sunt ex Stoicis disputationibus, de necessitate, quæ eò sunt pernicioſæ moribus, quia, cùm fundamentum hoc positum est; Omnia necessariò fieri, diligentia abiicitur regendi mores, & accedit aut desperatio, aut in securis confidentia. Si quis cogitat, se ab ὕλῃ ortum esse, non expetit conuersionem.

Vt autem & species inusitatę sãctitatis offũderetur hominum oculis, Marcion prohibuit cõiugiũ. Et tamen ipse Diaconi in Cypro coniugem abduxit, quæ postea reuersa ad maritum, narrauit magnam turpitudinem istius sectæ.

Talia fuerunt certamina, in illa aurea ætate, primæ Ecclesiæ, mox post Apostolos, Polycarpus supplicio affectus est Smyrnæ, tempore M. Antonini, anno sexagesimo post Iohannis Apostoli mortem, cùm quidem diceret, se octoginta sex annos Deo seruire. Audiuit igitur Iohannem anno decimo sexto ætatis suæ aut circiter. Doctrinam fuisse Polycarpi eam, quæ recitatur in Irenæo, non dubium est. Nec alia fuit Iohannis. Et quidem cum voce Ecclesia-

rum noſtrarum planè congruit Irenæus.

Anno mundi, quater milleſimo centeſimo, quadrageſimo tertio.

Anno vrbis Romæ, nongenteſimo, triceſimo nono.

Anno Chriſti, centeſimo octogeſimo ſecundo.

COMMODVS.

COmmodus ſucceſſit patri M. Antonino Philoſopho. Regnauit annos duodecim, & menſes nouem, à prima ſtatim pueritia turpis, & crudelis. Videtúrque Romanę Monarchiæ tempus à Iulio, vſque ad M. Antoninum Philoſophum, velut ἀκμὴν fuiſſe. Poſtea plurima tetra monſtra regnarunt. Sequutæ ſunt aſſiduæ ſeditiones, & multa bella ciuilia. Nobilitas deleta eſt, partim à tyrannis, partim in bellis ciuilibus: exercitus ex barbaris gentibus collecti: diſciplina vetus extincta: magiſtratuum, & militum in prouinciis rapacitas, & libidines creuerunt.

Cũ autẽ tãtas in genere humano cõfuſiones intuemur, deploremus miſerias humanas, & cogitemus ſimul, nõ tamen vniuerſum genus humanum, tantùm ad hęc horrẽda mala naſci: ſed verè Filiũ Dei miſsum eſſe, vt inde Eccleſiã æternã excerpat, cuius efficiamur ciues: & protegi aceſeruari nos in ea petamus, ſicut Iſraelitæ ſeruati ſũt intra domos, quarum limina ſanguine agni conſperſa erant.

Hæc breuiter dicere malui, quàm horrenda flagitia Cõmodi recitare, qui cùm multos Senatores, & alios iniuſtè interfeciſſet, tandem per Præfectum prætorio Lætum, & concubinam Martiam ſtrangulatus eſt.

Interea tamen creuit Eccleſia. Nam, ſub Cõmodo, ſcribunt, magnam frequentiam fuiſſe Collegij Alexandrini: & floruiſſe eo tempore interpretes doctrinæ Propheticæ, & Apoſtolicæ, Pantęnum, & Clementem, qui narrat, ſe fuiſſe auditorem Pantæni. Dicitur autem Pantænus poſtea Euangelium docuiſſe in India. Ac fuiſſe plures tunc, qui nominabantur Euangeliſtæ, id eſt, quorum ſinguli Euangelium in multis prouinciis docebant. Vnde intelligi poteſt, quid Paulus nominauerit Euangeliſtas, cùm diſcernit eos à Prophetis, Apoſtolis, Paſtoribus & Doctoribus.

Clemẽtis libri extant, in quibus refutationes ſunt Ethnicorum, Iudæorum, & multorum Hæreticorum, quorum plerique, doctrinam ſimilem Anabaptiſticæ, ſparſerunt, & addiderunt furores ſuperiorum, de duobus principiis contrariis & pariter æternis, Bono & Malo; & contende-

runt

runt in Christo tantùm esse humanam naturam : prohibuerunt certos cibos : iusserunt omnia in commune conferri: alij coniugia prohibuerunt : alij promiscuos concubitus approbauerunt.

Narrat, de prohibitione coniugij, Hęreticos citasse colloquium Christi, & Salomes , quod ait in Euangelio Ægyptiorum scriptum esse. Interroganti Salomæ, quando venturũ esset regnũ Dei, respondet Christus : Cùm cessabit opus mulieris. Inde ait Clemens, Hæreticos argumentatos esse, desitura coniugia , postquam Christus natus sit, & iam inchoata sit Euangelij prædicatio. Tales ludi sunt Hæreticorum, detorquere dicta in peregrinas sententias. Christus nominat opus mulieris, scilicet Heuæ peccatum, & mortem : illi generationem interpretati sunt , quæ est Dei institutum, vt fiat, copulatione maris & fœminæ.

Sic & definitionem iustitiæ, malè detorsisse eos narrat: Δικαιοσυνὴ δέ ἐστι κοινωνία θεῦ μετ' ἰσότητος. Ergo omnes omnium rebus, & vxoribus æqualiter vtantur. Ac definitio, si non reiicienda est , loquitur de æqualitate ordinata lege Dei, quæ dicit: Non mœchaberis: Non furtum facies. Talis sit æqualitas, qualis lege ordinata est.

Cæterùm ipsa definitio, si non insulsè enarretur, Legalis est, non Euangelica, quia non facit mentionem Mediatoris, sed loquitur de effectu, videlicet de nouitate, iuxta primam, & secũdam tabulam Decalogi. Nouitas, iuxta primã tabulã est, communicatio , qua se Deus nobis communicat, i d est, qua fulget in nobis, rectè agnoscitur, & accendit in nobis, verbo, timorem , dilectionem, fiduciam Dei, &c. Deinde, in secunda tabula, iustitia est æqualitas, id est, dilectio proximi ordinata lege Dei. Hæc interpretatio congruit cum Osiãdrica definitione, de iustitia essentiali. Necesse est autem prius teneri definitionem iustitię fidei, qua, propter Mediatorem , persona placet Deo , per misericordiam, iuxta dictum: Iustificati fide, pacem habemus.

Hæc de libris Clementis breuiter dixi , vt sciant iuniores, contineri in eis & historias , & disputationes aliquas consideratione dignas.

Anno mundi, quater millesimo, centesimo, quinquagesimo sexto.

Anno Romæ, nongentesimo, quadragesimo quarto.

Anno Christi, centesimo nonagesimo quarto.

PERTINAX.

Pertinax successit Commodo interfecto, regnauit men-

ſes duos, dies viginti quinq; , natus libertino patre, docuit grammaticam. Poſtea factus miles, virtute creuit. Rexit Rhetiam, Noricum, Myſiam & Daciam. Et quia Præfectus vrbis erat, interfectores Commodi, vt defenſionem haberent, Imperium ad eum detulerunt. Mox & à Senatu appellatus eſt Imperator. Sed cùm milites prætorianos , qui Commodi tempore infinitam licentiam habuerant, coërceret, venit in odium, & ab ipſo Læto Præfecto prætorio, qui eum Imperatorem fecerat, interfectus eſt, anno ætatis ſexageſimo primo.

DIDIVS IVLIANVS.

CVM autem in illa ſeculi turpitudine, nec in Principibus autoritas eſſet, nec in militibus modeſtia, Sulpitianus Præfectus vrbis, & Didius Iulianus palam , & impudenter mercati ſunt Imperium. Sulpitianus promiſit ſingulis prætorianis quingentos coronatos , videlicet ſeſtertia viginti. Iulianus promiſit ſexcentos coronatos, & viginti quinque , videlicet ſeſtertia viginti quinque. Ita vincit Iulianus, qui tenuit Imperium duos menſes, & dies quinque. Cúmque eſſet helluo, & aleator , nec daret promiſſa militibus, ſtatim venit in odium. Et alibi exercitus in Pannonia Imperatorem appellauit Seuerum, cuius fuit excellens ingenium, & virtus. Inde ciuile bellum ingens ortum eſt inter Seuerum, & Peſcenium Nigrum, Syriæ Rectorem, & Clodium Albinum Britanniæ Rectorem, quod ſignificarunt Parelia in primo ſacrificio Iuliani conſpecta.

Anno mundi, quater milleſimo centeſimo quinquageſimo ſeptimo.

Anno Romæ, nongenteſimo quadrageſimo quinto.

Anno Chriſtri centeſimo nonageſimo quinto.

SEVERVS.

SEuerus Imperator ſucceſſit interfecto Iuliano. Regnauit annos octodecim. Natus fuit in vrbe Aphricæ Lepti , equeſtri loco , Romæ educatus à M. Antonino Philoſopho. Propter induſtriam , primum Quæſtor in Betica factus eſt : deinde quatuor legionibus præpoſitus eſt , in Hiſpania. Poſtea Lugdunenſem prouinciam, magna cum laude rexit : deinde Pannoniam & Germaniã. Cùm interfectus eſſet Iulianus, Romam acceſſit, & honorifice à militibus, & Senatu exceptus eſt , & Imperator appelatus.

Scribit Dion, ſe nullam vidiſſe ſplendidiorem pompam, quàm

quàm ingreſſum eius in vrbem Romam. Vbi cùm ad portam veniſſet, deſcendens de equo, pedes acceſſit ad Capitolium. Deinde milites, qui Pertinacem interfecerant, exautoratos expulit ex Imperio. Interfecit & Lætum Præfectum prætorio, qui autor fuerat necis Commodi, & Pertinacis. Iudicia reſtituit, & pace in Occidente conſtituta, in Orientem profectus eſt contra Peſcenium Nigrum, qui ex Syriaco exercitu, Imperator appellatus erat. Cum hoc vetus ei amicitia in Gallia fuerat : & non defuit virtus Peſcenio. Vicit autem tribus magnis prælijs Seuerus. Primo ad Cizycum : deinde ad Niceam : tertiò ad Iſſum in Cilicia, vbi Darium vicit Alexander. Cúmque in exercitu Peſcenij viginti millia trucidata eſſent, fugiens Peſcenius Antiochiam, ibi interfectus eſt, & caput pilo infixum circumlatum eſt.

Initio belli occupauerat Peſcenius Byzãtium, quod Seuerus obſidione cinxit totum triennium. Ac defenſum eſt tanta pertinacia, vt ad humanas carnes ventum ſit. Tandem verò, cum Byzantij, & fame, & tempeſtatibus coacti, deditionem facerent, Seuerus iuſſit demoliri muros. Ita vrbs à Carthaginenſibus condita, & quæ diu floruerat, deleta eſt. Nam à Philippo Macedone (quanquam vrbs multò vetuſtior eſt) ad Seuerum Imperatorem, ſunt anni circiter quingenti. Poſtea à Conſtantino inſtaurata eſt.

Interuallum à Seuero, ad inſtaurationem, ſunt anni centum, & amplius triginta.

Cùm autem Seuerus iam maximam Romani Imperij partem teneret, rediens in Italiam, bellum mouit aduerſus Albinum, quem antea collegam fecerat. Rexerat Britanniam Albinus, & Friſios domuerat, ac propter nobilitatem, Romæ Senatoribus carus fuit : Fítque primùm in hiſtoria Romana, Friſiorum mentio, in rebus geſtis huius Albini. Obiecit autem Seuerus Albino, quod ſocietatem non bona fide coluiſſet.

Vicit Albinum ad Lugdunum, magno prælio, in quo ipſe Seuerus ictus, de equo decidit, & extinctus putabatur. Victor, Albini caput præciſum Romam miſit. Deinde ſolus tenens Imperium, magnam crudelitatẽ exercuit. Interfecit aduerſariorum amicos, & multos alios, prædæ cauſſa.

Vxorem habuit primam Martiam, quam Romæ duxit tempore Marci Antonini, ex qua ei filius natus eſt Baſſianus. Hac mortua, noluit vxorem ducere, niſi quæ haberet regiam γένεσιν, vt fuit ſtudioſus, & peritus aſtrologiæ. Du-

xit igitur in Syria Iuliã, ex qua natus est ei alius filius Geta, quem, vt postea dicemus, interfecit frater Bassianus.

Postremam expeditionem Seuerus in Britãniam suscepit, vbi mortuus est Eboraci. Vixit annos sexaginta quinque, menses nouem, dies viginti quinque. Moriturus, deplorans humanas miserias, dixit: Omnia fui, & nihil mihi prodest: πάντα ἐγενόμην, καὶ οὐδὲν ἐμοὶ λυσιτελεῖ.

Filiis misit legendam Micipsæ orationem, quæ extat apud Salustium, in qua hæc sunt verba: Concordia paruæ res crescunt: discordia maximæ dilabuntur.

Apud Dionem, hæc, de eo, verba sunt: Erat corpore robustus, nisi quod senex podagra laborauit. Acies mentis fuit acerrima, & validissima. Doctrinas appetiuit, & intellexit, nec tamen garrulus fuit. Non ingratus amicis, sed aduersus inimicos acerrimus. Intentus in ea, quæ agenda erant, nihil morabatur fabellas, & rumusculos, qui de ipso spargebantur.

In eius historia, exemplum est insigne aulici Plautiani, qui summam potentiam nactus, postea ea abutitur, & à domino tollitur.

Plautianus enim Afer, ex tenui loco, euectus est, ad sũmam potentiam, & maximas opes, à Seuero: adeóque carus ei fuit, vt filiam eius, dederit Seuerus, Bassiano. Sed scribit Dion, de Plautiano: Omnia concupiscebat, omnia petebat, omnia accipiebat, nec gentem, nec vrbem vllam relinquebat non spoliatam, sed omnia, & vndecunque rapiebat. Cætera magis tetra omitto. Talis cùm esset, non potuit diuturna esse felicitas. Sed primùm hoc furore punitus est, vt vitæ Seueri, & Bassiani insidias strueret: quibus deprehensis, Plautianus à Seuero in Palatium vocatus, ibi interfectus est: & cadauer monstratum Iuliæ, vt lætaretur, & filiæ Plautiani, vt dolore afficeretur. Hic fuit exitus hominis aulici, qui fiducia potentiæ suæ, nimiam licentiam sibi sumpserat, oblitus huius præcepti:

Fortunam reuerenter habe, quicunque repente
Diues ab exili progrediere loco.

Exercuit Seuerus etiam sæuitiam contra Christianos, in qua Leonides, pater Origenis, propter confessionem, supplicio affectus est, qui quidem filium, magna cura doceri curauit.

Est igitur Origenes factus catechetes in Alexandrina Ecclesia, agens annum decimum octauum. Variam historiam continet tota eius vita, quæ legatur apud Eusebium.

Iuniores

Iuniores hoc ſtudij, & diligentiæ exemplum, meminerint, quod linguam Ebræam ſtudiosè didicit, & interpretationes contulit. Opus igitur contexuit, quod nominauit ἑξαπλοῦν, id eſt, diſtinctum in ſex lectiones, ſeu columnas.

Prima erat Ebræa, ſcripta Ebræis literis.

Secunda, Ebræa, ſcripta Græcis literis.

Tertia, Græca interpretatio ſeptuaginta interpretũm.

Quarta, Aquilæ.

Quinta, Symmachi.

Sexta, Theodotionis.

Hoc modo voluit & linguam Ebræam conſeruare: & conſideratis interpretationibus, eligi maximè propriam: Hi libri in Ierichunte aſſeruati ſunt, quorum ſimiles adhuc Hieronymi tempore reliquos fuiſſe apparet, quia ſæpè recitat illorum interpretum verba. Tales libri non ſine magno ſumptu, & multorum collatis operis, adornari potuerunt. Quare inde illius temporis liberalitas, in iuuandis ſtudiis, æſtimetur.

De doctrina Origenis olim quoque magnæ contentiones fuerunt, ſed non multa ipſius ſcripta ad nos peruenerunt. Quæ in Latinam linguam conuerſa ſunt, apparet mutila eſſe, & non rectè conſuta. Poteſt etiam fieri, cùm tam multa ſcripſerit, vt non ſemper fuerit intentus, ſicut dicitur: χωρὶς τοῦ δεῖν πολλὰ ἐν τοῖς ἐγράμμασι. Et manifeſtum eſt, eum in enarratione epiſtolæ Pauli ad Romanos ſcriptæ, ſæpè errare.

Hoc notum eſt, fuiſſe eum immodicum in allegoriis, quod ita accidit. Cùm Ethnici deriderent Moſaica ſcripta, propter ritus de cibis, & ſacrificiis, Origenes tradidit interpretationes allegoricas, vt conditam ſapientiam continere viderentur, ſicut Pythagoræ dicta, aut poëmata. Verum eſt autem, vmbras aliquas in ritibus, traditas eſſe, quæ aliud ſignificant, vt agni mactatio, ſignificat Chriſti mactationem. Cùm Pſalmus dicit: Aſperges me, Domine, hyſopo, & mundabor: Hyſopus tincta in ſanguine vituli, ſignificat ibi ſanguinem filij Mediatoris. Arca in adito templi ſignificat Eccleſiam, quæ eſt cuſtos doctrinæ à Deo traditæ, ſicut in arcam Tabulæ Decalogi collocatæ erant. Sed talium figurarum oportet concinnã accommodationem, ad res ſignificatas fieri, oportet etiam modum eſſe.

Sed Origenis tempore, guſtata harum picturarum dulcedine, hic ludus nimiũ creuit. Cùm enim ſolus homo habeat naturã imitatricẽ, vſitatũ eſt noua, & præſertim admi-

rabilia, vt in veſtitu, imitari. Quare ætas illa nimium delectata eſt allegoricis picturis, & amiſit principalem doctrinam.

Ideò Epiphanius, & multi alij reprehenderunt ſcripta Origenis, & monuerunt, non omnia in allegorias transformanda eſſe, ſicut eruditè inquit Epiphanius, τὰ ῥήματα θεοῦ οὐ πάντα ἀλληγορίας δέονται, ἀλλ' ὡς ἔχει θεωρίας ἢ δέονται ἢ μή πως, εἰς τὸ εἰδέναι ἑκάστης ὑποθέσεως τὴν δύναμιν. Hoc eſt, Verba Dei non omnia indigent allegoriis, ſed ſicut ſe habent. Indigent autem ſpeculatione, & ſenſu, ad ſciendam cuiuſlibet rei ſubſtantiam. Nam in articulis fidei, in lege morali, & in promiſſione gratiæ, neceſſe eſt retineri natiuam verborum ſignificationem. In aliis materiis, vt in ritibus picturę ſunt, quæ aliud ſignificant. Et tamen iudicio opus eſt, vbi etiam verborum proprietas retineatur.

Ait autem Epiphanius, ſpeculatione opus eſſe, id eſt, Grammatica, & Dialectica, videlicet conſideratione phraſis, collatione locorum, definitionibus, diſtinctionibus, & iuſta conſequentia in argumentis.

Ait & ſenſu opus eſſe, id eſt, experientia monſtrante vocabula, vt experientia oſtendit, quid ſignificent, vita, mors, dolor, timor, conſolatio, lætitia, fides, &c.

Hæc de Origene ideò breuiter dixi, vt iuniores diſcernant materias, & conſiderent, vbi allegoriæ locus ſit. Quia non omnia in allegorias transformanda ſunt.

Anno mundi, quater milleſimo centeſimo ſeptuageſimo quinto.

Anno vrbis Romæ, nongenteſimo ſexageſimo tertio.

Anno Chriſti, ducenteſimo decimo tertio.

ANTONINVS BASSIANVS.

ANtoninus Baſſianus Caracalla, Seueri filius ex prima coniuge Martia, regnauit annos ſeptem. Nomen Caracallæ habuit à figura veſtis, qua & ipſe vſus eſt, & cuius ſimiles militibus & populo donauit.

Crudeliſſimus & inceſtus. Initio Imperij fratrem Getã, natum ex Iulia, quem pater voluerat fratris collegam eſſe, interfecit pendẽtem è collo matris Iuliæ, & clamantem: Mater, opem fer mihi, interficior. Ac mater non tantùm ſanguine filij reſperſa eſt, ſed etiam vulnus in manu accepit. Hæc tamen poſtea priuigno Baſſiano nupſit, & quidem inuitans eum. Cùm enim, quaſi per negligentiam, coram eo nudaſſet ſinum, & ille diceret: Vellem ſi liceret, illa contra ait: Si libet, licet. An neſcis te Imperatorem eſſe,

se, & leges dare, non accipere? Publicè igitur eam duxit, & vxoris loco habuit. Quare & postea Alexãdrini eam Iocastam, & ipsum nominarunt OEdipum. Sed huius ioci magnas pœnas dederunt. Trucidauit enim, in vrbe Alexandria, Bassianus multa millia ciuium.

Romæ iniustè plurimos Senatores, & alios interfecit, & inter hos Papinianum Iurisconsultum Præfectum vrbis, docentem ius; quod excusare necem Getæ noluit. Cùm enim iussus esset eam excusare, recusans, respondit : Non tam facilè est excusare parricidium, quàm facere. Hæc fortitudo necessaria est, malle mori, quàm defendere iniustam caussam.

Cùm vellet Bassianus, in omnibus rebus, imitator esse Alexandri, scholas Aristotelicas Alexandriæ aboleuit, & libros Aristotelis comburere conatus est, dicens, Aristotelem iuuisse consilium, mittendi venenum, ad necandum Alexandrum.

Venit in Galliam, vbi Proconsulem Narbonensem, & multos alios magistratus occidit. Inde accessit Rhetiã, & trucidatis aliquot millibus Germanorum, nominauit se Germanicum. Satellites etiam multos ex Germanis sibi delegit. Postea trãsiuit in Asiam, & mouit bellum Parthicum: vbi, cùm multa turpiter, & crudeliter feciſset, consilio Macrini Præfecti prætorio, à satellite Martiali, cuius fratrem interfecerat, occisus est.

Cadauer missum est nouercæ & vxori Iuliæ, quæ Antiochiæ erat. Illa, supra corpus Bassiani iacens, sibi mortem consciuit. Hic fuit exitus incestæ consuetudinis. Vixit Bassianus annos quadraginta tres.

Anno mundi, quater millesimo centesimo octogesimo secundo.

Anno Romæ, nongentesimo septuagesimo.

Anno Christi, ducentesimo vicesimo.

POPILIVS MACRINVS.

POpilius Macrinus Præfectus prætorio, post Bassiani necem, factus est Imperator ab exercitu, qui in Asyria erat, ne milites tam procul ab Italia, sine Principe essent. Regnauit menses quatuordecim. Fuit libertinus, & factus est tabellio sub Commodo. Fecit Cæsarem filium Diadumenum.

Initio Imperij sui, & reipublicæ cõsulens, pacem emit à Parthis, data pecunia Deinde Antiochiæ ludis deditus, ve-

nit in odium militum, propter asperitatem, & tenacitatẽ.

Inter cætera eius facta, hoc narratur. Cùm duo milites hospitam vi compressissent, inclusit eos in duos boues, exertis capitibus, vt colloqui possent, donec extincti sunt.

Quia autem Bassiani memoria grata fuit militibus, & filius Bassiani dicebatur in Syria esse, qui postea nomen habuit Heliogabali, exercitus pecunia corruptus ab auia Heliogabali, ad eum defecit, & mox seditionem mouit aduersus Macrinum, qui post infelicem pugnam, fugit in Bithyniam. Ibi, cùm audiuisset filium Diadumenum interfectum esse, latitans in suburbano quodam, Macrinus & ipse interfectus est.

Hic fuit exitus eius, cùm non multò ante scripsisset ad Senatum Romanum, se nolle Imperium accipere, nisi volente Senatu. Quia multi mallent interfici Imperatores, quàm viuere, non potiti hoc summo fastigio honorum, quod & ipsi accidit.

Etsi autem totam Heliogabali mentionem prodesset deletam esse, ex omnibus monumentis, propter horrendam spurcitiem, tamen stirps recitatur, propter Alexandrũ Seuerum. Quia ex eadem stirpe turpissimum monstrum, & honestus Princeps nati sunt.

Iulia, nupta Seuero, & deinde Bassiano, de qua supra diximus, sororem habuit Mæsam, quæ Romæ, apud Iuliam diu vixit.

Hæc Mæsa filias duas habuit. Alterius nomen est Soæmis, alterius Mammæa.

Soæmis consuetudinem habuisse cum Bassiano dicitur, cùm Romę adolescens esset. Inde natus dicitur hic Heliogabalus.

Auia, & mater, sequutæ Bassianum cum Iulia, redierunt ad vrbem Emesam in Syriam.

Ibi & Mammæa vixit, nupta viro nobili, Vario Marcello. Ex hoc Vario, & Mammæa natus est Alexander Seuerus. Fuerunt igitur sororum filij duo dissimillimi cognati, Heliogabalus, & Alexander Seuerus.

Sorores.

Iulia nupta Seuero, deinde Bassiano. — Mæsa. filiæ

Soæmis concubina — Mammęa nupta Bas-

Bassiani | Filius Heliogabalus.

Vario Marcello. | Filius Alexander Seuerus.

Nomẽ Heliogabali est ab idolo, cuius sacerdos fuit, hic Soæmidis filius. Fuit autem nomẽ vrbis in Phœnicia, Gebal, clara artificum industria. Inde nominatum esse idolũ existimo, El Gebal, id est, Deum Gebal. Posta Græci El mutarunt in ἥλιον. Fortassis partim Græca, partim Syriaca vox est, ἥλιος & Gabal, quod significat terminũ, seu metam: quia Sol terminator est, & metas annorum facit, fuítque statua figura trianguli, vt Phœnicum, & Chaldæorum idola significarunt multa de astris.

Anno mundi, quater millesimo centesimo octogesimo quarto.

Anno vrbis Romæ, nongentesimo septuagesimo secundo.

Anno Christi, ducentesimo vicesimo secundo.

VARIVS HELIOGABALVS.

VARIVS Heliogabalus, filius Bassiani, vt existimabatur, Mæsę auię calliditate, & largitionibus factus est Imperator. Regnauit biennium, & septem menses. Superauit turpitudine omnes, qui in historiis infames sunt, propter libidines. Nominatus est Sardanapalus, sed multò fuit contaminatior. Fecit Cęsarem consobrinum Alexandrum, persuasus à matre, & Mammæa, quæ metuebant, oppresso isto, Imperium peruenturum ad alienum. Sed postea misit milites, qui Alexandrum trucidarent. Hoc, cùm prætoriani milites resciuissent, qui Alexandri mores probabant: ipsum Heliogabalum, in cloaca, in quam fugerat, interfecerunt. Postea tractum per circum, carnifices in Tiberim abiecerunt. Deinde & mater Soæmis, & multi scelerum ministri interfecti sunt.

Anno mundi, quater millesimo, centesimo, octogesimo septimo.

Anno Romæ, nongentesimo, septuagesimo quinto.

Anno Christi, ducentesimo, vicesimo quinto.

ALEXANDER SEVERVS.

ALEXANDER Seuerus, natus ex Mammæa, factus est Imperator, consensu prætorianorum, & Senatus. Tenuit Imperium annos tredecim, ménses tres. Mores fuerunt casti, & iusti. Initio Imperij, mox remouit ab officio, infames, qui antea, sub turpissimo Tyranno, creuerant. Delegit autem ex Senatu, & ex doctis viris, præcipuos, ex-

cellentes ſapientia,& virtute,quos ad conſilia adhibuit,& ad domeſticam familiaritatem. Græcè eleganter doctus fuit,adeò,vt vitas bonorum Principũ,Græco carmine deſcripſerit. Ex Latinis,legit plurimùm Ciceronis Officia,& libros de Republica. Familiariſsimus ei,ex omnibus iuriſconſultis, Vlpianus fuit,quem & cùm milites in eum impetum facturi eſſent, texit ſua purpura,& milites repreſsit.

Nihil fecit aſperius,toto Imperij ſui tẽpore, quàm quòd fumo necauit Thurinum Verconium,quia ſolitus eſſet fumos vendere,id eſt, fingere reſponſa Imperatoris, accepta pecunia; cum cauſſas nunquam ad Imperatorem retuliſſet,iuſsítque præconem clamare:Fumo punitur,qui fumos vendit. Compererat enim, ſæpè eum,ab vtraque parte,pecuniam accepiſse. Supplicij exemplum ſumtum fuit ab Auidio Caſsio. Scribit autem Lampridius, Alexandrum deinceps, in cauendis fumi venditoribus,cautiorẽ fuiſſe,nec paſſum eſſe, vt de aliis quiſpiam malè apud ſe loqueretur. In eos,qui, corrupti pecunia, iniuſtè iudicauerant,duriter animaduertit,ſæpè hunc verſum recitans: ὁ πολλὰ κλέψας, κἀ ὀλίγα δώσει.

Diſciplinam militarẽ ſeuerè rexit, exautorata ſemel integra legione, & Tribunis militum affectis capitali ſupplicio. Cum fuſtibus ſubiiciebantur milites,qui ſocios iniuria affecerant,iuſsit præconem clamare: Quod tibi non vis fieri,alteri ne feceris. Hæc mandata Tribunis militum dedit: Si vis Tribunus eſſe,imò,ſi viuere vis,manus militum contine:nemo ſegetes atterat: nemo ſalem,oleum,ligna auferat: nemo ouem alterius rapiat:annona ſua miles contentus ſit:ex præda hoſtium,non ex lachrymis prouincialibus habeat.

Stipendia conſtituit, non ſolùm docentibus literas, & arte, ſed etiam diſcentibus, pauperum ingenuorum filiis. In templa aurum inferri vetuit, recitans Perſij verſiculos ex Satyra ſecunda:

Dicite Pontifices,in templis quid facit aurum?
Quin ſuperis iuſtos mores,caſtóſque dicamus.

Expeditiones magnas duas ſuſcepit. Priorem,verſus Orientem,contra Perſas, vicit Artaxerxen,qui antea regem Parthorum Artabanum interfecerat, & à Parthis regnum ad Perſas rurſus trãſtulerat. Altera expeditio ſuſcepta eſt, verſus Occidentem,in Germaniam, vbi,cùm milites aſperius regeret, venit in odium, & quidem matris Mammææ accuſata eſt auaritia, quæ dicebatur expilare prouincias,

& im-

& impedire liberalitatem filij erga milites.

Erat autem barbarus Thrax inter Duces Maximinus, ad quem deferebatur Imperium. Hoc Duce, milites seditiosi, Moguntiæ, Alexandrũ, cum matre Mammæa, trucidarunt. Vixit annos viginti nouem, menses tres, dies septem, mortuus die suo natali, qui fuit dies mortis Alexandri magni, videlicet 28. Iunij.

Inter signa, quæ mortẽ eius præcesserunt, fuit hoc quoque: Mulier fatidica, in Gallia, ex sacerdotum familia, qui Druidę nominabantur, proficiscenti in Germaniam, dixit: Vade, nec speres victoriam: nec confidas militi tuo. Fuerũt autem Druidæ, sacerdotes gentis Gallicæ nominati, vt ego existimo, à fidelitate, quasi dicas, *Die Trevven.*

Anno mundi, quater millesimo, ducentesimo.

Anno Romæ, nongentesimo, octogesimo octauo.

Anno Christi, ducentesimo, tricesimo octauo.

MAXIMINVS.

MAximinus, occiso Alexandro filio Mammææ, natus in Thracia, infimo loco, factus est Imperator, sine Senatus authoritate. Regnauit annos tres. Filium Maximinũ Cæsarem fecit. Cùm Pastor in Thracia fuisset, Romam venit. Seueri tempore, vbi, propter robur corporis, quum, cursu, pedes æquaret currentem Seueri equum, receptus est inter custodes corporis Seueri. Postea, sub Bassiano, Tribunus militum factus est. Sub Macrino, rediit in patriã, & ditatus, prædia emit. Sub Heliogabalo, Romam rediit, sed sub tali portento militare noluit. Postea, sub Alexandro, rursus Tribunus factus, tanto in honore fuit, vt Alexãder sororem, filio ipsius coniugem dare voluerit, nisi mater, soceri crudelitate, deterrita fuisset.

Cùm Imperator factus esset, non solùm in milites in castris crudelitatem exercuit, sed etiam Romæ, delatos Senatores, citò multos interfecit, & multis facultates eripuit. Ac alij eum Cyclopem, alij Busiridem, alij Antæum, propter sæuitiam nominarunt.

Cùm igitur, in Africa, Procurator fisci, quem ipse eò miserat, propter rapacitatem, interfectus esset; exercitus, qui ibi erat, senem nobilissimum, materna origine à Traiano ortum Gordianum, propter iustitiam, Imperatorem fecit, recusantem, quia iam octogenarius erat.

Erat autem tanta iustitia, & modestia eius, vt Africanæ ciuitates sibi Scipionem, aut Lælium redditum dicerent:

Oppreſſi ſunt tamen Gordiani duo, pater, & filius à Capelliano duce Maximini. Sed Romæ Senatus eũ iudicauit hoſtem, & Imperatorem fecit Gordianum tertium, adiunctis ducibus conſularibus Pupieno Maximino Præfecto vrbis, & Cælio Balbino. Maximinus, iratus Senatui, & Romam ducturus exercitum, in via retinetur ad Aquileiam, quæ eum recipere noluerat. Hanc, cùm obſideret, cum filio, & fames in caſtris eſſet, milites, cognita voluntate Senatus, medio die quieſcentem in tentorio Maximinum patrem, & deinde filium interfecerunt. Hos verſus in theatro, coram ipſo, Græcè quidam recitauit, ſignificans eum crudelitatis pœnas daturum eſſe, quantumlibet confideret ſuo robore:

Elephas grandis eſt, & occiditur.
Leo fortis eſt, & occiditur.
Tignis fortis eſt, & occiditur.
Caue multos, ſi ſingulos non times.

Cùm autem Græcè loquentem non intelligeret Maximinus, & interroganti, alia ſententia diceretur, euaſit Mimus, ſine ſupplicio.

Anno mundi, quater milleſimo, ducenteſimo tertio.
Anno Romæ, nongenteſimo, nonageſimo primo.
Anno Chriſti, ducenteſimo, quadrageſimo primo.

GORDIANVS TERTIVS.

GOrdianus tertius, interfectis Maximinis ad Aquileiam, & Romæ, occiſis in ſeditione militari, Balbino, & Pupieno, imperare cœpit, anno ætatis ſuę ſedecimo. Regnauit annos ſex. Vixit annos viginti duos, amãs iuſtitiæ, pudicus, & alienus à crudelitate. Sapientem, & iuſtum gubernatorem habuit, ſocerum Miſitheum, quem fecit Præfectum Prætorio. Duxit exercitum contra Perſas, qui Antiochiam occupauerant, & eam recepit, profligatis Perſicis exercitibus. Sed mortuo ſocero Miſitheo, Philippus Arabs, cùm fieret Præfectus Prætorio, adoleſcentem Gordianum interfecit.

Triſtia ſigna initio Imperij Gordiani fuerũt: Eclipſis ſolis tanta, vt medio die, nocturnæ tenebræ fierent: & terræmotus tantus, vt magnæ vrbes corruerint, & multi homines ruinis oppreſſi ſint.

Anno mundi, quater milleſimo, ducenteſimo nono.
Anno Romæ, nongenteſimo, nonageſimo ſeptimo.
Anno Chriſti, ducenteſimo, quadrageſimo octauo.

PHI-

PHILIPPVS ARABS.

PHilippus Arabs obſcuro genere natus, factus eſt Imperator, necato Gordiano. Regnauit annos quinque. Facta pace cum Perſis, acceſsit ad vrbem Romam; vbi, anno ſecundo Imperij ſui ludos ſeculares fecit ingenti pompa, Calendis Maij, cùm milleſimus annus eſſet vrbi Romæ. Quia Roma ædificari primùm cœperat, die viceſimo primo Aprilis, vt ſuo loco dictum eſt.

Diligenter autem hic milleſimus annus vrbis obſeruãdus eſt, quia temporum annotatio, in multis hiſtoriis, inde ſumitur. Magna pars vrbis Romæ in illis ludis ſeculariribus, propter nocturnos lichnos, conflagrauit.

Narrant hunc Philippum Arabem primum, ex Imperatoribus Romanis, factum eſſe Chriſtianum. Quúmq; in Paſchate ad Cœnã Domini acceſſurus eſſet, non admiſſus eſt, ab Epiſcopo Romano Fabiano, niſi prius inter cæteros, quorum explorabatur pœnitentia, in templo ſtaret: ſicut mos fuit, reos manifeſtorum ſcelerum, per aliquot dies, ſtare certo loco, & egredi ex templo, ante adminiſtrationem cœnę Domini. Poſtea, cùm viderentur ſeriò emendationem promittere, ad cœnam Domini admittebantur.

Rituum pœnitentiæ memoria tradita eſt, & magna certamina tunc quoque fuerunt: An peccata remitterẽtur, ſine illis ritibus. Vnde ſatis apparet, tunc à multis non perſpicuè traditam eſſe doctrinam, de fide, gratis accipiente remiſsionem peccatorum, propter Mediatorem. Quid igitur intellexerit ille Arabicus miles, & qualis eius pietas fuerit, neſcimus. Sed tamen odio Chriſtiani nominis, defecit ab eo, Decius, qui regebat exercitum in Illyrico, vbi, cùm Imperator nominatus eſſet, aduerſus eum expeditionem Philippus ſuſcepit. Sed Veronę à ſuis militibus interficitur. Romæ filius Philippus, à prętorianis trucidatus eſt.

Anno mundi, quater milleſimo ducenteſimo decimo quarto.

Anno Romę, milleſimo ſecundo.

Anno Chriſti, ducenteſimo, quinquageſimo ſecundo.

DECIVS.

DEcius Imperator factus, regnauit annos duos. Natus in Pannonia inferiore, in familia nobili, creuit virtute, & ſcientia rei militaris. Filium Decium Cęſarem fecit, volente Senatu. Etſi autem breue eſt tempus Imperij illius, tamen duę magnę res, eius tempore acciderunt. Atro-

ciſſimam perſecutionem contra Chriſtianos Decius mouit. Occidit Romæ Fabianũ Epiſcopum: in vrbe Ieroſolyma Alexandrum: Antiochię Babylam ſenem, qui cũ tribus filiis ſuis, iuſſus erat ſacrificare idolis: quod cùm facere recuſarent, ducti ſunt ad ſupplicium pater, & tres filij. Cúmque ſupplicio afficiendi eſſent, pater petiuit prius interfici filios, ne ſpectantes patris necem, fierent languidiores. Ipſe interea, & mater aſtantes, confirmauerunt filios. Poſtea mater, cùm fuiſſet ſpectatrix necis mariti, & filiorũ, eos ſepeliit. Hæc conſtantia fidei, & fortitudo Babylæ Epiſcopi, & filiorum, in hiſtoria Decij, præcipuè recitatur, etſi paſſim magna agmina Chriſtianorum trucidata ſunt.

Interea Decius & Getas, qui poſtea Gotti nominati sũt, qui Iſtrũ tranſierant, reprimere conatus eſt. Et priore prælio triginta millia Gottorum interfecit. Ac in poſteriore prælio, cùm Gotti arte traxiſſent Decium in loca paluſtria, filius fortiter dimicans, in prima acie interfectus eſt. Pater, ira & dolore longiùs procedens, merſus eſt in paludem, & ibi periit, cùm vixiſſet annos quinquaginta.

In hac hiſtoria primùm ſcribitur, Gottos bellum intuliſſe Romanis, & intra limites Romani Imperij trãſiſſe. Nec dubium eſt, eandem gẽtem nuncupatã eſſe Getas, & Gottos: & linguam eorum Teutonicam eſſe, manifeſtum eſt. Vbi olim in Aſia ſedes fuerint, ex Herodoto apparet.

Inde progreſſi acceſſerunt ad Thraciam. Et poſtea longum tractum à Pannonia, vſque ad littus Balticum, & vicinas inſulas complerunt. Inde rurſus effuſi primùm Pannoniam, deinde Italiam occuparunt. Nomẽ Getæ, Gedid, militem ſignificat.

Anno mundi, quater milleſimo, ducenteſimo, decimo octauo.

Anno Romæ, milleſimo ſexto.

Anno Chriſti, ducenteſimo, quinquageſimo ſexto.

VALERIANVS.

VAlerianus iam ſenex, ab exercitu in Rhetia, factus eſt Imperator. Regnauit annos quatuor, natus in familia Romana nobiliſſima, videlicet Cornelia, propter iuſtitiã, & fortitudinem Senatui adeò carus, vt antea Cenſor, conſentiẽtibus Decij imperatoris, & Senatus ſuffragiis, factus fuerit. Poſtea cùm alibi alij Imperatores ab exercitibus creati, & interfecti eſſent, hunc libenter & Senatus, & omnes exercitus receperunt.

Fuit

Fuit initio mitis erga Christianos, sed postea à Mago Ægyptio incitatus est, vt persecutionem moueret, qui persuasit etiam ei, vt humanas hostias mactaret. Non diutur-
nus fuit hic furor. Profectus enim anno quarto Imperij in Orientem Valerianus contra Persas, victus, & captus est à Rego Persico Sapore, qui aliquot annos, quoties equum conscendit, pedem ceruici Valeriani imponens, pro scabello, eo vsus est. Tandem in extrema senecta, viuenti cutem, à ceruice ad pedes detraxit.

Id insigne exemplum inconstantiæ fortunæ consideremus. Sed simul etiã iudicium Dei agnoscamus, qui sic puniuit crudelitatem, quam aduersus Ecclesiam exercuit, & impietatem in mactatione humanarum hostiarum. Et deploremus tantos furores in summo Imperij fastigio.

Eius tempore, Cyprianus in Africa trucidatus est.

Dionysius Alexandrinus, qui multis erroribus aduersatus fuit, in exilium pulsus est.

Cheremon Episcopus in vrbe Nicopoli, cùm in exiliũ pulsus esset, cum magna multitudine Christianorum, & propter senectam, ipse & coniunx procedere non possent, spectante multitudine, in cœlum sublati sunt Cheremon, & coniunx. Ita Deus testimonium præsentiæ suæ, inter exules, ostendit.

Tempore Valeriani, & Nouatus presbyter Romanus, atrox disidium in Ecclesia excitauit, negans recipiendos esse lapsos, qui, cùm metu suppliciorum, negassent se Christianos esse, postea ad pœnitentiam redibant. Hæc species seueritatis multos traxit, vt Nouati sententiam sequerentur. Et hæc durities postea translata est ad alios lapsus. Quare nominabantur Cathari, qui non recipiebant lapsos in manifesta delicta.

Non multò post, Alexandriæ, Meletius eodem dogmate Ecclesiam distraxit.

Sed refutauit hunc errorem, firmissimis testimoniis, Dionysius Alexandrinus, citans etiam exempla superiorum ætatum. Et exemplum Petri notum est, de quo, cùm antea dictum esset, Beatus es Simon, caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus cælestis: tamen ipse postea & lapsus, & receptus est. Et Paulus recipit Corinthium, qui, post incestum, rediit ad pœnitẽtiam. Et dulcissima vox omnibus nota sit: Quoties remittam? Nõ septies, sed septuagies septies. Quibus verbis significatur & ingẽs infirmitas, & simul amplissima consolatio proponitur. Et

Apocalypſeos 3. dicitur: Age pœnitentiam; Ecce ſto ad oſtium, & pulſo, ſi quis audiet vocem meam, & aperiet, ingrediar ad eum.

Recitatur & digna conſideratione hiſtoria, de Iohanne Apoſtolo, qui adoleſcẽtem ex ſodalitio latrunculorum reduxit: Sítque grata piis hæc vera commonefactio, & magis ament doctrinam, quæ in Eccleſiis noſtris, de hac quæſtione traditur, cùm videant Eccleſias noſtras conſentire cum iudiciis ſynceræ antiquitatis. Magis etiam ament ritum priuatæ abſolutionis, quia veteres etiam hunc ritum citarunt tanquam teſtimonium de recipiendis lapſis. Nota ſit autem integra explicatio controuerſiæ huius, alibi tradita, vt ſint præmuniti animi contra Anabaptiſtas, qui, noſtro tempore, etiam Nouati, & Meletij errorem ſparſerunt.

Anno mundi, quatermilleſimo, ducenteſimo, viceſimo tertio.

Anno vrbis Romæ, milleſimo, vndecimo.

Anno Chriſti, ducenteſimo ſexageſimo primo.

GALLIENVS.

GAllienus filius Valeriani, patre capto, regnauit *annos* vndecim, ſimilis Neroni, aut Domitiano, deditus obſcœnis voluptatibus, & crudelis. Quare, cum Ducibus, & exercitibus inuiſus eſſet, numerantur, eius tẽpore, triginta Duces, qui à ſuis exercitibus facti ſunt Imperatores, qui partim inter ſeſe dimicarunt, partim à ſuis militibus interfecti ſunt. Hæc laniena Ducum, vires Imperij duriter afflixit, & gubernationem vbique turbauit.

Vnus fuit ex Ducibus, excellẽs vir, Poſthumus, qui Galliam rexit. Hic, cùm ſeptem annos teneret Imperatorium nomen, & Gallienus exercitũ aduerſus eum miſiſſet, Francos ſibi adiunxit, qui tunc ad Rhenum acceſſerant. Hic primùm fit Francorum mentio, in bellis Romanis.

Semper autem prudentes viri quæſiuerunt gentium, ac præſertim maiorum ſuorum ſtirpes: & quia ſtirps inuitat ad cogitationem de parentibus, & quia gratum eſt, virtutem, & honeſta exempla maiorum intueri, & quia honeſtæ gentes diſciplinam, maiore cura, retinuerunt.

Fuiſſe autem excellentem virtutem gentis Francicæ, oſtendit magnitudo rerum geſtarum, quod in Gallia regnũ conſtituerũt, quo, multis ſeculis, nullum eſt in genere humano, magis ornatũ legibus, doctrinis, & iudiciis, & quod Italia diguos eſſe cẽſuit, in quos transferret Romani Imperatoris

peratoris dignitatem : & quòd voluit totius Europæ præcipuos cuſtodes eſſe.

Laudanda eſt igitur diligentia eorum, qui Franciæ gentis originem quæſiuerunt. Sed iuſtè reprehenduntur inepti ſcriptores, qui fabulas ex ſeſe finxerunt, de filiis Hectoris, quas omitto, & ex Troia Francos educunt.

Nomen Francorum celebre eſſe cœpit, tempore Gallieni Imperatoris, quia Poſthumus eos armauit contra Gallienum. Sed tunc fuiſſe eos in ripa Rheni, & vicinos Galliæ, Poſthumi hiſtoria oſtendit. Deinde expreſsè ſcribitur Aurelianum triginta millia Francorum, prope Moguntiã, trucidaſſe. Poſtea Conſtantinus dimicauit cum Francis, & Alemanis, & reges eorum captos, obiecit beſtiis. Et Hieronymus in vita Hilarionis inquit: Inter Saxones, & Alemanos, Franci ſunt, gens non tam lata, quàm valida.

Alemanos autem nominatos eſse, qui ſunt inter ſiluam Martianam, Alpes, & Noricum, non dubium eſt, propemodum vbi nunc ſunt Sueui. Interiecti autem inter Sueuos, & Noricos, & ſiluam Turingicam, ſunt Franci nunc quoque, ſicut & Strabo inquit, Frãcos eſse, inter Noricos, & Vindelicos, vt inter hos nunc quoque interiecti ſunt. Et nomen Francus eſt *Frey*, quod liberum ſignificat. Et Principum nomina ſunt noſtræ linguæ voces, *VVarmund*, *Ludvvig*, *Helffrich*, & alia multa.

Satis igitur perſpicuum eſt, non tranſiiſse Francos ex Gallia in noſtras regiones, inter Rhenum, & ſaltum Turingicum : ſed tranſiiſse eos ex noſtris regionibus, à ſaltu Turingico, ad Rhenum, & inde ad Galliam.

Sed quæ prima ſedes Francorum fuerit, dubitatur. Beatus Rhenanus vicinos Friſiis fuiſse, & inde ad ripam Rheni aſcendiſse exiſtimat: quia non dubium eſt, Conſtantini tempore, Francos tenuiſse Sycambrorum regionem, & Batauiam, id eſt, Hollandiam. Et Claudianus ſcribit ad Stilliconem:

-----Rhenúmque minacem
Cornibus infractis adeò miteſcere cogis,
Vt Salius iam rura colat, flexóſque Sycambri
In falcem curuent gladios, geminásque viator
Cum videat ripas, quæ ſit Romana requirat:
Vt iam trans fluuium, non indignante Cayco,
Paſcat Belga pecus: mediúmque ingreſſa per Albim,
Gallica Francorum montes armenta pererrent.

Intelligi autem & Salios, Francos, ex Marcellino notum

est. Quod nomen, cùm à Sala flumine factum esse scribatur, tunc quoque Francos regionem ad Salam, versus Mœnum, & Rhenum tenuisse apparet, vnde & Salingi Franci dicti sunt.

Oppidum est èregione Coloniæ Agrippinę, *Teutsch*, vbi tabula in veteri monasterio reperta est, in qua scriptum fuit, eam arcem à Constantino extructam esse in terra Francorum, vt ibi præsidium ad defensionem Coloniæ Agrippinæ collocaretur.

An autem descenderint à ripa Mœni, quæri potest. Strabonis, & Hieronymi dicta magis significant, descendisse eos ad Rhenũ, quàm primùm in littore Frisiaco natos esse.

A Gallieni Imperatoris morte, ad Honorij Imperatoris tempus, sunt anni circiter centum, & triginta. Intra hoc tempus, Franci, cum multis Imperatoribus dimicarunt, & latè in ripa Germanica Rheni processerunt. Sed Honorij tempore, trãs Rhenum, potiti sunt vrbe Treuirorum, & longiùs in Celticam, & in Belgium progressi sunt.

Scribitur autem, hac occasione, vocatos esse à Treuiris. Quia Præses Honorij, Lucius, rapuerat vxorem viri nobilis. Vt igitur libidinosus Præses expelleretur, accersita *sunt* auxilia Frãcica, sicut sæpè, propter libidines, magna regna mutata sunt. Primùm autem Regem, Franci, post trãsitum in Galliã, Warmundum nominant. Ab hoc initia pulcherrimi regni Francici, quod Celticam, & Belgium, & magnam Germaniæ partem tunc complexum est, recensentur, vt postea sub Honorio dicetur. Nunc ad seriem temporum redeo.

Posthumus, cùm haberet auxilia Gallica, & Frãcica, septem annos tenuit Imperium, & sæpè vicit exercitus Gallieni. Tandem fraude interfectus est, Lolliani Ducis insidiis, quem statim Victorinus, Præses Coloniæ Agrippinæ, interfecit. Gallienum postea interfecit, prope Mediolanũ, Cecropius Dalmata. Multiplex enim Ducum, inter sese, qui tunc Imperatores dici voluerunt, laniena fuit.

Anno mundi, quater millesimo, ducentesimo, tricesimo tertio.

Anno Romæ, millesimo, vicesimo primo.

Anno Christi, ducentesimo, septuagesimo primo.

FLAVIVS CLAVDIVS.

FLauius Claudius, Imperator factus est ab exercitu ad Mediolanum, cuius iudicium postea comprobauit Senatus. Regnauit annum vnum, & menses nouem. Quanta fuerit

fuerit ipſius virtus, ex Senatus teſtimonio apparet, in quo hæc verba recitata ſunt: *Claudi Auguſte, tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus Senator, tu verè Princeps.* Hæc præconia, multas eximias virtutes complectuntur.

Dum autem Gallienus, in luxu, & popinis viuit, & per ſeditiones, multi ſe Imperatores nominant, & inter ſeſe dimicant, trecenta millia Gottorum, & Herulorum, ad fluuium Tyram collecta, tranſierunt, partim in Myſiam, partim in Macedoniam, & latè graſſati ſunt rapinis, & cædibus. Obſederunt etiam magnas vrbes, Theſſalonicam, & Caſſandream.

Aduerſus hos Claudius duxit exercitum, & magna celeritate, diſperſos in diuerſa loca, oppreſſit, tantámque multitudinem feliciter deleuit. Aliquantò poſt hæc prælia, morbo extinctus eſt. Poſt eius mortem, Senatus, honoris ipſius cauſſa, clypeum aureum, in quo imago eius expreſſa fuit, in Capitolio collocauit.

Anno mundi, quater milleſimo, ducenteſimo, triceſimo quinto.

Anno Romæ, milleſimo, viceſimo tertio.

Anno Chriſti, ducenteſimo, ſeptuageſimo tertio.

VALERIVS AVRELIANVS.

VAlerius Aurelianus, natus in Sirmio, in familia ignobili: matre ſacrificula Solis, cùm, ſub Claudio, præcipuus Dux eſſet contra Gottos, & ductor equitum, poſt eũ ab exercitu Imperator factus eſt, cuius iudicium comprobauit Senatus. Regnauit annos ſex: Militari virtute excelluit, ſed propter crudelitatem, venit in odium.

Fuit autem digna laude ſeueritas eius, in regenda diſciplina. In pœna militis, qui hoſpitam per vim compreſſerat, imitatus eſt Beſſi ſupplicium: inflexis duabus arboribus eum alligauit, quæ, cùm rurſus erigerentur, miles diſcerptus eſt.

Antequam factus eſt Imperator Aurelius, pugnauit cũ Francis ad Moguntiam, vbi triginta millia Francorũ trucidata eſſe, ſcribitur.

Poſtquam autem ſucceſſit Claudio, terribilis expeditio Marcomannorum, & Sueuorum, retraxit eum in Italiam, qui iam Mediolanum ceperant, & terrorem vrbi Romæ, ſimilem Cimbrico, incuſſerant. Munito igitur limine Imperii, properans in Italiam, apud Placentiam deleuit Marcomannos, & Sueuos, ſed magna clade Romani exercitus prius accepta.

Fuerunt autem Marcomanni partim Boiemi, partim Moraui, & Auſtriaci, vt nunc nominamus: Sueui Alpibus vicini, qui ſe cum Marcomannis coniunxerant. Pacata Italia, Romam profectus Aurelianus, ſeditiones vrbanas ſedauit, & multis ciuibus interfectis, vtcunque iudicia reſtituit, & conſtituto vrbis ſtatu, duxit exercitum aduerſus Zenobiam, quæ Syriam, & vicina loca tenebat, & filiis regna quærebat.

Hæc regina, velut Semiramis, duxit exercitus, & antea fortiter repulit Perſas. Poſtea, cùm Syriam Romanis adẽtam, tradere filiis conaretur, repetenti eam Aureliano, ceſſuram ſe eſſe negauit. Facta ſunt igitur aliquot prælia, in quibus, Zenobia duce, aliquoties Romani exercitus pulſi ſunt. Tandem circumſeſſa Palmyra, cùm Zenobia ex ea vrbe in loca tutiora diſcederet, conſpectam in eo itinere Aurelianus cæpit. Hic belli finis fuit. Viua Romam ducta eſt, vbi, in triumpho, ſplendidiſſimè ornata, currum Aureliani, in magna turba captiuarum, anteceſſit cum filiis, & filiabus. Poſtea conceſſum eſt Zenobiæ, vt Romæ, more priuatæ matronæ cum filiabus viueret.

Romæ Aurelianus, cùm alia quædam, paci vtilia, conſtituit, tum etiam ἀυτοσχεδιάσαι ſanxit, ne audirentur, qui deferebant male locutos de principibus. Deinde rurſus ex vrbe ad bellum Vindelicum diſceſſit, vbi Boios, quos nunc Bohemos nominamus, egreſſos ex ſaltibus ſuis, & populantes oram Vindelicam, repulit. Inde rediturus in Orientem non procul à Byzantio, interfectus eſt à militibus, incitatis à ſcriba Mneſtheo, cui Aurelianus necem minitatus fuerat, ſed ſtatim exercitus de Mneſtheo pœnas ſumſit, eúmque beſtiis obiecit.

DE ECCLESIA.

DVM inter ſeſe Romani Duces, ſub Gallieno belligerantur, creuit Eccleſia. Multi enim libentius amplexi ſunt doctrinam de vero Deo, cùm viderent ſcelera, furores, & pœnas impiorum Principum, qui idola defendebant. Simul autem, vt fit in confuſionibus imperiorum, praua ingenia ſparſerunt impias opiniones. Ac præcipuè duæ furiæ, diuerſis locis, valde pernicioſæ fuerunt: Manes in Perſia, à quo Manichæi nominati ſunt, & Paulus Samoſatenus Antiochiæ. Attigit Aureliani tempora vterque. Impoſturæ autem diſſimiles fuerunt.

Manichæa pugnans cum iudicio rationis, & ciuili conſuetudine

ſuetudine vitæ, abſurda, monſtroſa, barbarica, ſpectro ſimilis, ſeu Chimeræ, ſeu Empuſæ, conflata ex Stoicis deliramentis, & fanaticis furoribus, ac ſimulatis afflatibus.

Samoſatenica verò, vt bella meretricula, fucata philoſophicis coloribus, laſciuiens, & blandis illecebris inuitãs curioſa ingenia, non tunc primùm nata, ſed antea, Plotini diſputationibus, Alexandriæ compta. Cognoſci vtraque ex noſtræ ætatis ſpectaculis, poteſt. Furores Anabaptiſticî ſimiles ſunt Manichęorum. Seruetus Hiſpanus, qui diu fuit in Academiis Mahometicis in Numidia, Samoſatenicam illam meretriculam in theatrum reduxit.

Cùm autem neceſſe ſit, vetera certamina, & veræ Eccleſiæ iudicia noſſe, non prætereundæ ſunt hæ maximarum rerum controuerſiæ, præſertim cum res oſtendat, id, quod Thucydides inquit, accidere, vt donec eadem hominum natura manet, ſimilia multa accidant.

Vt autem, de noſtræ ætatis controuerſiis, rectiùs iudicare poſſimus, prodeſt collatio veterum certaminum, & iudiciorum.

Nec difficilis eſt refutatio Manichæorum, quia multi ſunt manifeſti furores. Et extant vetuſtæ refutationes ſcriptæ ab Irenæo contra Marcionem, & ab Auguſtino contra Manichæos, quas legere eruditos vtile eſt, & multæ recentes contra Anabaptiſtas.

Fuerunt autem hæc præcipua capita Manichææ ſectæ. Vt Stoici dixerunt: Duo principia eſſe pariter æterna, νοωῦ καὶ ὑλικὸν Ita Manichæi duo principia pariter æterna, & inter ſe pugnantia finxerũt, Bonum & Malum. Bonũ nominarũt Lucem. Malum Tenebras & Materiam, quam dixerunt, malorum omnium cauſſam eſſe. Ortos à malo nominarunt χοϊκὰς καὶ ὑλικούς. Hos dixerunt, quia haberent ſemina malæ materiæ, neceſſariò ſceleratè facere, nec poſſe ad Deum conuerti. Contra verò ortos à bono Deo, neceſſariò recta facere, nec damnari eos poſſe, quia ſint in eis lucis ſemina. Nec teneri eos Lege, etiam cùm contraria Legi faciant, quia lex tantùm iudicet ortos à materia.

Ita docuerũt omnia neceſſariò fieri bonas & malas actiones, & prorſus nullam eſſe humanæ voluntatis libertatem in bonis & malis actionibus, interioribus, & exterioribus.

Reiectis etiam Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis, nouũ Euangelium ſcripſerunt, & vt antecellere communi hominum multitudini, & ſemidei viderentur, ſimularunt enthuſiaſmos, ſeu afflatus, ſubitò in turba ſe in terram

abiicientes,& velut attoniti,diu tacentes, deinde,tãquam redeuntes ex ſpecu Triphonio,& plorantes, multa vaticinati ſunt.Prorſus vt Anabaptiſtæ recèns fecerunt, in ſeditione Monaſterienſi. Etſi autem in quibuſdam manifeſta ſimulatio fuit,tamen aliquibus, reipſa, à Diabolis furores immiſſos eſſe certum eſt. Finxerunt etiam coniugium, politicum ordinem,magiſtratus & iudicia, opera eſſe non Lucis,ſeu boni Dei,ſed mali principij.

Hi furores multa tetra ſcelera, libidinum confuſiones, & ſeditiones pepererunt , ſicut hiſtoriæ Clementis, Epiphanij. & Euſebij , inde vſque à Marcionis tempore , narrant,in quibus ſcribitur , colluuiem Marcionis , oppidum Phrygiæ Pepuzam nominaſſe Ieroſolymam, & ibi ſeditionem mouiſſe, prorſus vt Anabaptiſtæ ſeditionem in vrbe Monaſterienſi mouerunt.

Tandem verò Manes dicitur hoc modo periiſſe. Cùm ſe pro medico venditaret, apud regem Perſicum,& filium eius in curatione, ſeu dolo,ſeu inſcitia necaſſet, rex Perſicus cutem ei detrahi iuſſit,& ſic eum interfici.

Cohorreſcamus autem, hęc monſtroſa dogmata legentes, & conſiderantes , quanta multitudo faſcinatorum in ea ſecta fuerit , & quàm diu hæc peſtis durauit. Nam,vt Marcionis tempora omittam , poſt Aurelianum , Manichæi magnos cœtus in Perſia,Ægypto, Africa, & in multis Aſiæ locis habuerunt ampliùs ducentis annis.

Hæc cogitãtes,agnoſcamus & eſſe Diabolos, & horribiliter inſidiari Eccleſiæ , & non aſſentiamur inexploratis dogmatibus,ſed doctrinam Eccleſiæ rectè diſcamus,& aſſiduis votis à Deo petamus,vt nos doceat,& gubernet, ſicut propheta clamat:Fac cum ſeruo tuo,ſecundùm miſericordiam tuam,& iuſtificationes tuas doce me. Sintque in conſpectu firmæ refutationes , ſumtæ ex perſpicuis teſtimoniis diuinis, quæ affirmant eſſe vnum , & æternum principium bonum , Deum verum , creatorem omnium creaturarum , & vniuerſæ materiæ corporum. Nec eſſe aliud æternum principium , pugnans cum bono : nec peccatum ortum eſſe ab æterna natura , nec ex materia, ſed à voluntate Diabolorum, & primorum parentum,qui ſe liberè auerterunt à Deo , quia ſcriptum eſt : Non Deus volens impietatem tu es. Item Iohann. 8. Quando mendacium Diabolus loquitur,ex propriis loquitur , quia mendax eſt & pater mendacij.

Falſum eſt etiam , propter materiam diuerſam, alios poſſe

posse conuerti, alios non posse conuerti, quia certum est, non esse discrimen in propagatione hominum, propter diuersas materias, quod ad peccatum attinet, sed omnes homines ex Adam, & Heua propagatos, ex cõmixtione maris, & fœminæ nascentes, adferre peccatum originis, vt capite quinto ad Romanos perspicuè dicitur.

Rursus etiam omnes, qui, in veris doloribus, voce Euãgelij, id est, promissione gratiæ, eriguntur, fiunt hæredes æternæ salutis, nec consolatio excutienda est his imaginationibus, quę fingunt discrimen in hominum materia esse, aut in Deo προσωποληψίαν. Sed vtraque cõcio vniuersalis est: Accusatio peccati in omnibus, qui nati sũt ex commixtione maris. & fœminæ: & promissio gratiæ, iuxta hæc dicta: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiã vos. Iohãnis cap. 3. Sic Deus dilexit mũdũ, vt vnigenitũ Filiũ dederit, vt omnis, qui credit in eum, nõ pereat, sed habeat vitam æternam. Item: Deus vult omnes homines saluos fieri. Item: Non est in Deo προσωπολημψία, &c.

Quod etiam Manichęi dixerũt: Omnia necessariò fieri, bonas & malas actiones; tetrum, & diabolicum mendaciũ est, contumelioſum contra Deũ, & pernicioſum moribus. Manifestum est enim Paulum affirmare, esse aliquã iustitiam carnis, quæ est externa gubernatio, qua homo liberè regit externa membra, ne faciant contra legem Dei. Ideò inquit: Lex pædagogus est. Aliqua igitur libertas est, & in nõ renatis, videlicet regendi externas actiones, seu, vt nos loquimur, regendi Locomotiuam.

Multò verius est libertas in renatis. Ioseph adiuuatur à Spiritu sancto, vt heri coniugẽ fugiat, & tamen liberè, & volens, non coactus fugit. Dauid liberè, & volens, nõ coactus, rapit alterius coniugem, & poterat imperare externis membris, ne alienam attingeret, præsertim cũ antea domiciliũ fuisset Spiritus sancti. Posse igitur labi renatos, ostendunt exempla Aaronis, Saulis, Dauidis, Petri, & aliorum innumerabilium, quorum aliqui rursus ad Deũ conuertãtur, vt Aaron, Dauid: aliqui ruunt in æternum exitium, nõ quod sint ab alia materia orti, sed suæ voluntatis malitia.

Errores Manichæorum de coniugio, & politico ordine, cùm manifestè impij sint, testimonia sunt, eam sectã, & similes, Diabolorũ organa esse. Cùm igitur Filius Dei velit discerni veram Ecclesiam ab impia colluuie, doctrinarum voce, sicut scriptum est: Oues meę vocem meam audiunt, Item: ex fructibus eorum cognoscetis eos: sciamus Mani-

chæos,& ſimiles, cùm manifeſtè impios furores defendãt, nequaquã eſſe ciues Eccleſiæ Dei, & fugiamus,& execremur eos,tanquam hoſtes Dei,& agmina Diabolorum.

Extant autem ſcripta de coniugio,& politico ordine,in noſtris Eccleſiis edita,quæ Manichæis, Anabaptiſtis,& aliis fanaticis opponi volo. Nam huius ſcripti modus,non patitur ea repeti : ſed nota ſunt piis, & alibi ſæpè repetita ſunt. Et mihi gratũ eſt,prorſus eadẽ ab Irenæo dicta eſſe.

Adiiciã pauca & de Paulo Samoſateno, qui blaſphemiã renouauit,quam nõ tantùm ab Ebione, & Cerintho,poſt Apoſtolos,ſparſam eſſe iudico, ſed exiſtimo primũ à Diabolis impulſum eſſe Cain, vt doctrinam de Meſſia irrideret,& negaret tunc adeſſe Eccleſiæ Filium Dei. Deinde ſecutę ſunt maiores tenebræ,& Ethnica idola. Poſtea in populo Iſrael,Phariſæi,& Zadducæi etiã negauerunt,in Meſſia fore diuinam,& humanam naturam. Ita deinceps ſemper habuit Diabolus ſua organa,quę Filium Dei contumelia affecerunt, ſpretis teſtimoniis Propheticis, & Apoſtolicis,donec tandem eam blaſphemiam,horribilis potentia regni Mahometici,latè propagauit,& ſtabiliuit. Hęc ingẽtia mala conſideremus,& Prophetica, & Apoſtolicæ doctrinæ teſtimoniis nos cõfirmemus,& ſimul petamus nos ab ipſo Filio Dei doceri,& confirmari.

Exiſtimo autẽ Samoſateno tunc fuiſſe hãc occaſionem ſpargendæ blaſphemiæ. Zenobia mulier Arabica,quę Antiochiam & Syriam tenebat,didicerat, vt multi alij Arabes, doctrinã Iudaicam. Huic reginæ,cùm familiaris eſſet Paulus Samoſatenus Antiochenus Epiſcopus, vt eam ad Chriſtianos inflecteret,doctrinam de Meſſia transformauit in Iudaicas opiniones. Et recèns,in Schola Alexandrina,Plotinus allegorias περὶ λόγου ſuæ philoſophiæ miſcuerat. Et apparet, multorum diſputationibus hæc agitata eſſe. Inde ſumſit,præſtigias Samoſatenus, & contendit in Chriſto tantùm eſſe naturam humanam, & λόγον in Iohanne, non intelligi oportere,aliquid ſubſiſtens,ſeu ὑπόστασιν ſed poſſe intelligi decretum , ſeu ſonum euaneſcentem promiſſionis. Hæc,in illo gynæceo Zenobiæ, & inter alios homines curioſos,magnos plauſus ciebant. Eſtque defenſus Samoſatenus à Zenobia,circiter decennium.

Aliquoties autem vicinarum prouinciarum Epiſcopi,ad refutandum Samoſatenum conuenerunt. Fuítque præcipua authoritas duorum, qui Samoſateno contradixerunt, Dionyſij Alexandrini,& Georgij Neocæſarienſis, qui miraculis

raculis clarus fuit. Huius extat confeſsio, quam prodeſt omnibus notitiſsimam eſſe, quæ recitatur in libro ſeptimo hiſtoriæ Euſebij.

Vnus Deus, Pater Verbi viuentis, ſapientiæ ſubſiſtẽtis, & imaginis ſuæ, perfectus perfecti genitor, Pater Filij vnigeniti. Vnus Dominus, ſolus ex ſolo, imago Patris, verbum efficax, Filius verus veri Patris, & inuiſibilis ex inuiſibili, ſempiternus ex ſempiterno, immortalis ex immortali. Vnus Spiritus ſanctus, ex Deo ſubſtantiam habens, qui per Filium apparuit, ſanctificans, & per quem, Deus ſuper omnia, in omnibus cognoſcitur.

Talia vetuſtatis iudicia, & teſtimonia recẽſeri in hiſtoriis, vtile eſt: quia, cùm ſeruet Deus Eccleſiam, nec ſinat eam prorſus deleri, excitat aliquos, qui veritatem in Propheticis, & Apoſtolicis ſcriptis, & teſtimoniis traditã, retineant, & aliis oſtendant, ac in magnis certaminibus eos adiuuat, & ſuis teſtimoniis ornat. Hanc eccleſiam vult Deus, tanquam monitricem, audiri, ſicut ſcriptum eſt: Niſi vitula mea araſſetis, non inueniſſetis. Vult autem fontes conſiderari, ex quibus hi teſtes doctrinam hauſerunt. Tũc igitur oſtenderunt pij ſenes, ſemper & Prophetas, & deinde Apoſtolos idem docuiſſe: videlicet, miſſum eſſe ad Eccleſiam ab initio, Filium Dei, & hũc allocutum eſſe patres, & cuſtodem fuiſſe Eccleſiæ, ſicut Paulus inquit, adfuiſſe Chriſtum patribus in deſerto. Et Iacob inquit: Benedicat his pueris Deus, & Angelus qui eripuit me omnib. malis.

Ac dicta, quæ affirmant affuiſſe Eccleſię Meſsiam, antequam aſſumſit humanam naturam, perſpicuè oſtendunt, τὸν λόγον, qui aſſumpſit humanam naturam, nequaquam eſſe ſonum euaneſcentem, ſed aliquid viuum, intelligens, ſubſiſtens, & ὑφεστὼς, ſicut ipſe Dominus inquit: Antequam Abraham natus eſt, ego ſum. Item: Glorifica me ea gloria, quam habui apud te, antequam eſſet mundus. Item: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui ex cœlo deſcẽdit, Filius hominis, qui eſt in cœlo. Et dicta Prophetica multa congruũt, Mich. 5. Egreſſus eius ante dies mundi. Zachar. 12. Aſpicient me, quem confixerunt. Deinde omnia dicta in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis, de omnipotentia, & inuocatione Meſſiæ, firma teſtimonia ſunt de eius diuinitate, qualia hæc ſunt: Ego vitam æternam do eis. Item: Sine me nihil poteſtis facere. Ego ſum vitis, vos palmites. Et Epheſ. 1. Qui eſt caput, omnia in omnibus perficiens. Et valdè illuſtria ſunt dicta Coloſſ. 1. Per Chri-

ſtum condita ſunt omnia,& ipſe eſt ante omnia,& omnia per eum conſiſtunt.Hæc,cùm de Chriſto iam manifeſtato,dicantur,neceſſe eſt in eo eſſe naturam diuinam. Et ad Ebræ.1.dicitur. Per quem ſecula fecit, qui eſt ἀπαύγασμα gloriæ, & character ſubſtantiæ eius, ferens omnia verbo ſ potentiæ ſuæ,&c.

Talibus dictis nos confirmemus, & teſtimonia veteris Eccleſiæ adiungamus,Irenæi,& aliorum. Et quidem affirmat Irenæus, ſe doctrinam ſuam accepiſſe à Polycarpo Iohannis auditore.Diſcernit igitur Paulus Chriſtum à cæteris ſanctis : ait in eo habitare diuinitatem σωματικῶς quaſi dicat:In cæteris, vt in Elia,Dauide,habitat diuinitas effectiuè,& ſeparabiliter:at in Chriſto inſeparabiliter,& ita,vt humanæ naturæ vnita ſit,mirando modo, vnione hypoſtatica. Vetuſtas vſa eſt qualicunque ſimilitudine, quæ extat apud Athanaſium, Cyrillum,& Iuſtinum: Sicut anima geſtat corpus humanum, ſic geſtari,inquiunt,ab imagine coæterna Patri, naturam humanam in Chriſto. Verba apud Iuſtinum hęc ſunt: Τινὲς μὲν τὴν ἕνωσιν ὡς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα νοήσαντες, ὅπως ἐπιδέδωκεν· καὶ ἁρμοδίως γε τὸ ὠφέλημα εἰ καὶ μὴ ἐπὶ πάντα κατά τι γῆν.

Hæc breuiter inſerui hiſtoriæ, vt lectores & veteris Eccleſiæ iudicia conſiderent, & ab his commonefacti, teſtimonia in fontibus quærant, & confirment in mẽtibus,veras ſententias de Filio Dei, vt ardeat inuocatio,& alacriter confugiant ad eum,ſicut præcipit : Venite ad me omnes, qui laboratis,& onerati eſtis,& ego reficiam vos.

Anno mundi,quater milleſimo, ducenteſimo, quadrageſimo primo.

Anno vrbis Romæ,milleſimo,viceſimo nono.

Anno Chriſti,ducenteſimo,ſeptuageſimo nono.

TACITVS.

TAcitus Imperator factus eſt,ex Senatuſconſulto, cùm ſex menſibus, ſine Imperatore exercitus eſſent, & Senatui iudicium permitterent: qui,propter virtutem,elegit Tacitum. Sed & ſenex fuit,& ſexto menſe Imperij,mortuus eſt in vrbe Tarſo. Quanquam autem Florianus, Taciti frater, ſuccedere ei conatus eſt, tamen exercitus legit Imperatorem Valerium Probum, cuius virtus exercitibus nota erat.

Cùm igitur in concione militari dictum eſſet, quærendum eſſe Imperatorem fortem,ſanctum & PROBVM tota multitu-

multitudo, quasi omen sequens, acclamauit. Probe Auguste, Dij te seruent.

Anno mundi, quater millesimo, ducentesimo, quadragesimo secundo.

Anno vrbis Romæ, millesimo, tricesimo.

Anno Christi, ducentesimo, octogesimo.

VALERIVS PROBVS.

VAlerius Probus factus est Imperator, suffragiis exercitus, qui Tarsi erat, & libenter receptus à Senatu, & omnibus exercitibus. Regnauit annos sex, & mẽses tres. Natus fuit in Syrmio, ex patre Tribuno, vir iustus, & fortis.

Initio Imperij, duxit exercitus ex Oriente in Galliam; quia & Franci eã inuaserãt, & Lugduni Proculus, & Dux limitis Rhetici Bonosus, nominauerant se Imperatores. Depulsis igitur ex Gallia Francis, & interfecto Proculo, pacata Gallia, Probus, Bonoso, qui Rhetiam tenebat, & Alemanis bellum intulit, quos vltra Nicrum cedere coëgit.

In hac historia primùm inuenio nomen Alemanorum, quæ appellatio aboleuit nomen Rhetiæ. Nec dubium est, propriè hanc vocem in veteribus historiis, tribui populis, qui sunt inter Alpes, & Moguntiam.

Vnde nomen factum sit, quæritur. Quidam deducunt à lacu Lemano. Alij existimant esse, quasi *allerley man*, id est, promiscuam multitudinem, quæ concurrit ad libertatem recuperandam, propter tyrannides Romanorum Ducum. Agathias, à Græca voce dictos esse, scribit, quasi ἀλήμονας, id est, errantes, seu vagabundos. Ego existimo idem nomen esse Alanorum, & Alemanorum.

Sunt autem hodie Alani, non procul à Constantinopoli, quorum tanta est virtus, vt adhuc retineant libertatem, & Ecclesias. Fuisse eos olim Getis, & Dacis vicinos, apparet ex Dionysij versibus, vbi dicitur:

Δάκων δ' ἠϋτεῖ θ' ἁμα καὶ ἀλήμονες Ἀλανοὶ id est:

Latáque Dacorum regio, fortes & Alani Est & apud Marcellinum libro 21. longa Alanorum descriptio. Bella cum Hunnis gesserunt, tempore Valentis.

Etsi autem nomen Alemani vicinum est, & effusam esse Alanorum gentem in Occidentem constat: tamen non affirmo inde factam esse appellationem Alemanorum. Cæterum etymologia Ducis est, Alman, ab Elã, quod est iuuenis, vnde & Alma est, quod virginem significat.

Vt autem Francorum primùm sit mentio in Gallieni

hiſtoria: ita obſeruabis, inter gentes à Probo victas primùm nominari Alemanos. Repreſſit autem Probus vtramque gentem, Francos, & Alemannos, trucidatis quadringentis millibus hominum. Franci in Belgio victi ſunt, & receptæ Gallicæ ciuitates ſexaginta. Alemani ad Nicrum, profligati ſunt.

Simul in Rhetia Bonoſus, qui ſe Imperatorem nominauerat, & Alemanos concitauerat, victus eſt. Hic laqueo ſibi vitam finiuit. Et quia fuerat helluo, & habuerat vētrem deformiter tumidum, iocus militaris ſparſus eſt, Non hominem pendere, ſed amphoram.

Pacatis his regionibus, Probus in Aſiam duxit exercitus per Thraciam, vbi Gottos repreſſit, & multa millia in agris Imperij collocauit. Latrocinia in Cilicia ſuſtulit. Cùm Perſis, & Parthis pacē fecit, ac regreſſus ad bella magis neceſſaria, Sarmatica, & Gottica, cùm in Syrmio milites oneraret labore ſiccandi paludes, aliqui tumultuantes, ſeditionem aduerſus eum mouerunt, & fugientem Probum Imperatorem in ſpeculam interfecerunt. Reliquus exercitus dolens extinctum eſſe iuſtum, fortem, felicem, & vtilem Imperatorem, ſepulchrum ei fecit, cum hac inſcriptione: HIC PROBVS IMPERATOR VERE PROBVS SITVS EST, VICTOR OMNIVM GENTIVM BARBARVM, VICTOR ETIAM TYRANNORVM.

Quanquam autem excellens in eo virtus fuit, & gubernatio felix: tamen exemplum eſt, non ſolùm inconſtantię fortunæ, ſed potius ingratitudinis, leuitatis, & furorum vulgi, quod eum temerario impetu, & ſeditiosè oppreſſit. Et ad regulam congruit: ὄχλῳ σὺν ἀμαθίᾳ μέγιστον κακόν.

Item:

καὶ αὖ πίσυνε, πολύξεινε ὄχλε.

Anno mundi, quater milleſimo, ducenteſimo, quadrageſimo octauo.

Anno Romæ, milleſimo, triceſimo ſexto.

Anno Chriſti, ducenteſimo, octogeſimo ſexto.

CARVS NARBONENSIS.

CArus Narbonenſis, cùm præfectus prætorio eſſet, propter virtutem ſuffragiis militaribus Imperator factus eſt. Regnauit biennio. Filios nuncupauit Cæſares, Carinum, & Numerianum.

Probus, honorificum teſtimonium, de eo, ad Senatum ſcripſit, his verbis: Felix eſſet noſtra Reſpublica, ſi plures

Cari

Cari fimiles haberemus. Ideo Senatus libenter comprobauit militarem ſuffragationem, præſertim cùm virtus eius nobilitate generis, & eruditione ornata eſſet.

Quia vero, audita Probi morte, vicini Pannoniis Sarmatæ, rurſus in Pannoniam, & Thraciam irruptiones faciebant, primum omnium Carus Sarmatas repreſſit, ſedecim millibus interfectis, & viginti millibus captis.

Pacata vicinia, tranſiuit in Aſiam, ad bellum Perſicum. Cúmque ad fatalem Imperij Romani limitem, ad fluuium Tigridem peruenisſet, mortuus eſt.

Succeſſurus erat filius Numerianus, qui propter nobilitatẽ, optimos mores, eruditionẽ, & patris memoriã, à Senatu, & exercitu diligebatur: ſed eius ſocer, Arius Aper, vt Imperium in ſeſe transferret, occidit eum. Id, cùm comperiſſet exercitus, in concione, accuſato Apro, Imperatorem elegit Diocletianum, qui mox Aprum, palam ſpectãte exercitu interfecit. Id factum congruit cum vaticinio mulieris in Tungris, quæ vna Druidum fuit. Sunt autem dictę ſacerdotes Druidæ, à fidelitate *Trevv*, quaſi dicas, *Die vertravveten*. Hæc prædixerat Diocletiano, obiurgãs eum quod parcè ſolueret in hoſpitio, futurum eſſe Imperatorem, cùm Aprum occidiſſet.

Facta autem pace cum Perſis, Diocletianus exercitũ reduxit in Europam, & Carino in Dalmatia nominanti ſe Imperatorem, occurrit. Carinus diſſimilis patri, & fratri, cùm flagitioſiſſimus eſſet, & Heliogabali mores imitaretur, ab exercitu deſertus, & occiſus eſt.

Cùm igitur & Orientis & Occidentis exercitus, Diocletianum feciſſent Imperatorem, Senatus militarem ſuffragationem comprobauit.

Anno mundi, quater milleſimo, ducenteſimo, quinquageſimo.

Anno vrbis Romæ, milleſimo triceſimo octauo.

Anno Chriſti, ducenteſimo, octogeſimo octauo.

DIOCLETIANVS.

Diocletianus natus in Dalmatia, patre ſcriba Senatoris Amilini, matre Dioclea, Imperator factus eſt. Regnauit annos viginti.

Initio Imperij, reducens exercitum ex Aſia, vicit Carinum in Dalmatia, qui patri Caro ſuccedere conabatur. Poſtea, cùm multi noui motus in prouinciis orti eſſent, & metueret futurum, vt alibi alij crearentur Imperatores,

maluit ipſe collegam fidum, ſuo iudicio, eligere. Adiunxit ergo ſibi collegam Maximianum, fortẽ, & peritum rei militaris, ſed truculentum & libidinoſum. Hunc, pari poteſtate, Auguſtum nominauit. Horum integra manſit concordia, & Diocletianus ſe Iouium nominauit: Maximianum, Herculeum. Cúmque propter diuerſarum gentium motus, opus eſſet pluribus fidelibus Ducibus, duo Auguſti, rurſus nominant duos Cęſares: Diocletianus Galeriũ Maximinum natum in Thracia Ripenſi. Maximianus, Flauiũ Conſtantium χλωρὸν cuius virtus tanta fuit, vt Carus Imperator, ſi vixiſſet, interfecturus filium flagitioſum, decreuerit ſucceſſorem nominare hunc Conſtantium.

Coniugiis etiam fœdera confirmata ſunt. Diocletianus filiam Valeriam dat Maximino: Maximianus Herculeus, priuignam Theodoram Conſtantio. Duo in Orientem proficiſcuntur. Diocletianus Ægyptum recipit, obſeſſa Alexandria octo menſibus, magnam multitudinem trucidauit. Achillem, qui ſe nominauerat Imperatorem, obiecit beſtiis dilaniandum.

Maximinus contra Narſum regem Perſarum miſsus: primùm victus eſt. Poſtea vicit, capta regia Gaza.

Maximianus primùm in Occidente Galliam pacauit, oppreſſo Æliano, qui, vt ſe Imperatorem faceret, agricolas concitauerat. Deinde, cùm in Africa Milites Quinquagenarij ſeditionem mouiſsent, qui volebant dimiſſionem fieri, & dari agros Quinquagenariis, profectus eò Maximianus, eam ſeditionem repreſſit.

Difficillima pars bellorum, mandata fuit Conſtantio. vt Francos & Alemanos domaret; qui, cùm ſæpe cum eis conflixiſſet, tandem ſexaginta millibus Francorum, & Alemanorum trucidatis, recuperauit Belgium, & Rhetiam. Eo tẽpore, Spiram ad Rhenum condidit, vbi matrem Claudiam ſepeliit. Natus eſt enim Conſtantius ex Romana ſtirpe nobiliſſima, patre Eutropio, & matre Claudia, filia Imperatoris Claudij, qui anteceſſit Aurelianum.

Pacatis iã omnibus prouinciis, Imperatores Diocletianus, & Maximianus, cum circiter decem annos regnaſſẽt, Nicomediæ conueniunt, & de delendis Chriſtianis deliberant, quia diſsenſio religionis, magnas diſcordias in familis, & in Imperio pariebat. Et quia, inter ipſos Chriſtianos, multa diſſidia erant, diuulſos inter ſeſe, facilius opprimi poſse, ſperabant, iuxta dictum: Concordia res paruæ creſcunt, diſcordia maximæ dilabuntur. Erant etiam multi

ti transfugæ, & alij sycophantæ inter eos, qui Christiani nominabantur, qui tanquam furiæ, & ἀλάστορες incitabant, & armabant Imperatores.

Durauit hæc sæuitia circiter decennium, & numerari potest, inter exempla, diuturnę crudelitatis, præcipua, quæ Ecclesia sensit, qualem in Ægypto, Pharaonum tempore, & deinde Antiochi experta est.

Edictum propositum est, simile Antiochi edicto: Vt omnes homines vbique sacrificarent Diis Imperatorũ: non sacrificaturi, afficerentur suppliciis: & vt templa, & libri delerentur. Nulla magna vrbs fuit, in qua non quotidie circiter centum raperentur ad supplicia. Conspectum est, bestias parcere multis, qui eis obiecti erant. Abstinere etiã à sanctorum cadaueribus. Ita ostendit Deus, bestias mitiores esse Tyrannis. Et tamen bestiæ, sæpè laceraruntipsos carnifices, & impios spectatores. Annotatum est, in vno mense, septemdecim millia, in diuersis locis interfecta esse. Hæc fiebant Diocletiani, Maximiani, & Maximini crudelitate: postea etiã Maxẽtij. Cõstantinus, qui Galliã, & Germaniam regebat, non fuit huius sæuitiæ socius, sed Christianis in hac parte Imperij, quam ipse tenuit, pepercit.

Militabat eius filius Constantinus, apud Diocletianum, in Ægypto, vbi & Diocletianus, & Maximinus insidias ei struxerunt, vt eum è medio tollerent, sed effugiens, rediit ad patrem in Galliam.

Ita cùm in Asia, Syria, & in Italia, nobilissimi homines interfecti essent, & in multis vrbibus solitudo esset, Diocletianus, & Maximianus Imperium, vno die, volentes, deposuerunt: vel dolore, quod perfici non posse viderunt ea, quæ moliti fuerant, vel metu Constantini. Diocletianus sibi ipse postea mortem conscíuit, cùm Maxentium Constantinus interfecisset.

Qua in re, considerandæ sunt vehementes naturæ, quæ incendia animorum dissimillima habent, nec secũdas res, nec aduersas, moderatè ferunt. Mouent iniustas res cæco, & ingenti impetu. Postea frustrati, opprimuntur magnitudine dolorum, sicut accidit Antonio, & aliis multis.

Magis ostẽdit metum Maximianus, qui Romam rediit, vt à Prætorianis reciperetur, & rursus nominaretur Imperator. Sed cùm filius Maxẽtius eum expelleret, fugit Massiliam ad generum Constantinum, cui cùm strueret insidias, filia maritum patri prætulit, quæ detexit insidias. Ita cùm Deus Maximianũ Constãtino mirabiliter obtulisset,

interfectus est Maximianus Massiliæ. Hic exitus fuit duorum sæuissimorum tyrānorum, Diocletiani & Maximiani.

Romę Maxentius, Maximiani Herculei filius, eò dominabatur crudeliùs, quia Seuerum ad Rauennam vicerat, qui exercitum contra eum Romam ducturus erat. Cúmque & sæuitiam contra Christianos, Maxentius exerceret, & raperet honestas matronas, & virgines, & militibus concederet licentiam omnium scelerum, Senatus Constantinum ex Gallia accersiuit, cui dubitanti an Romam duceret exercitum, ostendit Deus illustre signum victoriæ. Nam medio die, in clara luce, vidit Constantinus in cœlo, igneam crucem, cum literis: Ἐ'ΝΤΟΥ'ΤΩ, ΝΙ'ΚΑ, id est, IN HOC VINCE.

Scribit Eusebius se hanc narrationem ex ipso Constantino audiuisse.

Itaque, tanquam ducente Domino nostro Iesu Christo, Romam cum exercitu properat. Etsi Maxētius imparatus erat, tamen occurrere fortissimo exercitui, vsque ad pontem Miluium ausus est: Ibi prælio victus, & cum magna multitudine in flumē mersus, periit. Ideò Christiani dixerunt, interitum Maxentij similem fuisse pœnæ Pharaonis.

Sustulit ergo initio Constantinus duos Tyrannos. Maximianum, & eius filium Maxentium, cum quidem Constantinus à Maximiano, Cæsar nuncupatus esset. Cùm igitur potitus esset Constantinus Occidentis Imperio, teneretque eā partem, in qua plurimum roboris erat: Italiam, Hispaniam, Africam, Galliam, Germaniam & Britanniam: cum Licinio, tenente Illyricum, quem Maximinus Cæsarem nominauerat, facit fœdus, eique sororem Constantiam dat vxorem, & mittit eum in Asiam, contra Maximinum. Interea pacem in Occidente restituit: abolet decreta tyrannica, & vetat Christianos iniuria affici: & in prouinciis iudicia, & præsidia ordinat.

Victus autem Maximinus à Licinio ad Tharsum, postea phthiriasi, inter sæuos cruciatus, periit, cùm examina vermium ei in inguinibus nata essent. Quo pœnæ modo significatum est, libidines eius puniri.

Extinctis igitur quatuor Tyrannis: Diocletiano, Maximiano, Maxentio & Maximino, tenent Imperium postea collegæ, Constantinus, & Licinius, & paulisper in imperio pax fuit.

Initium autem Imperij Constantini collocatur paulò ante Maxentium:

videlicet

videlicet in annum mundi, quater milleſimum, ducenteſimum, ſeptuageſimum ſecundum.

Annum Romæ, milleſimum, ſexageſimum.

Annum Chriſti, trecenteſimum decimum.

Sunt ergo, ab initio Diocletiani, ad hunc annum, qui eſt initium Conſtantini Magni, viginti duo anni. Intra hos annos, in toto genere humano horrendà lanienam aduerſus ciues, & hoſtes, & inter ſeſe, exercuerunt Imperatores.

Súntque anni à Iulij initio, vſque ad primum annum Conſtantini, trecenti quinquaginta ſeptem, qui mutationem in Imperio inſignem fecit. Ac à Iulij initio, vſque ad captam Romam ab Alarico, ſunt anni quadringenti ſexaginta, & vnus.

CONSTANTINVS MAGNVS.

CONſtantinus Magnus tenuit Imperium annos triginta duos, minus duobus mẽſibus. Vixit annos ſexaginta ſex. Natus eſt in familia, cuius fuit præcipua nobilitas in Dardanis, ex Romana ſtirpe, cuius hæc ſeries traditur:

Eutropius. Claudia vxor, filia Criſpi, fratris Claudij Imperatoris.

Conſtantius χλωρὸς Imperator, conditor Spiræ: qui vicit Francos, & Alemanos.

Helena Britãnica, prima coniunx Conſtantij.

Theodora Maximiani Priuigna, ſecunda coniunx Conſtantij.

Cõſtantinus Magnus.

Annibalianus Dalmatij pater.

Conſtantius pater Galli, & Iuliani.

Conſtantia Licinij cõiunx.

Conſtantinus Magnús.

Mineruina, prima cõiunx Conſtantini Magni.

Fauſta, ſecunda coniunx Conſtantini Magni filia Maximiani. Eius filij:

Criſpus.

Conſtantinus ſecũdus.

Conſtantius.

Conſtãs.

Conſtãtia coniunx Galli.

Helena coniũx Iuliani Imperatoris.

Dalmatium Orienti præfecit Conſtantinus patruus,ſed poſtea,regnante Conſtantio,interfectus eſt.Gallum Conſtãtinus Cæſarẽ fecit,& poſt Dalmatium Orienti prę fecit. Hunc quoque crudeliter dominantẽ,Conſtantius,interfici iuſſit.Iulianus poſt Conſtantium,Imperator factus eſt.

Poſt hunc, ſucceſſor Iouinianus Pannonius,ex alia familia fuit. Súntque anni,ab initio Conſtantini Magni,vſque ad mortem Iuliani,quinquaginta octo.

Poſt Maxentij interitum,rexit Occidentem Conſtantinus:Licinius verò Orientem, qui Maximinos deleuerat. Deinde pax fuit in Imperio Romano , & Imperatorum concordia circiter quinquennium.

Cùm verò Licinius paulatim odium aduerſus Chriſtianos oſtenderet , & aliquot nobiles viros , propterea quòd abiicere profeſſionẽ Chriſtianam noluerant , interfeciſſet, multorũ etiam raperet facultates, & coniuges; multi exules,ad Conſtantinum confugiunt,& petunt ſuſcipi defenſionem Chriſtianorum. Erant fœdera inter collegas,Licinium , & Conſtantinum , & Licinius coniugem habebat ſororem Conſtãtini,Conſtantiam. Primùm igitur hortatur Conſtantinus Licinĩum,vt iuxta edicta,quę antea ſimul ediderant, parcat Chriſtianis. Ille contrà ſuperbè reſpondet : Se non impediendum eſſe in ea parte Imperij,quam regeret:& bellum minatur. Cùm autem iam Licinius,violato priori edicto,fœdus rupiſſet: & iuſta ſit defẽſio,etiam contra ſocios , ad depellendam manifeſtam ſæuitiam, Conſtantinus,cum filio Criſpo,exercitum in Thraciã ducit,vbi ad vrbem Adrianopolim , quæ nunc quoque nota eſt , fuítque olim Odriſſa , magno prelio vicit Licinium, de quo & miracula narrantur : Conſpectas eſſe in aëre flammas,ſupra exercitum Conſtantini. Scribit Marcellinus,in exercitu Conſtantini, qui contra Licinium ductus eſt,fuiſſe Francorum auxilia,qua ex re apparet, Conſtantinum Francorum virtutem magni feciſſe.

Fugit ex Europa Licinius,in Bithyniam,& rurſus exercitum collegit. Sed ibi quoque victus, pacem petit,miſſa ad victorem ſorore ipſius, Conſtantia;quæ vitam Licinio marito impetrauit:ſed ita, vt priuatus Theſſalonicæ,cum coniuge viueret.

Aliquantò poſt Licinius , cùm res nouas moliretur , à Conſtantini præſidio Theſſalonicæ interfectus eſt.Extinctis igitur quinque Tyrãnis:Diocletiano,Maximiano, Maxentio , Maximino,& Licinio, tenet Monarchiam ſolus

Conſtan-

Constantinus, qui, cùm leges, & iudicia deleta essent, & non solùm bellis ciuilibus, sed etiam sæuitia, quam Tyranni contra Christianos exercuerant, vastatę essent prouinciæ, victor Constantinus, & Ecclesias, & Imperium restituere cœpit.

Estque hęc mutatio, vna inter præcipuas generis humani mutationes, difficilior, quàm fuit Augusti, victo Antonio, aut Iulij, victo Pompeio. Bellum certè cum Licinio, longè maius fuit, quàm vel Iulij vel Augusti bella. Nam & Ducum par fuit magnitudo animi, & potentia, & causa maior fuit, quàm Iulij, vel Augusti. Dimicarunt enim, in vtram partem fieret inclinatio, an deinceps totus orbis pareret Christianis Principibus, deleturis Ethnicas religiones: an verò pareret Ethnicis, deleturis Christianos. Et multi erant Duces, & milites nobilissimi in exercitu Constantini, quorum patres, & matres crudelissimè interfecti fuerant. Fuit igitur causa longè maior, quàm vlla in Imperiis vnquam fuit. Et habebat robur Imperij Constantinus, vt de eo dici possit.

Et caussaque valet, caussámque tuentibus armis.

Vt autem Deus victoriam dedit Constantino, ita postea eum audiuit, in constitutione Imperij. Restituit leges, & iudicia, & multas nouas leges condidit: præsertim de coniugiis, & pudicitia sanxit, vt capitali supplicio afficerentur mœchi, & omnes, qui se deinceps pollucrent libidinibus contra naturam, & scorta masculla iussit vbique interfici. Prohibuit & ciuibus Polygamiam. Sanxit, ne Christiani, vlla iniuria, propter confessionem afficerentur: & vt ad honores admitterentur. Nominatim verò excepit Hæreticos. Curauit rursus ædificari Christianorum templa, & reditus attribuit Pastoribus.

Pro militum vtilitate, sanxit, vt prædia, ex quibus milites antea habuerant stipendia, transirent ad hæredes & fierent propria familiarum, sed ita, vt certum numerum militum præberent. Id initium est eius moris, qui nunc seruatur in feudis, vt nominamus, id est, prædiis militum.

Hoc beneficio tenuit Constantinus obligatos omnes honestos milites. Idemque hunc in rem instituit, vt mallent in coniugiis honestè viuere, & procreare sobolem quam vagari vt antea.

Anno mundi, quater millesimo, ducentesimo, nonagesimo septimo.

Anno vrbis Romæ, millesimo, octogesimo quinto.

Anno Constantini, vicesimo sexto.

PAcatiano, & Mecellio Cos. inchoata est instauratio murorum Byzantij, qui à Seuero Imperatore destructi fuerant. Estque interuallum inter destructionem factam tertio anno Seueri, ad hanc instaurationem, anni centum, & triginta. Súntque ab instauratione, donec à Mahometo capta est, mille, centum, & octodecim anni. Capta est enim à Mahometo, anno millesimo, quadringentesimo, quinquagesimo tertio.

Sunt vrbium, & imperiorum fatales periodi.

Et multa Heroici viri faciunt: fatali impetu, de quibus secus videtur aliis.

Verum est, vrbis Romæ, Italiæ, & Imperij statum valde languefactũ esse, translata dignitate, & translatis familiis, & opibus ex Italia, in Thraciam. Nec quęro, quę res mouerit Constantinum. Etsi situs Byzantij valdè oportunus est, ad tuendum Occidentis, & Orientis Imperiũ. Et tunc, assiduis pręsidiis, in eo loco, aduersus Gothos, & Sarmatas, opus erat, quæ quidem ibi commodissimè ali poterãt. Sed potiorem caussam tantæ mutationis, fatum fuisse, existimemus. Cùm Deus puniturus esset Italiam, & Romam, aduentu peregrinarum gentium, prius voluit alibi arcem Imperij, & doctrinarum condere.

Ipsa vrbs Byzantium, olim à Carthaginensibus condita esse scribitur, & nominis etymologia concinna est: Bethzona, id est, domus cauponæ, seu meretricis, quia, propter vbertatem soli, & loci opportunitatem, copia ibi magna est omnium rerum necessariarum.

Cõstantinus nominauit νέαν Ῥώμην quia voluit has duas ciuitates vnam esse, & ciues in hac noua Roma, tam fieri consules, quàm eos, qui in vrbe Roma nati erant, & habitabant. Vicit autem consuetudo, vt hæc vrbs dicta sit Cõstantini vrbs; quæ quidem, ab instauratione, vsque ad hãc postremam expugnationem factam à Mahometo, etiam præcipua omnium doctrinarum sedes fuit.

AN CONSTANTINVS VRBEM Romam, & Occidentis Imperium Romano Pontifici dederit.

VSitatè nominatur Liber decretorum, in quo, & vetera, & recẽtia decreta multa, partim vera, partim commentitia, & nothia, & sententiæ scriptorum truncatæ recitantur. In eo libro distinct. 96. extat fabulosa narratio, in

in qua fingitur Conſtãtinus, Romano Epiſcopo Sylueſtro donaſſe vrbem Romam, & Occidentis Imperium, Italiam, Galliam, Hiſpaniam, Germaniam, & alias vicinas prouincias. Huius fabulæ refutatio ſcripta eſt à multis doctis viris. Et has diſputationes noſſe, eo prodeſt, vt diſcrimen intelligatur poteſtatis politicę, & miniſterij Euãgelici, nec exiſtimetur Apoſtolis aut eorum ſucceſſoribus, mandatum eſſe, noua Imperia conſtituere, aut regna transferre, ſicut falsò dicitur in verſu:

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolpho.

Conſiderandum eſt igitur, in hiſtoriis, quomodo paulatim creuerint opes Epiſcoporum, & quando acceſſerint Imperia.

Paſtoribus, & aliis, qui in templis, & ſcholis docent, victus debetur. Quare initio contulerunt pecuniam homines locupletes, & benefici, & ad doctores alendos, & adiuuandos egentes dignos publica beneficentia: videlicet ægrotos, & exules. Hæ collationes, omnibus temporibus, vſitatæ fuerunt, & lege Moſaica ordinatæ ſunt. Fuerunt igitur & in Eccleſiis publica æraria, ſicut & Tertullianus Stipis mentionem facit, & nomen Miſſa, tales contributiones ſignificat, Deuteron. 16.

Sed imperia nec Apoſtoli, nec Epiſcopi, nec Paſtores, nec Præfecti æratiis habebant: ſed hi, vt alij ciues priuati, parebant, quolibet loco, ſuis magiſtratibus armatis. Nec ante Pipinum, Caroli patrem, legimus habuiſſe Romanos Epiſcopos, Italiæ partem: aut tenuiſſe Imperium in ea parte. Sed cùm Longobardi, pulſis Hexarchis, qui Rauennam, & alias quaſdam vrbes rexerant, eam partem occuparent, & iam Romæ minitarentur, accerſitus eſt Pipinus Caroli pater, qui repreſſit Longobardos, & vrbibus, quas Hexarchi rexerant, libertatem reſtituit.

Et quia magna erat Pontificum authoritas, vrbes, quæ Romæ propiores erant, cùm defenſione indigebant, ad Pontifices confugiebant. Ita paulatim aliquæ, velut propriæ Romanæ ſedis factæ ſunt. Poſtea igitur Ludouicus Pius, tenens omnia, quæ Longobardi tenuerant, & tenens cæteras vrbes, vſque ad vrbem Romam; expreſsè diſtinxit loca, quæ volebat Romanam ſedem, tanquam propria, tenere ab iis, quę voluit Imperij partem eſſe. His initiis, pars illa Romæ propior, cœpit eſſe propria Pontificum, non Pipini, aut Caroli donatione, ſed Ludouici Pij.

Præterea tradere Imperiũ, eſt iuramento obligare Sena-

tum Romanum & exercitus, vtilli obtemperent, cui Imperium traditur. Manifestum est autem, nec Senatum, nec exercitus tunc iurasse Romano Episcopo. Sed Constantinus, Iulianus, & deinde successores, soli fuerunt exercituum domini. Romæ etiam Præfectos vrbis constituerunt: Constantius Leontium, qui seditiones Romæ ortas oppressit, & autorē seditionis vrbe expulit, & postea, cùm nobilem virginem vi stuprasset, vltimo supplicio adfecit. Iulianus Imperator Præfectum vrbis constituit Apronianum, & deinde alij alios. Iustinianus in Italiam misit Bellisarium, qui & Syluerio Pontifici, Gottos reuocanti, ad Romam occupandam, dignitatem ademit, eumque relegauit. Postea Narses, annos sedecim Italiæ rector fuit. Deinde Hexarchi Imperatorum vicarij fuerunt, circiter annos centum, & sexaginta, à Iustiniano secūdo, vsque ad Pipinum. Testis est igitur historia, Romanos Episcopos non tenuisse Imperium vrbis Romæ, aut Occidentis.

Additur & argumentum à persona, seu officio Episcopi. Primùm hoc manifestè falsum est, quod multi scribunt, Petro datam esse summam potestatem, etiam Imperij constituendi. Quia hæc dicta discernunt ministerium Euangelij, & politica Imperia: Sicut Pater meus misit me, ita ego mitto vos. Regnum meum non est de hoc mundo. Reges gentium dominantur, vos autem non sic. Arma militiæ nostræ, non sunt carnalia. Ergo etiamsi mittitur Petrus ad ministerium Euangelij, non tribuitur ei simul auctoritas politica, constituendi, aut mutandi imperia, aut colligendi exercitus, aut bella mouendi. Sicut horum nihil fecit Paulus, etiamsi flagitiosissimam belluam Neronem tenere florentissimum Imperium videbat. Sed quanquam dolebat, talem pestem, hoc fastigium generis humani tenere: tamen ordinem politicum Imperij sciebat Dei opus esse & venerabatur.

Quod verò in constitutione Bonifacij citant dictum: Ecce duo gladij hic: non sequitur, hac voce armatum esse Petrum Imperio. Nam & ipse Filius Dei, præliari eum prohibet. Et cùm Christus inquit: Satis est: significat quæstelam de duplici genere hostium. Satis est, & Pontificum, & Pilati gladios aduersus vos stringi.

Cum autem distincta sint officia: Euangelicum, & politicum: & de hoc politico expressè dictum est. Omnis anima potestati, quæ præest, sit subdita: contrarium esset mandato diuino, & seditiosum, rapere dominationem, quā

legitimus

legitimus magiſtratus tenet. Fuiſſet igitur ſeditioſus, & prædo Romanus Epiſcopus, ſi Conſtantini poteſtatē, aut exercitus, aut prouincias ſubditas, non donatas, ad ſeſe tranſtuliſſet, vt reuera ſeditioſi fuerunt deinde Pontifices, qui vrbem Romam, aut alias, quæ fuerunt propriæ Imperatoris, non donatas occuparunt.

II. ARGVMENTVM.

Etſi hiſtoria teſtis eſt, vt dixi, non eſſe factam donationem Vrbis, aut prouinciarum à Conſtantino : tamen etiamſi oblata eſſet potentia illa Syluestro, non licuiſſet eam ipſi accipere, in ea functione, in qua erat, & ſucceſſoribus tradere. Quia vnuſquiſque facere debet officia ſuę vocationis, iuxta dictū: In hoc ſitis ambitioſi, vt ſitis quieti, & faciatis propria: Paſtor debet docere: Rex gubernare exercitus, ſtipendia, bella, pacem corporum. Non ſunt hæc igitur mandanda paſtori, ſed vnuſquiſque ſuo loco memor ſit regulæ: Propria facite. Item: Vnuſquiſque, ſicut eum vocauit Deus, ita ambulet. Et Syracidę tertio. Qui amat periculum, peribit in eo. Altiora te, non ſtolidè quærito. Quæ tibi Deus præcepit, ea ſanctè cogita. Itaque dictum: Vos non ſic: non tantùm ſic intelligatur, quod, cùm miniſterio Euangelij, non tradat Chriſtus politicam poteſtatem, ſed etiam, ne accipiatur, & exerceatur à tenente miniſterium. Huc adiungatur dictum, Nemo militans implicat ſe negotiis ſecularibus. Ita nec Paſtores vult Paulus occupatos eſſe negotiis impedientibus miniſterium Euangelicum. Hæc breuiter commemoraui de fabula donationis, vt moniti iuniores, & hiſtorias conſiderent: & rectè diſcernant miniſterium Euangelicum, & politicam poteſtatem.

DE NICENA SYNODO.

FEcerat pacem in Imperio Conſtantinus, deletis Tyrannis, & tulerat honeſtas leges: & reſtituerat iudicia: prohibuerat ſæuitiam exerceri in Chriſtianos : fouebat Eccleſias, & attribuerat reditus: ademerat templa Hæreticis Marcionitis, Manichæis, & Samoſatenicis.

Hanc tranquillitatem, & Imperij, & Eccleſiarum, turbauit Diabolus, qui odio Dei, ab initio, poſt lapſum, contumelia affecit Deum, & primis parentibus exitium machinatus eſt. Idem ſemper agit. Ac tunc quoque horribile incendium in Ægypto excitauit, quod vagatum eſt per totum Orientem. Impulit presbyterum Alexandrinum Arium, vt ſereret impium dogma, aſtutè fucatum contra

diuinitatem Christi. Scribunt autem, dolore repulsæ, motum esse Arium, cùm non esset factus Episcopus, vt aduersaretur Episcopo Alexandro.

Existimo autem Arium, reipsa idem sensisse, quod senserunt Ebion, Samosatenus, & similes, sicut & Alexander Episcopus Alexãdrinus de eo scribit: Scitis recèns motam doctrinam contra Ecclesię pietatem, esse Ebionis, Artemę, & Samosateni contagium: qui in Synodis, & iudiciis Episcoporum, vbique ex Ecclesia eiecti sunt.

Sed cùm non auderet Arius, expressè negare, λόγον esse ὑφιστάμενον, astutè alia specie struit insidias. Dicit non esse coæternum Patri λόγον, sed summam creaturam, ex nihilo conditam. Et vsus est his formulis loquendi: ὡς πατὴρ, ὅτε οὐκ ἦν ὁ λόγος, hoc est, Erat Pater, cùm nondum esset λόγος. Itẽ dixit, esse λόγον, ἐξ οὐκ ὄντων, ex non existentibus, id est, nihilo. Hæc est summa sentẽtiæ Arij; quam, si quis propriè aspiciet, deprehendet eam vicinam esse Samosateni impietati. Negat autem reipsa Filium esse de essentia Patris, & omnipotentem, quia dicit, esse ἐξ οὐκ ὄντων.

Pij oppossuerunt caput primum Ioannis, vbi dicitur: καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. Item dicta de omnipotentia Filij, vt mox Iohãnis primo dicitur: Omnia per ipsum facta sunt. Itẽ: Ego vitam æternã do eis. Et: Sine me nihil potestis facere. Matthæi decimo octauo: Vbicũque sunt duo, aut tres congregati in nomine meo, ibi sũ in medio eorũ. Adesse vbique, exaudire, & opitulari vbique, propria sunt diuinæ naturæ, Col. 1. Omnia per ipsum, & in ipsum cõdita sunt, & omnia per eum consistunt. Ebr. 1. Per quem & secula fecit, qui est fulgor gloriæ, & effigies substãtiæ eius, sustentans omnia. Dicta etiam de inuocatione, testantur Filium omnipotẽtem esse, sicut Ecclesia semper dixit, Χριστὲ ἐλέησον.

Talia testimonia sint in conspectu, & in quotidiana inuocatione cogitentur. Ac confirmati testimoniis verę sententiæ, legamus & historiam, & certamina.

Cùm autem Arius traxisset in suam sententiam aliquot Episcopos, & iam non obscura discordia esset: Constantinus edictũ mittit in omnes regiones, quo cõuocat omnes Episcopos ad vrbem Bithyniæ, Niceam, vt ibi, in synodo, consilio singulorum, & confessionis testimonia audiãtur, & quantum fieri posset, discordia tollatur. Curat & publicis vehiculis eos aduehi.

Conuenerunt igitur trecenti, decem & octo Episcopi. Inter hos, martyres multi fuerunt, mutilati aliqua corporis par-

tis parte, cùm adhuc sæuitiam exercerent Maximinũs, & Licinius. Aduenerunt Presbyteri Legati Episcoporum, quĩ propter senectam, & morbos, accedere non potuerãt. Adfuerunt & laici multi, viri docti, & pij. Hæc Synodus inchoata est anno trecentesimo, vicesimo octauo Christi, anno Imperij Constantini, decimo nono.

Est autem dignissimum opus, sapiẽtibus, & magnis Regibus, iusto modo, & ordine, tollere dissidia Ecclesiarum: indicere, & rectè regere Synodos, sicut fecerunt Constantinus, Theodosius primus, & Theodosius secundus, & Martianus: vt infra dicetur.

Nec rectè sentiunt, qui dicunt, hanc curam indicendi Synodos, ad solos Episcopos pertinere: Quia lex diuina, & politicæ potestati, & doctoribus, præcipit tollere blasphemias, & idola. Cùm igitur dissidia oriuntur, etiam politica potestas curet legitimam cognitionem instituì, in qua doctores, & alia membra Ecclesiæ idonea, & ipsi Principes, re inquisita, dicant suas sententias. Quia iudicium illud non est vnius gradus, sed omnium membrorum Ecclesiæ, quæ sunt idonea ad iudicandum. Postea, cùm veritas patefacta est, fiat executio. Doctores refutẽt, & damnent blasphemias. Potestas politica prohibeat externam professionem impiam, remoueat blasphemos, ne virus suum affient aliis.

Hanc sententiam verissimam esse, non dubium est. Et singuli Principes, in sua ditione, piam concordiam, hoc modo, tueantur, sed non seruiant alienis odiis: nec, sine pia cognitione, gladios stringant: sed audiant vtramque partẽ, sicut Deus sæpè præcepit. Et iuramentum Atticum erat: ὁμοίως ἀμφοῖν ἀκροᾶσθαι & sint normæ iudicij, scripta Prophetica, & Apostolica, & Symbola.

Assedit igitur Constantinus inter Episcopos, sede non altiore: & initiò hortatus est eos ad placidam collationem & ad inquisitionem veritatis, omissa sophistica, & deposita animorum acerbitate.

Primam sententiam dixit Eusebius Antiochenus Episcopus. Post longa certamina, scriptum est Symbolum Nicenum, quod adhuc in Ecclesiis retinetur, quod plurimi, sua subscriptione comprobarunt: & subscripsit ipse Constantinus, qui ait, se adfuisse, ceu vnum ex ipsis: Ac valdè lętor, inquit, me fuisse vestrum comministrum, donec omnium conueniens inquisitio facta est, & veritate in lucem prolata concordia constituta est.

Tres autem fuerunt magnæ cauſsæ, quæ ad doctrinam pertinuerunt, de quibus præcipuè Synodus teſtimonia oſtendit. Rurſus damnatum eſt impiũ dogma Samoſateni. Deinde & Arianum. Poſtea & Nouati, & Meletij error damnatus eſt, qui docuerunt, lapſos redeũtes ad pœnitentiam, non recipiendos eſſe. Qua de re Imperator falsè reprehendens arrogantiam Aceſij Nouatianorum Epiſcopi, inquit: Scalas, Aceſi, admoue, & ſolus in cœlum aſcende. Hac ironia ſignificabat, illum falsò fingere, ſe & ſuos ſine peccato eſse.

Poſtea deliberationes alię acceſserunt: vt eodem die omnes Eccleſiæ Paſcha celebrarent: Nec alij Iudaicũ diem, alij aliũ obſeruarent. Item, vt Alexandrinus Epiſcopus inſpector eſſet Eccleſiarum Orientis, Romanus Occidentis.

Quædam etiam, de temporibus publicæ pœnitentię, ordinarunt, quod ritibus eius ætatis tributum eſt. Nec verò æſtimandum eſt, voluiſſe eos, hæc decreta paria eſſe articulis fidei.

Propoſitum etiam fuit à quibuſdam, vt Sacerdotibus maritis prohiberetur conſuetudo coniugalis.

Sed ſenex Paphnutius, cui & in confeſſione, oculus effoſſus erat, & qui Epiſcopus erat in Ægyptiaca Theba, diſſuaſit hanc legem, dicens coniugia non diſſoluenda eſſe, & coniugalem conſuetudinem caſtitatem eſſe. Synodus Paphnutij ſententiam ſequuta, cenſuit nequaquam recipiendam eſſe contrariam.

Decreta etiam hęc facta ſunt: Ne quis ſe caſtraret. Item: Ne Clerici vſuras acciperent, & ne haberent ſecum mulieres, quæ non eſſent coniuges. Inde apparet, in ea Synodo de multis negotiis deliberationes incidiſſe, quæ diſcernendę ſunt.

Accidit hoc quoque: Cùm multi Epiſcopi, priuatas inter ſe accuſationes, Imperatori exhibuiſſent, vt Imperator obſignatas omnes aſſeruari iuberet, dicens, Prius publicam cauſſam agendam eſse, deinde ſe de illis acturum eſſe. Hunc faſciculum, in exitu Synodi, proferri iuſſit, & adhuc obſignatum, in ignem conici, inſpectantibus omnibus Epiſcopis, & addidit hæc verba: Sacerdotum crimina, non efferenda eſſe in publicum, quia, talibus ſcandalis, hominum animi à doctrina alienentur. Ac ἀμνηστίαν priuatarum offenſionum ſanxit: & hortatus eſt, vt eandem vocem doctrinæ ſonarent omnes & Eccleſiarum concordiam tuerentur.

Hic

Hic fuit exitus Synodi Nicenæ, quæ durauit triennium, & aliquantò diutius.

Ipso Synodi tempore, Imperator celebrauit vicesimum annum Imperij sui. Inde sciri potest tempus, quo hæc Synodus conuocata est.

Profuit piis huius Synodi cõfessio, & prodest nũc quoque. Sed tunc, neque prorsus extinctum est Arianum incendium, & aliquantò post, latiùs in Asia vagatum est, quàm antea. In ea distinctione Ecclesiarum, quia dubitatio odium doctrinæ parit; deinde multitudo pertæsa obscurarum disputationum, & rixarum inter Christianos, libentius recepit Mahometi dogma, plausibile prophanis ingeniis, quia tantùm est particula legis, proposita ad tuendam pacem inter ciues.

Seneca inquit: Nunquam vitia, bona fide manuescunt, ac repressa aliquantisper, tamen erumpunt: Ita, cùm aliqui impij Episcopi, clam sentientes cum Ario, metu Imperatoris, simularent, se Nicenum symbolum amplecti, paulatim sese aperuerunt: Sicut in Euripidis versibus dicitur.

ὁ μὴ πονήσας κἀδέν' ὢν, πλὴν κερδέων·
ὁ δ' ἐσθλὸς ὢν ἐσθλὸς κἀδὲ συμφορᾶς ἑκὼν
φύσιν δι' εὐδαιμονίαν ἀλλ' ἀχρεῖος ἐς' ἀεί

Cúmque inflectere animum Imperatoris conarentur, nacti sunt ad eam rem artificem idoneum, Sacerdotem, qui, apud Constantiam, sororem Imperatoris, quæ fuerat nupta Licinio, erat. Is afflauit Constantiæ Arij contagia, & perfecit, vt fratri hortatrix esset, vt Arium ab exilio reuocaret, & causam rursus cognosci iuberet. Accenditur & odium contra Athanasium.

Procedunt in aula artificia Sinonis, & Aniculę. Reuocat Arium Constantinus, & mandat causam rursus cognosci, in Tyro. Ac verba sunt in epistola Imperatoris. Si quis recusabit venire, mittam, qui eum doceant, non aduersari huic edicto: & mandat seueriſſimè, Ecclesiá liberari à blasphemiis. Cõfluunt ergo Episcopi, sed præcipuè colludẽtes cum Ario, Et eò accessurus erat Imperator. Nam & in Iordane decreuerat baptismum accipere Sed dum hæc apparat, in morbum incidit in vrbe Nicomedia. Ibi, cùm baptizatus esset, aliquãtò post, in suburbano mortuus est, anno ætatis suæ, sexto, & sexagesimo, anno Imperij tricesimo secundo, minùs duobus mensibus.

Verum ante mortem, vocauit Constantinopolim Imperator, Episcopos, qui in vrbe Tyro conuenerant. Ac simul

Arium ex Alexandria accerſiuit. Voluit enim coràm, huius iudicij gubernator eſſe. Eò cùm veniſſet Arius, ortum eſt ingens certamen inter Alexandrum Conſtantinopolitanum Epiſcopum, rectè ſentientem: & Euſebium Nicomedienſem, qui aſtutiſſimè ſubleuabat Arium. Cùm autem inſtaret magnum certamẽ, poſt aliquot dierum cõgreſſus, Alexãder Epiſcopus noctu manens in tẽplo, precatur Deũ, vtipſe veritatẽ tueatur. Manè, cùm lõga eſſet expectatio, tandem factio Ariana, ad publicũ conſeſſum accedit. In eo itinere, Arius deflectit de via, ſubita conſternatione oppreſſus, ac conſidens in latrinam, ibi effudit inteſtina, & extinctus eſt. Multitudo, cognito eius interitu, dilapſa eſt, & rurſus cœpit authoritas maior eſſe rectè ſentientium.

Id exemplum & pios commonefaciat, veritatis defenſionem petendam, & expectandam eſſe à Deo: & puniri inſignibus exemplis hoſtes veritatis, vt ſupra de Montano, & Priſcilla dictum eſt, qui ſibi ipſis fregerunt gulas laqueis Ita & pœnas dedit Arius inſigni exemplo, quod penè ſimile eſt Iudæ exitio.

Aliquanto poſt, mortuus eſt Conſtantinus Imperator, cuius virtutem, & fortunam fuiſſe heroicam, euentus oſtendunt. Quia ſingulari fœlicitate, deletis Tyrannis, pacé orbi terrarum reſtituit: & fecit inſignem mutationem in Imperio Romano, quæ tamẽ poſtea profuit generi humano, cum illa pars mundi, verſus Orientem, defenſa eſt per Conſtantinopolitanus Principes, Italiâ occupatâ à Gottis, & aliis peregrinis gentibus. Fuit iuſtus, & ſeuerus, ſed domeſticas duas calamitates inſignes habuit: Filium, prẽſtantem virum, Criſpum, natum ex prima cõiuge Mineruina, quem iam Cẽſarem nominauerat, falsò accuſatum à nouerca interfici iuſſit. Fuit autem nouerca, Fauſta, filia Maximiani Herculei, quæ ad ſuos filios transferre Imperium volebat. Poſtea Conſtantinus, deprehenſa calumnia, & coniugem Fauſtam iuſſit necari.

Nec tãtùm his domeſticis calamitatibus, ſenectus Cõſtantini afflicta eſt: ſed acceſsit etiam conſiliorum inconſtantia, quæ auxit Eccleſiarum diſcordias. Arium exulantem reuocauit. Contrà verò Athanaſium in exilium miſit in vrbem Treuirorum. Etſi igitur fundamenta concordiæ Eccleſiarũ, in Synodo Nicena iecerat, & maximè cupiebat Eccleſiam relinquere tranquillam, tamen id non perfecit, ſed creuerunt diſcordiæ, Diabolorum fraudibus, qui organa habuerunt aliquot Epiſcopos, & ſycophantas,

qui,

qui, Sinoniis artificiis, senem Imperatorem deceperunt.

Nec Imperij pax, mortuo Cõstantino, fuit diuturna: nec posteritas eius felix fuit. Nam fratres ipsi inter sese dimicarunt. Adeò nulla est, quantumuis magna felicitas, in hac vita, cui non multæ calamitates misceantur. Súntque digna consideratione, verba Herodoti, in Polymnia : ἐὶ δ' ἦν τοῦτο ἀδύνατον, τῷ κακὸν ἐξ ἀρχῆς γενομένῳ ἀ συμμίχθη, τοῖς ὃ μεγίστοις μέγιστα. Monent autem talia exempla, vt simus modesti, retineamus timorem Dei, & non moueamus non necessaria, & ardentius petamus nos à Deo regi & protegi.

Anno mundi, quater millesimo, trecentesimo tertio:
Anno Romę, millesimo, nonagesimo primo.
Anno Christi, trecentesimo, quadragesimo primo.

FIlij Cõstantini successerunt Patri, diuisione Imperij in testamẽto, hoc modo, facta: Constantinus natu maximus, tenuit Hispaniam, Galliam, Alpes, & Britanniam: Constans, Italiam, Africam, Græciam, & Illyricum: Constantius minimus natu, Orientem tenuit. Hic cùm non esset paringenio fratribus, tandem Monarchia potitus est. Cùm enim maximus natu Constantinus superbior, & inquietior esset cæteris, non contentus suis prouinciis, fratri Constanti bellum intulit, vt Italiam occuparet. Sed cùm ad Aquileiam peruenisset, prælio victus est à Constantis exercitu: & cum equus vulneratus Constantinum excussisset, multis ictibus confossus est, anno ætatis vicesimo quinto: Imperij nondum finito triennio.

CONSTANS IMPERATOR.

ACcesserunt igitur Constanti, ad suam partem, omnes prouinciæ, quas frater Constantinus tenuerat. Regnauit annos tredecim. Vixit annos triginta. Fratrem vicit, anno ætatis suæ, vicesimo. Fuit initiò iustus, & strenuus, postea propter morbum articularẽ, deditus volũptatibus, neglexit gubernationem, & multa crudeliter fecit. Quare in vrbe Augusta Rhetica, contra eum factus est Imperator Magnentius, qui tunc pręerat Rheticæ. Hic interfecit Cõstantem, quiescentem in cubiculo. Estque mors eius insignior, quod Magnẽtium antea in Illyrico ipse seruauerat, tectum sua purpura, cùm milites eum interfecturi essent. Nunc talem gratiam seruatori reddidit, qualem Cassius, & Brutus, Iulio reddiderunt: sed seipsum quoque, aliquantò post, interfecit, vt mox dicam.

CONSTANTIVS IMPERATOR.

CONSTANTIVS enim tertius frater, vt puniret Magnētium, septuaginta millia hominum aduersus eum duxit. His occurrit in Illyrico, cum exercitu triginta millium, Magnentius, confisus robore Gallico, & Germanico. Etsi autem victor fuit Constantius, tamen cædes tanta facta est, vt in eo prelio, vires Romani Imperij ita cecidisse dictum sit, vt peregrinæ gentes, quæ postea in Galliam, & Italiam infusæ sunt, reprimi non potuerint. Magnentius victus, Lugdunum fugit, vbi cùm necasset amicos, quorum ei fides suspecta fuit, postea sibi ipse mortem conscisuit.

Solus igitur Constantius Monarchia potitus, regnauit annos viginti quatuor, mortuus anno ætatis suæ quadragesimo. Successit igitur patri, adolescens, circiter annum decimum octauum ętatis suæ, qua in ætate, facilè ab astutis hypocritis deceptus est. Ac idē ille Presbyter, qui Constantiam, sororem Constantini Magni, ad Adrianos inflexerat, huius Principis animum ad eos inflexit, quia custos testamenti patris fuerat. Idq; primum Cōstantio exhibuit.

Fuit autem felix in bellis ciuilibus. Postea duxit exercitum aduersus Alemanos, cum quibus, cùm pacem peterent, fœdus fecit. Id factum esse in Rauracis, scribit Marcellinus. Nec verò dubium est, Rauracos fuisse, vbi nunc vrbs est Basilea ad Rhenum. Postea nominantur reges Alemanorum, ad Argentoratum, Festradus & Gnademarius. Vndecunque igitur appellatio Alemanorum fuit, tunc eas gentes complexa est, quæ sedes tenuerunt ab Alpibus ad Moguntiam vsque. A Moguntia, Rheni ripam, & Belgiū, Franci tenuerunt. Hæ duæ appellationes, illis temporibus, præcipuæ fuerunt, in hac regione, quæ ab Alpibus inter Rhenum, & saltum Thuringicum, vsque ad mare porrigitur. Ac sæpè, cum Romanis, Alemani, & Franci dimicarunt. Postea inter sese, magna bella gesserunt, donec Francorum fortuna fuit victrix.

Sed redeo ad Constantium. Is ex Oriente discedens aduersus Magnentium, præesse iussit Orienti, filium Constantij, qui fuit frater Constantini Magni, nomine Gallum, eúmq; adoptatum, Cæsarem dixit. Sed, multa crudeliter, & petulāter facientem, iussit interfici, cùm annos quatuor Orienti præfuisset. Deinde Iulianum Galli fratrem, natum patre Constantio, qui fuit Constantini Magni frater, (vt iam dictum est) adoptatum, Cæsarem dixit, eúmque

aduersus

aduerſus Alemanos miſit, quos Iulianus, magno prælio, ad Argentoratum vicit. Idem poſtea deſcendens ad Agrippinam Coloniam, recepit eam, occupatam à Francis, quos Salios nominãt, à flumine Sala dictos, vt Marcellinus dicit. Hi Tungrorum ſedes, id eſt, regionem Iuliacenſem tunc tenebant. Poſtea & Francos Attuarios vicit, qui fuerunt, vbi nunc Leodium eſt.

Interea Cõſtantinus Imperator, bella cum Sarmatis, & Perſis geſſit. Cùm autem audiuiſſet, Iulianum Imperatorem, & Auguſtũ dici, & cum exercitu ad Byzantium accedere, relicto Perſico bello, exercitum contra eum duxit. Sed in reditu, in Cilicia febre extinctus eſt, anno Imperij viceſimo quarto, ætatis quadrageſimo primo.

Ipſe narrauit, ſe ſpeciem, quam antea, in ſecundis rebus, ſæpè lætam vidiſſet, tunc, cùm ægrotaret, vidiſſe mœſtam & lugenti ſimilem: qua de re eruditi diſputarunt, fuiſſe genium ipſius, qui ſolitus fuerit ipſum comitari: & citantur Græci verſus:

ἃ παντὶ δαίμων αὐδᾷ τῷ γιγνομένῳ.
ἄπιστος ὅστις φυσαγωγὸς τοῦ βίου.

ECCLESIÆ CERTAMINA, POST mortem Conſtantini Magni.

ETiam ſapientum, & bonorum Principum animi ſunt mutabiles. Ita Conſtantinus Magnus, biennio ante mortem, à ſorore Conſtantia perſuaſus, exulantem Arium reuocauit, & Athanaſium relegauit. Ea mutatio voluntatis in Principe, rurſus accendit Ariana certamina. Nam, cùm, pulſo Athanaſio, reuerſus eſſet Alexandriam Arius, veluti triumphans, valdè confirmauit ſuam factionem: & multi Epiſcopi, qui antea, metu, tacuerant, apertè eius ſententiam propugnare cœperunt, præſertim poſt Conſtantini mortem.

Latuit autem exul Athanaſius apud Maximinum Epiſcopum Treuirorũ, annos duos & menſes quatuor. Nã filius Cõſtãtinus, vir magnanimus, qui, ex teſtamẽto patris, Gallias tenebat, perfecit vt Athanaſius in Alexandriam reduceretur. Iámque Arius mortuus erat, vt antea dictũ eſt: & adoleſcens Conſtantius nondum apertè tuebatur Arianos, etſi familiares ei erant Epiſcopi quidam Ariani.

Receptus Athanaſius, triennio retinet gubernationem. Interea artificiis Euſebij Nicomedienſis, & aliorum, magis alienatus Conſtantius ab orthodoxis, pellit ex Cõſtã

tinopoli, Paulum, & ex Alexandria, Athanasium, rectè sentientes. Cum exercitu, Georgius quidam præficitur Ecclesiæ Alexandrinæ. Addidit igitur se in latebras Athanasius, eúmque ab aduersariis, ad necem studiosè quæreretur, aliquantò post effugiẽs, Romam profectus est. Rursus igitur exulat: & Romæ aliquantisper manent apud Iulium Episcopum, & ipse, & Paulus Cõstãtinopolitanus. Deinde ad Constantem Imperatorem accedunt, qui victor Occidentem tenebat. Apud hunc tandem res eò deducitur, vt consensu fratrum Constantis, & Constantij, Synodus indicta sit, quæ in Illyrico in vrbe Sardica conuenit, anno decimo, post mortem Constantini Magni, anno Christi trecentesimo, quinquagesimo primo.

Conuenerunt, in vrbe Sardica, ducenti quinquaginta Episcopi. Inter hos fuerunt Athanasius, & Hosius Cordubensis Episcopus, quem Epistola Synodi dicit grandem natu fuisse ἀγωνίστατον, & maxime dignum honore, propter perpetuam constantiam in confessione veritatis, inter multas affectiones. Hæc Synodus testata est, se amplecti Nicenum Symbolum, & damnat ab eo dissentientes. Extat Synodi decretum, apud Theodoretum, in quo *hæc* verba sunt: Μηδὲ ποτὲ πατὲρ ἔχοις υἱὸν μήτε υἱὸν ἔχοις πατέρα, μήτε κύριον μήτε δεσπότην.

Tanta fuit autem eius ætatis calamitas, vt eodem tempore αἱρετικώτατος in Thracia, in vrbe Philoppopoli conueneriit: quod accidit, quia non fuit vnicus gubernator, vt fuerat Nicenæ Synodi Constãtinus; & iam non erat Imperatorum consensus: & adolescens Constantius, à suis assentatoribus deprauabatur. Talia mala oriuntur ab iis, qui Principũ voluntates distrahunt. Et quarto anno, post hanc Synodum, sequuta est Synodus Syrmiensis, cui interfuit Constantius, contraria Sardicensi.

Cogitandũ autem est, quanta calamitas fuerit, cùm subinde concurrerent Synodi, Antisynodi, & retractationes priorum Synodorum. Fuerũt enim impiæ Synodi frequentiores, post Sardicẽsem, sex, corrumpentes Nicenum Symbolum, videlicet, in Syrmio, Arimino, Mediolano, Seleucia Isauriæ, Constãtinopoli, Antiochia, de quibus mox pauca dicam, vt considerentur Ecclesiæ calamitates. Prius enim Athanasij historiam breuiter complectar.

Post Sardicensem Synodum, Constans Imperator, à fratre Constantio petit, vt Athanasio gubernationem Alexandrinæ Ecclesiæ restitueret: & palam minatus est, se eum

eum reducturum esse, si frater non restituat. Ibi, quanquam diu res differtur, tamen Constantij amici metuentes, fratri suadent, vt potius reditum Athanasio concedat, quàm bellum ciuile attrahat. Tandem igitur concedit Athanasio reditum Constantius, sed aliquantò post mortuo Constante, rursus iubet eum eiici Constantius, quia fuerit fratri incitator ad bellum mouendum. Exulat igitur tertiò Athanasius, latitans in Lybia, sex annos, vsque ad mortem Constantij.

Interea magnam crudelitatem exercuit Alexandriæ Episcopus Georgius. Virgines duxit ad ignes, minitãs eis necem, nisi iurarent, se abiecturas esse doctrinam Athanasij.

Rediit autem Iuliani tempore, Athanasius, & postea, quanquam Iulianus eum interfici iusserat, tamen mansit in gubernatione Ecclesiæ Alexandrinæ, vsque ad annum septimum Valentiniani. Súntque anni sex, & quadraginta ab initio gubernationis Athanasij, vsque ad eius mortem. Interea quantas viderit Ecclesiæ calamitates, & quas ærumnas in se tulerit, in quibus tamen diuinitus seruatus est, series historiæ ostendit.

Nicenæ Synodi finis, incidit in annum vicesimum, primum, Constantini. In annum Christi, trecentesimum, vicesimum nonum.

Anno tricesimo Constantini, anno Christi trecentesimo tricesimo nono, fuit synodus Tyria, & receptus est Arius, qui tamen, aliquantò post, Constantinopoli mortuus est, cùm ex Tyro Synodus eò vocata esset.

Anno decimo post mortem Constantini.

Anno Christi, trecentesimo, quinquagesimo primo.

Anno post Nicenam Synodum, tricesimo primo, fuit Synodus Sardiensis, pia, confirmans Nicenam.

Anno Cõstantij, quinto decimo, videlicet quinto, post Sardicensem Synodum, fuit Synodus Syrmiensis, in qua & ipse Constantius affuit, moto bello aduersus Magnentium, contraria Nicenæ.

Sequũtur Syrmiensem, exiguis interuallis, Synodi impiæ Ariminensis, Seleuciensis, & Antiochena.

Occasio autẽ conuocandæ synodi Syrmiensis, hæc fuit: Vt semel motis rebus, multi exemplo fiunt audaciores, & nouos tumultus mouent, & [illegible] concedit licentiam: Photinus Syrmiensis Ecclesiæ Presbyter, & Arianos, & orthodoxos vituperare cœpit, & abiecta vtraque sententia, renouauit blasphemiã Samosaténi. Negauit esse duas na-

turas in Christo nato ex virgine. Ac λόγον in Iohãne, interpretatus est, decretum de redemptione hominis, & restitutione vitæ æternæ, per hunc hominem, quem ad id missurus esset. Et contendit, nequaquam esse λόγον ὑποστάντα, qui fuisset, antequam hic homo Christus ex virgine natus est.

Fuit autem tanta Photini confidentia, vt se audiri corã ipso Imperatore Constantio postularit. Aderant ex Asia præcipui Episcopi, inter quos, cùm excelleret Basilius; Ancyræ in Galatis Episcopus Arianus, hic acerrimè refutauit Photinum. In ea causa, decreta facta sunt, laude digna. Quod λόγος sit ὑποστάς. Extant ea decreta in Socrate Scholastico, quæ digna sunt consideratione.

I. DECRETVM.

Εἴ τις, τό, ΠΟΙΗΣΩΜΕΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ μὴ τὸν πατέρα πρὸς τὸν υἱὸν εἰρηκέναι, ἀλλὰ πρὸς ἑαυτὸν τὸν θεὸν εἰρηκέναι ἀνάθεμα ἔστω. Hoc est, Si quis hoc, Faciamus Hominem, non Patrem ad Filium dixisse, dixerit: sed ipsum ad sese Deum dixisse, anathema sit.

II. DECRETVM.

Εἴ τις τῷ Ἰακὼβ μὴ τὸν υἱὸν ὡς ἄνθρωπον κατὰ πρόσωπον παλαιστὴν, ἀλλὰ τὸν ἄτρεπτον θεὸν ἢ μέρος αὐτοῦ λέγοι ἀνάθεμα ἔστω. Hoc est: Si quis, cum Iacob, non filium, tanquam hominem, colluctatum esse, dixerit, sed non genitum Deum, aut partem Dei, anathema sit.

III. DECRETVM.

Εἴ τις, τό, ΕΒΡΕΞΕ ΚΥΡΙΟΣ ΠΑΡΑ ΚΥΡΙΟΥ, μὴ ὅτι τὸ παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ἐπλημμύρησεν, ἀλλ' αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν λέγοι βεβροχέναι, ἀνάθεμα ἔστω. Ἔβρεξε γὰρ Κύριος ὁ υἱὸς παρὰ κυρίου τοῦ πατρός. Hoc est, Si quis hoc: Pluit Dominus à Domino, non de Patre & Filio accipit, sed ipsum à seipso pluisse dixerit, anathema sit. Pluit enim Filius Dominus à Patre Domino.

Hæc recito, quia ostendunt, & vetustatem hæc dicta in Moise de Filio intellexisse.

Agitata est etiam tunc quæstio, de his modis loquendi: Pater natura genuit Filium, non genuit voluntate, id est, contingenter, sicut contingenter creaturas condidit.

De his modis loquendi extant commonefactiones in Nazianzeno, & in Longobardo, libro 1. distinct. 6.

Cętera acta Synodi Syrmiensis, impia, & perniciosa fuerunt. Processit enim Synodus ad controuersiam Arij, cui, vt humano consilio mederetur, conata est silentio obtegere inuentionem vocabuli ὁμοουσίου, & voluit in Symbolo poni

ni ὅμοιον pro ὁμοούσιον. Hunc cothurnum, si vtraque pars acciperet, existimabant discordię finem fore, quia vtraque pars Filium esse fateretur, & quidem similem Patri, omissa quæstione, An sit ὁμοούσιον? Subscripsit huic decreto, & pius senex Hosius Cordubensis Episcopus, coactus, vt narrant, cùm tamen antea veritatem constanter defendisset. Ita discessum est ex Syrmio. Sed mox ambiguitas ab Orthodoxis repudiata est, quod insidiosa esset, & semper in docendo ambiguitas dissensiones parit.

Post biennium Constantius Mediolanum venit, cùm iã victus esset Magnentius. Vt igitur Syrmiensia decreta confirmarentur, incitant eum Ariani, vt in Italia Synodos conuocet. Et scribit Theodoretus, de leuitate Constantij, hæc verba: τὸν πάντα ῥᾳδίως πειθόμενον, quod facilè ad mala consilia impelleretur. Vocat igitur Episcopos Mediolanum, vbi Ariani ausi sunt primùm postulare, vt Synodi Tyriæ acta confirmarentur, & rursus ex Alexandria pelleretur Athanasius. Huic postulationi constantissimè aduersati sunt Paulinus Episcopus Treuirensis, & Dionysius Episcopus Albę in Latio, intelligentes moliri ipsos oppressionem Symboli Nicęni. Cùm igitur Imperatori coràm dicerent, iniusta peti, discesserunt. Ita subitò hæc Synodus dissoluta est. Sed sequenti anno plures Ariminum conuocat. Ibi maiora, & longiora certamina fuerunt. Palàm petita est Syrmiensis decreti confirmatio. Et nominatim postulatum est, vt deleretur in Symbolo ὁμοούσιον. Sed Occidentales, circiter ducenti, contradixerunt, qui ad Constantium legatos, & scriptum de sua confessione, miserunt. Sed Constantius, vt eluderet acta, cõtando, rescripsit, ne ex Synodo discederent, donec Legatos auditos, remitteret. Cùm autem mora longior esset, pij ad suas Ecclesias redierunt. Hic fuit exitus Synodi Ariminensis.

Interea verò dat mandata Constantius in Oriente, & Occidente, vt Syrmiensi decreto subscribatur, & pellantur ex Ecclesiis, qui nolint subscribere.

Eodem tempore Synodus fuit Orientalium, in vrbe Isauriæ, Seleucia, vbi maior fuit numerus Arianorum, ac plurimi receperunt vocabulum ὁμοίου. Sed cùm magnæ altercationes ortæ essent, de hoc cothurno, an ὁμοίου intelligendum esset, de essentiæ similitudine, an verò voluntatis, & apertè affirmarent plurimi, se tantùm voluntatis similitudinem intelligere, surrexit Legatus Cæsaris, & dixit se non adfuturum sine fine rixantibus. Cùm igitur hic

nollet in conſeſsum redire, diſceſſerunt & multi Epiſcopi. Hic fuit exitus Synodi Seleucienſis.

Concurrerunt paſsim alibi alij. Sed breuiter recito frequentiores Synodos, quarum triſtia exempla intuẽtes, cogitemus, quanta fuerit Eccleſiæ calamitas, cum ſubinde maiores diſtractiones ex Synodis orirentur.

Poſt biennium, cùm iam Conſtantius Antiochiam veniſſet, propter bellum Perſicum, Synodus eò conuocata eſt, quæ magis turbulẽta fuit prioribus, & cumulauit blaſphemias. Quia ibi, ne hoc quidem recipere impij voluerunt: Filium ſimilem eſſe Patri, & contenderunt eſſe diſsimilem Patri, Filium.

Exemplum verò extat ſophiſtices, in hac narratione, inſigne. Vſus eſt enim Acacius hoc argumento,

Pater neminem colit:
Filius colit Patrem:
Ergo ſunt diſſimiles.

Cúmque vſus eſſet hic præſtigiator, verbo ἀσεβὲς, pro non colente alium, quod alioqui ſignificat impium, totius populi clamore, reprehenſa eſt prophanitas vocabuli. Poſtea etſi vocabulũ aliter interpretabatur, tamẽ, iuſto odio ſophiſtices, explosus eſt. Et addit hiſtoricus ἀφορμὰς ἀσεβοῦς λέξεως, τὴν ἐκκλησίαν διέσπασαν. Circa tales occupati dictiones, Eccleſiam diſtraxerunt. Vt omnibus ætatibus, in defenſione falſorum dogmatum, ſingulares argutiæ excogitantur, quæ ipſa nouitate capiunt rudes.

Synodi autem Antiochenæ finis fuit Conſtantij diſceſſus, qui rediturus erat Byzantium, vt Iulianum reprimeret. Sed in reditu in Cilicia morbo extinctus eſt.

Breuiter autem de his impiis Synodis dixi, vt videant iuniores, ſæpè etiam Synodis frequentibus, magnos errores confirmatos eſſe: Nec anteferendas eſse Synodos perſpicuis teſtimoniis, quæ tradita ſunt in ſcriptis Propheticis, & Apoſtolicis.

Ac iuſtè reprehenditur πολυσχιζμοσύνη Conſtantij, qui toties conuocauit diſsimillimos homines, fuítque infelix, quia malorum conſiliis regebatur, qui aut ſtabilire impia dogmata, aut arte maiores diſtractiones facere conabantur, ne ipſorum authoritas labefactaretur. Sicut & noſtro tempore, arte factas eſſe diſtractiones, vidimus.

Duæ autem fuerunt piæ, & vtiles Synodi, tempore Cõſtantij: altera, Sardicenſis, de qua ſupra dictum eſt, viuente adhuc Conſtante: altera, circa id tempus, fuit Gangrenſis,

sis, in oppido Galatarum Gangra, quod nomen scribunt significare capream, lingua Heneta. Et hodie Boemis id vocabulum, capream significat.

Narratur occasio, quod Eustathius quidam secessus quæsiuerit, tanquam Monachus: hunc imitati multi, ritus nouos instituerunt: Prohibuerunt coniugium, & multas nuptas ad se attraxerunt, quarum aliquæ, etiam virili vestitu tectæ, latere voluerunt. Fuítque cum multis stupri consuetudo. Damnauerunt habentes proprium. Noluerunt accedere ad communis Ecclesiæ sacramenta, quia administrarentur per Sacerdotes maritos. Instituerunt & delectum ciborum, &c.

Anno mundi, quater-millesimo.

Anno Romæ, millesimo, centesimo, decimo quinto.

Anno Christi, trecentesimo, sexagesimo quinto.

IVLIANVS APOSTATA.

IVlianus Apostata regnauit solus annum, & menses septem, cùm antea à Constantio Cæsar dictus, collega eius fuisset sexennio. Natus est patre Constantino, fratre Constãtini Magni, & matre Basilina nobilissima fœmina. Adolescens, ab Episcopo Nicomediæ, doctrinam Ecclesiæ didicit, & professione Christianus fuit, ac institutus in Collegio Nicomedensi, cùm valeret ingenio, & eloquentia, citò factus est Lector in Ecclesia. Interea clã auditor fuit Libanij, qui tunc Nicomediæ rhetor fuit, studiosus Atticæ elegantiæ, vt ostẽdunt eius scripta, quæ adhuc extant. Ille inflexit eum ad Ethnicos. Paulatim & aliis Ethnicis difertis, & Philosophis familiaris factũs, Iamblico, Maximo Byzãtio, & aliis cœpit superbe fastidire Ecclesiæ doctrinam, & anteferre opiniones Ethnicas, natas in humana ratione, & palam hostis factus est Christi.

Postea ingenij vanitate, dedidit se & Magicis artibus & ex Magorũ præceptis, mactauit humanas hostias, diuinationũ causſa. Ac solus Imperio potitus, edidit edicta contra Christianos, & rursus iussit aperiri Templa idolorum, & eis sacrificari, & in numismate Symbolum fecit: Iouem diadema ipsi imponentem, Palladem circundantem ipsi chlamydem, Mercurium tribuẽtem ipsi sceptrum. Reditus Ecclesiis eripuit, ne possent ali docentes, & discentes, & virulentos iocos addidit: Se facere expeditiores ad regnum cœleste, spoliatos facultatibus, quia in ipsorum libris scriptum sit: Beati pauperes, quia eorum est regnum cœlorum.

Vetuit Christianis tribui honores militiæ. Prohibuit Christianorũ filios admitti in scholas rhetoricas, dicens: οἰκείοις πτεροῖς βαλλόμεθα. propriis pennis ferimur. Scripsit & ipse libros contra Ecclesiæ doctrinam, in quibus præcipuè exagitat prohibitiones vindictæ. Ait tolli Magistratus, iudicia, pœnas, legitima bella, cõfirmari latrocinia in infinitũ. Denique pugnare eam doctrinam, cum sensu communi, & tollere neruos humanæ societatis.

Refutarunt has calumnias Naziãzenus, & Cyrillus, qui tamen & ipsi frigide respondent. Distinguunt consilia, & præcepta: cùm responsio vera, firma, & luculenta hæc sit, Euangelio maxime confirmari, & muniri politicum ordinem: Nec prohiberi vindictam ordinatam, quæ ad officiũ Magistratus pertinet, sed inordinatam, quam priuati exercent, sicut hæc distinctio, Dei beneficio, in nostris Ecclesiis perspicuè illustrata est.

Iudæos etiam hortatus est, odio Christianorum, vt suã politiam instaurarent, & eis defensionem, & immunitatẽ promisit. Conuenit igitur ingens multitudo Iudæorum, & magna spe, collatis sumptibus, & opibus, Templum ædificare cœpit: sed cùm fundamenta iacerent, magno terræmotu dehiscente terra, inter fulmina totum opus dissectũ est, & multa millia Iudæorum ruinis oppressa sunt. Ita didicerunt Iudæi, se frustra niti, contra Dei decretum. Inter ædificandum, signa crucis in vestitu, & in panibus, passim Iudæi facta sunt, ac similia exercitui Iuliani facta sunt, ante annum, accedenti ad Byzantium, initio Imperij.

Cæterum & priuatim, propter Christianam professionẽ, aliquot interfecit, multis honores ademit, vt Iouiniano, Valentiniano, & Valenti. Cùm scripta legisset, in quibus doctrina Christiana defenderetur, reddidit ea, cum hac breui inscriptione, ἀλέγων ἔγνων, γράψων.

Vicissim autem & nostri, scripta contra eum ediderunt. Et extant Nazianzeni duæ orationes, in quarum altera, & gestuum ipsius descriptio est, memoria digna, quæ significat ex gestibus, coniecturam de ingeniis, & voluptatibus fieri. Verba hæc sunt. Fecit me vatem, gestuum ipsius deformitas, & ingens admiratio, siquidem optimus Vates est, qui ex coniecturis, optimè ratiocinatur. Nequaquam verò mihi hæc boni hominis signa esse videbantur: Colli crebræ cõuersiones, humeri alternis subsultantes, oculi torui, vagabundi, & furibundum quiddam continentes, pedes inquieti, crebræ geniculationes, nasus contumeliam, &

con-

contentum ſpirans, figura vultus deriſionem ſignificans, quoquomodo variabatur. Riſus crebri, altum crepantes, nutus, renutus ſine ſermone, ſermo interruptus, non complens ſententiam, interrogationes crebræ, confuſaneæ, & ſtultæ, reſponſiones inconcinnæ, coaceruatæ, inter ſe diſſidentes, & ſine ordine. Quis ſingula deſcribat? Talem vidi, ante facta, qualem eſſe, poſtea facta ipſa oſtenderunt. Et ſi adeſſent, qui tunc mecum fuerunt, & eadem viderunt, teſtes eſſent huius meæ narrationis : qui meminerunt etiam, me edidiſſe hanc vocem : Quantam peſtem Romana Monarchia tulit.

Fuit autem Athanaſij vaticinium verum, qui, cùm Eccleſiæ paſsim, in magno dolore, & metu eſſent, dixit, hunc Tyrannum, Nubeculam eſſe citò tranſituram. Congruit enim exitus eius cum Pſal. 55. Viri ſanguinum & doloſi, nõ attingent dimidium dierum ſuorum. Cumulauerat ſcelera, cultum idolorum, blaſphemias, magiam, ſęuitiam erga Chriſtianos, ſeditionem contra Imperatorem.

Quanquam igitur antea, cùm Cæſar eſſet, feliciter repreſserit Alemanos, & Francos : tamen ſolus Imperio potitus, citò periit. Nam bellum gerẽs cum Perſis, in prælio vulnus in hepate accepit à milite, qui, quis fuerit, neſcitur. Relatus in caſtra ſanguinem, caua manu excipiens, ſurſum ſparſit, clamans: Viciſti tandem Galilæe, Hac voce emiſſa, qua fatetur impiam ſuam voluntatem, & oſtendit ingentem fremitum, & ſenſum pœnarum, extinctus eſt, anno ętatis ſuæ, ſecundo, & triceſimo.

Narrant Didymum Alexandrinum, in ſomnio vidiſſe cãdidos equos, & in his, equites dicere: Narrate Didymo, hac hora Iulianum interfectum eſſe.

Iam lector integram Iuliani hiſtoriam intueatur, quæ, exiguo tempore, inſignes mutationes habuit. Decennio, cùm collega eſſet Conſtantij, in bellis legitimis aduerſus Alemanos & Francos, fuit felix. Poſtea mouit ſeditionem, & occupauit Conſtantij prouinciam. Oſtendit ſe hoſtem eſſe Chriſti, ſæuitiam exercuit in Chriſtianos, gladio, ſtylo, & variis technis, bonorum & facultatum ereptione, & incitatis Iudæis. Palam etiam exercuit magicas artes. Hęc ſcelera triſtis exitus citò ſequutus eſt.

DE TEMPLO DELPHICO.

VTiliſsimum eſt autem, in hiſtoria Iuliani, hoc conſiderare, quod Deus, duobus illuſtribus miraculis

oſtendit, eodem tempore, ſuam iram, aduerſus Iudæos, & Ethnicos. Dixi antea, quid acciderit Iudęis, cum Ieroſolymæ, concedente Iuliano, rurſus condere Templum cœpiſſent. Terræmotu diſiectæ ſunt moles, & abſorpti multi homines, & pars operum, & machinarum, & homines fulminibus accenſi, perierunt.

Eodem tempore, in alia orbis terrarum parte, Delphicum Templum, quod Ethnicis præcipuum fuit, diuinitùs, non hominũ manibus, deletum eſt terręmotu, & fulminibus: cùm Iulianus Legatos miſiſſet, interrogaturus de euentu belli Perſici. Sæpè antea direptum, & aliquoties deletũ eſt Delphicum Templum, ſed rurſus extructum, & ornarum. At, poſt hanc euerſionem, diuinitùs factam, Iuliani tempore, nunquam deinde inſtauratum eſt.

Primi narrantur Phlegiæ, qui fuerũt in Theſſalia Lapithæ, cõbuſſiſſe Delphicum Templum. Deinde partes aliquas Xerxis milites. Poſt hũc, Phocenſes ipſi: deinde Brẽni exercitus accendit. Totics & inſtaurationes factę ſunt. At, poſt Iulianum, nulla facta eſt inſtauratio.

Horũ duorũ Templorum, Iudaici, & Delphici euerſio diuinitùs facta, eodem tempore inſolentiam Iudæorum: & Ethnicorum valdè repreſsit, & pios confirmauit. Hæc miracula, in Iuliani hiſtoria, conſiderare, valdè prodeſt.

Anno mundi, quater milleſimo, trecenteſimo, viceſimo nono.

Anno vrbis Romæ, milleſimo, centeſimo, decimo ſeptimo.

Anno Chriſti, trecenteſimo ſexageſimo ſeptimo.

IOVINIANVS.

IOuinianus, militum ſuffragiis, factus eſt Imperator. Vixit in Imperio ſeptem menſes. Notus enim fuit militibus, & quia ductor fuerat ordinis domeſticorum, & quia pater Varronianus clarus fuit, qui fuit Pannonicus, comes ordinum agri Singidunenſis, qui non procul abeſt ab Vlpia Traiana, quæ nunc Corona nominatur. Initiò profeſſus eſt ſe Chriſtianum eſſe, & amplecti Nicenã Synodum. Pacem fecit cum Perſis, reddita ipſis Meſopotamia. Quia, cùm ſciret Imperium à Iuliano turbatum eſse, redire in Aſiam cogitabat, vt tranquillitatem Eccleſiis & multis gẽtibus reſtitueret. Iuſſit reuocari exules, qui pulſi erant propter veram profeſsionem. Monſtrauit Eccleſiis reſtitui partem reddituum, quos eis Iulianus ademerat, ac teſtatus eſt, propter famẽ, nunc veteres reditus integros non poſſe reſtitui.

reſtitui. Iuſsit rurſus claudi idolorum templa.

Cùm autem Antiochiæ aliquandiu moraretur, multis prodigiis, ſequentia mala ſignificata ſunt. Cometa interdiu conſpectus eſt. Conflagrauit locupletiſsima bibliotheca Antiochena. Breui poſt Iouinianus, cùm ad Bithyniam acceſsiſſet, mortuus eſt morbo, qui ex intemperantia ortus eſſe exiſtimabatur.

Anno mundi, quater milleſimo, trecenteſimo triceſimo.
Anno Romę, milleſimo, centeſimo, decimo octauo.
Anno Chriſti, trecenteſimo, ſexageſimo octauo.

VALENTINIANVS PRIMVS.

VAlentinianus, Imperator militum conſenſu factus eſt, cùm iterum Tribunus militum, à Iouiniano factus eſſet. Nam ſub Iuliano dimiſſus erat, eò quod ſacrificulum pugno percuſſerat, aſperſus luſtrali aqua, in ianua templi, vbi idolo Iulianus ſacrificabat. Tenuit imperium annos vndecim. Natus fuit in Pannonia, in oppido Bibalis in ripa Saui, quod non procul fuit à Tauro, quod eſt Belgradum.

Poſt triginta dies, accerſiuit inde Valentẽ fratrem, eúmque conſortem Imperij fecit, & Auguſtum nuncupauit: aliquantò poſt & Gratianum filium Valentinianus Imperij conſortem fecit, & Auguſtum nominauit. Fuit autem infelix fratrum diſsimilitudo. Sunt, initio Imperij, ingenti terræmotu, ſignificata mala, quæ ex impietate, & ſæuitia Valentis orta ſunt. Magnis ſpatiis, & hotrẽdis hiatibus mare terras reliquit. Commendauit autem Valenti Orientem frater. Ipſe audita fama nouorum bellorum, quæ Alemani, & Saxones mouerant, properauit in Galliam. Dux enim Alemanorum Brando, Moguntiam ceperat, & inde magnam Chriſtianorum multitudinem, viros & mulieres abduxerat. Aliquot magnis prælis, Valentinianus Alemanos repreſsit. Ad Nicrum etiam condidit arces. Deinde infra Coloniam Agrippinam in Tungris repreſsit Saxones.

In vrbe Conſtantinopoli Valentinianus, æneum modium collocauit, ne menſuræ diminui poſsent, & quibuſdam, qui diminuerant, præcidit manus, quas ibi ſuſpendit. Hæc Suidas.

SAXONES.

PRIMVM autem hic, in bellis Imperatorum, fit mentio Saxonum, cum quibus & poſtea, tanto cum peri-

culo, dimicatum est, vt Sidonius Apollinaris Episcopus Arelatensis scribat: Nullus hostis hoste Saxone truculentior est, nec robore tantùm & audacia, sed etiam cõsilio, & arte vincit. Ac limites veteris Saxoniæ fuerunt ad Occasum, Amasis, ad Ortum Albis, ad Meridiem Boiemi, & Franci, ad Septentrionem Cimbrica Chersonesus, & in vicino littore Heneti.

Vt autem, ex Oriente, cæteras vicinas gentes progressas esse, verisimile est, Getas, Daos, Cimmerios, Germanicos, Syeuos: ita & horum vicinos Sacas, ex Asia progressos esse, existimo, & inde originem, & nomen esse Saxonum. Alij nomen Saxones faciunt ab Ascanes, sed sonus propriore est vocabulo Sacę, & fuisse Sacas inter prȩcipuas gentes Persici regni, ex Ctesia, Herodoto, & Xenophonte apparet.

Nomen Ascanes significat custodem ignis, nomen Saca æquale est, quasi dicas, iusti, & liberi, vel vates. Dũ autem Valentinianus reprimit Alemanos, & Saxones, interea Theodosius Magister equitum, qui postea factus est Imperator, bellũ gerit in Rhetia, inde mittitur ad pacandam Africam, cõtra Firmum. Redit inde Valentinianus in Pannoniã, commendata Gallia, & vicinis prouinciis, filio Gratiano. Intulerant enim Quadi bellum vicinis Pannoniis, sed territi aduentu Valentiniani, pacem petunt. Ibi, cùm in excusatione, quædã falsò dixissent, iratus Valentinianus, magna vocis contentione, eos obiurgauit. Eam commotionem subita febris secura est, qua, intra paucos dies, extinctus est, anno ætatis, quinquagesimo quinto, cùm tenuisset Imperiũ annos quindecim, menses octo, & dies viginti. Defendit Ecclesiæ pacem, amplexus Symbolum Nicenum. Fratri Valenti sæpè hortator fuit, vt & veritatem amplecteretur, & ne sæuitiam in rectè sentiẽtes exerceret.

Valẽtinianus duas vxores habuit, Seuerã, & Iustinam. Ex Seuera natus est Gratianus, qui Imperator factus, postea Theodosium, & Valentinianũ secundum sibi collegas adiunxit. Interfectus est autem Gratianus à Præside Galliæ, Maximo, qui deinde, apud Aquileiam, à militibus suis vinctus, Theodosio traditus est, qui eum occidit.

Ex Iustina nati sunt Valẽtinianus secundus, Iusta, Grata, & Galla, quam postea duxit Theodosius. Postquam autem Valentinianus secundus, à Gratiano fratre, consors Imperij factus est, cùm in vrbe Galliæ, Vienna, non caueret insidias, ab Arbogasto interficitur. Hi tristes exitus fuerũt filiorum Imperatoris, qui iustinæ cultor fuit.

Redeo

Redeo autem ad Valentem, qui ſuperſtes fuit fratri, circiter triennium, cùm antea ſimul cum fratre tenuiſſet Imperium, annos ferè vndecim, indoctus, & crudelis, amplexus Arianam impietatem, fratre eum dehortante. Orthodoxos Epiſcopos in exilia miſit. Initiò bellum geſsit cum Procopio, Iuliani cognato, qui rapere Imperium conatus eſt. Hunc acie victum, milites tradiderunt Valenti, qui eum occidi iuſsit. Deinde repreſſurus Perſas, duxit exercitum ad Antiochiam. Eo tempore, multa fecit crudeliter contra orthodoxos. Reuocatus autem in Thraciam, quia Gotti vrbem Conſtantinopolim oppugnabant, in quorum exercitu nominatur dux Fridigernus, nominantur & Thuringi: reprimere Gottos cœpit: ſed cùm ad Adrianopolim præliaretur cum eis, vulnere accepto, decidit ex equo, & in proximum tugurium ductus eſt, quod, cùm ſequentes hoſtes incendiſſent, ipſe quoque flamma conſumptus eſt. Ita pœnas dedit iniuſtæ ſæuitiæ, quam aduerſus orthodoxos exercuerat: & quidem proficiſcenti ad prælium, prædixit vir ſanctus, igni periturum eſſe.

Anno mundi, quater milleſimo, trecenteſimo, quadrageſimo quarto.

Anno vrbis Romæ, milleſimo centeſimo, triceſimo ſecundo.

Anno Chriſti, trecenteſimo octogeſimo ſecundo.

GRATIANVS.

MORTVO Valente, Gratianus, Valentiniani primi filius, natus ex Seuera, in vrbe Syrmio: & Valentinianus ſecundus, Gratiani frater, natus ex Iuſtina ſucceſſerunt. Fecit autem Gratianus conſortem Imperij Theodoſium, cum quo annos quatuor regnauit, cùm antea cum patre annos octo, cum patruo tres, regnaſſet. Fuit eruditus. Scripſit carmen eleganter, & oratoribus ætatis ſuæ præcipuis annumeratus eſt. Extat eius epiſtola ad Ambroſium Mediolanenſem Epiſcopum ſcripta, in qua profitetur ſe amplecti Symbolum Nicenum, & in fine addit epiphonema. Agnoſcere ſe, hanc ſuam confeſſionem, non ſplendidè ſcriptam eſſe, vt magnitudo rei poſcit, ſed dicere ſe de Deo, quantum in hac infirmitate humana, iuxta ſcripta Prophetica, & Apoſtolica poſſit, non tantum, quantum de magnitudine rerum diuinarum, ſe dicere poſſe optet.

Mortuo Valente, reuocauit exulantes Epiſcopos orthodoxos, & eiecit ex Eccleſiis Hæreticos, & Symboli Nice-

ni professionem omnes Ecclesias, communi consensu, amplecti iussit.

Viuo Valente, post mortem Patris, ad Argentoratum, Alemanorum triginta millia trucidauit. In eo prælio, socios habuit Francos, vt scribit Marcellinus, & addit, post eam victoriam, vicinas prouincias aliquandiu tranquillas fuisse. Quare Gratianus Pannoniam adit, vt Valenti contra Gottos opitularetur. Sed Valens non expectato eo, dimicans periit.

Cùm igitur Gratianus fortem, fidelem, & peritum collegam quæreret, adiunxit sibi Theodosium. Hic Gottos in Thracia repressit. Ipse Gratianus in Galliam rediit, vbi omissa cura gubernationis deditus venationi, & ludis, & Alanos milites domesticis anteferens, in odium venit, & Lugduni à Maximo, Galliæ Præside, interfectus est annoætatis vicesimo nono.

Interea Valentinianus, Mediolani fuit adolescens, vbi Iustina eius mater, fauens Arianis, Ambrosium Episcopũ, pellere conata est, & missis Gotticis satellitibus, vi iussit eum ex templo eiici. Hi, cùm irrupissent ad eum armati, affirmat Ambrosius, se non discessurum esse à suo grege, sed, si velint eum interficere, in templo se expectare omnes casus. Ipse scribit de Gottis hæc verba: Olim plaustra eis domus erant, nunc templa pro plaustris habent. Vociferantur omnia Imperatoris esse, sed Deus affirmat, suas domos esse templa, in quibus sonat vera doctrina: Domus mea domus orationis vocabitur. Citat & hoc: Date Deo, quæ Dei sunt, & Cæsari, quæ sunt Cæsaris.

Cùm autem Valentinianus Maximum fugiens, auxiliũ à Theodosio peteret: rescripsit ei Theodosius, puniri eius impietatem, se ipsi non defuturum esse, si veram sententiam amplecteretur. Occurrit igitur Maximo, venienti Aquileiam, Theodosius, vbi cùm prælio superatum Maximum, sui milites Theodosio tradidissent, iussit eum Theodosius interfici, quia & Gratianum occiderat, & postea, misso ad eum Ambrosio, Moguntiam, cedere de Imperio noluerat. Scribunt & Episcopum Martianum, cùm ei familiaris esset, dehortatorem fuisse belli aduersus Theodosium mouendi.

Ambragatius Dux Maximi, sese in mare præcipitauit. Pacata Italia, & vicinis prouinciis, Theodosius Romã accessit, vbi & templa idolorum claudi curauit, & multa turpia exempla sustulit. Valentinianus verò in Galliam dis-

diſceſsit, quam, poſt Maximi interitum, rexit annos circiter quinque. Erant autem apud eum Eugenius ſcriba, & Dux exercituum Arbogaſtus vir Gotticus, qui Francos repreſſerat. Per hos duos, Eugenium & Arbogaſtum, corrupti cubicularij, Valentinianum, in vrbe Galliæ Vienna, laqueo ſtrangulant. Eugenius, qui ſe Imperatorem nominauerat, poſtea captus, non procul à Mediolano, proſtratus ad pedes Theodoſij, à militibus trucidatus eſt. Arbogaſtus ſibi manu ſua mortem conſciuit. Ita ſeditioſi, & parricidę pœnas dederunt.

Anno mundi, quater milleſimo, trecenteſimo, quadrageſimo quinto.

Anno Romæ, milleſimo, centeſimo, triceſimo tertio.

Anno Chriſti, trecenteſimo, octogeſimo tertio.

THEODOSIVS.

THEODOSIVS patre Honorio, matre Termantia, Hiſpanus genere, natus in familia nobili, cuius origo ad Traianum refertur, haud dubiè literarum & veræ pietatis cultor, iuſtitia, & fortitudine excellens; poſtremus Romanum Imperium in Occidente, & Oriente tenuit integrum. Nam ſub filio Honorio, Franci in Galliam progreſſi ſunt, & mox Waramundus, regio nomine in Gallia regnare cœpit, & Roma capta eſt ab Alarico rege Gottorum.

Tenuit autem Imperium Theodoſius, annos decem, & ſeptem, quibus comprehenduntur anni duodecim, quibus Gratiani, & Valentiniani ſecundi collega fuit. Cùm Magiſter equitum eſſet, ſub Valẽtiniano primo, pacauit Rhetiam, & Africam. Deinde poſt mortem Valentis, factus Gratiani collega, multis prælijs vicit Gottos, donec Athalaricus rex Gotthorum, qui Fridigerno ſucceſſerat, pacem petiuit, inuitatus Conſtantinopolin, vbi cùm ordinem gubernationis, Senatorum & Ducum, & Principis pietatem, iuſtitiam & modeſtiam conſideraſſet, dixit, ſe agnoſcere, à Deo hoc Imperium ordinatum eſſe, nec fore felices eos, qui euertere conentur.

Poſtquã verò Maximus Galliæ præſes, Gratiano interfecto, & Gallia occupata, in Italiam tranſiit, & multos crudeliter interfecit, neceſſe fuit eum parricidæ occurrere. Hunc cùm viciſſet, & interfici iuſſiſſet, Romam profectus, multa ibi emendauit, ac Valentinianum ſecundum in Galliam miſit, ipſe Conſtantinopolim rediit, vt diſcordias in eccleſia tolleret, & eò conuocauit Epiſcopos, ex

multis prouinciis, ac monitus à Nectario Episcopo, iussit scripta veterum patrum proferri, qui, ante dissidia, vetustę, & purioris antiquitatis testimonia ediderant. Quia verba Prophetica, & Apostolica, prauis interpretationibus Hæretici eludebant. Hæc Synodus sua decreta Romam ad Damasum Romanum Episcopum misit, cuius nomine, extant asseuerationes de multis quæstionibus: quas postea recitabo. Interea Theodosius, non solùm claudi idolorum templa in multis locis iubet, sed etiam prorsus destrui. Et sacrificia Ethnica, & Orgia Bacchi, quæ tempore Valentis adhuc durauerant prorsus aboleuit. Ita pacis tempore Ecclesias, honestas leges, & iudicia restituit. Hoc exemplo commonefacti pij Principes, sciant, se debere idola, blasphemias, & impios cultus abolere.

Hęc, dum in pace vtiliter agit, in Oriente; nouũ, & terribile bellũ, in altera orbis parte, mouetur. Interfecto Valẽtiniano, Eugenius, & Arbogastus adducunt ingentẽ exercitum ad Alpes, vt Italiam occupent, & ostẽdit Eugenius, se Iuliani exemplo instauraturũ esse Ethnica sacra. In vexillis Herculem pingit. Iam Theodosio, non solùm de Imperio aduersus seditiosos, & parricidas dimicandum erat, sed etiã Christiani defendendi erãt. Redit igitur ex Thracia in Italiam, & exercitum adducit, cui decẽ millia Gothorum adiunxerat. In vexillis pingi literas curat XPΣ significantes nomen Christi. Sic & aureos cudi iussit, in quibus tenet vexillum, in quo erant hæ literæ, XPΣ. Videbat autem Theodosius, difficilem, & periculosam pugnam fore, quia magna multitudo, & magnum robur fuit Gallici exercitus, & prælium in angustiis Alpium, Duces dissuadebant. Sed ipse, cum noctem in precatione consumsisset, eique in somno species oblata esset, quæ fuerat hortata eum ad prælìandum, ducit exercitum intra fauces Alpium, & acerrimo prælio vincit hostem, cùm quidem & diuinitus adiuuaretur magnis ventorum flatibus, qui cõtrarij erant hostibus. Quare & Claudianus scripsit:

O nimium dilecte Deo, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Eugenius adductus est ad Theodosium, cúmque prostratus ad pedes eius, veniam peteret, à militibus astantibus capite truncatus est. Arbogastus in fuga, ne retractus in conspectu victoris pœnas daret, ipse sibi manu sua mortem consciuit.

Pacato rursus Imperio in Oriẽte, & in Occidẽte, Theodosius

dosius Mediolani mansit,& Stiliconem Ducem,natum in gente Heneta, ad restituendam pacem in Gallia, & Germania misit, quia seditiosis, Eugenio,& Arbogasto,coniunctæ fuerant. Eo tempore,Stilico has regiones vicinas Albi,& Harciniæ peruagatus est, vt ex Claudiano intelligi potest,qui inquit:

Germanis responsa dabat,legésque Caycis
Arduus,& flauis signabat iura Sueuis. Item:
-non indignante Cayco
Pascat Belga greges.

Et quidem dicit,non armis, sed opinione iustitiæ, mo? tas has gentes,quieuisse.

Nec fama fefellit
Iustitiæ,videre pium,videre fidelem.
Quem veniens timuit,rediens Germanus amauit.
Ante tubam nobis audax Germania seruis.

Inuenio & tunc, Saxonicos, & Thuringicos exercitus, collocatos esse ad defensionem limitis Imperij,contra Sarmatas,siue ad Viadrum,siue ad Vistulam.

REcitatis bellis Theodosij,quæ & iusta,& Ecclesiæ necessaria fuerunt,vita domestica, & acta in pace, considerentur. Natus ex Christianis parentibus in Hispania rectè didicit Ecclesiæ doctrinam, amplexus est Symbolum Nicenum,& nullius Hæreseos contagio infectus fuit. Cóingem habuit priorem, Placillam, ex qua nati sunt Arcadius,& Honorius. Huius matronę castitas,pietas,ac beneficentia erga pauperes, valdè prædicatur. Hac mortua,duxit filiam Valentiniani primi, Gallam,ex qua nata est Placidia Galla, quæ postea nupsit Constantio. Baptismum accepturus Thessalonicæ, vbi ægrotauerat, post prælia Gottica,interrogauit Episcopum de doctrina,ne ab Heretico Episcopo baptismum acciperet. Is, cùm confessionem suam,& suæ Ecclesię exposuisset,& ostendisset se amplecti Symbolum Nicenum, Theodosium baptizauit. Hæc circumspectio pietatem eius ostendit, quam declarant & acta ipsius in Synodis,& euersione idolorum.

Exemplum est pœuitentiæ, & reuerentiæ erga Ecclesiam, quod ab Ambrosio exclusus ex templo, & lamentis ostendit pœnitentiam, & octo mensibus non rediit in templum, donec acciperet sententiam absolutionis ab Ambrosio. Fuit autem hæc caussa, cur ab Ecclesia arceretur. Victo Maximo, cùm Mediolani esset Theodosius,per seditionem multitudinis, in vrbe Thessalonica, interfecti

sunt Vdericus præfectus,& multi nobiles viri. Iratus igitur Imperator,eò cohortes aliquot misit, quę septem millia hominum interfecerunt. Ambrosius iniustam crudelitatem esse sentiens, quod, non inquisitis sontibus,promiscua cæde sæuitum esset in turbam innocentem, & sontes, iubet Theodosium agnoscere delictum.

Etsi autem seueritas Ambrosij pia fuit,tamẽ caussa considereturindignationis Theodosij.Non fuit caussa euersio statuę Imperatoris,aut coniugis, aut petulantia conuitiorum,vt aliqui narrant. Talia errata atrociter punire Tyrãnicum est. Nec id solùm mouit Theodosium,quod Prętectum,& multos viros nobiles, multitudo iniustè trucidauerat, etsi hic dolor mouere Principem non leuiter debet: sed alia fuit,in Principe casto,maior caussa dolorum. Rapuerat auriga , gubernator ludorum Circensium , adolescentem ad stuprum:hunc aurigam, Præfectus, vir honestus,incluserat carceri. Quia verò populus,huius aurigæ industria delectabatur , poscit , vtimpunitus dimittatur: quod,cùm denegaret Prętectus, per seditionẽ occisus est:

Tria igitur magna scelera concurrunt: Quod noluerũt puniri tantùm scelus aurigæ : quod seditionem in caussa turpissima mouerunt : quod Præfectum, & alios viros nobiles trucidauerunt. Propter has tantas caussas.cùm Princeps,iusto dolore , exarserit, non existimetur deliquisse, more Tyrannorum,qui,propter nullas , aut leues caussas, magnam sæuitiam exercent,etsi excessit modum. Sed,in magnis viris,Nemesis valdè inflãmatur.Hanc excusationem Theodosij addidi,quia multi de causa errant.

Cùm autem instaret festus dies, mense Decembri,quo publicè celebratur recordatio natiuitatis Christi,ex virgine,accessit Theodosius ad templum, & reuerenter petiuit absolutionem,quam pronunciauit ei Ambrosius. Addidit autem commonefactionẽ , vt ferret legẽ,vt post rescripta Imperatoris , differantur supplicia capitalia, dies triginta, ne rei,iniusta ira,rebus non satis inquisitis, interficerẽtur. Sumtum est autem exemplum ex Attica consuetudine.

Vt autem maximè prodest discernere, bonos Principes à malis,vt Dei opera, & virtutum exempla considerentur: ita non est inutile conferre bonos. Constantinus bella maiora gessit, & terribilior fuit. Sed Theodosius etiam, magnis rebus gestis,in toto Imperio pacem fecit,Ecclesias protexit,& dissidia sustulit, conuocata pia Synodo,fuitq; in coniugiis felicior. Vterque veritatis eò fuit studiosior,

quia

quia literas norunt, & fontes doctrinæ melius cognoscere potuerunt, quàm indocti. Vtrumque Deus protexit, ne à Tyrannis vincerentur. Quia ambo Deum rectè coluerunt, & Ecclesiis benefecerunt. Congruit exitus ad dictum: Plãtati in domo Domini, etiam in senecta florebunt.

Mortuus est autem Theodosius Mediolani, anno ętatis sexagesimo quinto, die Septembris decimo septimo, anno Imperij decimo septimo. Corpus Constantinopoli sepultum est. Extat laudatio Theodosij apud Ambrosium, qui inquit: Dilexi virum, qui, cum corpore solueretur, magis de Ecclesiarum statu, quàm de suis periculis, angebatur.

Post eum, Imperium in Pannonia, Italia, & Hispania à Gottis, & Vandalis, deinde ab Hũnis dilaceratum est. Galliam verò, partim Franci, partim Burgundi occuparunt. Prius autẽ, quàm de successoribus dicam, aspiciamus Ecclesiam, qualis fuerit post mortem Constantini, sub Constantio, Iuliano, Iouiniano, Valentiniano primo, Valente, Gratiano, & Theodosio.

In Oriente, quia Constantinus, deceptus blanditiis sororis, reuocauerat Arium, in Ecclesiis passim rursus excitatum est incendiũ Arianæ impietatis, & crebris Synodis dissidia aucta sunt. Hęc mala, cùm Imperator Cõstans, qui Occidentem tenebat, reprimere conaretur, perfecit, vt Synodus pia conueniret in vrbe Sardica, anno post Nicenam Synodum, vicesimo. Etsi autem Sardiẽsis Synodus pia decreta fecit, & Occidenti profuit: tamen Constantius, cùm non solùm, propter adolescentiam, leuis esset, sed etiam naturâ futilis, & domi ab assentatoribus regeretur, fauit Arianis, & permisit, vt latè spargerent errorem.

Fuerúntque, post mortem Constantij, aliæ Synodi contrariæ Sardicensi: Prima Syrmiensis, anno, post Sardicensem. Mox sequuta est Ariminẽsis, vbi cothurnus factus in Syrmio, profertur, vt videlicet pro ὁμοούσιος in Symbolo, legeretur ὅμοιος. Discedentibus igitur piis ex Arimino, cùm Imperator faueret impiis, audacia in Oriente creuit: & impia Synodus, futilitate Imperatoris, in vrbem Isauriæ, Seleuciam conuocata est.

Biennio, post Synodum Seleucianam, rursus frequens Synodus impiorum cõuenit Antiochiæ, quò Constantius, propter bellum Persicum, exercitus duxerat, vbi, vt fit inter malos, dissidia creuerunt. Natum est ibi tetrum sophisma de quo supra diximus: Pater est ὁμοούσιος, Filius est ἀνόμοιος. Ergo est inæqualitas.

Mota est contentio de Spiritu sancto: An sit ὑφιστάμενον, de qua controuersia postea dicam, regnante Theodosio, in Synodo Constantinopolitana, & in Damasi decretis, vera doctrina restituta est.

Ex Antiochena Synodo, Constãtius rediturus in Europam, aduersus Iulianum, in itinere mortuus est, cùm Ecclesias dilacerasset multis impiis Synodis.

Sequuta est maior calamitas, sub successore Iuliano Apostata, anno Christi trecentesimo, sexagesimo sexto. Ad priora dissidia, accesserunt multa mala: Iulianus ipse palam defecit ad Ethnicos. & Ecclesiis reditus ademit, & in multos Christianos sęuitiam exercuit. Publica etiam Ethnicorum sacrificia restituit, & multi, exemplo Principis, à vera Ecclesia defecerunt, vt dicitur:

Scilicet in vulgus manant exempla regentum.

Post biennium, extincto Iuliano, lenitæ sunt hę calamitates. Iouinianus enim Symbolum Nicenum amplecti se, professus est, & Ecclesiis pios Pastores, & redituum partem restituit. Sub Valentiniano etiam, mediocris tranquillitas fuit Ecclesiarum Occidentis. Sed Valens in Oriente confirmauit Arianorum impietatem, & multos pios *Episcopos* ex Ecclesiis expulit. In his tristissimis spectaculis, dubitet aliquis, an, & vbi fuerit vera Ecclesia, cùm tantum esset dissidiorum, & furorum in maxima parte generis humani. Etsi autem vera Ecclesia exigua fuit, & oppressa Constantij, Iuliani, & Valentis tyrannide: tamen Deus seruauit reliquias. Romæ erant duo Episcopi: alter præerat piis, alter Arianis. Erant & duo Constantinopoli: Nazianzenus rectè docebat: sed regium templum tenebat Demophilus, Arianus. Basilius Cæsareæ propugnator fuit veræ doctrinę, Ambrosius Mediolani, Hilarius in Gallia, & quidem in Occidẽte minus cõtagiorũ fuit, quàm in Oriente.

Non igitur cogitemus, nullam esse Dei Ecclesiam, cùm horribiles generis humani cõfusiones intuemur, sed firma assensione teneamus articulum: Credo esse Ecclesiam catholicam. Et simul sciamus hunc esse cœtũ, qui fundamentum retinet, & nos in hũc cœtum includamus, & testimonia diuina aspiciamus, quibus suam doctrinam Deus confirmauit. Deploremus etiam miseriam generis humani, quod semper horrendæ confusiones sunt, fuerunt & erunt, quarum causę notæ sunt ex doctrina Ecclesiæ, & veris gemitibus petamus nos regi, & protegi.

Hæc admonitio in historiis sæpè repetenda est, & con-

tra talia ſpectacula nos confirmemus. Deinde tales hiſtoriæ multa de Synodis monent. Vult Deus eſſe iudicia Eccleſiæ, vult conuenire pios, vt confeſſionem oſtendant, & falſa dogmata reiiciant, ſicut Actorum decimoquinto conueniunt Apoſtoli.

Multæ fuerunt piæ Synodi, vt anno Chriſti, ducenteſimo, ſeptuageſimo tertio, Antiochena, in qua ſenes multi conuenerunt, qui dixerunt teſtimonia contra Samoſatenum. Deinde anno Chriſti trecenteſimo, viceſimo octauo Nicena, cõtra Arium, & Nouatianos. Anno trecenteſimo, quinquageſimo Sardicenſis, quæ Nicenam confirmauit. Anno trecenteſimo, octogeſimo quinto, Conſtantinopolitana, initio Theodoſij primi, in qua vera doctrina, de Filio, & Spiritu ſancto, illuſtrata eſt.

Interea verò multæ concurſationes impiæ fuerunt: in quibus magna frequentia fuit Epiſcoporum: vt, paulò ante mortẽ Conſtantini, Synodus Tyria fuit, anno Chriſti, trecenteſimo, quadrageſimo quinto, cõtraria Nicenę. Deinde Cõſtantij tẽpore, anno Chriſti, trecenteſimo, quinquageſimo ſexto, Syrmienſis, cui interfuit Imperator, contraria Nicenæ. Anno trecenteſimo, ſexageſimo ſecundo, Ariminenſis. Anno trecenteſimo, ſexageſimo ſecundo, Seleucienſis. Anno trecenteſimo, ſexageſimo quinto, Antiochena, cui Cõſtãtius Imperator interfuit, paulò ante mortẽ. Hæ tres etiam corruperunt Symbolum Nicenum. Sint igitur in conſpectu, etiam impiæ Synodi, vt refutari poſſint hi, qui vociferantur, Synodos non poſſe errare.

Cùm autem in Eccleſia oporteat eſſe iudicia, ſciamus, normam eſſe iudiciorum, ſcripta Prophetica, & Apoſtolica, & Symbola. Curandum eſt igitur, vt Synodi rectè regantur, nec diſcedant à norma, vt, aut multitudini, aut Tyrannis aſſententur: ſicut tunc, ſententiæ gratæ Conſtantio dicebantur: & regula tenenda eſt: οὐ δικάζειν τῷ πλήθει πρὸς ὀργήν.

Fuit, Conſtantini tempore, & Gangrenſis Synodus, quę pia fuit. Eſt autem Gãgra, vrbs vicina Galatis, in ea parte, quam Heneti tenuerunt. Et ſcribunt veteres, lingua Heneta, Gangram ſignificare capream, vt nunc quoque Heneti capream nominant. Ibi aduerſus Euſtathium quendam, & eius imitatores, decreta facta ſunt, qui certos cibos, & coniugia prohibebant, & nolebant accedere ad eas Eccleſias, vbi ſacerdotes erant mariti. Huius Synodi memoria retinenda eſt, vt & hoc vetus teſtimoniũ, contra

ſuperſtitiones, de cibis, & prohibitione coniugij notum ſit.

Deinde, poſt Valentem, regnante Theodoſio, ex prioribus fluctibus aliquantulum emerſit Eccleſia. Hic enim Synodum conuenire iuſſit Conſtantinopoli, in qua, contrà Arianos, & contra Macedonium & Eunomium, & ſimiles, qui negabant Spiritum ſanctum eſſe ὑφιστάμενον, decreta facta ſunt.

Eodem tempore, & Damaſus Romæ Synodum conuocauit, & decreta facta ſunt, communi deliberatione piorũ, qui Conſtantinopoli, & Romæ erant, quæ recitantur à Theodoreto, libro quinto. Sunt quoque reuocati exules, pulſi ex Eccleſiis, tempore Valentis. Conſilium etiã Theodoſij, memoria dignum eſt, qui, cùm Hæretici eluderent teſtimonia Prophetica, & Apoſtolica, iuſſit proferri teſtimonia ex piis ſcriptoribus, qui, ante diſſidia illa fuerunt, & codices ex veteribus bibliothecis ſuo ſumptu, protulit, vt cõſenſu purioris antiquitatis, conuicti Hæretici, cederẽt. Idem ſi nunc fieret, mutuæ diſſenſiones rectè tolli poſſent. Etſi enim vociferãtur aduerſarij noſtri, ſe defendere veterem conſenſum, tamen oppugnant, re ipſa, ac ludunt, nomine conſenſus, cùm intelligũt tantùm recẽtium temporum conſuetudinem, pugnantem cũ antiquitate. Manifeſtum eſt enim, multa tetra deliria recepta eſſe, ignota vetuſtati. Etſi autem fides nititur verbo Dei, & normaiudicij eſſe debent ſcripta Prophetica, & Apoſtolica, & Symbola: tamen vocem puricris Eccleſię docentis, & commonefacientis, audire pium eſt, iuxta dictum: Niſi araſsetis vitula mea, non inueniſsetis.

Conſideremus autem ętates Scriptorum, & fide dignos diſcernamus ab impuris. Ætas Theodoſij habuit laudatos ſcriptores: Baſilium, Ambroſium, Nazianzenum, Theodoretum. Extat & Hieronymi confeſſio ad Damaſum.

Vixit autem Hieronymus annos viginti, poſt Theodoſium, & mortuus eſt Bethlehem, anno ætatis, nonageſimo primo, anno Chriſti, quadringenteſimo viceſimo, die Martij vltimo.

Interfuiſſe ſcribitur Synodo Treuirenſi, cum Martino Turonenſi, & Ambroſio, cùm aliquantò ante Damaſus eſſet mortuus.

Poſt Damaſum, Romanus Epiſcopus fuit Ciricius, qui Presbyteros cœlibes, cùm ducerent vxores, remouebat à Miniſterio: & Presbyteris maritis prohibuit conſuetudinem cõiugalẽ, & non obtemperãtes remouit à Miniſterio.

Extant

Extant verba eius,in libro decretorum,distinct.82.vbi cõtra coniugiũ,& declamatio cõtumelioſa, edicto inſeritur, & inſulse citatur dictum Pauli,Qui in carne ſunt,Deo placere non poſſunt.Hic cogitetur,quãtum ſcelus ſit,tali ſophiſtica ludere in Eccleſia.Certum eſt enim apud Paulum dici in carne eos eſſe,qui reguntur carne,non Spiritu ſancto,& amittentes fidem,& bonam conſcientiam, obtemperant cupiditatibus carnis vel non frænant cupiditates carnis,quæ pugnat cum lege Dei.

Poſt Ciricium decreta de cœlibatu,magis etiã exaſperata sũt.Nam & Gregorius iuſſit remoueri ab officio,Presbyteros maritos, qui oſtẽdebãt,ſe nolle abſtinere à cõſuetudine coniugum.Hæ diſtractiones præſentium cõiugiorum,& prohibitiones futurorum, per ſeſe, magna pccata fuerunt,& cauſſæ fuerunt multorum ſcelerum. Sed de ſequentibus decretis, ſuo loco dicetur. conſideranda enim ſunt tempora,vt oſtendi poſſit, leges de cœlibatu,poſt Apoſtolos,humana audacia,conditas eſſe.

Anno mundi,quater milleſimo,trecenteſimo, ſexageſimo ſecundo.

Anno Romæ,milleſimo,centeſimo,quinquageſimo.
Anno Chriſti,quadringenteſimo.

ARCADIVS.

MORTVO Theodoſio, ſucceſſerunt filij, Arcadius in Oriẽte,& Honorius in Occidẽte, quos viuus Theodoſius,conſortes Imperij fecerat,& Imperatores, & Auguſtos uominauerat:ſed, propter ætatem, adiunxit tutores præcipuos Duces, Arcadio Ruffinum, Honorio Stilliconem, Gildonem Africæ præeſſe voluit. Hos, cùm putaret fidos fore, quanquam ſapiens Princeps, tamen deceptus eſt.Impulit enim eos ad perfidiam,regni cupiditas: vt ille inquit:Si violandum eſt ius regnandi gratia violes,in aliis piũm eſſe decet.

Ac primus Ruffinus,natus in gente Gallica, attraxit Alaricum regem Gottorum, qui antea duxerat Gottica auxilia,ſub Theodoſio,gerente bellum aduerſus Eugenium. Terrebat enim,metu Gottici exercitus, Arcadium, & poſtulabat ſe fieri collegam Arcadij, & Imperatorem nominari,ſed,hoc petentem,ante tribunal,Italici milites trucidarunt.Hic exitus perfidiæ fuit Ruffini,

Poſt Ruffini mortem,&alius dux Gotticus,& Arianus, nomine Caianus, ſeditionem aduerſus Arcadium mouit,

in qua manifestis miraculis, Deus ostendit, se vrbem Constantinopolin, & Arcadium protexisse. Antecessit autem hunc tumultum ingens cometa, qui flammas ad terram vsque sparsit. Ac diserte inquit Historicus: Neminem fuisse, qui talem cometam antea vidisset.

Primùm autem, cùm incendere regiam Arcadij, vrbe Constãtinopoli, Caianus, noctu conaretur, conspectus est exercitus angelorum, qui depulit Caiani milites. constabat enim, domum non custoditam esse humanis præsidiis.

Cùm autem, cognitis cõsiliis Caiani, Arcadius præsidia accerseret, apertè bellũ Caianus molitur. Occupat Phrygiam, & passim direptiones, & vastationes facit. Tandem ratibus ad vrbem Constantinopolim accedit. Huic classis Arcadij occurrit, quæ habuit ventos secundos, qui rates Caiani euerterunt, & exercitum eius in mare demerserunt. Ipse, cùm euasisset, postea in vicinis montibus deprehensus interfectus est. Hæc diuina testimonia confirmauerunt pios, in vera doctrina, & autoritatem Arcadij auxerunt, qui & ipse constanter retinuit symbolum Nicenum, nec fuit crudelis.

Reprehenditur autem, quod nimiam potentiam permiserit Eunuchis, & vxori Eudoxiæ, quæ, Iohanni Chrysostomo inimica fuit, taxanti eius fastum. Et quidem Eunuchus Eutropius, cuius fuit summa potentia, iustas pœnas dedit. Hunc talem fuisse præstigiatorem, scribunt vt Gorgoni compatatus sit, vt sæpe in aulis regnant tales pestes, qualis apud Tyberium, fuit Seianus, apud Seuerum, Plautianus. Hic Eutropius, cùm veuderet magistratus, & sententias daret, ac eriperet prouincias, quibus vellet, & tandem consul factus esset, transferre in se Imperium conatus est. Sed in ipso consulatu, Arcadius ei caput præcidi iussit. Scribunt autem hunc ipsum Eutropium fuisse, ante id tempus, suasorem legis, vt liceret fontes, ex templis, vi abducere, qua lege postea, & ipse ex templo extractus est. De Eudoxiæ odio aduersus Iohannem Chrysostomum postea dicetur.

Vixit Arcadius annos vnum & triginta, tenuit Imperiũ post mortem patris, annos tredecim, ac filium reliquit pium, & salutarem Orienti, quem pater viuens, Augustum nominauerat.

Fratres

Valentinianus habuit Valens.

duas

duas vxores,

Seueram, ex ea filius est Gratianus. Hic collegam fecit Theodosium, interfectus Lugduni à Maximo

Iustinam, ex qua Valentinianus secundus, strangulatus Viennæ, in cubiculo, fraude Eugenij.

Iusta, Grata. ambæ factæ monachæ,

Galla, quam duxit Theodosius.

Theodosius collega Gratiani, cuius vxores:

Placilla, ex hac sũt Arcadius, Honorius.

Galla, ex qua est Placidia Galla, abducta ex vrbe Roma per Alaricum, & data Ataulpho Gotticо, postea recepta per Constantium. Ex his, scilicet Constantio, & Placidia sorore Honorij, natus est Valentianus tertius.

Ex Arcadio sunt

Theodosius secundus, habuit coniugem Εὐδοκίαν filiam Leonis, Philosophi Athenienſis. Filia Eudoxia nupta Valentiniano tertio, abducta in Aphricam, per Genſericum cum duabus filiabus, Placida secũda, & Eudoxia tertia.

Pulcheria, Placilla, & Marina.

Placidiam duxit Olibrius, qui septem mensibus Romæ Imperator fuit. Eudoxiam tertiam duxit filius Genserici, cui filium peperit Hildericum. Deinde, relicto marito, propter Arianam sectam, Ierosolymę mortua est.

Ex priore Placidia, filia primi Theodosij, & Cõstantio, quem Honorius collegam fecit, natus est Valentinianus

tertius, interfectus propter adulteria, & necem Aëtij, vltimus Occidentis Imperator, vsque ad Carolum Magnum: etsi multi interea se Imperatores nominarunt, & varię fuerunt dilacerationes. Valentiniani filiæ fuerunt. Placidia secunda, nupta Olibrio: Eudoxia tertia, nupta filio Genserici.

DE HONORIO.

HOnorius Theodosij primi filius, frater Arcadij, tenuit Occidentem annos vnum, & triginta. Initio Imperij, edicto prohibuit gladiatorum pugnas. Promulgator legis obrutus est lapidibus.

Anno eius octauo, anno videlicet Christi, quadringentesimo sexto, Frãci occuparunt vrbem Treuirorum accersiti à Senatore, cuius vxorem rapuerat Lucius præses Romanus. Ita libidines occasionem mutationis Imperij præbuerunt, vt sæpè accidit. Cúmq; ex vrbe Treuirorum, deinde in Belgicum, & Celticam progressi sunt, initium regni Francorum, ab occupatione vrbis Treuirorum, sumitur. Et quanquam antea quoque reges Francorum nominentur, priusquam in Galliam transierunt: tamen, post quam in Galliam transierunt, in hac serie, primus rex nominatur Waramundus.

Supra de gentis origine dixi, de qua citaui Strabonem, qui Francos inquit, sedes habuisse inter Noricum, & Vindelicos. Et Hieronymus inquit, Francos inter Saxones, & Alemanos habitare, gentem non tam latam, quàm validam. Fuisse eos vicinos fluuio Salæ, ex Marcellino appareret. Progressi igitur à Meno, ad ripam Rheni accesserunt, vbi, cum Aureliano, Probo, & Constãtino dimicarunt, & quidem fuisse exercitum Francorum, inter auxilia Constantini contra Liciniũ, scribit Marcellinus. Deinde, paulatim confirmatis viribus, in Galliam transierunt, & sumitur initium ab occupatione vrbis Treuirorum.

Hæc fuerunt initia dilacerationis Imperij Romani versus Galliam: Altera dilaceratio: à Pannonia versus Italiã, à Gottis facta est, nec dubiũ est Gottos Getas esse, qui olim in Asia fuerunt, vt Herodoti historia ostendit, inde paulatim, vt multæ aliæ gentes, progressi sunt versus Pannoniam. Inde accesserunt ad Vistulam, ad littus Balticum, & Scandiam occuparunt. Cùm enim primorũ hominum sedes in Oriente fuerit, consentaneum est inde, versus Occidentem progressos esse posteros, nec primùm natos esse in scopulis nostri maris, vt quidam ineptè fabulantur.

Alexan-

Alexander, non procul ab insula Peuce, quæ notissima est, paululum supra Byzantium, dimicauit cum rege Getico Syrmo, vnde Syrmium dictum est. Aliquantò post, Lysimachus à rege Getico acie victus, & captus est, & liberaliter dimissus, concessit, vt ad Istrum Getæ sedes haberẽt, & regi Getarum filiam dedit vxorem: vt narrat Pausanias. Tunc igitur regionem vicinam Byzantio ad Istrum tenuerunt, & Græcis noti fuerunt, & paulatim latiùs dominati sunt. Nominat enim Strabo, Ducem Getarum, Warfestum, qui Thraciam, Romanis temporibus, populatus est. Deinde notissimum est, Romanos Imperatores, in vicina ora Pannonię, cũ Getis, & Gottis sæpè dimicasse. Narrant & hodie Gottos tenere Chersonesum Tauricam, quæ non procul abest à Constantinopoli, & linguæ eos nostra loqui affirmant. Diu igitur Getarum sedem fuisse eas regiones ad Tyram, & ad Istrum, constat, quæ nunc sunt partim Walachia, partim Bulgaria.

Valens Imperator, non procul à Constantinopoli, ab eis victus est. Deinde repressit eos Theodosius. Auxilia etiam eorum sibi adiunxit contra Maximum, & Eugenium, & stipendia eis dedit. Hæc, cùm deinde Arcadius, & Honorius pendere nollent, bellum contra eos mouerunt. Erat autẽ Stillico ortus ex gente Heneta, inimica Gottis. Ideò contra Gottos, & Francos, attraxit in Galliam Burgũdos, Suenos, Alanos, & alias gentes littori Baltico vicinas. Hæ fuerunt occasiones bellorum Gotticorum, & Vandalicorum, quibus in Occidente Imperium dilaceratum est.

Anno autẽ Honorij, decimo octauo, anno Christi, quadringentesimo nono, Radagisus ducẽta millia Gottorum in Italiam duxit. Sed cùm transisset Apenninum, ad Fesulam, multitudo fame dissipata, à Stillicone cõsule oppressa, & deleta est. Radigisus fugiẽs captus, & strãgulatus est. Captiuorũ greges, singulis aureis, venditi sunt. Etsi autem hęc initia Gottis in Italia non fuerunt læta, vt plerunque Deus scelera vtriusque partis, variis bellorum vicibus, punit: tamen non mox finis fuit horum bellorum. Reliquiæ crearunt regem Alaricum, qui ductor fuerat exercitus apud Theodosium contra Eugenium. Cum his paciscitur Stillico, vt in Gallias discedant, vbi simulabat, se eos Francis oppositurum esse. Discedunt igitur ad Alpes, ibi, die Pascharos, cùm iussu Stilliconis, quidam ex eius Ducibus, fraude eos adortus esset, Gotti fuerunt victores. Aliquantò post Honorius, seu verè, seu falsò suspicans Stillionem

Imperium ad ſe tranſlaturum eſſe, iubet eum,& filium eius Eucherium,interfici.

Cùm igitur Italia Duce orbata eſſet , Alaricus omiſſa Gallia,pergit Romam, & circumſeſſam biennio,capit calendis Aprilis, anno decimotertio Honorij,anno Chriſti, quadringenteſimo,decimo quarto. Anno Romæ,milleſimo,centeſimo , ſexageſimo quarto, anno, poſt Radagiſi mortem,quinto.

Vrbs non eſt deleta,multitudo etiam,quę in Chriſtiana templa confugerat,non interfecta eſt,ſed ex templis,& ex aliis theſauris publicis,& priuatis, ingens præda congeſta eſt,& Placidia Galla, filia primi Theodoſij , Imperatorum Arcadij,& Honorij ſoror, capta eſt,& deſponſata cognato Alarici,Adaulpho.Nam Alaricus iam ſenex erat.

Vt autē reliquam Italiam occuparet, & ſpoliaret,Alaricus,duxit exercitum in Campaniam,& ad Siciliam vſque acceſſit,vbi in vltima Italiæ ora , morbo extinctus eſt rex Gotticus. Poſt eum factus eſt Adaulphus Rex,qui exercitum in Italiam reduxit,vbi,Placidiæ interceſſione,lenitus, non deleuit vrbem , vt fuerant hortatores Gotti , & pace facta cum Honorio,propter affinitatem , diſceſſit in Galliam,& inde in Hiſpaniam , cuius magna pars iam à Sueuis,Vandalis,& Alanis occupata erat, qui ex Gallia à Conſtantio pulſi erant. Anno autem tertio poſt diſceſſum ex Italia, Adaulphus in Hiſpania à ſuis interfectus eſt. Aduerſus hunc miſit Honorius Ducē Conſtantium patriciū Romanum,qui Galliam Narbonēſem, & vicinam partem regebat, & feliciter inde Vandalos expulerat. Hunc iuſſit repetere Placidiā, ſpem ei,& coniugij & Imperij faciens.

Erant autē in Hiſpania diſcordiæ inter Gottos , & Vandalos , & Conſtantius malebat fœdera, cum Gottis renouarí,ne nouum bellum Galliæ,& Italiæ attraheret. Reddit igitur volens Placidiam, quam Honorius dedit Conſtantio vxorem,& ipſum conſortem Imperij fecit.Ex his,videlicet ex Conſtantio,& Placidia, filia Theodoſij primi,natus eſt Valentinianus Tertius , vltimus Imperator Occidentis,vſque ad Carolum Magnum.

Wallia,in Hiſpania,bellum Vandalis infert.Franci procedunt in Belgico,in Italia,& Gallia Narbonenſi. Poſtquā Conſtantius Cæſar factus eſt , pax fuit : ſed,poſt reditum Placidiæ , tantùm biennio vixit Honorius , & aliquantò ante eam,mortuus eſt Cōſtantius,poſt quem,Galliam rexit Aëtius natus in Myſia,id eſt, Walachia,Dux ſapiēs,& fortis.

fortis. Præfecerat Honorius Africę Bonifacium Thracem, ad quem multæ ſunt Auguſtini epiſtolæ. Ac fuerunt tunc præcipui gubernatores Occidentis. In Oriente tunc Imperator erat Theodoſius ſecundus, adoleſcens, Arcadij filius, cui pater tutorem dederat virum excellentem ſapientia, & virtute, Anthemium, de quo inquit Græcus hiſtoricus: φρονιμώτατον καὶ εὐδόκει, καὶ ὅσ.

Anno mundi, quater milleſimo, trecenteſimo, ſeptuageſimo quarto.

Anno Romæ, milleſimo, centeſimo, ſexageſimo ſecundo.

Anno Chriſti, quadringenteſimo, duodecimo.

Anno Honorij, decimo quinto.

THEODOSIVS.

THeodoſius Secũdus, Arcadij filius, natus ex Eudoxia filia, ſeu Gratiani, ſeu Botonis, ſucceſſit mortuo patri, natus annos ferè nouem. Tenuit Imperiũ Orientis; à morte patris, annos quadraginta duos. Vixit annos quinquaginta vnum. Tutorem habuit Anthemium, cuius ſapiẽtia, non tantùm publica negocia feliciter gubernata ſunt, ſed etiam adoleſcens ad doctrinas, pietatem, & optimos mores aſſuefactus eſt, cùm plerique tutores indulgẽtiores ſint Principibus. Sed adiutricem habuit Anthemius Pulcheriã Theodoſij ſororem, excellentem ingenio, eruditione, & pietate, cuius conſilio, etiam poſtea regnante Theodoſio, res maximæ gubernatæ ſunt.

Fuit Theodoſius princeps eruditus, firmus in doctrina Symbolorum, & rectè inuocans Deum. Vt Gotti trãquilli eſſent, pacem cum eis fecit, & eorum auxiliis vſus eſt cõtra Hunnos, & Perſas. Cùm Perſas, duobus magnis præliis viciſſet, tamẽ, de pace facienda, victor, legatos ad eos miſit. Ita poſtea Orientem tenuit pacatum, nec in pace voluptatibus ſe dedidit, ſed vtiles leges condidit, quarum multæ adhuc extant, vt de coniugiis. Et in Eccleſiis concordiam conſtituit. Conuocauit piam Synodum Epheſinam, in qua Neſtorij impietas damnata eſt, vt poſtea dicemus, qui cõtendebat, in Chriſto non fuiſſe duas naturas vnitas inſeparabiliter, ſed humanæ naturæ affuiſſe λόγον, vt cæteris ſanctis, Dauidi, aut Eſaiæ.

Mos fuit Theodoſio, mane precationes dicere, & pſalmos canere cum coniuge, & ſororibus. Habuit autem cõiugem Εὐδοκίαν filiam Leontij Philoſophi Athenienſis adeò eruditã, vt poemata ſcripſerit de victoria Arcadij, & de

victoriis mariti. Ab ipsa dicuntur esse congesta συμφώνια. Scripsit Theodosius, sua manu, libros noui Testamẽti, quo xũ aliquã partẽ quotidie legit. De dogmatibus, cum doctissimis viris ita disseruit, vt intelligi posset, eum non inferiorem esse eruditione. Bibliothecam Byzantij, vndique veteribus libris Ecclesiasticis, & Ethnicis coemtis, valde auxit. Talis cùm domi esset, tamen & militiæ labores patienter tulit. Duces habuit præcipuos, Gratianum, Ardaburiũ, Asperem, Ariobindam, quos fuisse Gottos, historiæ ipsæ narrant, & appellationum sonus ad nostram linguam congruit. Misit Asperem, & Gratianum in Africam, sed Genserico eorum exercitum vicit. Martianum captum dimisit, quia viderat eum inter reliquos captiuos dormientem, regi ab aquila. Is postea in Imperio successor fuit Theodosij. Placide autem mortuus est Constantinopoli Theodosius Secundus, cùm vixisset annos quinquaginta vnum. Sepultus est in sepulchro Theodosij primi & patris Arcadij. Mortem eius antecessit terræmotus, qui durauit sex menses, cõcussit Cõstantinopolin, & multa Asiæ loca. Dehiscente terra, multa oppida absorpta sunt. Mare alibi fugiens, hiatu absorptum, alibi in terram effusum multa oppida obruit. Hæc prodigia, sequentes Imperij ruinas, & Mahometica initia significarunt.

Anno mundi, quatermillesimo, trecentesimo nonagesimo secundo.

Anno Romæ, millesimo, centesimo, octogesimo.

Anno Christi, quadringentesimo, tricesimo.

Anno Theodosij secundi, nono.

VALENTINIANVS.

MOrtuo Honorio, consortem Imperij fecit Valentinianum tertium, Theodosius secundus, natus ex Cõstantio & Placidia prima, Honorij sorore. Tenuit Imperium Valentinianus tertius, annos triginta. Coniugem habuit filiam Theodosij secundi Eudoxiam secundam. Fuit vltimus Imperator Occidentis, vsque ad Carolum Magnũ. etsi interea multi seditiosi nominari Imperatores voluerunt, qui tamen, vix exiguam partẽ Italiæ, habuerunt. Pœnas autem cumularunt & Valẽtiniani mores, qui mœchus, magus, & Ducum bene meritorum parricida fuit.

Duo tũc præcipui Duces in Occidente fuerũt: Bonifacius, quem scribunt Thracem fuisse, qui rexit Africã: & Aëtius natus in Vualachia, qui rexit Narbonensem Galliam.

Inter

Inter hos, cùm simultas esset, Bonifacius, metu Imperatoris, dicitur attraxisse Gẽsericum in Africam. Alij magis significant, Gensericum, possessione Hispaniæ pulsum à Wallia rege Gottico, quæsiuisse sedes in Africa. Quęcũq; caussa fuit, ingressi in Africam Vãdali, vicerunt Bonifaciũ, & alios Romanos exercitus, & Carthaginem occuparũt.

Anno Theodosij secundi, tricesimo quarto.

Anno Valentiniani tertij, decimo septimo.

Anno Christi, quadringẽtesimo, quadragesimo quinto.

Cùm autem Gensericus defensor esset Arianæ impietatis, magnã crudelitatem in pios exercuit. Metuẽs igitur odia suorum cum Valentiniano pacem fecit, qui concessit ei partem Africæ, quam vsque ad Bellisarij tempus, retinuerunt annos sexaginta sex. Attraxit autem Gensericus, Attilam, & Hunnos, cõtra Gottos, in Hispaniam Progressus igitur Attila ex Pannonia, cum quingentis millibus, in Germaniam, & Italiam, peruenit ad Tolosam vsque, ibi Aëtius, optimo consilio, ad societatem belli, adiunxit Frãcos, quorum rex tunc fuit Meroueus, nepos Waramundi; & Gottos quorum rex fuit Theodoricus, qui Wallię successerat. Nunquam duos maiores exercitus inter sese oppositos fuisse, scribitur.

Pugna facta anno secundo Martiani, anno Valentiniani tertij, vicesimo septimo, prope Tolosam ab hora nona diei, tota nocte, vsque ad sequentem diem, & trucidata sunt centum, octoginta millia hominum. Attila fractus hac clade, & metuens filium Theodorici regis Gottici, reliquias sui exercitus abduxit. Ita victores existimati sunt Aëtius, Frãci, & Gotti. Et regis Gottici Theodorici interfecti filius Dorismundus, ardens iusta ira, fugientem Attilam sequendum esse censuit.

Etsi autem Aëtius vidit, vtile esse reliquias exercitus deleri, ne Attila Italiam inuaderet: tamen sequi eum noluit, cuius consilij, quam habuerit caussam, non disputo: Fortassis, vt sapientes dicunt, hosti fugienti argenteũ pontem faciendum esse, cogitauit, non sine maiore periculo rursus dimicaturos esse, aut Valentinianum, propter malos mores, odit. Interea enim, dum hæ res magnæ ab Aëtio geruntur, Valentinianus Romæ adulteria exercet.

Fuit, inter præcipuos viros, tunc Romæ, Maximus, ex eius Maximi stirpe, quem Theodosius, ante annos aliquot bello vicit. Huic Maximo, cum in ludo annulũ detraxisset Valentinianus, mittit eum ad Maximi cõiugem, & eam

ſimulans maritum hæc agere, vocat ad coniugem Imperatoris. Hac fallacia adductam in aulam, Maximi coniugem vi comprimit. De hac iniuria, cùm illa apud maritum quęritur, cœpit is, & de Imperio rapiendo, & de Valentiniano necando cogitare. Alienat eius animum ab Aëtio, quem fingit appetere Imperium. Falſa igitur ſuſpicione motus Valentinianus iubet interfici Aëtium, optimè meritum, vt Alexander Parmenionem interfecit. Poſtea, cùm interrogaret Valentinianus quendam, an exiſtimaret iuſtè interfectum eſſe Aëtium, neſcio, inquit ille, an iuſtè interfeceris eum, hoc ſcio, te dextram tuam ſiniſtrâ præcidiſſe. Nec multò poſt incitat Maximus, duos milites Aëtij, vt Valentinianum Imperatorem interficiant. Ita pœnas dat libidinum, magiæ, & necis Aëtij Valentinianus tertius.

Deinde Maximus rapit Imperium & ducit vxorem Eudoxiam ſecundam, quæ fuerat coniux Valentiniani tertij. Apud hanc cùm iactaret Maximus, ſe amore ipſius, & ſpe huius cõiugij motum, interfeciſſe priorem maritũ Valentinianum: irata mulier, accerſit Gẽſericũ ex Africa Romã; hoc veniẽte, Maximus, cùm fugere conaretur, interficitur à Romano milite, Vrſo. Genſericus Romam ingreſſus cum ingenti exercitu, flectitur à Leone Epiſcopo, & Eudoxia, ne vrbem incendat, dies tamen quatuordecim direptioni, & quærendæ prædæ tribuit. Eudoxiam auexit, cum filia Eudoxia tertia. Matrem duxit Genſericus, filio autem dedit filiam Eudoxiam tertiam, vt poſtea dicetur.

Conſiderentur autem hic inſignia exempla iudicij diuini in Valentiniano, & Maximo, iuxta regulam: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. Tempora etiam conferantur, vt videas, quam breui ſpatio pœnæ aliæ alias ſecutæ ſint, in Imperij ruinis. Bis capta eſt Roma, intra annos quadraginta quatuor. Primùm ab Alarico Gothico rege, anno Chriſti, quadringenteſimo, decimo quarto, tempore Honorij. Deinde a Genſerico rege Vandalico, anno quadringenteſimo, quinquageſimo nono, anno Martiani ſexto.

DE ECCLESIA.

ARcadij tẽpore, fuit Epiſcopus Conſtantinopolitanus Ioannes, cui nomen Chryſoſtomi tribuerunt: quem antea, presbyterũ Antiochenum fuiſſe, ſcribunt. Huic eloquentia authoritatem, & potẽtiam auxit. Quare multa, & in aula egit, & aduerſus vicinos, quibus præerat.

Fuit autem ingrata eius ſeueritas, quæ aliquibus nimia viſa

visa est, cùm verum sit, in gubernatione, iustitiam temperatam σωφροσύνην dominari debere. Luxum, & spectacula, quę multa vitia alebant, iustè taxabat, quare in odium multorum, ac præcipuè coniugis Arcadij venit Eudoxiæ, quæ statuam sibi, non procul à templo, in columna marmorea collocauerat, apud quam histriones, & mimi crebras comœdias exhibebant. Hãc statuam, & hos ludos, præsertim templo vicinos, tolli Chrysostomus voluit. Quamobrem, cùm Eudoxia ei irasceretur, arte res eò deducta est, vt excussus Episcopi dignitate, in exilium mitteretur. Ad tales machinationes opus est Sycophanta.

Habuerat apud se Chrysostomus, hypocritam astutum, & facundum, Seuerianum, cuius auxit existimationẽ, quia sæpè iubebat eum publicè concionari. Sed aulæ, spes potentiæ, & ambitio, sæpè mutant homines. Hunc Seuerianum Eudoxia, contra Chrysostomum incitat, qui nactus, cùm alias caussas, tum verò & hanc, quod inter Epiphanium & Chrysostomum, magna dissensio, de libris Origenis orta esset. Adiunxit igitur se factioni Episcoporum, qui alioqui Chrysostomum oderunt. Cùm adiuuaretur ab Eudoxia, perfecit, vt Chrysostomus eiiceretur, qui, in cõcione, Eudoxiam comparauerat Herodiadi, inchoans cõcionem; Iam iterum insanit Herodias. Etsi conuitium fortassis asperius fuit, tamen reprehensio statuæ, & ludorum iusta fuit, sed accesserant odia aliorum, ex aliis caussis.

Cæterum de Origenis libris, iustior fuit Epiphanij sententia, qui eos condemnari voluit, quàm Chrysostomi, qui condemnationi aduersatus est. Improbauerat eos, & ante Cõstantini tempora, Methodius Liciæ Episcopus, & deinde Tyri, vir sanctus, qui propter allegorias comparauerat eum Sirenibus. Idque reprehendit, quod intempestiuis allegoriis, discesserit à natiua sententia in scriptis Propheticis, & Apostolicis, & dogmata quædam corruperit. Nec dubium est, errores quosdam dogmatum insignes, spargos fuisse, in libris Origenis: vt ostendit Epiphanius. Libri autem Origenis, qui nunc extant, partim sunt mutili, partim sunt centones ab aliis assuti, & in his quoque obuia sunt manifesta errata.

Sunt & in Chrysostomo, contagia quædã errorum, quæ pius lector, & rectè eruditus, agnoscere, & iudicare potest. Multa tamen præsertim de moribus, honestè dicit. Cùm Episcopi cæteri, in Synodo, statuere vellent, lapsos post baptismum, & redeuntes ad pœnitentiam, semel tantùm

recipiendos esse, ille cõtra dixit: Imò millies agens pœnitentiam ingredere, χιλιάκις μετανοήσας εἴσελθε. Hanc vocem, tunc reprehensam, iudico probandam esse, si rectè intelligatur, quia fuit opposita errori Nouatianorum.

Mortuus est autem Chrysostomus, in exilio, in Armeniæ limite, anno ante mortem Arcadij, qui mortuus est anno Christi, quadringentesimo, duodecimo, biennio antequam vrbs Roma ab Alarico capta est. Vir eloquẽs fuit, sed scripta magis declamatoria sunt, quam διδασκαλικά. Quare interdum extra metas currit, vt in hyberbolis laudum vitæ monasticæ.

Tempore Theodosij secundi, celebres Synodi, de his controuersiis, fuerunt, Pelagiana, & Nestoriana, anno Christi, quadringentesimo, vicesimo primo: anno Theodosij secundi, decimo: anno Honorij, vicesimo quinto Carthaginensis Synodus: in qua fuerunt Episcopi ducenti, decem, & septem, inter quos præcipuè clarus fuit Augustinus, egressus annos sexaginta: damnauit Pelagij errores.

Fuit autem Pelagius Monachus Romæ, qui doctrinam Euangelij, de lege, de peccato, de gratia, prorsus in Pharisaicam, seu philosophicam transformauit. Contendit non esse peccatum Originis, & homines libero arbitrio posse satisfacere legi Dei. Vocabulo gratię, dixit significari, non remissionem peccatorum gratuitam, & donationem Spiritus sancti, sed ipsam doctrinæ promulgationem. Satisfieri autem legi Dei, externa obedientia: nec peccata esse prauas inclinationes: & hominem, externa disciplina, coram Deo iustũ esse, etiam sine Spiritu sancto: & mereri remissionem peccatorum, & vitã æternam: fidem esse notitiam legis, & historiæ, vt vulgus loquitur, cùm de professione vtitur vocabulo fidei. Hæc cùm sint plausibilia rationi, quæ disciplinam externam intelligit, summa huius doctrinæ, omnibus temporibus, latè vagata est. Apud Iudæos Pharisaica erat, postea Origenica, reprehensa à Methodio viro sancto. Deinde Pelagiana: nec aliud est doctrinæ genus reipsa in Scoto, & Occam, & similibus.

Hæc collatio vtilis est, ad iudicanda doctrinarum genera. Oppositit autem refutationem Augustinus, qui affirmat esse peccatum Originis, & discernit externam disciplinam, ab obedientia interiore. Concedit in homine, etiam non renato, esse libertatem, seu facultatem faciendi externa legis opera, sed negat, sine Spiritu sancto, posse fieri interiora opera, scilicet verum timorem Dei,

veram

veram dilectionem Dei, lætitiam acquiescentem in Deo, fiduciam accipientem remissionem peccatorum. Pugnat acerrimè, ne vocabulo gratię, intelligatur doctrina, sed donatio Spiritus sancti. Extabat, illis temporibus, decretum illud: Impossibile est legem fieri, sine gratia: quod prodest notissimum esse, & sic declaratum est, vt complectamur, & gratuitam imputationem iustitiæ, & donationem Spiritus S. Renati faciunt legem, per gratiam, id est, placent Deo imputata iustitia, propter Mediatorem, & simul Spiritus sanctus in eis inchoat fidem, & nouam obedientiam, quæ tamen non satisfacit legi Dei, sed placet, propter Mediatorem, fide.

Sunt autem discernenda tempora librorum Augustini, quia & ipsi accidit, in hac caussa, vt fuerint δύο τέχναι φρονήσεως. Et ipse inquit, se scribendo proficere. Quanquam autem, in posterioribus libris, alicubi sunt ἀκυρολογίαι: tam certum est, reipsa congruere eius sententiam cum nostris Ecclesiis, sed accedat in iudicando, dexteritas & candor.

De eadem controuersia, & alia Synodus Meleuitana, in Aphrica, fecit decreta contra Pelagium. Scripsit autem vtraque Synodus, ad Innocentium Episcopum Romanum, eúmque hortatur, vt & ipse improbet errores natos Romæ, nec prorogari eos patiatur. Extant epistolæ, & Synodorum, & Innocentij, in libro epistolarum Augustini. Fugiens igitur Pelagius ex vrbe Roma, peruagatus est orbẽ, vt suffragatores quęreret, sicut factionũ duces, variis modis attrahunt socios. Venit Ierosolymam, vbi Hieronymus ei, adhuc viuens, aduersatus est. Inde in Britanniam discessit, quæ iam defecerat à Romano Imperio. Quare tutius ibi hospitium habuit.

Hæc certamina etiam, viuente Pelagio, diu durauerunt, quod indicant tot Synodi, & scriptorum tempora. Nam Hieronymus, decennio, ante mortem Augustini, decessit. Dixi enim supra, Hieronymum Stridonensem mortuum esse in Bethlehẽ, anno ætatis suæ nonagesimo primo. Anno Christi, quadringentesimo, vicesimo.

Extãt autem nominatim contra Pelagianos, Hieronymi scripta, in quibus hæc sunt verba: Tunc iusti sumus, cũ nos peccatores esse confitemur: Et iustitia nostra, non ex proprio merito, sed ex Dei misericordia consistit.

Augustinus autem mortuus est, anno ætatis suę, septuagesimo sexto, anno Christi, quadringentesimo, tricesimo, regnantibus Theodosio secundo, & Valentiniano tertio,

obſidente vrbem Hipponem Genſerico, vbi Auguſtinus fuerat Epiſcopus annos quadraginta, inde vſque ab initio Arcadij, ferè ad finem Theodoſij ſecundi, inter magna certamina. Refutauit enim Manichæos, Donatiſtas, & Pelagianos, & ſcriptas refutationes poſteritati vtiles reliquit.

Menſe tertio obſidionis mortuus eſt, ſæpè deplorans, nõ ſolùm Imperij ruinam, ſed multò magis Eccleſiarum dilacerationes, quia Genſericus Arianus erat, & ſucceſſores magnam fæuitiam contra rectè ſentientes exercuerant. Cùm igitur magnarũ calamitatum ſpectator eſſet, & præuideret triſtiora mala ſecutura eſſe, (nam poſt Vandalicorum regum impietatẽ, deinde ſtatim Africam furores Mahometici oppreſserunt) aſſiduis, & ardentibus votis Eccleſiam Deo commendauit.

DE SYNODO EPHESINA.

NOn diu, poſt Auguſtini mortem, cõuocata eſt Synodus Epheſina à Theodoſio ſecundo. Expreſsè enim ſcribitur, Theodoſium literas miſiſse ad omnes Archiepiſcopos, ac præcepiſse, vt Epheſum venirent, cum Epiſcopis: ſi quis non veniret, reum fore. Eſt autem pronuntiatũ de controuerſia à Neſtorio mota, qui, cùm natus eſſet in Syria, factus eſt Epiſcopus Conſtantinopoli, propter facundiam. Aiunt fuiſse indoctum, & ſpreuiſse probata veterum ſcripta: & cùm eſſet iuuenis, audax, loquax, & gloriæ cupidus, accidit, quod in veteri verſu dicitur:

Νεὸς φιλοδόξων περὶ ἔννοια πρόνοια.

Dogma ipſius reipſa hoc fuit: τὸν λόγον affuiſse homini Chriſto, per aſſiſtẽtiam, ſic enim loquitur, ſeu ſocietatem, ſicut affuit Heliæ, & aliis Prophetis, nec fuiſſe duas naturas in Chriſto, vnione hypoſtatica vnitas. Ideò ſolitus eſt dicere: Noli gloriari Iudæe: Nõ enim Deũ crucifixiſti, ſed hominem. Hoc cùm plauſibiliter diceretur habuit multorum ſtudia. Cúmque ſaniores, qui inſidias intelligebant, aduerſarentur ei, excuſabant eum ſui, quod certamen inter ipſum, & aduerſarios, λογομαχία videretur. Sed reipſa nequaquam fuit λογομαχία. Etiam veteres quidam iudicauerunt, eum reuocare Iudaicum Samoſateni dogma, etiamſi aliquantò aliter pingeret, ſicut ſæpè renouatum eſt, & exiſtimo eum, ſuas præſtigias, ad illam metam direxiſſe.

Oſtendunt & decreta, contra Neſtorium facta, controuerſiam fuiſſe de re maxima, non λογομαχίαν. Sic enim loquitur decretum: Si quis in Chriſto diuidens ὑποστάσεις

poſt

poſt vnionem, & dicens λόγον coniunctum fuiſſe homini ſocietate, ſeu poteſtate, non naturali vnione, anathema ſit. Hinc & doctrina, de communicatione idiomatum, tradita eſt. Pugnatum eſt de his propoſitionibus loquentibus de Chriſto: Deus eſt paſſus: Deus eſt crucifixus: vt ſciretur, hanc perſonam Chriſtum eſſe Deum, nec λόγον tantùm affuiſſe ei, vt Eliæ, aut aliis Prophetis. Nominatur enim figura loquendi, communicatio idiomatum, cùm proprietas vni naturæ conueniens, tribuitur perſonæ, in concreto, vt ſignificetur in ea perſona duas naturas eſſe vnitas, vnione hypoſtatica. Vetuſtas vſa eſt hac ſimilitudine: Sicut anima & corpus ſunt vnum completum ὑφιστάμενον, ita vt anima geſtet corpus, quod diſſoluitur, ab anima deſertum: ſic λόγος geſtat naturam humam, animam & corpus: ſed inſeparabiliter.

Extat hęc ſimilitudo apud Athanaſium, Cyrillum, & Iuſtinum, qui tamẽ addit correctionem: Τινὲς μὲν τὴν ἕνωσιν ὡς πρὸς ψυχῆς πρὸς σῶμα νοήσαντες, ἔπως ἐκδεδώκασιν, καὶ ἀμοιρόν γε τὸ πρόβλημα, εἰ μὴ κατὰ πάντα κατὰ τὶ χρεών. Et tamen, vt retineatur diſcrimen naturarum, non dicitur: Diuinitas eſt paſſa, quia vocabulum in abſtracto, ſignificat naturam ſecundum ſe conſideratam: ſed concreta, ſignificant perſonam, in qua ſunt duæ naturæ.

Et hac doctrina, de communicatione idiomatum, opus eſſe, intelligi poteſt ex multis dictis Chriſti: Antequam Abraham natus eſt, ego ſum. Vbicunque ſunt duo, aut tres congregati in nomine meo, in medio eorũ ſum. Aſpicient me, quem confixerunt. Talia dicta plurima obuia ſunt, quę illuſtrantur ex doctrina de communicatione idiomatum.

Hæc commemoro, vt intelligi poſſit, Neſtorij controuerſiam, non fuiſſe λογομαχίαν, etſi tunc quoque alij aliter iudicauerunt. Synodus Epheſi conuenit anno Chriſti, quadringenteſimo, triceſimo quinto, anno Theodoſij ſecundi, viceſimo quarto. Fuit turbulenta, nam Cyrillus Alexandrinus Epiſcopus cum ſuis ſuffragatoribus, damnauit Neſtorium. Iohãnes Antiochenus, & eius ſuffragatores, excuſarunt eum, & Cyrillo aduerſati ſunt. Sed Cyrillus rectiſſimè docuit aliter λόγον in Chriſto eſſe, aliter in Helia, & aliis Prophetis. Poſt diſceſſum, cùm Eccleſia Conſtantinopolitana probaret Cyrilli ſententiã, Neſtorius in lòca barbarica, infra Thebas Ægyptias, relegatus eſt: vbi in exilio ſcribitur mortuus eſſe, lingua conſumpta à vermibus. Exiſtimo ipſum phthiriaſi extinctum eſſe.

Ante Neſtorij certamen, accidit Conſtantinopoli in templo tragicum exemplum, quod tunc quoque multi dixerũt ſignum eſſe futuri diſſidij: Confugerant in templum aliquot ſerui, quibus dominus eorum atrocia minatus erat. Cúmque iuberentur egredi, gladiis repellebant homines, tandem & interfecto ſacerdote, & alio vulnerato, ſeipſos ibi interfecerunt. Ea de re, recitati ſunt verſus digni memoria:

Σημεῖα γὰρ τοιαῦτα γίγνεσθαι φιλεῖ,
Ὅταν τι νεοῖς ἐγκαταστήσῃ μίτος.

Fuit Theodoſius ſecundus, Princeps laude dignus, propter pietatem, iuſtitiam, caſtitatem, & modeſtiam. Profuit eius gubernatio Eccleſiis, in qua, multa rectè egit, Pulcheriæ ſororis conſilio, & Deus eum, contra inimicos, Ruffinum, Cainam, Perſas, & alios barbaros mirabiliter defendit. Protexit, etiam eum aduerſus Attilam, à quo tamen pacem emit, data magna pecunia.

Hoc ipſo tempore, non multò ante mortem Theodoſij, mota eſt primum Eutychis controuerſia. In hoc poſtremo actu fuit incautior Theodoſius, ſed culpam ipſe quoque in vxorem Eudoxiam contulit, quæ fuerat æquior factioni Eutychis, ſicut extremus actus Conſtantini, cùm reuocauit Arium, fuit infelix, quem etiam mulier, ſoror Conſtantini, rexerat. Cùm autem diſcordia inter Pulcheriam, & Eudoxiam incidiſſet, ceſsit Pulcheria & abſtinuit à conſiliis gubernationis, ideò faciliùs fuit Eudoxiæ tueri, & euehere quos volebat.

Indicta eſt Synodus altera Epheſi infelix, in qua iudices armatis militibus ſepti fuerunt, & confirmata eſt Eutychis opinio, factione Dioſcori Epiſcopi Alexandrini. Flauianus Epiſcopus Conſtantinopolitanus rectè ſentiens, calcibus ex conſeſsu expulſus, & triduo poſt mortuus eſt. Mortuum etiam Dioſcorus pedibus calcauit. Eſt & Theodoreto, cuius extant ſcripta, ademta dignitas. Denique ita acta ſunt omnia, vt hæc Synodus ſit infamis, & nominata ſit Λῃστρικὴ, id eſt, latronum concurſus.

Monet igitur exemplũ, vt in conuocandis Synodis, circunſpecti ſint Principes: & quòd Theodoſio, alioqui bono Principi, hæc acta notam aſperſerunt, ſimus memores humanæ infirmitatis, de qua dictum eſt: Non eſt iuſtus in terra, qui, cùm bona fecit, non etiam peccet. Item:

Μόνῳ θεῷ γέγραπται τελεία ἀφετή. Poſtea Theodoſius, agnoſcens errorem obiurgauit coniugem, quæ ſimulans votum, profecta

profecta est Ierosolymam. Ita, post septem annos, Pulcheria in aulam reuocata est, nec diu post Theodosius vixit, cuius morte, & Attilæ bellis, impedita est cognitio controuersiæ Eutychis, vsque ad tertium annum Martiani. Quæ fuerint præstigiæ Eutychis, tunc exponam, cùm de Chalcedonensi Synodo dicetur.

DE CRETENSI MOSE.

IN temporibus Theodosij, extat narratio, apud Socratem historicum, de Cretensi Mose, quam, propter scriptoris grauitatem nolui omittere. Posse enim accidere miras impostura s etiam nostra ætas vidit, in exẽplo Monasterien si, vbi fanatici homines simularunt enthusiasmos, & nouum regnum constituere cœperunt: sicut & olim, & in oppido Phrygiæ Pepuza, fanatici homines concurrerunt, & magnam pecuniam, prætextu vaticiniorum collegerũt, donec tandem Montanus, eorum magister, sibi laqueo vitam finiuit, & alij aliis casibus perierunt.

Talia exempla meminisse, vtile est: ne præstigiatoribus, inexplorato doctrinæ genere, credatur, & vt precatio sit ardentior, vt Deus regat mentes, ne laqueis Diaboli implicentur, sicut vidimus ipsi ingenioso s homines, horribiliter euerso s esse, in seditione agricolarum, & vrbe Monasterien si.

Historia verò Cretensis hæc est: Quidam impostor simulauit se esse Mosen, cœlo demissum, vt reducat Iudæos in patriam, per mare. Vagatur integro anno per Cretam, & Iudæis diem constituit. Fingit vaticinia, colligit pecuniam, & tandem, die constituto, adducit multitudinem ad littus, vbi iubet primos desilire in mare, quorum aliqui cùm desiliissent, perierunt. Mox ad eum locum, vicini nautæ properant, & aliquos recipiunt, & ad multitudinem vociferantur, ne desiliant. Ita multitudo seruata est, & impostor se subduxit. Hæc fuit occasio multis, vt relicto Iudaismo, amplecterẽtur doctrinam Christi. Cùm autem singulis ætatibus aliqui tales sint Cretẽses Mosæ, qui falso prætextu religionis, tumultus excitant, commonefaciat lectores hæc historia, vt sint memores dicti: Probate spiritus, an ex Deo sint. Et cogites illud Epicharmi: Νῆφε ἢ μέμνησο ἀπεῖν, ἢ θέρμα ταῦτα φρενῶν.

Anno mundi, quater millesimo, quadringentesimo, decimo sexto.

Anno Romæ, millesimo, ducentesimo, quarto.

Anno Christi, quadrigentesimo, quinquagesimo quarto

MARTIANVS.

MArtianus Theodosio secundo, in Orientis Imperio successit, cùm fuisset antea ductor exercitus Theodosij secundi, in Africa contra Gensericum, & deinde in Syria cõtra Persas, non solùm propter militiam antecellens authoritate, sed etiam propter iustitiam, & pietatem. Cum igitur magna esset authoritas Pulcheriæ sororis Theodosij secundi, hæc Martianum iam ingressum senectam, propter virtutem ad coniugium, & Imperium inuitauit, sed hoc pacto, ne eam attingeret, quia iam grandiuscula, moritura esset virgo. Tenuit Imperium Martianus annos sex, & menses sex. Et vt Ecclesiæ discordias sedaret, fecit & cum Persis, & cum Vandalis in Africa, pacem. Nam ibi olim captiuus, promiserat Genserico, se, si Imperator fieret, non illaturum bellum Vandalis. Genserico enim contemplãs captiuos, viderat ei dormienti in campo, & in æstu, aquilam tegere caput, ne radiis solis læderetur. Hoc spectaculo delectatus, dimisit eum, præsagiens Imperatorem fore, & pactus est, ne Vandalis bellum inferret.

Anno secundo Martiani, Attila victus est ad Tolosam, magno prælio, vt suprà diximus. Inde egressus, cùm *vires* in Pannonia reparasset, Italiam inuasit, capta Aquileia, Mediolanum, & Ticinum diruit, & cùm Romam accessurus esset, missi obuiam Leo Romanus Episcopus, & pars Senatus, petiuerunt pacem, & supplices orauerunt, vt parceret vrbi Romæ, quæ tot excellentes viros olim genuisset, quorum virtus in toto orbe clara sit. Flectitur, præter omnium opinionem, Attila, & exercitum in Pannoniam reducit. Interrogatus caussam, cur subitò oratione supplicũ motus esset, dixit, se vidisse Senem astantem Leoni Romano Episcopo, specie supra humanam; terribili, minitantem ei mortem, nisi supplicibus parceret. Ita etiam terribilium Tyrannorum impetum sæpè Deus frangit.

Rediit inde in Pannoniam: &, vt natura fuit inquieta, minitatur vicinis omnibus. Sed iam fatalis finis instabat tantæ sæuitiæ. Etsi multas habuit coniuges Attila, more gentis, tamen iuuenculam ducit, quam nominãt Hildico, filiam regis Bactrianorum. In iis nuptiis, cùm & laboribus certaminum equestrium, & vino, & venere corpus eius inflammatum esset, nocte extinctus est, sanguine copioso in fauces exundante, & ex ore erumpente. Tantum enim hic euentus describitur, & epiphonema additur. Iustum fuisse suo sanguine necari, qui tam multum humani sanguinis hau-

hauſerat. Sed aut venæ ruptæ ſunt, aut apoplexia antece ſſit, cum qua, hæc effuſio ſanguinis facilè accidere potuit. Nec tantùm ipſius mors exemplum eſt iudicij diuini, ſed etiam filiotum interitus, poſt ipſum, & regni diſſipatio.

Conferri Monarchæ aliter alij poſſunt, ſed in his tribus hæc ſimilia ſunt: in Alexãdro, Attila, & Tamerlane, quod ex paternis regnis anguſtis progreſſi, magnos exercitus duxerunt, & magna parte orbis terrarũ potiti ſunt, quam tamen non diu tenuerunt. Et cùm eſſent mortui, regna variè dilacerata ſunt, iuxta dictum:

----Summiſque negatum eſt,
Stare diu. Ac oſtendunt hæc exempla, non ſolis humanis conſiliis, & viribus parari, & teneri Imperia: ſed veram eſſe Danielis vocem: Deus transfert, & ſtabilit regna.

De annis Attilæ narrationes diſſimiles ſunt, ſed ab expeditione, in qua in Germaniã, & Galliam eduxit, ex Pannonia quingenta millia hominum, vſque ad mortem, inuenio annos circiter duodecim. Proſper enim ſcribit, coſſ. Theodoſio, & Albino, Attilam interfecto fratre Buda, ſolum regno potitum, multarum gentium exercitum duxiſſe. Hic fuit annus Chriſti, quadringenteſimus, quadrageſimus ſeptimus.

Pugna ad Toloſam, in qua victus eſt ab Aëtio, facta eſt ſecundo Martiani anno. Hic fuit annus Chriſti, quadringenteſimus, quinquageſimus quintus. Conſumti ſunt igitur anni circiter ſex, in vaſtatione Germaniæ, & Galliæ, quo tẽpore, multi ſancti viri, & matronæ, paſſim interfecti ſũt: captæ, & dirutę præcipuæ vrbes, Colonia Agrippina, Tũgria, Argentoratũ, vrbs Rauracorum, Lugdunum, & aliæ multæ. Sed vrbs Aurelianẽſis pietate Epiſcopi Anniani mirabiliter defenſa eſt. Nam, cùm Attilam fruſtra precatus eſſet, vt vrbi parceret, poſtea, veniẽte Aëtio, ſæua tẽpeſtas, inter præliandum, magnã multitudinem Hunnorũ perdidit. Ita reliquit obſidionem Attila. Deinde poſt pugnam ad Toloſam, circiter quadrienniũ vixit: mortuus eſt enim, viuente Martiano, cui dormienti, ea nocte, qua mortuus eſt Attila, ſpecies, in ſomnio, oſtenſa eſt, fracti arcus Attilæ.

Quanquam igitur regnum tenuit ampliſſimum, tamen vaſtationes tantùm fecit, nec conſtituit formam regni, nec vni ex filiis Monarchiam tradidit, nec prouincias eis diſtribuit. Fuit igitur Tyrannus, & curſus eius, Europę fatalis pœna fuit, & de filiis accidit, quod ſcriptũ eſt: Semen impiorum peribit. Rurſus enim in Pannonia Gotti regnũ

recuperarunt. Cùm enim filij Attilæ, inter se, de successione circiter triennium dissiderent, rex Gepidarum Ardericus, bellum mouit aduersus Hunnos, & trucidatis triginta millibus Hunnorum, & filio Attilæ Ellac, maximo natu, potitus est regno Pannoniæ. Alter autem frater Chaba, cũ parte Hunnorum in veterem patriam discessit. Pars in Pannonia mansit, etsi regnum Gotti tenuerunt annis circiter centum, donec Hunni, & Auares, Iustiniani Imperatoris tempore, tunc effusi sunt in ea loca, quę nunc Bulgari, & Walachi tenent, & in vicinam Pannoniam.

Variæ mutationes, in omnibus regnis, acciderũt, vt sunt res humanæ instabiles. Et Deus omnium gentium peccata, mutationibus Imperiorum, & vastationibus punit, sed propter regionis fertilitatem, & opportunitatem, pręcipuè in Pannoniam sæpè infusæ sunt peregrinæ gentes.

Hoc igitur loco, facta insigni mutatione, post Attilam, aliquid, de veteribus appellationibus, inferere volui. Notissimum est vocabulum Cethim, vnde nomẽ est Μακέτης, id est, Macedo, & liber Maccabæorum ait, Alexandrum egressum esse ex terra Cethim. Hodiéque fluuius dirimens Macedoniam, & Illyricum, nominatur Cethim. Quæ autem, & vbi sit Macedonia, notum est.

Fuerũt autem vicini Macedonum, Thucydidis tempore, Pœones, ad Strymonem, & significatio vocabulorũ eadẽ est. Nam Pœõ, Gręcis, idem est, quod Hebręis Cethim, quod significat percussores. Alij nomen Pœon fecerunt à Pœã, quod vetustis est carmen triumphale, aut est nomen patris Philoctetæ, qui fuit Herculis comes.

Siue igitur à victoriis, siue ab Herculis comite, nominati sunt Pœonij, nomen esse antiquissimũ testantur Homerus, Euripides, & Thucydides. Et quia vox Græca est, coloniam esse Græcam, apparet. Cùm verò paulatim à Strymone progressi sunt, ad Istrum: deinde nominata est Pannonia, voce aliquantulum deflexa à Pœonia. Cũmq; stirps fuerit Græca, vrbes veteris Pannoniæ magis ornatæ fuerunt legibus, ædificiis, disciplina, quàm aliæ vicinæ. Post prędicationẽ Apostolorũ, citò etiã Ecclesiæ ibi constitutæ sunt & studia Græcæ linguæ ibi floruerunt. Nam Irenæus Episcopus in Symio, supplicio affectus est. Fuisse autem, Thucydidis tẽpore, Getas vicinos Pœoniis, manifestũ est, & Alexander, cum Getico rege Syrmo, bellum gessit: inde Syrmium denominatum esse à Syrmo, consentaneum est.

Diu autem Romani Pannonios defẽderunt, contra vicinos

cinos Getas,& Dacos, donec tandem,Valentis Imperatoris tempore, Getæ victores Pannoniam occuparunt : & eosdem esse Getas, & Gottos, non dubium est. Vetustior autem sedes Getarum,in Asia,quæ fuerit,ex Herodoto intelligi potest.

Valentiniani tertij tèmpore, Attila Hunnos in Pannoniam adduxit.& latè regnauit, cui & Gotti parere non recusarunt. Vbi autem veteres Hunni fuerint, ex Plinio intelligi potest,qui collocat eos apud Thocaros,qui Bactrianis vicini fuerunt.Sonus vocabuli certè congruit cum verbo ⸗ hana,quod est castra posuit.Inde potest esse,Hunni, quasi castra ponentes. Sed tertio anno,post Attilæ mortẽ, Gotti rursus potiti sunt regno Pãnoniæ.Nam Gepidæ,quĩ nunc sunt Sepusij,pars fuerunt Gottorum. Fuit autem Ardaricus,qui filium Attilæ vicit,rex Gepidarum.

Post annos cẽtum,tempore Iustiniani, redierunt Hunni,& adiuncti eis fuerunt Auares, qui occuparunt Thraciã,& vicinas regiones,& Pannoniã.Fuerunt autem Auares Hunnorum vicini,ex ea regione,quę hodie retinet nomẽ Iura,vltra Moscouiam. Et nomen Vngari vsurpari cœpit,compositum ex Hunnis & Iura, sicut apud Iornandem scribitur Hunniuar,quòd Hunni & Auares mixti fuerunt.

Etsi autem tũc,Lõgobardi Noricum, & vicina loca tenuerunt,tamen inde citò discesserunt.& Vngari possessionem regni tenuerunt , inde vsque à Iustiniano ad regem Matthiã,annos circiter octingentos. Interea magna bella, cum Bulgaris, postea,cum Longobardis in Italia, deinde cum Germanis, post Arnolphum Imperatorem , tempore Hẽrici Aucupis, & deinceps gesserunt, sed tamẽ possessio Pannonię penes Hungaros mansit,qui recẽs,circiter centum annos, Deo iuuante,fortiter repressérunt Turcos, ac velut murus reliquæ Europæ aduersus eos fuerunt. Quod verò quidam narrant,Carolum potitum esse Pannonia,& coloniam eò deduxisse,inanis fabula est.Sed Teutonicam linguam retinentes ad Carpathum,& in vicinia, reliquiæ sunt Gottorum veterum.

Hæc breuiter hìc recitaui , vt series rerum Pannonicarum,aliquo modo,in conspectu esset.

Vt autem Ardaricus vicit filium Attilæ Ellac: ita , circa Budam , Wallemir rex Gotticus vicit alium filium Attilæ Dincionem. Reliquit autem hæredem fratrem Theudomir,cum quo,summa concordia, vixerat. Is Theudomir pater est Theodorici Veronensis,vt nos nominamus, qui

à Zenone in Italiam missus, Odoacrum oppressit, & Italiam rexit annos triginta tres.

QVO TEMPORE CONDITA SIT vrbs Veneta, in sinu maris Adriatici.

GEntem Henetam, vicinam fuisse Phrygiæ, manifestũ est ex Homero, & Apollonio. Ea regio postea dicta est Paphlagonia, à Paphlago Phinei filio. Deinde Galatis in ea regione sedes datæ sũt, quos in Asiam attraxit Antiochus Hierax, inter Phrygiam, & Chalybes, qui venas ferri, & argenti habuerunt, vnde nomen fuit Alybe, ab Hebræa voce Iobel, quod propriè significat metallum. Ex voce autem Alybe factum est nomen Chalybes.

Mentionem facit Henetorum & Herodotus: sed tunc cùm tenuerunt littus maris Adriatici. Consentaneum est autem vetustiorem sedem fuisse, quam tenuerunt belli Troiani tempore, prope Phrygiam. Ac narrãt, post bellum Troianum, ab Antenore, ad sinum maris Adriatici, Henetos ductos esse, fortassis idem duxit eos in vicinã Illyriam.

Ptolemæus scribit Henetos, esse maximam gentem Sarmatiæ. Compleuerunt enim magna spatia, quæ nunc nominantur Russia, & Polonia. Inde & ad littus maris Baltici effusi sunt. Vnde, Ptolemęi tempore, nomen fuit vsitatum, Sinus Venetici.

Nomen Heneti prorsus, vt sonat, significat Hebræis vagabundos, seu πομάδας: qui latè processerunt. Non poterant antẽ sine consilio, iustitia, & fortitudine, tam latè dominari, & regna constituere. Hæc de vetustate, & virtute gentis Henetæ considerentur.

Cúmque linguæ discernant gentes, comprehendo appellatione Henetorum, nationes, quæ linguam retinent, cuius hodie vsus est apud Henetos, sparsus ad sinum maris Adriatici, qui nunc appellantur Veneti. Retinent nomen & Heneti, in littore Arctoo, lingua illa, vicina mari Adriatico, vtentes.

Quanquam autem in dialectis exigua dissimilitudo est: tamẽ eandem esse originem, harum gentium, consentaneũ est, Illyricæ, Polonicæ, & Boiemicæ, & nostrorum Henetorum, & alibi loquentium eadem lingua.

Nominabatur autem olim tota regio, in littore sinus Adriatici, Venetia videlicet circa Patauium, & Vincentiam. Et scribit Polybius, in eo littore, aliam esse linguam, quàm sit alibi in Italia.

Cùm

Cùm autem Attila obsideret Aquileiam,& magnas vastationes in vicinia faceret,multi homines nobiles,& honesti,sperantes se tutos fore in aquis, occuparunt in vicino mari locum, qui adhuc vocatur Riuus altus:& cumulata arena, domos extruxerunt, & vrbi nomen Venetiæ,à vicina regione indiderunt.

Inchoatam esse ædificationem, scribunt,anno Martiani tertio,videlicet anno Christi, quadringẽtesimo quinquagesimo septimo. Ac singulari felicitate, vrbs adeo creuit, vt,multis seculis, vnica sit vrbium regina, in toto genere humano,antecellens cæteris omnibus,forma gubernationis optima,excellentia artium,& gloria rerum gestarum.

Anni sunt autem, ab inchoatione, vsque ad hũc annum Christi 1559.mille centum & duo. Tot annis nunquam in externi hostis potestatem venit,etsi multa bella,varia fortuna gessit,in quibus,sæpe victrix,multarum insularum,& vrbium domina facta est.

DE SYNODO CHALCEDONENSI.

ANno secundo Martiani, Synodus conuenit in vrbe Chalcedone, quæ è regione Byzantij sita est, in qua sexcenti,& triginta Episcopi fuerunt,edicto Martiani Imperatoris,conuocati: qui & ipse disputationi interfuit,ne seditiosis tumultibus, facultas dicendi sententias impediretur. Et verba Martiani recitantur dist.96.Nos ad confirmãdam fidem,non ad ostendendam potentiam,exemplo Constantini Imperatoris pij, Synodo interesse volumus, vt inuenta veritate, dissidia tollantur.

Dictũ est autẽ supra,non multò ante Theodosij secundi mortem, conuocatam fuisse Synodum alterã ad Ephesum, quæ, propter necem Flauiani, & alias seditiones ibi motas,nominatur λῃστρικὴ Synodus. Ibi,cùm Eutychis factio impediret cognitionẽ,creuerunt postea discordię. Statim igitur Martianus, post mortem Theodosij,doctrinã Eutychis cognosci voluit,& piam concordiam restitui.

Fuit Eutyches, Monachus Constantinopoli,eo tẽpore quo fuit ibi Episcopus Nestorius: quem cùm damnatum esse sciret, quod contenderat λόγον tantùm affuisse homini Christo,tanquam socium,vt affuit Eliæ,& aliis Sanctis: ipse Eutyches postea, ad contrariam hyperbolen delapsus, confusionem naturarum finxit: dixit naturam humanam conuersam esse, in λόγον nec tribuit proprietates suas cuíque naturæ: sed contendit, τὸν λόγον mortuum esse,& na-

turam humanam esse ipsam τῦ λόγυ naturam. Denique vniuersam doctrinam Ecclesiæ, de communicatione idiomatum, deleuit. Extant acta Synodi apud Nicephorum.

Vtile est autem piis, tenere aliquas illustres refutationes errorum, quæ sunt accuratè scriptæ à Theodoreto, qui cùm, in Synodo, quæ λῃςεικὴ nominatur, officio Episcopi iniustè spoliatus esset, nunc in Chalcedonensi restitutus est. Is rectè scribit, duas in Christo, nato ex virgine, naturas esse, λόγον, & assumptam naturam humanam, & vtramq; retinere suam proprietatem, nec faciendam esse confusionem naturarum. Verè natura humana est, non spectrum, assumta à λόγῳ nec est ipsa natura assumta τῷ λόγυ, vt & Petrus distinxit naturas, 1. Petr. 4. Cùm Christus passus sit pro nobis, carne. Et in Actis cap. 2. Non relicta est anima eius in inferno, nec caro eius vidit corruptionem. Et Luc. 24. Spiritus carnem & ossa non habet.

Hęc, & similia testimonia sint in conspectu, quæ perspicuè affirmant, verè humanam naturam in Christo esse, & simus memores dicti Iohannis in epistola: Omnis spiritus, qui non fatetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo non est.

Ibi etiam Theodoretus narrat, quomodo vetustas, de humana natura, loquuta sit, citata sententia Irenæi: Quiescente λόγῳ in Crucifixione, & morte, præsente tamen apud humanam naturam in perferendo, & resurgendo: ἐν τῷ ὑπομένειν, καὶ πάσχειν, ἠπυχάζοντ☉ τῦ λόγυ ἐν τῷ σώματι, καὶ ἀποθνήσκειν. Sic & Athanasius loquitur, in libro de incarnatione Verbi: Cùm non esset possibile ipsum mori λόγον, quippe immortalem Patris Filium, corpus, quod mori posset, accepit.

Sic vetustas locuta est, & tamen retinet hos modos loquendi in concreto de persona, Christus mortuus est. Et de Christo, Deus mortuus est, vt significetur hanc personã Christũ, verè Deum esse. Ac Nestorij impietas refutetur, qui fingebat τὸν λόγον adesse Christo, vt socium, sicut omnibus sanctis adest. Latini nominarunt hanc loquendi formam, communicationem idiomatum, de qua Theodoretus ait: Κοινὰ δὲ τὰ τοῦ πάσχειν μέρονε τῷ τῦ φύσεων ἴδια.

Tandem post longa certamina, Martianus perfecit, vt decretũ, communi cõsensu plurimorum, fieret, in quo, primùm omnes testati sũt, se amplecti Nicenæ Synodi Symbolũ. Deinde dãnata sunt dogmata Nestorij, & Eutychis.

Hic labor Martiani, etsi multis profuit, tamen non vbique

que extinxit diſſidia : ſed , in vrbe Ieroſolyma, mulier inquieta Eudoxia vidua, quę fuerat Theodoſij ſecundi vxor, fouebat reliquias factionis Eutychianæ.

Aliquantò poſt , cùm contrà Zenonem Imperatorem, Baſiliſcus ſeditionem mouiſſet , vt armaret ſe multorum Epiſcoporum fauore, publicè edictum propoſuit, quo acta Synodi Chalcedonenſis prorſus dãnauit. Huic edicto ſubſcripſerunt Epiſcopi plures quingentis. Fuit & huic Baſiliſco incitatrix vxor.

Miror autem rabiem ingeniorum, quòd tanta fuit pertinacia , in manifeſta abſurditate, videlicet in hoc prodigioſo errore, quod non humana natura, ſed diuina mortua fuerit.

Vt autẽ Neſtorius rectè , Samoſateni impietatem reſtituit : ita ſuſpicor Eutychen idem voluiſſe , etiamſi aliter pinxit ſuum dogma. Sed Baſiliſcus breui pœnas dedit ſui furoris. Captus enim à Zenone, miſſus eſt, cum vxore, & aliis quibuſdam, in carcerem, vbi, in magno frigore, & fame, captiui ſe mutuò complexi, & deplorantes ſuam calamitatem, extincti ſunt.

VANDALORVM SÆVITIA IN Africa.

CVm initia ſæuitiæ Vandalorum , in Martiani tempora incidant, breuiter hîc complectar, ſeriem regni, quod in Africa Vandali tenuerunt annos nonaginta quinque. Numerat Plinius Vandalos , inter Germanos , in littore maris Germanici, vbi nunc Megalburgenſes, & Pomerani ſunt. Non dubito autem Vandalos, ex Heneta ſtirpe eſſe, ſed credibile eſt, cùm vicini crebra inter ſe bella geſſerint, Heneti, & Germani, vſque ad recentia tempora, aliâs alios victores fuiſſe , & partem Henetorum linguam , & leges Germanicas accepiſſe. Eam partem exiſtimo Vandalos à Plinio nominari.

Cùm autem linguæ diſcernant gentes , facilè intelligi poteſt, aliam eſſe gẽtem Henetam, aliam Teutonicam. Et adhuc , in eo littore , gentes quædam, Heneta lingua loquuntur. Et arbitror non recèns in ea loca veniſſe Henetos, ſed olim cum Getis , & Dais paulatim progreſſos eſſe.

Dion ſcribit, fontes Albis eſſe in Vandalicis montibus. Diuigitur diuerſæ gentes ibi fuerunt , in ea regione, quæ habuit Boiemiæ nomen : Boij , Marcomanni , & Heneti. Boij ſignificat aduenas, Marcomanni, limitaneos, Heneti latè vagantes.

GENSERICVS PRIMVS VANDALORUM REX.

ANno quadringenteſimo, triceſimo quarto, cùm de Hiſpaniæ poſſeſſione inter ſeſe Gotti, & Vandali dimicarent, Genſericus rex Vandalorum, impar Gottis, incitatus à Bonifacio Duce Valentiniani, adduxit in Africam quinquaginta millia Vandalorum. Et occupata parte Africæ, concedente Bonifacio, deinde Hipponem, Carthaginem, & alias vicinas vrbes, fraude & armis cepit. Vexauit Siciliam. Populatus eſt vrbem Romam, & Campaniam, Martiani tempore. Poſt Carthaginem captam, tenuit regnum annos triginta ſeptem, vir aſtutus, intentus in occaſiones varias, fœdera faciens, & violans, pro opportunitate. Interdum victus, arte ſe rurſus erexit: penè Sertorio ſimilis. Regnũ, in aliena terra, non magnis copiis adeptus. Addictus Arianis, expulit Epiſcopos rectè ſentientes.

HONORICVS II.

HOnoricvs ſucceſsit Genſerico, anno Chriſti, quadringenteſimo, ſexageſimo ſexto. Tenuit regnũ annos ſeptem, cuius tempus inſigne eſt, ingenti crudelitate regis, fame, & peſtilentia Africæ, & tetro exitu Tyranni. Honeſtas matronas, & virgines nudatas ſuſpendit, facibus vſſit corpora, præcidit mãmillas, & brachia, nolentibus aſſentiri Arianæ impietati. In ipſo ſupplicio, Dionyſia matrona nobilis, filium vnicum Maioricum, raptum ad necem, confirmauit, inquiens: Memento fili, te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti baptizatum eſſe.

Cum talibus ſuppliciis, & exiliis multa millia hominũ ſuſtuliſſet Honoricus, ſecuta eſt ſterilitas, propter ſiccitatem, in qua & homines, & pecudes fame perierunt, & latè vagata eſt peſtilentia, in qua & φθειρσὸς regis corpus ita putrefactũ eſt, vt alia membra, poſt alia deciderint. Vxor Eudoxia, filia Imperatoris Valentiniani, mater Hilderici, pij regis diſceſsit à marito, tãquã voti cauſsa Ieroſolymam proficiſcens, vbi in lacrymis, & precatione vixit.

III. REX.

GVndamundus, natus ex fratre Honorici, ſucceſsit, qui regnum tenuit annos duodecim. Exercuit & hic ſæuitiam aduerſus rectè ſentientes.

IIII. REX.

THraſimundus regnauit annos viginti ſeptẽ, qui, quanquam erat Arianus, tamen ſæuitiam non exercuit.

V. Rex.

V. REX.

HIldericus natus ex Eudoxia, rectè sentiens, restituit Ecclesias in Africa. Tenuit regnum annos septem. Sed per seditionem à Gilimero captus est, & aliquantò post necatus.

VI. REX.

GIlimer natus ex fratre Honorici, fuit audax, & peritus rei militaris, mouit seditionem aduersus Hildericũ, quia Vandali eum oderant, dissentientem ab Arianis. Capto igitur Hilderico, & filiis, & quibusdam cognatis eius, regnum tenuit Gilimer annos quinque. Hildericum etiam postremo anno interfecit.

Quia verò Iustiniano, cum Hilderico, fœdus erat, liberare captum studebat. Sed cùm Gilimer superbè responderet, & multi in Africa defensionem contra impium, & crudelem regem, peterent, misit eò Iustinianus, Ducem Bellisarium, excellentem iustitia, scientia rei militaris, fortitudine, beneficentia, & modestia. Huic, cùm primo prælio vicisset Gilimerum, Carthaginenses vltro vrbem patefecerunt. Postea fugientem Gilimerum, ex aliis locis, in alia, & in solitudines, coëgit Bellisarius fame, vt sese dederet, & duxit eũ captiuum Constantinopolin, vbi, cùm, in triumpho Bellisarij, supplex ad Iustinianum duceretur, cogitãs fortunæ vices, in hac calamitate, in quam senex inciderat, hæc verba edidit: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.

Ita pœnas dedit Gilimer, crudelitatis, quam exercuerat aduersus Hildericum, & multos alios. Fit simul cum eo, reliquiæ Vandalorum in Africa deletæ sunt, quam tenuerant Vandali annos nonaginta quinque. Ac rursus Africa Romanorum prouincia facta est, vsque ad Heraclij tempora. Postea eam Saraceni inuaserunt.

Fuit autem Iustinianus beneficus erga Hilderici filios, & nepotes, & eis in Thracia dedit prædia, & victum. Sed Gilimerum longius in Galliam relegauit.

Hanc seriem regni Vandalici, in Africa, breuiter hîc comprehendere volui, vt tota in conspectu esset, etiamsi posteriora bella, ad sequentium Imperatorum tempora, pertinent.

Anno mundi, quater millesimo, quadringentesimo, vicesimo tertio.

Anno Romæ, millesimo, ducentesimo, vndecimo.

Anno Christi, quadringentesimo, sexagesimo primo.

DE LEONE.

LEo natus in Thracia, factus est, ex Tribuno militari, Imperator Constantinopoli, Senatus, & exercitus suffragatione, coronatus ab Anatolio Patriarcha. Atque hunc primum inuenio à Patriarcha coronatum. Nec verò coronatio, seu Patriarcha, dedit Imperiũ, sed testis fuit, eum, qui electus erat, Christianum esse, & alienum esse à falsis dogmatibus, eámque ob causſam, professio doctrinæ, ante coronationẽ petebatur, vt postea in Anastasij Imperatoris coronatione dicetur. Tenuit Imperiũ Leo, annos septẽdecim. Princeps iustus, & eò vtilis, quia, cùm ipse alienus esset à falsis dogmatibus, Ecclesiæ minus turbatæ sunt, nec Episcopi rectè sentientes, ex suis sedibus expulsi sunt.

Fuit autem tunc magna potentia duorum Principũ, qui quanquam Gotti erant, & Ariani, tamen inter patricios asciti fuerant, Asparis, & Ardaburij, quorum suffragatione præcipuè adiutus erat Leo. Sed hi, cùm postea insidiarentur vitæ Leonis, ac dicerent, φάγωμεν τὸν λέοντα, πρὶν αὐτὸν ἡμᾶς φαγεῖν, iussu Leonis interfecti sunt.

Iã verò, in Occidente, ruere Imperium Romanum cœperat. Franci magnam Germaniæ, & Galliæ partem tenebant. Ostgotti Pannoniam, Westgotti Hispaniam, Genſericus Africam. In Italia multi Imperatores creabantur, qui, nec diu tenebant Imperium, nec exercitus magnos habebant. Cúmque verum sit illud Homericum.

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, mox, post Leonis mortem, inuasit Italiam Odoacer Rugianus, & crudeliter in ea grassatus est annos quatuordecim, vt postea dicetur.

Voluit autem Deus, in Oriente, aliquantisper adhuc durare Romani Imperij formam, quod cõplectebatur Thraciam, Macedoniam, Græciam, Illyricum, minorem Asiam, Syriam & Ægyptum. Fuítque Leonis gubernatio mediocriter tranquilla.

At in Italia interfecto Valentiniano, Maximus, vt supra dictum est, inuasit Imperium, qui, fugiens Genſericum, captus, discerptus, & in Tyberim abiectus est, mense Imperij secundo.

Post hunc, Senatus creauit Imperatorem Auitum, cum quo Martianus fecit fœdus. Nondum finito anno, cepit Auitum, Richimer Gottus, apud Placentiam, & deponere eum Imperium coëgit. Interea Rauennæ, Maioranus, cuius virtus laudatur, Imperator factus est. Cúmque bellum Vandalis in Africa inferret, tertio Imperij anno, mortuus est.

eſt. Succeſſit Rauennæ Seuerus, qui Romæ, tertio Imperij anno, extinctus eſt.

Miſit igitur Martianus, Anthemium generum in Italiã, vt Imperium Occidẽtis teneret. Hic collegam fecit generum, Richimerum Gottum, qui, vt Arianis, in vrbe Roma, traderet Eccleſiam, cum ſocero, id prohibente, in ipſa vrbe Roma dimicauit, & victor ſocerum interfecit, anno Imperij quarto, & bona ciuium diripuit. Quadrageſimo autem die, poſt ſoceri mottem, morbo extinctus eſt Richimer parricida.

Tales confuſiones accidunt, ruentibus Imperiis. Agnoſcamus igitur, non durare Imperia, niſi Deo conſeruante, & petamus à Deo ſalutares gubernatores.

Richimero ſucceſſit Olybrius, miſſus à Leone Romam, quia adfinitas Imperatorum, ei autoritatem addebat. Habuit enim vxorem Placidiam, filiam Valentiniani, ſed ſeptimo Imperij menſe, mortuus eſt.

Poſt hũc à militibus, Rauẽnæ, Imperator factus eſt Glycerius, cui, cùm non totum annum regnaſſet, eripuit Imperium Iulius Nepos, & fecit eum Epiſcopum in Dalmatia. Cùm autem Iulius Nepos, Oreſtem feciſſet magiſtrum militum, hic Oreſtes, inſtructus exercitu, Imperatorem fecit Rauennæ, filium adoleſcentem, qui nominatur Auguſtulus: ac fœdus fecit cum Vandalis, in Africa.

Iam autem Odoacer Rugianus exercitum in Italiã abduxerat. Vt igitur defenderet Italiam Oreſtes, cõtra eum, ad Ticinum vſque, exercitum ducit. Ibi robur Italiæ extinctum eſſe ſcribitur. Oreſtes victus, fugit in vrbem Ticinum, qua expugnata, Odoacer Placentiam adduci Oreſtẽ iuſſit, ibíque eũ, ſpectante exercitu, interfecit. Vrbes vicinæ conſternatæ, deditionem fecerunt. Auguſtulus fugiẽs, Imperio ſe abdicat, quod circiter annùm vnum tenuerat, ac deinde in Campania, priuatus vixit, tanquam exulans.

Hic finis fuit Imperatorum Italicorum. Anno Chriſti, quadringenteſimo, ſeptuageſimo quinto, cùm adhuc Leo Conſtantinopoli viueret.

Odoacer autem Romam ingreſſus regem ſe vrbis Romæ, & Italiæ nominauit, & triumphans in Capitolium aſcendit. Magnæ cædes, & direptiones in vrbe Roma, & alibi factæ ſunt. Agrorum tertiam partem ſuis attribuit, ac regnauit annos quatuordecim. Miſit enim Zeno, Theodoricum Gotticum regem, in Italiam, tanquam vicarium ſeu ſocium, qui duobus magnis prælijs Odoacrum occur-

rentem vicit, altero ad Aquileiam, altero ad Padum. Victus Odoacer, fugit Rauennam, vbi triennio circumsessa vrbe, multa prælia facta sunt, donec tandem Odoacer, à Theodorico Gottico rege, interfectus est: Ac respondit euētus voci, quam in Apennino audierat Tyrannus Odoacer: Vade pellite, non enim redibis.

Anno mundi, quater millesimo, quadringentesimo, quadragesimo primo.

Anno Romæ, millesimo, ducentesimo, vicesimo nono.

Anno Christi, quadringentesimo, septuagesimo nono.

ZEno, gener Leonis, regnare cœpit. Tenuit Imperium annos septemdecim. Natus in Cilicia, obscuris parentibus, ductor exercitus, sub Leone, raro exēplo, à filio factus Imperator. Nam Leo Imperatorem fecerat Leonem secundum, natum ex Zenone genero, & Ariadna, quę fuit filia primi Leonis. Moriturus autē filius Imperatorem fecit patrem. Præcipuè memorabilia, in eius Imperio, hæc acciderunt: Basilisci seditio, Theodorici Gottici regis, in Italiam, expeditio, & mors ipsius Zenonis.

Primùm igitur pauca de Basilisco dicam, qui fuit frater socrus Zenonis. Hæc, absente Zenone in Cilicia, Imperiū in fratrem transtulit, qui vt confirmaret vires, adiunxit sibi factionem Episcoporum, qui aduersabātur Synodo Chalcedonensi, vt sępè religio prętexitur prauis cupiditatibus: Episcopi rectè sentientes, ex suis sedibus pulsi sunt.

Hæc, cùm fiunt, redit Zeno, ac Duces Basilisci, obuiam missi, defecerunt ad Zenonem. Quo reuerso in vrbem Byzantium, Basiliscus fugiens in templum, quod polluerat, inde eductus, & captus, & cum vxore, in exilium missus est, vbi, cùm frigore, & fame morituri essent, complexi se mutuo Basiliscus, & vxor, & cognati aliquot, calamitatem deplerauerunt.

Hic fuit exitus seditiosi hominis, & qui factionem impiam confirmauerat, vt regno potiretur.

Priusquam verò ad Gotticas res, in Italia gestas, accedo, de morte Zenonis dicam. Scribunt, eum crapula extinctū esse. Narrant autem ab vxore, temulentum, adhuc viuentē, in sepulchrum inclusum esse, atque ita necatum.

Anno mundi, quater millesimo, quadringentesimo, quinquagesimo quinto.

Anno Romæ, millesimo, ducentesimo, quadragesimo tertio.

Anno Christi, quadringentesimo, nonagesimo tertio.

DE

DE THEODORICO GOTTICO Rege, & Gottorum regno in Italia.

THeodoricus rex Gotticus, qui Pannoniã tenuit, missus à Zenone in Italiam, quam tenuit annos triginta tres, adolescens fuit obses, apud Martianum, & Leonem, vbi Romana disciplina institutus est, & postea ad paternum regnum remissus, socius Romani Imperij fidelis fuit. Considerandum autem, quo patre natus sit.

Regnum Pannoniæ Gotti tenuerunt, ante Attilam: sed Attilæ potentiæ cedentes, donec is vixit, in seruitute fuerunt. Cùm autem filij Attilæ, post eius mortem, discordes essent, tres fratres Gottici, recuperarunt Pannoniam: Walamir, Theodmir, & Widemir. Inter hos primus regnauit Walamir, maximus natu, cùm Attilæ filios aliquot præliis superasset, ipse deinde in prælio, quod cum Sueuis fecit, in ea regione, quæ nunc est Austria, periit.

Deinde regnauit Theodmir. Hic pater Theodorici huius, quem nominamus Veronensem, fuit, & victores Sueuos, & Alemanos à Pannonia depulit.

Tertius frater Widemir, duxit exercitum in Italiam, ibi mortuus est. Quia verò Theodoricus, absente patre, Sarmatas, qui Gottorum, & Romanorum terras populati fuerant, repulerat, Zeno Imperator eum ad se vocat, & facit eũ Patricium, & Consulem. Ac misit eum in Italiam, contra Odoacrum Rugianum, quem, duobus magnis prœliis vicit, & deinde, cùm Rauennam triennio obsedisset, interfecit. Potitus Italia, vrbem Romam Senatui regendam commẽdauit: sui regni arcem Rauennam esse voluit. Seditiones Romæ ortas, propter electionẽ Pontificũ, sedauit. Et extat in Græco scriptore laudatio ingenij, & iustitiæ eius: διηφανώς ὑπὲρ τὰς ἐπιμελήσατο, ξυνέσεώς τε καὶ ἀνδρείας εἰς ἄκρον ἐλήλυθεν. Sed postremus eius actus cruentus fuit. Iohannem Episcopum, quia Arrianis templa tradere nolebat, carceri inclusit. Nam & ipse Theodoricus, vt pleriq; Gotti, Arianus fuit Hic Ioannes Episcopus in carcere mortuus est.

Cùm magna authoritas Romæ duorum Senatorum esset, Symmachi, & Boëtij, qui gener Symmachi fuit, euocauit eos Ticinum, & diu captiuos tenuit, quia aliquibus eius decretis aduersati fuerant: &, vt ego existimo, quia impedierant, ne Arianis Ecclesiæ traderentur, & bona eorum publicauit, & tandem ipsos interfici iussit. Hanc iniustam crudelitatem, hæc pœna secuta est. Non multò post eorum necem, cum cœnanti propositum fuisset in mensa, grande

caput piſcis, viſus eſt ſibi cernere caput Symmachi, horribili rictu, & flammeis occulis minitantis ipſi. Subitò igitur conſternatus, & tremens, iuſſit ſe in lectum collocari, & accerſito Medico Elpidio, narrauit amicis terribilem illam Symmachi ſpeciem conſpectam, & in deploratione ſceleris ſui, paulò poſt extinctus eſt.

Gregorius Pontifex ſcripſit, quendam in ſolitudine, in inſulis Æoliis viuentem, vidiſſe deiici Theodoricum in illarum inſularum voragines, quæ eiiciunt globos flammarum ſicut Ætna.

Extant ſcripta Boëtij, de præcipuis diſciplinis, ex quibus iudicari poteſt, fuiſſe eum omnium Romanorum, quorum reliqua ſunt ſcripta, eruditiſſimum. Ad hoc decus addidit, & veræ doctrinæ de Deo profeſſionem, & vtiliter ſcripſit de diſcrimine naturæ, & perſonæ. Et hortandi ſunt ſtudioſi, vt eius libros legant. Coniugem eius, filiam Symmachi, ſcribit Procopius, Totilæ tempore, inter cæteros mendicos patricios, victū mendicādo collegiſſe. Hunc autē Symmachum, Boëtij ſocerum, multo recentiorem eſſe, lector ſciat, illo ſuperiore Symmacho, qui Theodoſij tempore, contra Chriſtianos ſcripſit, & cui reſpondet Ambroſius.

Habuit autem coniugem Theodoricus, filiam regis Frācici Ludoici, cuius nomen fuit Adelheda, quod, aut eſt ἀλήθεια, aut Germanicum, à nobilitate dictum.

Sororem habuit Amelfredam quam regi Vandalorum in Africa deſpondit. Huius filiam Amelbergam dedit regi Turingorum, Hermanfrido. Filia vero Theodorici fuit Amaloſuntha. Hæc nomina putant alij à cælo dicta eſſe, quaſi *Himelfrid, Himelſchonheit*. Sed verius eſt, eſſe à dictione *Hamel*, quod eſt agnus, ſeu aries. Id enim nomen fuit familiæ Theodorici, quæ ſic à vellere Iaſonis dicta eſt. Inde enim Gotti, ex Colchica, in Europam progreſſi fuerant, vt adhuc in Taurica Cherſoneſo, Gotti ſunt, noſtra lingua loquentes. Erit igitur etymologia Amaloſunthæ: Amalorum *Schonheit*.

Hanc filiam ſuam Theodoricus deſpondit Eutarico Vviderici Hiſpanici regis filio, qui etiam ex familia Amalorum fuit. Ex his parentibus, Eutarico, & Amaloſuntha natus eſt Atalaricus, qui, orbatus patre, ſucceſſit Theodorico in regno Italiæ, natus annos octo. Sed mater excellens prudentia, & virtute, aliquandiu iuſtè, & feliciter, gubernauit. Decreta extant, filij nomine, de Eccleſiarum libertate, & canonica Epiſcoporum electione, & ſtipendiis

pendiis docentium in Scholis.

Offendit autem Gottorum voluntates, duabus rebus, inſtitutione filij, quem literas doceri voluit, & iuſtitia, quia licentiam Ducum, & militum coërcebat, ne ciues in Italia iniuriis afficerent. Permiſit autẽ mater, vt filio tres, ex Gotticis Principibus præficerentur, qui & adoleſcentem ad militaria exercitia aſſuefacerent, & conſilia publica regerent. Hi plus licentiæ in ocio, & adoleſcẽti, & militibus permiſerunt. Sed adoleſcens, dum voluptatibus indulget, mortuus eſt, poſtquam annos octo, cum matre regnauit.

Mater deinde, tres illos gubernatores filij, interfici curauit, & vt ſe muniret, Theodatum Gottum ſibi ad regni ſocietatem, adiunxit, & cum Iuſtiniano Imperatore fœdus facit. Prætulit autem cæteris Amaloſuntha, hunc Theodatum, quod & natus erat ex Amalfreda, ſorore Theodorici, & rexerat Hetruriam, & exiſtimabatur, propter ſtudia doctrinarum, quia Platonicus haberi voluit, fore iuſtior: ſed longè eam fefellit opinio. Nam auaritia, generis nobilitatem in eo dedecorabat, & naturæ prauitatem in eo non emendauerant literæ, iuxta dictum:

Sincerum eſt niſi vas, quodcunque infundis, aceſcit. Imponebat Italiæ iniuſta tributa, & multos excutiebat ex facultatibus, qualicunque prætextu, circunuentos calumniis.

Hanc iniuſtitiam, cùm reprehenderet Amaloſuntha, incluſit eam in carcerem. Ibi aliquanto poſt, fraude Theodati, interfecta eſt: qui tamen non multo poſt, ingratitudinis pœnas dedit, iuxta dictum: Non recedet malum à domo ingrati.

THeodatus regnauit duos annos, poſt necatam Amaloſuntham, auarus, inſolens in rebus ſecundis, in aduerſis timidus. Cùm bellum ei inferret Iuſtinianus, propter necem Amaloſunthæ, initio trepidus, Italiam ſe ei traditurum eſſe, promiſit. Sed cùm in Illyrico diſſipatus eſſet Iuſtiniani exercitus, elatus noua ſpe, legatos Iuſtiniani retinet incluſos carceri. Ibi vero Iuſtinianus Belliſarium, cuius virtus, & felicitas, iam cognita erat, multis gentibus, & cùm in Oriente Perſas viciſſet, & recens, deletis Vandalis, Africam recepiſſet, miſit in Italiam. Hic recuperata Sicilia ingreſſus Italiam, primum obſedit Neapolin: in qua, etſi vi eam ceperat, tamen ſeuerè præcepit, ne ſæuitia exerceretur in ciues, eorum coniuges, & liberos: iuſſitque ciues domos, & res ſuas tenere. Et quidem hac vſus oratione, ad milites ſcribitur: Diuinitus ſe poti-

tum esse vrbe, quæ putabatur inexpugnabilis, & Deò hanc gratiam referendam esse, ne quid crudeliter, aut libidinosè fieret: pepercit & Gottico præsidio, cui concessit, vt fide publica tutò discederet.

Interea Romæ erat Gottorum rex Theodatus, qui seu metu seu spretus à suis, non parabat se aduersus peritissimum hostẽ. Itaq; Gotticus exercitus vicinus vrbi Romę, iratus Theodato, creat regem Vitigem, virum bellicosum, qui feliciter duxerat exercitũ, Theodorici tẽpore. Cognita noui regis electione, ex vrbe Roma fugit Theodatus, Rauẽnam cõcessurus, quẽ Optares, iussu Vitigis, fugientẽ interfecit. Cupidius enim hic Optares, mandatis Vitigis paruit, quia coniugem ei ademerat, eamq; alteri pecunia corruptus, tradiderat. Ita pœnas dedit Theodatus, cùm aliorũ scelerum, tum ingratitudinis erga Amalosuntham. Venit Romam Belisarius, & eam magnis operibus muniit.

VItiges quartus rex Gotorũ, regnauit annos quinque. Ac belli Gottici epitasis, in huius Vitigis, & deinde Totilæ tempora incidit, in qua ingens Italiæ vastatio facta est. Roma sæpè capta est. Mediolanum funditùs deletum à Gottis, qui triginta millia ciuium ibi interfecerunt. Sunt & aliæ multæ vrbes vtrinque captæ, magni exercitus trucidati, magna multitudo hominum pestilentia, & fame absumpta est, matres filiorum carnibus, in Liguria, pastæ, scribuntur.

Initium autem belli, cum Vitige gesti, Romæ factum est, quam Vitiges, anno integro, & diebus nouẽ obsedit. Multa ibi magna prælia facta sunt. In primo autem, maximè virtus Belisarij conspecta est. Exercitus Vitigis erat centum, & quinquaginta millium Gottorum, robore & peritia rei militaris excellentium. Hi, cùm vidissent Belisarij exercitum, qui egressus erat, ad speculanda hostium castra, contemta paucitate, prælium cient. Et quia agnoscebatur equus Belisarij giluus, & albo capite, Gotti, rectè existimantes, Duce interfecto, facilem fore victoriam, sese cohortantur, vt quàm plurimi conglobati, in vnum hunc impetum faciant, continuo clamore, hanc vocem sonantes: in Falam, id est, giluum equum.

Semper autem veteri Laconico more, proximos apud se delectos equites habuit Belisarius, excellentes fortitudine, scientia rei militaris, iustitia, & fide. Ab his tũc quoque fideliter defensus est, & pugnauit ipse suo loco fortissimè, donec in collem, interuallo mediocri à castris, dissitum,

diſsitum,euaſit,quo Gotti, cùm iam nox inſtaret,progredi non ſunt auſi. Ita diuinitùs ſeruatus,rediit intra vrbis Romæ mœnia , cùm iam periiſſe diceretur , ac rediens, multos dubitantes,ad officium reuocauit.

Poſtea, durante obſidione, cùm ſæpè tentaretur oppugnatio,& in ipſis mœnib.crebra prælia fierent,vno die triginta Gottorum millia perierunt. Ea clade,cùm fracti eſſent Gottorum animi,lenta deinde fuit obſidio. Cùm verò in vrbe,ad cæteras miſerias, fames acceſſiſſet, venerunt in ſuſpicionem Senatores quidam Romani, & cum his, Pōtifex Syluerius , quod de vrbe tradenda , cum Gottis agerent. Quare Belliſarius,& Pontificem,& alios,qui accuſati fuerunt , in exilium miſit , & ſucceſſorem dedit Syluerio,Vigilium,qui fuerat Diaconus. Hæc in libro quoque Decretorū, vt nominatur,recitantur, cauſſa 23.quæſtione 4.vbi Syluerius narrat,ſe propterea , contra Belliſarium,& Vigilium edidiſſe fulmen excommunicationis.

Vitiges tandem,omiſſa obſidione Romæ,cùm ſexagies ſepties ibi dimicatum eſſet , ducit exercitum ad oppugnationem Arimini. Poſtea obſidionum,& deditionum variæ vices fuerunt. Mediolanum etiam à Gottis deletum eſt,magna ibi cæde facta. Tandem ad Rauennam,Belliſarius acceſſit,vbi granaria cōflagrauerant. Ibi, cùm de pacis conditionibus, ſæpè colloquia haberentur,tandem aſſutè Belliſarius obtinuit,vt Rauenna dederetur,in qua erat Vitiges,quem captum honorificè cuſtodit.

Etſi autē nondum tota Italia pacata erat, & adhuc multas vrbes ad Padum , & Atheſin , Gotti tenebant: tamen quia inclinatio magna potentiæ Gotticæ, Belliſarij conſiliis,& virtute facta erat, ipſe Cōſtantinopolin rediit:& eò Vitigē captum abduxit. Reuocatum autem ſcribunt à Juſtiniano,propter bellum Perſicum,à Coſroë motum. Sed exiſtimo facilius,ex Italia eum diſceſſiſſe,propter Iuſtiniani ſuſpicionem,& cæterorum Ducum, Ioannis, & Narſetis maleuolentiam, quorum voluntates ab eo alienatæ erant:SICVT excellentem virtutem,inuidia comitatur.

In hunc Vitigem, adductū Conſtantinopolin, Juſtinianus nihil aſpere cōſtituit, quia,perfidia ſuorū,captus erat. Ideò,propter reuerentiam regij nominis,fecit eū patriciū. Gotti regē creārūt Ildobadum, qui,cum Vitigis cognatū interfeciſſet,non diutius anno regnauit. Nā & ipſe,in cōuiuio,obtruncatus eſt. Mox & ſucceſſor eius interfectus eſt. Ita,intra biennium,duos reges Gotti interfecerunt.

Cùm igitur & Romanis bellis,& domesticis discordiis, potentia Gottica languefacta esset, rex Gottorum Totila factus est, qui breui, magnã partem Italiæ recepit,cùm initio exiguas copias haberet, quia Græci Duces & Præfecti,propter rapacitatem, in odio erant,& in gubernatione non erant concordes.

TOtila penultimus rex Gottorum,regnauit annos decem.Res Gotticas, singulari virtute, & felicitate,rursus erexit:etsi tandem ipsius etiam fortuna cõuersa est, sicut ei Benedictus abbas prædixit,qui,inquit ad eũ:Multa mala facies, Romam ingredieris, nouem annis regnabis, decimo morieris. Ac flexisse eum,Benedicti adhortatio, dicitur,vt minus crudelis,in victoriis fuerit.

Initio, ad Placentiam, vicit Romanum exercitum, duplo maiorem suo,insigni stratagemate.Nam Gotticus exercitus erat tantùm quinque millium virorum. Deinde procedens,occupauit magnam Italiæ partem,& vbicunq; cepit nobiles matronas,virgines, & pueros,misit inuiolatos,additis præsidiis,ad suos.Itaque,propter iustitiã,plures ad eum deficiebant.Neapolim fame coëgit ad deditionem: quam,cùm occupasset, mox frumentum inuehi curauit,& præsidium addidit, ne,in tanta fame,frumẽtum subitò diriperetur, sed,vt ordine vendi, & egentibus distribui posset,prohibuit vrbis Neapolitanæ direptionẽ, & præsidium Romanum dimisit, additis etiam nauigiis,& viatico.

Cùm autem Iustinianus intellexisset, Gottos rursus superiores esse in Italia, & iam à Totila Romam obsideri: Belisarium secundò in Italiam mittit, sed, neque accedere ad obsessam vrbem, Belisarius potuit: nec exercitum habuit parem hostibus.Interea,dum vrbis Romæ obsidio, ferè biennio, durat, simul alibi multæ vrbes iam à Totila, iam à Belisario,& ab aliis Ducibus occupantur,multi fame,& pestilentia, multi in prœliis pereunt,& fit vniuersæ Italiæ vastatio. Placentia tandem Gottis dedita est,cùm præsidium ibi vesci humanis carnibus cœpisset. Romæ etiam tanta fames fuit, vt pater,qui multos filios habuerat, spectantibus multis, sese de ponte in Tyberim præcipitauerit,iubens filios,petentes cibum,se sequi.

Milites igitur Isaurici, portã Asinariam Totilæ patefecerunt, Gotti ingressi vrbem, passim obuios interficiũt,fit direptio, & magna pars ædificiorum incendio perit. Iubet Totila & muros dirui.Cúmque totam vrbem Romam Gotti delere vellent, Pelagio Pontifice deprecante,prohibuit

buit Totila cædes, & incendia. Etsi fuit ante Roma, ab Alarico, & Genserico capta, & direpta, tamen destructa non fuit. Sed in hac tertia occupatione destructa est, sicut prædictum fuit à Sibylla.

Ρώμη μὴ ῥώμη ἔσεται, καὶ δῆλος ἄδηλος.

Admoneant autem nos exempla ruentium Imperiorum, & magnarum vrbium, de iudicio Dei. Pleræque, propter idola, tyrannidem, & libidinem delentur. Romæ, ad hæc scelera, accesserat sæuitia aduersus Christianos, inde vsq; à Nerone. Tãdem igitur Italia vniuersa, horribiliter vastata est, & in exterarum gentium potestatem venit. Repeto autem & tempora, quibus & antea capta est.

ROMA QVOTIES CAPTA SIT.

I. Tempore Honorij, Alaricus Gottorũ rex, Romã biẽnio circumsessam cepit, anno Romæ millesimo, sexagesimo quarto. Anno Christi, quadringentesimo, decimo quarto.

II. Tempore Martiani, Genscricus Vandalus, Romam spoliauit, abducta inde Eudoxia, quæ fuerat coniunx Valentiniani, anno Romæ, millesimo, ducẽtesimo, nono: anno Christi, quadringentesimo, quinquagesimo nono.

III. Tempore Iustiniani, Totila cepit, & destruxit vrbem circumsessam circiter biennium, anno Romæ, millesimo ducentesimo, nonagesimo sexto, anno Christi, quingentesimo, quadragesimo sexto. Ab Augusto, anno quingentesimo, quarto: anno, post destructionem Carthaginis, septingentesimo. Quòd eò adiicio, quia Scipio, incẽdium Carthaginis aspiciẽs, ac lacrymans, dixit: Se cogitare, simile forè aliquando excidium Romæ. Deinde, cùm Bellisarius, qui Romam destructis muris, receperat, discessisset, triennio post destructionem, Totila rursus eam cepit, & aliqua ex parte instaurauit.

NARSIS BELLA IN ITALIA.

INterfecto autem Totila, post triennium recepit vrbem Romam, Narses, anno Christi, quingentesimo, quinquagesimo secundo. Post id tempus, vsque ad Agilolfum, regẽ Longobardorum nemo peregrinus vrbem Romã obsedit. Has vices simul cõplecti hic volui, vt cogitari possit, quãtæ fuerint calamitates, cùm tot obsidiones exiguis interuallis acciderint. Nunc Totilæ interitum addo.

Cùm Bellisarius ex Italia discessisset, cuius fortuna, in hac posteriore expeditione, nõ fuit similis priori. Iustinia-

nus ſummum Ducẽ in Italia eſſe iuſſit Narſen, qui pecunia inſtructus, magnum exercitum collegit. Adiunxit ſibi eriã Herulorũ, & Longobardorũ auxilia. Cùm igitur, collecto exercitu, Rauennam veniſſet, mittit legatos ad Totilã, pacem certis conditionibus facturus. Totila nullã pacis cõditionem audire volens, reſpondet, dimicandũ eſſe armis, & exercitum aduerſus Narſen ducit, vſque ad Apenninũ. Ibi, magno prælio facto, Gotti tandẽ victi, & in fuga diſſipati ſunt. Totilam inſignem equo, aureis armis, purpura, & proceritate corporis, fugientẽ cum quinque comitibus, ſequitur vir Gepida, Asbadus, à quo vulneratus, in caſtra vehitur à quatuor comitibus, vbi, paulò poſt, mortuus eſt. Quintus comes, qui Asbadum, ne ſequi poſſet, repreſſit, & vulnerauit, etiam ſuo vulnere periit.

Hic exitus eſt Totilæ, qui etiam exemplum eſt inconſtantiæ rerum humanarum. Inclinatam potentiã Gotticã, cum haberet exiguas copias, feliciter reſtituerat. Poſtea res magnas, toto decennio, geſſerat. Tandẽ, ſpreta pace, ſuperatus vno prælio, & fugiens interficitur. Reliquiæ tamen Gottorum, regem faciunt Teiam, qui in vrbe Ticino erat: vbi, ſumpta ex veteribus theſauris pecunia, exercitum colligit, & à Francis auxilium petit. Interea Narſes ad vrbem Romam accedit, eámque vi capit, pulſo Gottico præſidio.

TEias rex Gottorum vltimus, in Italia interfectus eſt, nõdum primo anno regni exacto. Cùm enim exercitũ duceret in Campaniam, vbi præſidium, quod Romæ fuerat, Cumas ſe contulerat, ídque Narſes obſederat, ibi, magno prælio, Narſes ad Nuceriam vicit Gottos. In eo prælio prorſus & vires Gottorum conciderunt, & ipſe Teias prælians interfectus eſt. Illi, qui Cumis erant, deditionem fecerunt, conceſſa vita. Addita eſt autem conditio, vt vniuerſæ Gottorum reliquiæ, ex Italia diſcederent.

Hic finis fuit regni Gottorum in Italia, quod ab initio Theodorici Veronenſis, vſque ad mortem Teiæ, durauit annos ferè ſexaginta. Fuítque, poſt Amalaſunthæ mortem, continua Italiæ vaſtatio, annos ferè triginta. Poſtea Narſes rexit Italiam, tanquam proconſul, annos ſedecim. Deinde Italiam Longobardi, & Exarchi laceraruntt, donec Caroli Magni virtute, & felicitate, Italiæ pax vtcũq; reſtituta eſt.

Conſiderentur autem, in hiſtoria Gottica, viri præcipui, Theodoricus Veronenſis, fortis, & felix fuit, in bellis Italicis, & Germanicis: & initiò iuſtus, & moderatus in gubernatione. Sed tandem crudeliter interfecit Symmachum, & Bo-

& Boëtium, & terribili consternatione extinctus est.

Totila initiò felix & Benedicti Abbatis adhortatione, repressit iracundiam. Postea, in rebus secundis, factus insolentior, periit fugiens.

Iustiniani Duces tres fuerunt, sapientes, fortes, & felices: Belliſarius, Iohannes & Narses.

Clarior est autem cæteris Belliſarius, qui Persica bella, & Vandalicum, in Africa, feliciter gessit. Fuit & prior expeditio Italica, contra Vitigem, glorioſa: magna parte Italiæ recuperata. Posterior verò contra Totilam, nequaquã priori par fuit. Iustus fuit erga socios ac seuerè cauit, ne frumentum, aut aliæ res ciuium, & sociorum, raperentur. Sæpe militibus pauperibus, de suo pecuniam largitus est, &, vt medici vulneratis, aut alioqui ægrotantibus, opem ferrent, diligenter curauit. Cúmque, eo tempore, Ducum, in Imperio Romano, præcipuus esset, & cæteros gloria, & potentia antecelleret, dignitatem, & opes ei Iustinianus eripuit, falsis suspicionibus, ab eo abalienatus. Hæc narrat Zonaras. Alij addunt, oculos ei effoſſos esse, & mendicasse eum stipem. Tantus igitur vir, exemplum est, non solùm inconstantiæ fortunæ, sed etiam ingratitudinis aulicæ, de qua in Psalmo dicitur: Nolite confidere in Principibus, neque in filiis hominum, &c. Et noti sunt versus:

Viue tibi, quantumque potes præluſtria vita,
Sæuum præluſtri fulmen ab arce venit.
Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, & intra
Fortunam debet quisque manere ſuam.

NArses Eunuchus, quæstor primùm fuit Iustiniani, sed tanta industria, vt postea summus Dux in Italia factus sit, ac describitur his verbis: Ἦν φύσει εἰς τὰ μάλιστα ἐν δεινότητι καὶ δρᾶσαι ἀεὶ τὰ πρεπωδέστατα καὶ παρασκευὴν ἔχων τοῦ ἐμπλήξαι τὰ βέλη. Cúmque Italiam rexerit sedecim annos, & ex magnis calamitatibus vtcunque eam recreauerit, sapientiæ, & iustitiæ signum est illustre. Sed huius etiam potentia suspecta fuit aulæ, & post Iustinianum, Iustinus successorem ei misit, Longinũ, sceleratum hominẽ, & coniunx Iustini, iussit Narsen. redire ad pensa in gynæceo, exprobrans ei mollitiem, quòd Eunuchus esset. Sed ipse respondet, se telam exordiri, quam non posset ipsa superba mulier pertexere. Inuitauit enim Longobardos in Italiam, quorum auxilio, antea, aduersus Gothos vsus erat. Ac, vt tutior esset, non rediit Constantinopolin, sed, vt primatus, Neapoli vixit, donec ibi mortuus est.

Anno mundi, quater milleſimo, quadringenteſimo, quinquageſimo ſexto.
Anno Romæ, milleſimo, ducenteſimo, quadrageſimo quarto.
Anno Chriſti, quadringenteſimo, nonageſimo quarto.

ANASTASIVS.

ANaſtaſius Dicorus factus eſt Imperator; regnauit annos viginti ſeptem, menſes tres. Euexit ſenem ad Imperium, anus Ariadne, coniunx Zenonis: cùm antè fuiſſet ſcriba aulicus. Initio fauorem populi ſibi conciliauit, abolito grandi tributo annuo. Seditiones quaſdam repreſſit, & cum Perſis inducias fecit, vt poſtea dicam, nec magnas res bello geſſit, Eccleſias valde turbauit.

Hunc ſecundum legimus coronatum à Patriarcha. Sed prius data ſyngrapha, qua promiſit Anaſtaſius, ſe à Chalcedonenſibus decretis non diſceſſurum eſſe, nec moturum nouos tumultus in Eccleſia. Hac ſyngrapha accepta Euphemius Patriarcha, eum coronauit. Sed non multo poſt, Anaſtaſius delirans, ſyngrapham repoſcit, & palam defendit Eutychianos, & Epiſcopos, ipſi aduerſantes expulit ex ſuis Eccleſiis. Euphemium, à quo coronatus fuerat, expulit ex Conſtantinopoli. Deinde eius ſucceſſorem Macedonium, etiam interfecit. Conuocata eſt ab eo, & impia Synodus Sidonia, contra Heliam Epiſcopum Armenię, & alios recte ſentientes. Talis erga Eccleſiam fuit.

De bellis, hæc digna memoria recitantur: Vitalianus, mota ſeditione, exercitum contra Anaſtaſium ad Conſtãtinopolin adduxit, vbi, nauali prælio, Marianus Dux Anaſtaſij, ſeditioſos vicit. Et ſcribitur à Proclo mathematico, naues ſeditioſorum, veteri exemplo Archimedis, incenſas eſſe. Facta ſunt enim caua ſpecula, à quibus radij ſolis accenſi vicinas naues inflammarunt.

Fuit, eo tempore, & Perſarum rex Cabades, id eſt, glorioſus, cui Perſæ, quia legem tulerat, ne adulteria, ſine violentia facta, punirentur, regnum ademerunt, eumque in carcerem incluſerunt. Cùm autem eius coniunx, aditum ad eum peteret, tandem cuſtos carceris, ea conditione promiſit, ſe aditum conceſſurum eſſe, ſi ſecum concumberet. Illa marito, hoc ſignificat, qui, ſpe liberationis, iubet vxorem voluntati cuſtodis parere. Quod, cùm faceret, mulier poſtea familiariter introniſſa, virum tandem liberauit, indutum muliebri veſte: qui, cùm euaſiſſet, adiutus ab amicis

cis, regnum recuperauit, & fratrem, qui biennio regnauerat, interfecit. Cùm hoc Cabade diu Anastasius bellum, per Duces, gessit, quod postea, Iustini tempore, finitũ est.

Idcò autem huius Cabadæ mentionem hîc feci, quia & nostro tempore, simili pacto, mulier virum liberare conata est. Cùm Gõzaga Mediolani Præses esset, Caroli quinti Imperatoris tempore, in vicina quadam vrbe, præfectus Hispanus, virum nobilem coniecerat in carcerem. Vxor captiui magna pecunia, redimere maritum, conata est. Ea pecunia accepta, Hispanus promittit, ita se redditurum esse virum, si illa noctem promitteret. Refert mulier postulata Hispani ad maritum, qui assentitur. Illa promittit Hispano. Postridie, cùm maritum peteret, reddit Hispanus, sed prius interfectum. Illa misera, calamitatem, & suam, & viri, exponit Gonzagæ Præsidi, qui mox Hispanum prehẽdi iubet & primùm mulieri omnes facultates Hispani addicit: deinde eum capitali supplicio affici iubet.

Hoc exemplum, iusti iudicis, memoria dignum est, & pœnæ ostendunt iram Dei aduersus vtrunque, & eum, qui admisit adulterium, & eum, qui fecit.

Recensetur inter calamitates temporum Anastasij, & hoc, quòd primùm tunc nomen Bulgarorum in Thracia, & Illyria auditum est, qui tunc Illyriam populati sunt.

Existimatur autem Anastasius fulmine periisse, quia inuentus est mortuus, cùm vixisset annos octoginta octo, regnasset annos viginti septem, & tres menses.

Anno mundi, quatermillesimo, quadringẽtesimo, octogesimo tertio.

Anno Romæ, millesimo, ducentesimo, septuagesimo.

Anno Christi, quingentesimo, vicesimo primo.

IVSTINVS.

IVstinꝰ factus est Imperator, regnauit annos octo, & mẽses aliquot, natus obscuro loco, in Thracia patre armẽtario: sed miles factus, virtute creuit. Cumque præesset excubiis Anastasij. & autoritate apud milites valeret, dedit ei ingentẽ pecuniã Anastasio mortuo, Eunuchus Amantius, vt militum suffragia emeret, cuidam Theocretiano quem Eunuchus Imperatorem creari volebat. Prudenter autem Iustinus, accepta pecunia, sibi militum suffragia emit, & quia virtus eius Senatui probabatur, Senatus, & militum consensu, Iustinus factus est Imperator. Primùm ei periculum ab Amantio, & Theocretiano fuit, quorum cùm de

prehendisset insidias,iubet eos interfici.

Fuit vtilis Orienti.Nam,& Chalcedonensem Synodum mox initio Imperij,se amplecti ostendit, & constanter in ea sententia permansit,& Episcopos, qui terrores, contra receptas Synodos,defendebant,remotos ab officiis, expulsit in exilia.Seuero Antiocheno Episcopo, linguam præcidi iussit,vt blasphemiarum pœnas daret. Hæc seueritas Ecclesiis Orientis profuit.

Cúmque & Arianos pelleret, misit ad eũ legatos Theodoricus Veronensis,bellum minitans, nisi desisteret. Hic & Romanum Episcopum Johannem inclusit carceri, vt supra dictum est,propterea quòd Constantinopoli, Justinum coronasset. Ac primum hunc à Romano Episcopo coronatum esse Imperatorem legimus.Sed Theodoricus, vt supra diximus,post quædam sæuitiæ exempla, mortuus est.Pax etiam cum Persis à Justino facta est, quam tamen citò Persæ violarunt.Memoria dignum & hoc est, Manichæos tunc,in Persia,deletos esse, quod filium regis ad sua deliramenta pertraxerant.

Quia autem Justinus senex erat, & tandem morbi ad senectam accedebant,viuens,quarto mense, ante mortem suam, Imperatorem creauit Justinianum, sororis suæ filium,præsentibus Epiphanio Patriarcha, & præcipuis Senatoribus. Epiphanius Patriarcha Constantinopolitanus, Justinianum,& Theodoram coniugem eius corouauit.

Anno mundi,quater millesimo,quadringentesimo, nonagesimo.

Anno Romæ,millesimo,ducentesimo, septuagesimo octauo.

Anno Christi,quingentesimo,vicesimo octauo.

IVSTINIANVS.

IVstinianus regnare cœpit,collega Justini,quatuor mensibus.Regnauit annos triginta octo.Natus ex sorore Justini.Valuit consilio,& fuit eò felix,quòd industrios,& felices Duces habuit,per quos, in magnis bellis, in Asia defendit Imperium. Alibi recuperauit prouincias aliquas amissas.Vituperatur eius auaritia,quod omnes gentes onerarit magnis tributis,quòd omnes, circumuentos calumniis excusserit ex facultatibus, quòd doctoribus stipendia ademerit.Sed fortassis magnitudo bellorum,& ędificationum eum excusat.

Initio,Persæ repressi sunt,per Bellisarium, cum quibus,

cum

cùm pax facta esset, Bellisarius in Africam missus est, vbi recepta Carthagine, & capto Gilimero rege Vandalico, qui interfici regem Hildericum iussérat, recuperata est Africa, & finis ibi fuit regni Vandalici. Bellisarius, cum magna gloria domum Constantinopolin rediit. Ibi, cùm Gilimer, in triumpho, ad Justinianum supplex duceretur, dixisse barbarus, scribitur, hęc verba; Vanitas vanitatum, & omnia vanitas: fortassis cogitans inconstantiam rerum humanarum, & Imperatori significans, ne durior esset in victoria.

Cùm autem, in recuperatione Africæ, virtutem, & felicitatem Bellisarij conspexisset Justinianus, mittit eum in Italiam aduersus Gottos, cùm nono anno regnaret. Súntque res magnæ gestæ, in prima expeditione Bellisarij Italica, intra annos quinque. Primum recepta Neapolis, & cæteræ vrbes in Campania & Apulia.

Interea Gotti, rege Theodato, qui Amalosuntham interfecerat, deserto, propter auaritiam, & ignauiam, regem Vitigem crearunt, qui Theodatum interfecit. Cúmque vrbem Romam Ludero, Duci Gottico custodiendam tradidisset, ipse Rauennam adiit, vt exercitu collecto, cum Bellisario dimicare posset. Cùm autem Bellisarius ad vrbem Romam accessisset, & defensionem desperaret Luderus, qui tantùm quatuor millia Gottorum secum habebat, & ciuium animi ad Bellisarium inclinarent, vrbs Roma, sine prælio, patefacta est Bellisario. Milites Gottici, eodem die egressi sunt, alia porta. Luderus Dux missus est Constantinopolin. Hanc vrbis Romæ recuperationem, ponit Procopius in annũ vndecimum Justiniani, qui est annus Christi, quingentesimus, tricesimus septimus. Estque sexagesimus annus, postquam ab exteris gentibus occupata fuit. Quod planè intelligendum est, de Odoacro, qui vrbem Romam, circiter annum Christi, quadringentesimum, octogesimum, occupauerat.

Reuersus autem Vitiges, vrbem Romam obsidione cinxit, quæ durauit annum integrum, & dies nouem. Cúmq; fierent crebræ oppugnationes, & magna pars exercitus Gottici ibi periit. Sed dira fame, & morbis vbique in tota Italia multi absumebantur, & in quibusdam locis, matres filiorum carnibus pastæ sunt.

Eodem tempore Gotti Mediolanum funditus deleuerunt, interfectis triginta millibus hominum.

Tandem verò relinquit obsidionem vrbis Romæ Vitiges, cùm alibi Ariminum amisisset, & Rauennæ metueret

Sequitur ergo Belliſarius Vitigem , & incluſum obſidet, quem, vt Gotti dederent, fraude eos perſuaſit. Ibi captiuũ regem Vitigem cuſtodit. Ita valdè inclinata potentia Gottica, Belliſarius rediit Conſtantinopolim , regem Vitigem ſecum adducens, cùm in Italia annos quinque, in ſummis difficultatibus, res magnas geſsiſſet.

Etſi autem nõdum belli Gottici finis fuit: tamen gloria Belliſarij magna erat , quod, vt antea regem Vandalicum, ita nunc, regem Gotticum captiuum adduxit, victor duarum bellicoſarum gentium , Vandalicæ & Gotticæ. Sed inconſtantiam fortunæ metuere nos , multa exempla, & in hac hiſtoria docent.

Nullius viri tũc, in toto orbe terrarum, virtus, & gloria maior fuit, quàm Belliſarij. At reditus in Italiam, fuit infelix. Fuerat inclinata Gottorum potentia, ſed rurſus, Totila regnãte, erecta eſt. Hoc interfecto, intra decenniũ rurſus concidit. Sæpè igitur hanc admonitionem cogitemus:

Omnia ſunt hominum tenui pendentia filo,
Et ſubito caſu, quæ valuere, ruunt.

Vrbis Romæ calamitates etiam fuiſſe magnas, cùm toties obſideretur, & caperetur, neceſſe eſt.

Poſt Belliſarij abitum, anno ſeptimo, rurſus vrbs Roma circiter annum obſeſſa eſt à Totila, qui, cùm eam cepiſſet, & partem murorum demolitus eſſet , Belliſarius reuerſus ex Thracia , vrbem non munitam recipit, nec tamen diu retinet. Cúmque ibi Cononem præfectum reliquiſſet, milites eum, quod frumentum iniuſtè vendebat, & inæqualiter diuidebat, interfecerunt.

Aliquantò poſt Belliſarius reuocatus , cùm ferè quinquennio in Italia vagatus eſſet , rebus multis fruſtrà tentatis, ſine gloria in Thraciam rediit. Ibi Totila Romam iterum obſidet, & capit anno quarto, poſtquam antea cepit. Nec multò poſt, interfecto Totila, Narſes eam recipit. Poſt id tempus non eſt obſeſſa, vſque ad Longobardorum regem Agilolfum.

Narſes Perſamenius, ſucceſſor Belliſarij, feliciter ex Italia Gottos expulit. Sed poſtea Longobardos attraxit, vt ſuo loco dicam. Scribitur autem, Belliſarium, poſtea dignitate & opibus ſpoliatum eſſe , à Iuſtiniano. Id apud Procopium non legitur , qui tamen de Iohanne Duce, cuius præcipua fuit potentia, poſt Belliſarium, expreſsè hoc ſcribit, Iuſtinianum ei dignitatem , & opes eripuiſſe, cúmque diu mendicando victum quæſiuiſſe. Extat apud Suidam,

dam huius Johannis, Cappadociæ præſidis, deſcriptio: φύσεως ἰσχὺν δεινότατος γνῶναι τὰ δέοντα καὶ λύσιν ἀπορίας εὑρεῖν ἱκανώτατος, πονηρότατος δὲ &c. Annum cretur autem exemplis inconſtãtię fortunę aulicę, vt Seianus apud Tiberiũ, Seuerianus, apud Seuerum, Eutropius, apud Theodoſium ſecundum.

Etſi autẽ Juſtiniano hæc glorioſa fuerunt, expulſio Vãdalorum ex Africa, & expulſio Gottorum ex Italia: tamen clades alias in Imperio magnas accepit. Hunni vaſtarunt magnam Thraciæ partem, & Pannoniam recuperarunt, domitis ibi Gottis. Et quia coniunctæ gentes fuerunt, Hunni, & Auares, nomen Hungari, ex vtriſque factum eſt. Hunniuari, vt Jornandes ſcribit.

Tria pacis opera, in Juſtiniani gubernatione, Principi conuenientia, & digna laude ſunt. Legum collectio: Synodus, quæ nominatur quinta οἰκουμενική: & ædificationes, ac repreſſiones barbarorum, factę.

De legibus non dubium eſt, Principes debere hoc efficere, vt extet Jus rectè ſcriptum, & certum, quo, & regantur homines, & in iudiciis, cõſenſus iudicum conſtituatur. Ideò & in politia Iſrael, Jus ſcriptum fuit, diuinitus traditum, & collegium interpretum.

Fuerunt & Athenis ſcriptæ leges, & νομοφύλακες & Romæ leges ſcriptæ fuerunt, & Juriſconſulti, quorum magna fuit authoritas, poſtquam duodecim tabulæ Romanarũ legum populo propoſitæ publicè fuerunt. Et, vt nunc ſunt in Academiis, ſtudia diſcentium, & docentium leges, & reſpõdentium de iure: ita fuerunt olim Romæ, deinde in vrbe Beryto, poſtea Conſtantinopoli, cœtus docentium, & diſcentium.

Cũq; in Italiã Gotti, deinde Lõgobardi, & Frãci, patrias leges intuliſſẽt, tãdẽ Lotharius Saxo, Imperator, admonitus ab Irnerio, iuris interprete, qui auditor doctorũ, in vrbe Conſtantinopoli, fuerat, rurſus, ex bibliothecis, proferri libros Pandectarum, iuſſit, & enarrari eos libros Bononiæ, & iudicari in Italia controuerſias, ex illis Romanis legibus mandauit. Ita vetus Juriſconſultorum doctrina, ex Conſtantinopoli, orſus in Italiam illata eſt.

Etſi aũt quidã vituperãt Juſtinianũ, quod ex vetuſtioribus integris ſcriptis, tantum breuẽ epitomẽ excerpi iuſſerit: tamẽ iudico valdè benemeritũ eſſe. Nam cũ illa vetera volumina, propter magnitudinẽ alioqui peritura fuerint, valdè prodeſt reliquias ſupereſſe, plenas eruditionis, quã æqualitas, quæ arithmetica, aliàs geometrica proportione, ſa-

pienter quæsita est, & multæ demonstrationes traditę sũt. Nec asscrtior Procopio, qui Tribonianũ ait, leges venales habuisse, cùm quidẽ ille ipse fateatur, eũ eruditione excelluisse, φύσεως δυνάμει ἐχρῆτο, καὶ παιδείας ἄκρου ἀφίκετο ἀνήλωτος ὢν, καὶ φιλοχρηματίας νόσημα ὑποπιάσαι ἰσχυὸς τῆς παιδείας ἀδυνάτου.

Sæpè autẽ turbulenti homines excitarunt tumultus nõ solùm contra legum doctrinam, sed etiam contra politicũ ordinem: sustulerũt distinctionem dominiorum: instituerunt communicationem facultatum Platonicam: damnarunt Magistratus, iudicia, & legitimas pœnas.

Tales furores olim sparserunt Carpocrates, Marcion & alij, & adhuc circumferunt, nostro tempore, Anabaptistæ. Carolostadius non volebat videri prorsus abolere leges: sed contendebat, oportere iudicia exerceri, iuxta forenses leges Moisi.

Hæc deliramenta omnia, ex his tenebris oriuntur, quod autores eorum, & applausores, non intelligunt discrimen iustitiæ, de qua propriè concionatur Euangelium, & vitæ politicæ: nec cogitant missum esse Filium Dei, vt in corde nouam lucem, agnitionem, & inuocationem veri Dei, & iustitiam ęternam restituat, sicut Daniel perspicuè inquit: Adducetur iustitia sempiterna. Hanc restituit Filius Dei in cordibus. Vt autem, in diuersis regionibus, vtimur dissimilibus dicrum spatiis, ita in politica vita, sinit nos in diuersis Imperiis, vti legibus ciuilibus, quæ tamen cum lege naturæ congruunt.

Extant autem plurima scripta nostrarum Ecclesiarum, quibus muniuntur pij, contra fanaticos, & seditiosos furores, & ornatur dignitas politici ordinis, & legum.

Id obiter hic commemoro, cùm de Iustiniani libris dicendum esset. Quia vtile est considerari omnium temporum certamina, de legum, & ordinis politici dignitate.

Dixi, inter insignia facta Iustiniani, esse & Synodi cõuocationem, de qua mox dicemus in Ecclesiæ historia, quam attexo cæteris narrationibus. Omitto etiam ædificationũ descriptiones, quę legãtur apud Procopium. Munuit limites Imperij in Oriente, & Occidente. Et fit mentio Istri, in cuius ripa, multas vrbes, & arces condidit. Et Traiani põtem refecit in Dacia, quę est Walachia. Sũrque verba Procopij de Istro hæc: Κάτεισι μὲν ἐξ ἑῴων ἀρξάμενος ἐν Κελτοῖς ποταμὸς Ἴστρος. Loquitur enim Herodoti more.

DE ECCLESIA.

QVinta Synodus, ἡ ἁγία σύνοδος, à Iustiniano Constantinopoli,

polin cõuocata eſt, anno Chriſti 552. Quia & reliquiæ Neſtorij, & Eutychis, adhuc turbabant Eccleſias in Oriente, & Monachi, in Palæſtina, renouabant Origenica deliramenta. Fingebant omnes animas humanas, initio mundi, conditas eſſe ante corpora. Item, Diabolos habituros finem pœnarum, & ſaluos futuros eſſe. Deinde ſpargebant & alij plures, monſtroſas opiniones. Repetita eſt igitur confirmatio Symboli Niceni, & condemnatio Samoſateni, & Arij, Neſtorij, & Eutychis,

Scribit Nicephorus, interfuiſſe huic Synodo, Romanum Epiſcopum Vigilium.

Retinetur, in Græca Liturgia, cantilena, quæ continet breuem confeſſionem, contra multos errores. Eam dicunt à Juſtiniano, poſt eam Synodũ, compoſitam eſſe. Sed exiſtimo, communi deliberatione Synodi, & ſcriptam, & Eccleſiis traditam eſſe. Verba hæc ſunt: Vnigenite Fili, & Verbum Dei, qui, cùm immortalis ſis, aſſumſiſti humanam naturam, propter noſtram ſalutem, ex ſancta Dei genitrice, &, ſine mutatione naturarũ, homo factus, & crucifixus es, Chriſte Deus, mortem morte proculcans, & ſimul glorificaris cum Patre, & Spiritu ſancto ſalua nos: Μονογενὴς υἱὸς, καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, ἀθάνατος ὑπάρχων καὶ καταδέξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας, σταυρωθεὶς τε Χριστὲ ὁ θεὸς, θανάτῳ θάνατον πατήσας, συνδοξαζόμενος τῷ πατρὶ, καὶ ἁγίῳ πνεύματι, σῶσον ἡμᾶς.

Durauit autem Synodus circiter biennium. Ac, de Origene, magna certamina fuerunt. Agitatæ ſunt quæſtiones: Quid ſit anima hominis? Sit ne ex Traduce: an tunc ex nihilo creetur, cùm infunditur? Aut, an probanda ſint Origenis deliramenta, qui dixit, ſimul omnes humanas animas conditas eſſe, eaſque in cœlo lapſas, poſtea in corpora miſſi.

Filius Dei perſpicuè, & ſine vlla ambiguitate, affirmat, ſe corporibus hominum mortuis, redditurum eſſe vitã. Hæc ſententia ſimpliciſſima fide amplectenda eſt, & expectandum iudicium, poſt hanc vitam.

Verùm de anima ſeparata, obſcurior eſt doctrina. Sed tamen hæc dicta ſignificant animas hominum, ſpiritus ſeparabiles eſſe, & viuere ſeparatos. Hodie mecum eris in Paradiſo: Nolite timere eos, qui corpus occidunt, quia animam occidere non poſſunt: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Rom 8. Corpus mortuum eſt, propter peccatum.

Spiritus autem viuit, propter iustitiam. Deus, est Deus Abrahæ. Viuit igitur Abraham. Hæc dicta opponamus iis, qui imaginantur, animas humanas esse flammulas, quę nominantur à Medicis, spiritus vitales, qui extinguantur, sicut in pecudibus.

Quod verò animæ hominum, non sint creatæ, initio mũdi, ante corpora, narratio in Mose ostendit, quæ ait, prius formatum esse Adæ corpus, & deinde in faciem, scilicet iã formatam, inspiratũ esse vitæ spiraculum. Non igitur prius erant conditæ animæ. Quare & in Psalmo 139. qui est confessio de præsentia, & opere Dei, in singulorum formatione, & vitæ conseruatione, aliquoties repetita est, insignib. verbis, hæc doctrina, quòd in vtero formatur homo. Jam, si potior pars, prior fuisset, non diceretur de toto homine, formari eum in vtero, & nominatim inquit: Pinxisti me, in inferioribus terræ. Ergo animæ non fuerunt prius in cœlo: quasi dicat, organis, & sensuum diuersitate, variasti corpus informe. Hæc variatio fit per animam. Tunc igitur anima creatur in terra, nec fuit antea in cœlo. Eadem sententia, extat in Iob. cap. 31. sine metaphoris. Et si fuissent animæ, ab initio mundi, quæ esset absurditas, nihil eas, ex tot seculis, meminisse?

Tertia quæstio est: An de nouo creentur animæ ex nihilo, extra corpora, & deinde infundantur corporibus? An verò intra corpora ex Traduce fiant: vtrum verò dixeris, non est excludenda Dei præsentia, in formatione, & viuificatione, sed firmissimè statuẽdũ est, formationẽ, & vitam, Dei opus esse, sicut totus Psalmus 139. affirmat, nos formari, viuificari, & foueri à Deo: Formasti me in vtero matris meæ. Ac vtile est aduersus Epicureas imaginationes, confirmari fidẽ, illustribus testimoniis, qualia hæc sunt: Deut. 30. Ipse est vita tua, & longitudo dierum tuorum.

Act. 17. In ipso sumus, viuimus, & mouemur.

Col. 1. Omnia per eum consistunt.

1. Tim. 6. Coram Deo, qui viuificat omnia.

Psalm. 104. Auferes spiritum eorum, & peribunt, & in pulueremreuertentur. Emittes Spiritum tuum, & recreabuntur, & renouabis faciem terrę.

Ps. 33. De cœlo respicit Dominus, videt omnes filios hominum, format sigillatim corda eorum.

Psal. 99. Scito, quod Dominus ipse est Deus, ipse fecit nos, & non ipsi nos. Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius.

Iob.

Iob.14. Numerus mensium eius apud te est. Constituisti terminum ei, quem non præteribit.

Talibus testimoniis confirmari certò statuamus, vitã nobis à Deo dari, & cõseruari, & quotidie eis gratias agamus, agnoscamus conditorem, & petamus, vt nos seruet, gubernet, & protegat. Hęc cogitare vtilius est, quàm profanis disputationibus implicare mentes.

Interrogant autem aliqui, quî fiat, vt peccatum sit in animabus, si recens creantur? Ideo concinnius esse, dixerunt aliqui, dicere: Creari eas in corporibus, ex Traduce immundo. Seruari autem, & propagari naturam talem, qualis nunc est, vt qui pedem, quamuis claudum, retinet. Et hæc, de Traduce, conueniunt ad dictum: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis cõcepit me mater mea. Sed hæc consideranda iis, quorum ætas maturuit, relinquo.

In cæteris controuersiis huius Synodi, minus est difficultatis. Ideò hîc eas non repeto.

Anno mundi, quater millesimo, quinquagesimo, vicesimo octauo.

Anno Romæ, millesimo, trecentesimo, decimo septimo.

Anno Christi, quingentesimo, sexagesimo sexto.

IVSTINVS.

IVstinus secundus, nepos Iustiniani ex filia, Imperator factus à Iustiniano viuente, tenuit Imperium annos duodecim. Vt Imperij initium gratius esset, leniit tributa, & vsuras, & coniunx Sophia quædam debita, ex suis facultatibus, soluit: breui tamen post, noua tributa inducta sunt. Non multa per sese Imperator, morbis impeditus, administrauit.

Bellum cum Persis quadriennio gessit, per ducem Martinum, in quo vtrinque magnæ clades acceptæ sunt. Sed cùm tandem victi essent Persæ, rursus aliquantisper pax facta est. Duæ res valde dignæ memoria, in huius Iustini gubernationem incidunt. Initia Exarchatus in Italia, & initia regni Longobardici in Italia. Fuerunt autem Exarchi velut vicarij Imperatorum, ex Constantinopoli missi. Durauitque eorum gubernatio, post Narsem, annos centum & sexaginta.

Arx autem, & sedes Exarchorum, Rauenna fuit. Priores, bella cum Longobardis infelicia gesserunt. Postremis, varia certamina cum Romanis Pontificibus fuerunt, donec Longobardi vrbibus illis quas Exarchi reliquas tenue-

xant, potiti sunt, quas tamen relinquere Longobardos, Pipinus coëgit.

Fuit autem primus Exarchus, à Justino secundo in Italiam missus, Lõginus, cuius mores ita describuntur, vt non sit mirum, Græcos in maius odium veniisse. Dicitur aluisse γυναικοκρατίαν, qui vi, & fraudibus, alienas coniuges, & nobilium filias, ad ipsum pertraherent. Prius autem res Longobardicæ breuiter recitandæ sunt, postea series Exarchorũ addenda erit, ita magis perspicua erit narratio.

DE LONGOBARDIS.

OMitto fabulosas ineptorum narrationes, quæ Longobardos ex insulis Arctois educunt, & sequor Strabonis, ac Ptolemæi descriptiones, qui Longobardos, & Senonas in ripis Albis collocant, & disertè inquit Ptolemæus, Lõgobardorum sedem ad medium Albis esse, qui tractus nunc, ad diœceses Meideburgensem, & Halberstatensem pertinet. E regione fuisse Senonas, in eo tractu, qui nunc vetus Marchia appellatur, etiam ex vtroque scriptore intelligi potest. Nec limites immotos constituo. Interdum longius hæ bellicosæ gentes progressæ sunt, interdum regressæ, vt fortuna bellorum erat.

Ex hac sua patria Longobardi, in illis terribilibus gentiũ migrationibus, accesserunt cum familiis suis, ad eam Pannoniæ oram, quæ Italiæ propior est, vbi manserunt annos quadraginta duos. Ac deinde, ab eis auxilia, aduersus Gothos, in Italiam Narses accersiuit. Gothis in Italia expulsis, aliquantò post Longobardi, siue à Narse inuitati, vt aliqui narrant, siue, quòd magis credibile est, conspectis antea pulcherrimis Italiæ vrbibus, & splendore, vltrò Italiam ingressi sunt, anno Christi, quingentesimo, sexagesimo octauo, cùm Imperator esset Justinus secundus.

Tenuerunt regnum, in ea Italiæ parte, quæ est inter Alpes, & Apenninum, annos ducentos, & quatuor. Vnde adhuc, ea pars, nomen habet Longobardiæ, ac, in Italica expeditione, mixtos fuisse Longobardis Saxones, & Sueuos, id est, Pomeranos, historia ostendit. Vastationem Italiæ denuntiauerũt, multa prodigia: Conspectę sunt igneę acies in aëre dimicantes: Sanguis ex terra, & parietibus scaturi ns, & alia multa, vt semper magnæ calamitates prodigiis denuntiantur. Nomen à longis cuspidibus, vel bipennibus deducere concinniùs est, quam à barbis.

PRimus rex Longobardorum, in Italia fuit Alboinus, regnauit annos quatuor. Initio occupauit Vincentiam, & Vero-

& Veronam. Deinde ad Mediolanum accessit, quod, suadente Honorio Episcopo, deditionem fecit. Nam & propter famem, obsidio tolerari non poterat.

Ticinum, quod à Longino, præsidio munitum fuerat, triennio obsedit, quòd, cùm tandem cepisset, rediens Veronam, in conuiuio iussit afferri poculum, factum ex cranio Cunimundi, quem occiderat, & coëgit coniugem, filiam Cunimundi, ex Cranio patris sui bibere. Illa tunc dissimulato dolore, postea hortatur Helmechildum nobilem Longobardum, vt Alboinum interficiat, & promittit ei regnum. Helmechildus dormientem Alboinum interfecit, deinde coactus fugere, cum Rosimunda, coniuge Alboini, accessit Rauennam ad Longinum, vbi cùm aliquandiu fuissent, Longinus nouas spes concepit, potiturum se, & muliere Rosimunda, & Longobardorum societate, quã adeptus, velit se nominare regem Italię, persuadet mulieri, vt venenum det Helmechildo, eique promittit coniugium. Illa præbet marito egredienti ex balneo, venenum, quod, cùm auidè hausisset, veneni vim sentiens, cogit Rosimundam reliquum haurire, quæ, simul cum Helmechildo, extincta est.

In hac breui historia, multa sunt insignia exempla: singuli suorum scelerum pœnas dederunt, rex Alboinus, mulier perfidiosa, & minister mulieris perfidiosæ. Hæc fuerunt initia regni Longobardici in Italia.

SEcundus rex Longobardorum, Clephes, regnauit annũ vnum, & sex menses, statim post interfectum Alboinũ electus, pulsa coniuge Alboini. Multa Italiæ oppida occupauit: sed cùm in subditos, & domesticos crudelis esset, interfectus est à viro præcipuæ nobilitatis, qui in eius familia fuit.

Post eius mortem, interregnum fuit, annos decẽ, in quo, triginta Duces, aliquandiu, mediocri concordia, nõ solum eam Italiæ partem rexerunt, quæ prius à duobus regibus occupata fuit, sed progressi etiam in Vmbriam, Picenum & Campaniam, multa oppida occuparunt, & direptiones magnas sacrarum, & prophanarum rerũ fecerunt, propter quas nominati sunt, veteri exemplo, Triginta Tyranni. Nec diu fuit inter eos concordia, sicut dicitur.

Οὐκ ἀμαθὴς πολυκεφαλία. Defecit ad Longinum Exarchum vnus, ex triginta, Sueuus nomine Dotrula, cùm oppidis, quæ tenuit, qui vicinum, vnum ex triginta, Betoaldum cepit, & occidit, profligato exercitu.

In hac historia nominatim fit Saxonum mentio, qui, cùm fuissent in Longobardorum exercitu, ægrè ferentes eorum dominationem, redierunt in patriam, adiuti à rege Francico Sigeberto, &, non sine magnis præliis, veterem patriam recuperauerunt. Quia Sueui, id est, Pomerani, in ea loca transierant. Ideò Longobardi bellum Galliæ vicinæ Narbonensi intulerunt. In his difficultatibus, cùm viderent Duces, vno gubernatore opus esse, rursus creauerũt regem.

TErtius rex Longobardorum Autharus filius Clephis, regnauit annos sex, mitior patre, & iustior in gubernatione, conditis legibus, inter suos latrocinia prohibuit. Cúmque recuperato Brixello, Dortulam Sueuum expulisset, fugientem Rauennam, inducias fecit cum Exarcho Smaragdo. Pacem etiam fecit cum rege Francico. Conjugem duxit, filiam regis Bauarorum, Garibaldi, Theudelindam, celebratam à Gregorio Magno, quæ, cum piè agnosceret, & coleret Dominum nostrum Jesum Christũ, viro, ad iustitiam, & pacis studium, hortatrix fuit. ed non diuturna fuit hæc Longobardorum tranquillitas. Nam Autharus veneno extinctus esse Ticini, scribitur.

QVartus rex Longobardorum, Egilolphus cognatus Anthari, regnauit annos viginti, cùm dux Taurinensis esset, delectus a Theudelinda ad coniugium, & regnũ, quia tanta fuit Theudelindæ virtus, vt Longobardi, dubitantes, quem eligerent, arbitrio viduæ permitterent electionem. Hæc Egilolpho, & coniugium, & regnum obtulit, & nati sunt ex eis Adoaldus, qui postea in regno successit, & Gutbirga.

Initiò, Egilolphus pacem cum Frãcis fecit, qui & captiuos reddiderunt. Mox & in suo regno Duces rebelles, cõpescuit. Fecit & cum Exarcho inducias. Ecclesiis ademta, restitui curauit: aboleuit barbaricas superstitiones: quas antea Longobardi, ex patriis moribus, retinuerãt, & Christianam doctrinam edoceri curauit, qualem Gregorius Romanus Episcopus præscribebat.

Cùm autem Exarchus Callinichus Parmam cepisset, & inde filiam Egilolphi, natam in priore coniugio, & eius maritum abduxisset, irritatus tanta iniuria, & liberaturus filiam, & generum, Egilolphus bellum aduersus Exarchũ mouit, & primum ad vrbem Patauium accessit, in quam, cùm faces multas iaculatus esset, magna parte ædificiorum incendio consumpta, facta est deditio. Quod reliquum fuit vrbis, dimissis ciuibus, combustum est, anno centesimo, &

mo, & octogesimo, postquam ab Attila fuerat deleta.

Rursus igitur, magna multitudo, inde migrans, auxit Venetam vrbem. Postea Cremonam deleuit. Mantua deditione seruata est, sed nudata mœnibus. Deinde totius Italiæ Imperium sperans, exercitum ad vrbem Romam adduxit, quam integrum annum, perpetua obsidione, fatigauit, sed tandem, propter malas tempestates, & luem vbique grassantem, abduxit exercitum, deprecatione etiam Gregorij Episcopi Romani motus, qui perfecerat, vt Smaragdus Exarchus restitueret & filiam, & generum, & vrbem Parmam. Domum rediens, despondit filio vxorem, filiam regis Francici, & pacem cum Phoca Imperatore facit, qua constituta, aliquantò post mortuus est.

QVintus rex Longobardorum, filius Egilolphi, Adoaldus qui regnauit cum matre Theudelinda, quæ, & propter filij adolescentiam, & propter alias causas, bella moueri noluit, sed mortua ea, Adoaldo, Longobardi, pertæsi eius ignauiam, regnum ademerunt.

SExtus Longobardorum rex, Arioaldus.

SEptimus Lõgobardorum rex, Rotharis, leges condidit Longobardis, & vicit Exarchum Theodorum, trucidatis octo millibus, & vrbes aliquot regno Longobardorum adiecit.

OCtauus rex Longobardorum, Rodoaldus, interfectus in adulterio.

NOnus rex Longobardorum, Aribertus, filius fratris Theudelindæ. Huic duo filij successerunt, Godebertus regnans Ticini, & Bertarius Mediolani regnans. Orta autem, inter adolescentes fratres, discordia, Godebertus accersit Grimoaldum Ducem Beneuentanum, vt haberet auxilia contra fratrem. Grimoaldus venieus Ticinum, interfecit Godebertum, & eius filium, & sese regem Longobardorum fecit. Bertarius fugit primùm ad Caganum regem Hunnorum, postea ad regem Francicum Dagobertũ, & abfuit exul, donec regnauit Grimoaldus DECIMVS rex, annos nouem: qui, cùm, rupta vena, sanguinis fluxu mortuus esset, rediit Bertarius, quem regem VNDECIMVM numero, cuius iustitia, & pietas laudantur. Sed mox post eũ, nouæ discordiæ inter successores ortæ sunt. Cùm regnasset annos octo Bertarius, successit filius eius.

DVodecimus rex Longobardorum, Cunibertus Berta-

xij filius, pulsus regno ab Alachiso Duce Tridẽtino, quem ipse seruauerat, cùm pater Bertarius eũ interfecturus esset. Sed cùm Alachisus crudelitatem in sacerdotes exerceret, reducitur Cunibertus, & cùm prælio Alachisum vicisset, caput, & pedes ei præcidit. Moriens Cunibertus, reliquit paruum filium Ludbertum, quem Asprando Duci commendauit. Sed Reginbertus Taurinensium Dux, bellum puero, & Asprando infert, & victor se regem facit. Huic TREDECIMO regi, qui iniustè regnum occupauerat, quod non diutius vno anno tenuit, successit filius Aribertus secundus.

QVartusdecimus rex Longobardorum, Aribertus secundus, qui quanquam regnum à patre iniustè occupatum, armis retinuit annos duodecim, tamẽ tandem pœnas dedit, & simul regnum, & vitam amisit. Reducturi erãt legitimum hęredem Ludbertum Duces Asprandus, & Rotharis, & cùm magnum prælium ad Ticinum factũ esset, Ludbertus regni hæres captus est, & aliquantò post interfectus. Fugiens in Bauariam Asprandus, ibi annos nouem exulat. Inde adiutus, à Dithberto Bauarico Duce, redit in Longobardiam, & magno prælio vicit Tyrannum Aribertum, qui in fuga in Ticino periit.

QVintusdecimus rex Asprandus, reuersus ex Bauaria, tenuit regnum tres menses. Princeps iustus, & qui in tutela fidem præstiterat: reliquit successorem Ludbrandum filium, qui cæteris regibus Longobardorum omnibus antecelluit.

SEdecimus rex Longobardorum Ludbrandus, regnauit annos viginti duos. Initia glorioſa habuit. Mouit bellũ aduersus Exarchũ, vt defenderet Episcopos, quos Græci, propter εἰκονομαχίαν spoliabant. Cùm Rauennam obsidione frustra aliquãdiu fatigasset, duxit exercitũ in Tusciam, vbi Clusium vi captũ, crudeliter diripuit. Auxilia, ad vrbem Romam Pontifici misit, quę Exarchum, eò venientem, repulerunt. Postea Bononiam, Forum Liuij, Auximũ, & alias quasdam vrbes occupauit. Pace deinde facta cum Exarcho Eirithio, impetrauit à Romano Põtifice, vt Exarchum liberaret excommunicatione. Misit auxilia Carolo Martello, gerenti difficile bellum cum Saracenis, quorum trecenta millia in Galliam infusa fuerant.

Vt autem sint mutabiles sociorum animi, præsertim Romanorum Pontificũ, cùm Ludbrãdus Spoletum capit, vt cognatos rebelles ad officium reuocet, Põtifex Romanus ad-

nus addit exercitum Duci Spoletano contra Ludbrandum: vbi, etsi pars copiarum Ludbrandi trucidata est: tamen singulari pugna Rachisij Ducis Foroiuliẽsis, victus est Spoletanus. Iratus igitur Ludbrandus Romano Pontifici, Romam duxit exercitum, eámque obsidione cingit. Ibi Pontifex, quia nec poterat à Leone Imperatore auxilium sperare, & magna tunc authoritas erat Caroli Martelli, petit à Carolo Martello, vt, vel authoritate, vel armis perficiat, vt Ludbrandus ab vrbe Roma discedat, & Ecclesiæ Romanæ adempta restituat.

Recens Carolus Martellus, profligato Saracenico exercitu, trecentorum millium, ingenti terrore Galliam, & Italiam liberauerat, & amicitia erat summa inter hos duos Principes, Carolum Martellum, & Ludbrandum, quorum virtus tanta fuit, vt longè antecellerent omnibus regibus, & Principib. eius ætatis. Imperat igitur Carolus Martellus, nõ minis, sed, pro ipsorũ amicitia, petẽs amanter, vt propter Ecclesiæ reuerentiam, Pontifici, & vrbi parceret.

Hac amicissimi, & præstantissimi Principis oratione motus Ludbrandus, discedit ab vrbe Roma. Sed Rauennam, obsidere rursus incipit, quò, cùm ad eum Romanus Pontifex accessisset, soluit obsidionem. Redeuntem ad Padum, sequitur Pontifex, quo reuerenter excepto, & audito, vniuersæ Italiæ pax restituta est; nec multò post, Ludbrandus ex hac vita, placida morte discessit.

SEptimus decimus rex Longobardorum, Hildebrandus, regnauit sex menses, filius fratris Ludbrandi. Die coronationis, egredienti ex templo & ritu gentis, hastam gerentis, sederat in ea cuculus: id existimatum est, esse infaustum omen. Nec multò post regnum ei ademtum est.

OCtauus decimus rex Longobardorum, Rachisius Dux Foroiulienſis, qui singulari pugna Spoletanum, vt supra dictum est, vicerat, regnauit annos quatuor. Pacem à Ludbrando factam, cum Romano Pontifice, & Rauennatibus, initio confirmauit. Sed, postremo anno, Perusiam cepit, quò, cùm ad eum Zacharias Romanus Pontifex venisset, persuasit ei, non solum, vt bellum finiret, sed etiam, vt relicto regno, pietatis studio, monasticæ vitæ sese dederet.

NOnus decimus rex Longobardorum Astulfus Rachisij frater, regnauit annos octo, Tyrannus, crudelis, & timidus: Rauennam occupauit, & oppida quædam Romanæ sedi ademit. Et quia processurus erat ad vrbem

Romam, Stephanus Pontifex, fruſtra petito auxilio à Cõſtantino Imperatore diſceſſit in Galliam, petiturus, vt rex Francicus Pipinus Tyrannum reprimeret. Quanquam Pipino oblata erat occaſio regni Longobardici occupandi: tamen, ſine cupiditate, tantum publicæ paci conſuluit, bis ingreſſus Italiam. In prima expeditione Aſtulfus, cùm in faucibus Alpium infeliciter pugnaſſet, fugit in vrbem Ticinum: ibi, metuens obſidionem, promiſit pacem, & dedit obſides. Redit igitur Pipinus in Galliam, ſperans Italiam periculo liberatam eſſe. At Aſtulfus, poſt abitum Pipini, contra pacta, ad vrbem Romam accedit, facit magnas vaſtationes, & ſuburbana incendit. Rurſus opem implorat Pontifex à Pipino, qui rediens, non contentus promiſſis, cogit Aſtulfum relinquere Rauennam, & alias Italiæ vrbes, quas partim Pontifex, partim Exarchi tenuerant. Nec tamen ei regnum Longobardicum ademit.

Hæc moderatio excellentibus Monarchis congruit, qui cum iuſta, & neceſſaria bella geſſerunt, oſtendunt ſe magis publicæ ſaluti conſulere, non hoc agere, vt priuatam potentiam augeant: vt, cum Romani Græciæ integram libertatem reddiderunt, &, repreſſione Macedonum, conſenti non occuparunt eorum regnum. Aſtulfus, poſt factam pacem, res nouas moliens, apoplexia in venatione extinctus eſt.

VLtimus rex Longobardorum, fuit Deſiderius Dux Etruriæ, tenuit regnum annos octodecim. Contra pacis conditiones, Pipino promiſſas, occupauit Rauennam, & alia vicina oppida. Fecit Epiſcopum Rauennatem, contra canones, qui antea non fuerat in Eccleſiaſtico ordine. Cúmque reprehenſus, ab Adriano Epiſcopo Romano, exercitum Romam duceret, & Adrianus, à Carolo rege Francico auxilium peteret, regreſſus Deſiderius, venienti Carolo exercitum in faucibus Alpium oppoſuit. Sed victus, Ticinum fugit, vbi decem menſium obſidione, & fame, coactus, fecit deditionem. Interea Mediolanum, & Veronam exercitus Caroli occupauit. Quia verò pacta Longobardi toties antea violauerant, ſeuerius egit Carolus, quàm antea Pipinus, vt ſcriptum eſt: Propter iniuſtitiam transferuntur regna. Carolus in ſua poteſtate regnum Longobardorum retinuit, & Francicos prędes eis dedit. Regem Deſiderium captiuum relegauit Leodium. Filius Deſiderii, Adelgiſus ad Græcum Imperatorem fugiens, patricius Conſtantinopoli factus eſt. Poſtea, cum à Græcis

eis instructus exercitu, regnum paternum recuperare conaretur, à Francis captus, interfectus est.

Hic finis fuit regni Lõgobardici, in Italia, quod ab Alboĩno, vsque ad huius Desiderij deditionem, annos ducentos, & quatuor durauerat. Præcipua virt⁹ fuit Egilolphi, Theudelindæ Bauaricæ, Guniberti, Ludbrandi. Cæteri crudeles, & quidam, sanguine cognatorum, polluti fuerant, quorum pœnæ testimonia sunt iræ diuinæ, quæ etiam posteritatem hoc monent, quod dicitur in rota clamare Ixion:

Discite iustitiam moniti, & non temnere Diuos.

Incidit hic finis regni Longobardici, in annum, postquã natus est Christus ex virgine, septingentesimum, septuagesimum tertium.

Carolus Romam profectus, honorificè à Romano Pontifice exceptus est, & factus Patricius Romanus. Iurauit Francos perpetuò amicos fore Romanæ sedi, & populo Romano. Nondum tamen Imperator factus est. Sed hæc initia fuerunt potentiæ Francorum in Italia, quæ diu profuit ad Italię pacem.

DE EXARCHIS.

Recitabo & continua serie Exarchos, qui fuerunt Vicarij Imperatorum Græcorum, & partem Italiæ rexerunt. Fuítque arx eorum, seu aulæ domicilium, Rauennç. Incidit eorum initium, in Longobardici regni initium. Sed citius aliquanto desiit Exarchatus, quàm regnum Lõgobardicum, videlicet cum Pipinus in Italiam, contra Astulfum vocatus est.

Anni tribuuntur Exarchis centum, & septuaginta quinque. Vocabulum non à sex vrbibus dictum est: sed ἔξαρχος est eximius, seu præcipuus princeps. Horum tempore, fuit eò inquietior Italia, quia, cũ Longobardos Exarchi irritarent, quibus non erant pares, & suos spoliarent: magnæ vastationes, & direptiones fiebant, magnos etiam tumultus contra Romanos Pontifices, propter εἰκονομαχίαν, & alias iniustas causas excitarunt. Sæpè enim Pontifices impediebant expilationes, ac Mauricij imperatoris tempore, scribit Gregorius Romanus Episcopus, qui primus sic nominatus est: Malitia Exarchi aduersus nos, gladios Longobardorum vicit; qui nos rapinis, & fallaciis perdit.

Cum igitur in odio essent Græci, propter rapinas, libidines, & dissensiones de religione, & assidua bella in Italia essent, nihil mirum fuit, à Francis peti defensionem, quorum iustitia, fortitudo, modestia, & pietas tunc cognita

erant. Nec facile in eadem familia continuos quatuor tales Principes inuenire possimus, quales fuerunt Carolus Martellus, Pipinus, Carolus Magnus, & Ludouicus Pius: ac Deus, donec vult gentes aliquas seruare, deletis Tyrannis, trãsfert Imperia ad iustiores, & natura fit, vt à iustioribus, præsertim vicinis, defensio petatur.

PRimus Exarchus ab imperatore Justino secũdo, postquam Narses mortuus fuit, in Italiam missus est, Longinus, cuius nulla virtus celebratur, raptus virginum, & matronarum narrantur, ad quos sceleratos ministros habuit, qui nominati sunt γυναικοτέρπεις.

SEcundus fuit Mauricij Imperatoris tempore, Smaragdus, qui nactus occasionem, gerendi aliquid, contra Lõgobardos, ex domestica eorum discordia, Dottulã Sueuũ, qui ab eis defecrat, cõtra eos armauit. Is Veroaldum Ducem Longobardicum cepit, & interfecit. Recepit & oppida quædam Smaragdus. Sed rursus, pulso Dotrula, Smaragdus, cum rege Longobardico, inducias fecit.

TErtius fuit, nomine Romanus, à Mauricio Imperatore successor missus Smaragdo, turbauit inducias, & aliquot oppida recepit, sed, cùm Romæ, aliquandiu grassatus esset, expilationibus, & rapinis, non multo post Rauennæ mortuus est.

QVartus dictus est Callinicus, qui fortem, & iustum regem Egilolphum irritauit, capta Parma, & abductis filia Egilolphi, & genere. Moto igitur bello, non solum Callinicum reprimit, sed etiam oppida quædam recipit, & iratus, exercitum ad vrbem Romam obsidendam, ducit. In hoc tanto Italię incendio, Callinicus Rauẽnæ moritur. Rursus igitur Smaragdus à Mauricio, in Italiam missus est.

QVintus Exarchus Smaragdus iterum. Huius tempore, Egilolphus, cum Romam obsidione integri anni fatigasset, Cremonam vi captam, prorsus delenit. Deinde Mantuam deditione cepit. Cum igitur Smaragdus, videret suas vires, nequaquam pares esse Longobardicis, pacem fecit cum Egilolpho, quem & coniunx Theudelinda, & Gregorius Pontifex, ad pacem flectebant. Suntque redditi captiui Egilolphi, & eius filia, cum honorifico comitatu, dimissi.

SExtus Iohãnes Lamigius Thrax, à Phoca missus, addu-
xit magnum agmen mulierum & spadonum. Cui grui-
hic prouerbium, de similitudine domini, & ministri: Qua-
les

les dominæ, tales catellæ. Miserat Phocas non meliorem vicarium, quàm erat ipse. Rauennates igitur, ægrè ferentes Imperia Thracum, spadonum, & mulierum, & rapinas, ac libidines, trucidarunt Lamigium, & familiam.

SEptimus Eleutherius, ab Heraclio missus, initiò feliciter oppressit Neapoli seditiosos, quorum Dux nominatur Johannes. Deinde, facta pace cùm Longobardis, in annos decem; quia Egilolpho mortuo, mater Theudelinda propter filij adolescentiam, pacis cupida erat: Eleutherius, videns Italiam tranquillam esse, sese regem Italiæ nominat. Sed, cùm Romam exercitum ducit, à suis militibus interfectus est, & caput missum est Constantinopolin, ad Heraclium Imperatorem.

OCtauus Isaacius ab Heraclio missus, pacem cum Lõgobardis factam, confirmauit, & decem annos addi voluit, ad conditiones pacis. Romam autem veniens, vt electionem Romani Episcopi Seuerini confirmaret, pecuniam, quæ in Lateranensi templo reposita erat, rapuit, & parte distributa militibus, reliquum auexit Rauennam. Ad hoc sacrilegium, vsus fuerat ministro, cui nomen fuerat Mauricius Carthularius, quem Romæ Præfectum vrbis fecit. Hic, vt Isaacium excuteret, criminatus est eum, palàm apud iudices Romanos, & Præsidium, velle eum, Eleutheri exemplo, regio nomine, in Italia dominari, & iam cõtra eum, in oppidis aliquot, præsidia collocauerat. Re cognita, Isaacius mittit exercitum aduersus eum, qui iam desertus à suis, cum in templum fugisset, inde extractus est, & securi percussus caput hastæ infixum, diu Rauennæ, in circo pependit. Nec diu post, Isaacius subita morte extinctus est. Hæ tragœdiæ ostendunt, quales, & mores, & gubernationes Exarchorum fuerint.

NOnus Theodorus Calliopa, missus ab Heraclio, Longobardis bellum intulit, qui, amplius viginti annis, quieuerant; sed, magno prælio, ad Mutinam victus est à Rhotari. Post eam victoriam, Rhotaris occupauit Liguriam.

DEcimus Olympius, missus à Constantino, mandata Romam attulit, vt Episcopus Romanus errorem Monotheletarum amplecteretur. Cãmque Martinus Romanus Episcopus refragaretur, percussorem in templum misit, qui, interfecturus Martinum, subitò cæcus factus est. Quo miraculo, motus Olympius, Romano Episcopo adeò amicus factus est, vt & Rauennatem Episcopũ coë-

gerit, se Romano subiicere, cùm antea voluerit par esse. Deinde Romanus Episcopus hortator fuit Olympio, vt à Sicilia Saracenos depelleret. Quod, cùm feciſſet, ibi morbo extinctus est.

VNdecimus Theodorus Calliopa, iterum Romæ, Lateranensem basilicam ingressus, tanquam salutaturus Martinum Episcopum, vi eum cepit, & captum misit Cõstantinopolin, vnde in Chersonesum deportatus, vbi exulans, aliquantò post, mortuus est.

DVodecimus Johannes Platina, missus à Iustiniano secundo, cùm Romæ dissensio esset, de electione Pontificis, venit eò pecunia corruptus, vt Paschalẽ crearet Romanum Episcopum, quod tamen perficere non potuit. Quia Paschalis damnatus est, quod magicas imposturas exercuisset, qui & in monasterium inclusus est, vbi dolore animi, extinctus est. Rediit Johannes Rauennam, spoliatis Romæ templis.

TErtiusdecimus Theophylacius, missus ab Apsimaro: prius, ex Sicilia, Romam venit, quàm accessit Rauennam. Cúmque direptiones, & cędes metuerentur, prędia, quæ Romæ, & Rauennæ erant, se contra eum coniunxerunt. Sed Romanus Episcopus, cùm inter Exarchum, & exercitum, velut arbiter esset, persuasit eis, ne inter se dimicarent, &, vt Rauennam, siue latrociniis, discederent.

QVartusdecimus Paulus, à Leone tertio missus, Gregorium tertium Romanum Episcopum, capere iussus fuerat, quod Leoni tertio, propter εἰκονομαχίαν, tributa negari iusserat: sed à Romanis, cum filio, interfectus est.

VLtimus Exarchus Eurichus, à Leone tertio missus, cùm, literis, Romanos ciues, contra Gregoriũ, incitaret, edidit, contra eum, Gregorius, fulmen excommunicationis. Aliquantò post, Astulfus rex Longobardorum, Rauennam cepit. Contra hunc, Stephanus, Romanus Episcopus, accersiuit Pipinũ: quo tempore, finis fuit, & nominis, & gubernationis Exarchorum, cui tribuuntur anni, centum, septuaginta quinque.

Feci continuos catalogos regum Longobardicorum, & Exarchorum, vt mores, & exitus Principum, in vno loco propositi, magis conspici possint. Nunc ad Imperatores redeo.

Anno mundi, quater millesimo, quingentesimo, tricesimo nono.

Anno

Anno Romæ, milleſimo, trecẽteſimo, viceſimo ſeptimo.
Anno Chriſti, quingenteſimo, ſeptuageſimo ſeptimo.

DE TIBERIO.

TIberius Conſtantinus, aſcitus ad Imperium, à Juſtino adhuc viuente, propter eximias virtutes, quæ in eo, in gubernatione aulæ, conſpectæ erant. Tenuit Imperium annos ſeptem. Coronatus eſt à Patriarcha Eutychio, cum coniuge Anaſtaſia.

Manſit cõſtans in profeſſione piarum Synodorum, nec permiſit turbari Eccleſiam. Fuit iuſtus in gubernatione, placidus, & ſine πολυφαγμοσυνῃ· ſine auaritia. Noua quædã tributa aboleuit. Adeò multa diſtribuit, ad alendas pauperes familias, vt à Sophia Juſtini vidua reprehẽderetur. Sed Deus viciſſim ei, & opes auxit, & victorias egregias donauit. Dum enim auream crucem, marmori inſertam, in terra, leuari iubet, nolens eam pedibus calcari, magnos theſauros ſub ea reperit.

Peruenerunt ad eum & theſauri, quos Narſes ex Italia miſerat. Cùm Longobardis pacem fecit. Cõtra Perſas miſit Ducẽ Mauriciũ Cappadocem, qui, feliciter victis Perſis, Meſopotamiam recepit. Captiuos veſtitos Tiberius in Perſiam remiſit. Mauricio reuerſo, dedit filiam Conſtantinam vxorem, eúmque viuens Imperatorem fecit, laudatum oratione ſua apud exercitum. Sic, cùm relinqueret ſucceſſorem generum, iudicio delectum, aliquantò poſt, morbo, ex hac mortali vita, placidè deceſſit.

Anno mundi, quater milleſimo, quingenteſimo, quadrageſimo ſexto.

Anno Romę, milleſimo, trecenteſimo, triceſimo quarto;
Anno Chriſti, quingenteſimo, octogeſimo quarto.

MAVRICIVS CAPPADOX.

MAuricius Cappadox, gener Tiberij, ſucceſſit ſocero. Tenuit Imperiũ annos viginti, coronatus à Patriarcha Johanne Jeiunatore. Fuit ſcriba Juſtini ſecũdi, ac propter induſtriam, conſilio Sophiæ, factus eſt comes prætorianorum. Deinde Tiberius eum præfecit exercitui miſſo contra Perſas. Initia habuit glorioſa. Tiberij tempore, vicerat Perſas, ſuo ductu. Deinde, cùm eſſet Imperator, miſit contra eos Ducem Philippicum, cui nupta erat Gordia, ſoror Mauricij.

Etſi autem variæ vices erant in eo bello, & crebræ exercituum ſeditiones: tamen Romani tandem fuerunt victores, propter diſcordias Perſarum, qui ſuo regi Orimaſdæ,

oculos effoderunt, quem & filius Cosroës postea occîdi iussit. Propter id parricidium, cùm Cosroës ad Romanos confugisset, in his discordiis, Persæ victi sunt. Et quia rex Cosroës ad Romanos fugerat, sapienter Mauricius pacem, hac occasione, fecit. Restituit Cosroën in regnum, limitibus Imperiorum distinctis, & pace vtrinque promissa, quæ durauit vsque ad Phocæ initium. Translatum est igitur bellum in Europam, & exercitus ex Syria reuocati sunt ad reprimendum regem Auarum Caganum. Sed ante huius noui belli initium, domesticas res constituit: filium Theodosium Imperatorem creat, quem & Patriarcha Johannes Jeiunator in Paschate coronauit, ac filia Germanici patricij, nata ex sorore coniugis Mauricij, Theodosio desponsata est.

Hactenus felix, & gloriosa fuit Mauricij gubernatio: sequens tempus, non solùm exemplum est instabilitatis fortunæ, sed etiam in Principe pio, conuersionis, seu pœnitentiæ, maximè dignum consideratione. Apparet autem in illa indulgentia fortunæ, mores factos esse asperiores, cùm initio fuisset iustus, &, vt scriptor Græcus inquit, συγκεχύσεως τὸ σεμνότητα καὶ σκαιότητα ἐλθούσης τῆς εὐτυχίας. Postea iracundior factus est, & suspicax, & magis contempsit suos, & alienos.

Eodem tempore, bellum intulit duabus gentibus bellicosis, Longobardis in Italia, & Vngaris. Etsi autem Longobardi, propter suas discordias, quædam oppida amiserunt, tamen non sunt domiti, & Italiam Exarchi, vt supra dictum est, non leuiter afflixerunt.

Bellum Vngaricum atrocius fuit. Rex Auarum, seu Hũgarorum Caganus nominatur, cuius magna fuit potentia, & magnus vsus militiæ. Nam in Asia bellum antea cũ Turcis, gesserat, quorum nomẽ, Mauricij tempore, primùm in historia legitur, de quibus postea in rebus Saracenicis dicemus. Hic Caganus, occupato Syrmio, processit ad Anchialum, quæ aut Varna est, aut oppidum vicinum Varnę. Inde Mauricius progressus obuiam hosti, recepit Anchialum, & rediens Constantinopolin, fecit Ducem exercitus Priscum, qui, post aliquot prælia, inducias cũ Cagano fecit, misso oratore, qui hac narratione regem, ferocius respondentem, flexit. Dixit, olim Ægyptiũ regem Sesostrin, vehi solitum aureo curru, qui a quatuor regibus domitis trahebatur. Cum autem vnus ex illis regibus sæpè respiciens, rotam intueretur: interrogat Sesostris, cur toties respiciat?

ſpiciat? Intuens, inquit, rotæ volubilitatem, in qua citò ea, quæ ſũma fuerant, fiunt ima: cogito de noſtra fortuna. Hac admonitione motus Seſoſtris, factus eſt modeſtior, & reges liberauit. Delectatus hac narratione Caganus, fecit inducias, quæ tamen breui poſt violatæ ſunt, & Duces Mauricij trucidarũt triginta millia Auarum, Sclauorum, & Gepidarum, & ceperũt tredecim millia hominum, quos Mauricius ad Caganum remiſit.

Deinde Caganus cepit duodecim millia Romanorũ militum, ſeu Ducis Commẽtioli Thracis perfidia, ſeu alio caſu. In ea verò expeditione, Caganus templa deleuerat, & oſſa martyrum ex monumẽtis eiecerat. Sequuta igitur peſtilentia, in qua ſeptem filios, vno die, Caganus amiſit, domum redire properat. Quare oſtẽdit poſſe redimi captiuos, & pro ſingulis vnum aureum petit. Negat Mauricius, ſeu auaritia, vt ſcribitur, ſeu pertinacia, ſe redempturum eſſe captiuos. Iratus igitur Caganus, omnes trucidari iuſſit. Horũ interitus, cùm magnũ dolorem multis afferret, ortæ ſunt, in reliquis exercitibus, ſeditiones, præſertim quia & Petrus frater Mauricij, Dux, ſtipendia indignè pendebat, & in tantum odiũ venit Mauricius, vt, in die natali Chriſti, ingrediens in templum, penè lapidibus obrutus ſit.

Nec tantùm beneuolentiam populi, in aduerſa fortuna amiſit: ſed etiam virtus languefacta eſt, & multi errores conſiliorum ſecuti ſunt, ſicut dicitur: Æger animus, ſemper errat. Philippicum Ducem, cui nupta erat Mauricij ſoror, incluſit in carcerem, falsò ſuſpicans, eum regnum appetere. Germanus, cui nupta erat ſoror vxoris Mauricij, cùm eum prehẽſurus eſſet, fugit in templum: filius Theodoſius, cui Germani filia nupta erat, cæſus eſt fuſtibus, quia pater ſuſpicabatur, cum adiuuare conſilia ſoceri, contra ipſum.

Talia exempla nos de infirmitate humana, commonefaciant, quæ oſtendunt, non ſolùm fortunam mutari, ſed, quod multò triſtius eſt, in magnis viris extingui ſapientiã, & virtutem.

Auxerunt conſternationes Mauricij, & prodigia, & ſomnia. Conſpectus eſt cometa Xiphias. Accurrit Monachus quidam, ſtricto gladio, ad ſtatuam Imperatoris, clamitans: Imperatorem ferro perituru eſſe. Ipſe, ſomniauit, ſe tradi iugulandum ſuo militi Phocæ. Quare Philippicum ex carcere eductum, interrogat, qualis ſit Phocas? Reſpondet, Centurionem ambitioſum eſſe, ſed timidum.

Addit igitur Mauricius hoc vetus dictũ: Si timidus eſt, homicida eſt: vt vetuſtas dixit, πᾶν δ' ὄλλὸν φονικόν.

Cúmque varij eſſent in vrbe, & in caſtris, tumultus, milites ad Iſtrum, centurionem Phocam, virum Thracium, ſublatum in clypeum, iubent Imperatorem à toto exercitu nominari. Hic, cùm turbę militaris acclamationibus nominatus eſſet Imperator, properat Cõſtãtinopolin, vbi eũ ãn ſuburbano coronat Patriarcha Cyriacus, ingreſſum in vrbẽ populus recipit. Et quia ad Chalcedonem Mauricius ægrotus, cum coniuge, & paruis filiis, & filiabus fugerat, ſequi eum Phocas Tyrannus iuſſit. Súntque, in portu, ſpectante Phoca, primùm duo iuniores filij Mauricij necati, deinde tres filiæ, poſt has mater Conſtantina, filia boni Principis Tiberij.

Spectauerat Mauricius filiorum, & filiarũ neces, mirando ſilentio, ſed cum videt ſanctam coniugem, etiam feriri, hanc edidit confeſſionem ſuorum delictorum, IVSTVS es Domine, & rectum eſt iudicium tuũ. Poſtea & ipſi Mauricio caput pręciſum eſt. Cadauera in littore abiecta ſunt, vt à populo conſpicerentur, quę deinde ab Eunucho quodam in templo, ſepulta ſunt. Filius Theodoſius præmiſſus erat à patre, vt ad Perſas fugeret. Hunc quoque, ex fugare tractum, Phocas trucidari iuſſit. Mox interfecti ſunt & Germanus, ſocer Theodoſij, & filia eius, Theodoſij cõiũx. Ab his decem cognatis corporibus initium horrendæ ſæuitiæ factum eſt, quæ poſtea latiùs graſſata eſt, in amicos Mauricij. Hæc tanta ruina, nobiliſſimæ familiæ, digna eſt conſideratione.

Etſi fuit in Mauricio virtus: tamen vel iracundia, vel pertinacia peccauit, cùm exercitum non redemit, & acceſſerunt alia peccata, communia humanæ infirmitati. Pœna igitur ipſius, nos, de ira Dei, admoneat, vt ſimus modeſti, & viuamus in timore Dei, & in inuocatione.

Simul autem, & magnitudo pœnitentiæ, conſideretur, quam optarim magis perſpicuè deſcriptam eſſe, pluribus teſtimoniis, inuocationis Dei, recitatis. Sed hæc expreſſa confeſſio in tanto dolore: Juſtus es Domine, &c. ſimilis eſt confeſſioni Danielis: Tibi Domine iuſtitia, nobis autẽ cõfuſio faciei, &c. Significat non defuiſſe veram fidẽ, & inuocationem. Adiungamus ergo hoc inſigne exemplũ, ad hæc dicta: Humiliamini ſub potenti mãnu Dei.

Item: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur, & viuat.

Item:

Item Gratia exuberat ſupra delictum.

Item: Omnis, qui inuocauerit nomẽ Domini, ſaluus erit.

Nec verò multò poſt, & Phocas, & illi ſcelerati exercitus puniti ſunt, vt mox dicetur.

Anno mundi, quater milleſimo, trecenteſimo, ſexageſimo ſexto.

Anno Romæ, milleſimo, trecenteſimo, quinquageſimo quinto.

Anno Chriſti, ſexcenteſimo, quarto.

PHOCAS.

PHocas ignobilis cẽturio Thracius, per ſeditionẽ creatus Imperator, occiſo Mauricio, tenuit Imperiũ annos ſeptem, coronatus in ſuburbano Cõſtãtinopoli, à Patriarcha Cyriaco. Cùm Mauricium interfici iuſſiſſet, mox crudelitatem in eius amicos exercuit. Poſtea toto Imperij tẽpore, vt homo ignobilis, iniuſtè nactus potentiam, tantùm ea, ad priuatam nequitiam, & crudelitatem vſus, deditus luxui & libidinibus, rapuit aliorum coniuges, multos innocentes interfecit, exhauſit prouincias tributis. Domi igitur, temulentia, & ſtupris, retentus, ſinebat Imperium alibi à Perſis, alibi ab Hunnis, & Cagano vaſtari, ac ſceleratus exercitus, qui conſperſus fuit ſanguine Mauricij, mox in Oriente pœnas dedit. Victor enim Coſroës, duob. magnis præliis, trucidata magna multitudine, reliquos abduxit captiuos. Eripuit Romanis Ieroſolymam, & inter theſauros, crucem auexit, & magnam Chriſtianorum multitudinem occidit. Occupauit Syriam, & multas prouincias populatus eſt.

Cũ igitur Tyrannus Phocas, in odio eſſet, non ſolùm populi, ſed etiam Principum, cõiungunt ſe Priſcus, qui, Mauricij tempore, inter præcipuos Duces fuerat, & tunc Phocæ gener factus erat, & Heraclinus Aphricæ Præſes, & Photius, cuius vxorem Phocas rapuerat, réſque ita inſtruitur, vt, eodem tempore, Priſcus Thracium exercitũ, & Heraclianus Aphricanum ad Conſtantinopolim adducant, & Photius, cum parte militum, regiam occupet. Quanquam autem prætoriani, arcere venientes, conati ſunt, tamen Aphricanus exercitus, trucidatis paucis, temulentos illos diſſipauit: & vrbem ingreſſus eſt. Photius, occupata regia: cepit Phocam, & ad Heraclium, filium Heracliani, Ducis Aphricani exercitus, adducit. Ibi milites, adducto Phocę, brachia, & pedes mutilarunt. Scribunt & execta eſſe pudenda, poſteà caput præciſum eſt.

Hic fuit exitus Tyranni, qui antea Imperatorem ſuum, Mauricium interfecerat, & poſtea multa ſcelera addidit. Agnoſcatur ergo, & in hoc exemplo, ira Dei, denuntiata in his regulis: Omnis, qui acceperit gladium, gladio peribit. Item: Omnis anima, quæ fecerit has abominationes, eradicabitur.

Laudat Phocam, Gregorius Romanus Pontifex, odio Mauricij: & deinde Romani Epiſcopi, Phocæ Tyranni decreto freti, prętulerunt ſe cæteris Epiſcopis. Quia hic, fortaſſis, vt Romam haberet minus contumacem, iuſſit Romanum Epiſcopum ſuperiorem Conſtantinopolitano, & cæteris omnibus dici, & haberi. Qua de re antea rixæ motę fuerunt, cùm Conſtantinopolitanus ſe οἰκουμενικὸν nominaret, quem reprehendens Gregorius, inquit: O tempora, ô mores, ardet vndique bellis orbis terrarum: trucidantur ab idolorum cultoribus Chriſtiani: delenturà barbaris vrbes, & templa, & tamen ſacerdotes, velut inſultantes publicis calamitatibus, vanitatis nomina vſurpant, & profanis titulis ſe oſtentant.

Anno mundi, quater milleſimo, trecenteſimo, ſeptuageſimo tertio.

Anno Romę, milleſimo, trecẽteſimo, ſexageſimo tertio.

Anno Chriſti, ſexcenteſimo, duodecimo.

HERACLIVS.

HEraclius, Heracliani Præſidis Aphricæ filius, natus in familia patricia, cùm occiſus eſſet Phocas, mox, conſenſu Senatus, & exercituum, Imperator factus eſt: tenuit Imperium annos triginta. Eodem die, & coronatus eſt, à Patriarcha Sergio, & ducit vxorẽ Fabiam Eudoxiã, quæ ſimul coronata eſt. Duab. rebus maximis inſignis eſt, ipſius gubernatio, quarũ altera felix fuit, repreſſio Coſroę, Perſici regis: altera calamitoſa vniuerſo generi humano, videlicet initia ſectæ, & regni Mahometici.

De his, ordine dicendum eſt. Heraclius, pace facta cum Cagano, per legatos etiam pacem petiuit à Coſroe, qui iam & Hieroſolymam populatus erat, & Syriam occupauerat, & nonaginta millia Chriſtianorum trucidauerat: quo tempore, Iudæi multos Chriſtianos emerant, vt eos interficerent. Reſpondit autem Coſroes, ſe non depoſituum eſſe arma, donec perfeciſſet, vt Deus Perſicus coleretur, abolita inuocatione eius Dei, qui diceretur crucifixus eſſe. Auxerant ſuperbiam Coſroæ, priores ſucceſſus, Phocæ tempore, & magnæ difficultates erant Heraclij, etiam propter

propter Ducum perfidiam. Sed eo alacrius hosti occurrit, quia non Imperij causſa tantùm, ſed multò magis, propter defenſionem Eccleſiarum , & Chriſtianæ doctrinæ dimicandum eſſe intelligebat. Erectus igitur, ſpe auxilij diuini, exercitum in Syriã ad Azotum ducit. Inde, cùm Coſroës fugeret , ter dimicat Heraclius cum Coſroæ exercitibus, quibus profligatis domeſtica calamitate Coſroës oppreſſus eſt, vt, inſigni exemplo, eius ſuperbia, & blaſphemia punirentur.

Cùm filium ſecundum Mardaſan , neglecto primo filio Siroë, ſucceſſorem in regno Perſico conſtituiſſet, cepit patrem Coſroën maior natu filius , & trucidato fratre Mardaſa, ſpectãte patre, deinde & patrem interfecit. Hoc modo regnum adeptus Siroës , vt ſecurior eſſet , pacem cum Heraclio fecit, redditis captiuis, inter quos erat Zacharias Patriarcha Jeroſolymorũ, & reddita cruce. Viciſſim Heraclius reſtituit captiuos, & Syriam & Jeroſolymam recepit. Durauit hoc ingens bellum annos ſex.

Reuerſus Heraclius, Byzantium ingreſſus eſt, ſedens in curru ſine ornamentis triumphalibus , tenens crucem in manibus, ac Filio Dei palàm gratias agens , pro victoria, cuius recordatio vt celebraretur, feriæ exaltatæ Crucis inſtitutæ ſunt. Ac profectò pœna blaſphemiarum Coſroæ, vt Sennacherib , Antiochi, Nicanoris, & ſimilium, memoria digna eſt.

DE MAHOMETIS SECTA, & regno.

INgens, & horrenda mutatio generis humani, & quidem celeriter , facta eſt ; ſparſo dogmate Mahometi , quod primùm amplexi ſunt Arabes , qui nunquam legitimis Imperiis paruerunt , ſed vel domi latrocinia exercuerunt, vel ſuo arbitrio foris , alij apud alios , mercede militarunt. Huic genti cupidæ libertatis, & militiæ, legem accommodatam, ad amplificationem libertatis , & politiæ , Mahometus ſcripſit.

In Arabia natum eſſe Mahometum, plurimi tradunt: ac primùm ſibi adiunxiſſe Saracenicum exercitum, vnde poſtea Saracenici regni appellatio facta eſt. De quo, cùm dicturi ſimus, prius, quæ fuerit gens Saracenica, & vbi fuerit expono.

Ex Moſe notũ eſt, poſteros Iſmaëlis, qui ex Agar natus eſt, tenuiſſe Arabiam. Inde Arga vrbs nominata eſt, ab Agar matre Iſmaëlis , & gens Agræi, qui, in primo lib. Para-

lip.cap.quinto, nominantur Agareni, vbi,& limites vicini Galaad monſtrantur. Nomen idem Agareni extat Pſal.82.

In ea regione,in qua fuiſſe Agarenos certum eſt,collocat Ptolemæus Saracenos , & nomen Saracenorum extat in hiſtoria Zenobiæ,in victoriis Aureliani. Exiſtimo autẽ, ipſam gentem Agarenam , maluiſſe nominari Saracenam, à Sara. Quia glorioſius erat, dici ortos a Sara,quàm ab ancilla Agar. Ipſe Mahometus etiam poſtea,glorioſi nominis mentione,cõfirmauit exercitum, vt vociferãs,pertinere ad eos,promiſſionem regni mundi, Abrahę poſteris traditam, quia eſſent filij Saræ:ſicut,prætextu religionis,ſæpè homines incitantur.

Militauerat autẽ exercitus Saracenicus apud Heracliũ, cõtra Perſas. Et quia ſtipẽdia nõ dabantur,defecit ab Heraclio. Aiunt & contumelia irritatos eſſe, cùm Heraclij quæſtores dixiſſent, ſe vix poſſe Romano, & Græco militi , ſtipendia dare,nec tantùm ſe habere pecuniæ, vt huic canum turbæ ſatisfacerent. Vſitata ſunt autem alioqui Arabicæ genti,latrocinia. Quare exercitus Saracenicus,qui defecerat,diripit oppida Damaſco vicina. Multi inopes etiam à Mahometo adiuti,qui ducta vxore ditiſſima, facilè perfecit largitionibus , vt milites eum audirent, ſuaſit,vt ducem crearent,&, vt firmior eſſet conſenſus,tollerent religionum diſſidia, eligerent doctrinæ genus vtile concordiæ. Ipſe doctrinæ formam propoſuit , addidit ſe habere colloquia cœleſtia,& enthuſiaſmos, vt augeret authoritatem. Creatus igitur Dux, paulatim initia regni,confirmauit in vicinia Damaſci,annos nouem.

Initium regni Mahometici,collocatur in annum Chriſti,ſexcenteſimum,viceſimum tertium.

Succeſſit ei Amiras gener , qui Damaſcum cepit , & regni caput conſtituit. Deinde capit Gazam,& Hieroſolymam obſeſſam biennio.

Ahumar,tertius rex magna Syriæ parte domita,occupat Ægyptum.

Muhauias,quartus rex , Cæſaream Palæſtinæ, ſeptenni obſidione capit,& victo Coſroæ filio, Orimaſda,Perſiam regno Saracenico addidit, & ei legem Mahometicam impoſuit. Ita,intra annos triginta, Saraceni potiti Arabia, Paleſtina,Phœnicia,Syria, Ægypto,& Perſia,magnam potẽtiam adepti ſunt. Poſtea Africam totam occuparunt , ac paulatim in Aſiam proceſſerunt , ac latè cum Imperio legem Mahometicam propagauerunt.

Eiſ

Etsi autem, inter ipsos quoque, seditiones, & regnorum diuisiones secutæ sunt, vt in aliis regnis: tamen Saracenorum principes, Sultani præcipuam potentiam in Syria, Ægypto, Africa, & magna parte Asiæ retinuerunt circiter quadringentos annos, donec rex Saracenicus, qui Persiam tenuit, cõtra Babylonicum, Turcos attraxit, qui paulatim accepta lege Mahometica, excusserunt, ex regno Persico, regem Saracenicum, tempore Constantini Monomachi, seu Conradi Franci, non multò ante Gotfridi expeditionem susceptam ad Palæstinam.

Ac de Turcis, eo loco plura dicemus, quos etiam veteribus tẽporibus, nec ignotam, nec exiguam gentem fuisse, apparet ex Plinio, qui Turcos nominat tanquam vicinos Tyssagetis, & sunt apud Herodotum, in Melpomene, Tyssagetis vicini Τύρκαι quod est aut Turcæ aut Jura.

Cõsentaneum est autem, gentem Turcicam significari appellationibus Gog, & Magog, quos Ezechiel ait gentem septentrionalem esse, capite 18. & 19.

Apparet & Danielem, de Saracenico regno loqui, cùm prædicit quartæ Monarchię distractionem, postquam, tale regnum venturum esse, inquit, quod & nouam doctrinam, contumelioſam contra Deum, propagabit, & bella geret aduersus sanctos.

Id perspicuè congruit ad regnum Saracenicum, in quo doctrina expresè contraria Euangelio traditur, quæ, vt inuitaret animos militares, astutè laxat, in priuatis moribus, licentiam, in publica consociatione, beneficentiam, concordiã, & decus militię confirmat. Et quia sciebat dissidia oriri, de difficilibus articulis, qui non iudicãtur ratione, remouit doctrinam de tribus personis diuinitatis, & contendit tantùm vnicam personam esse Deum. Negat in Christo duas esse naturas.

Hęc auidè accipiebant Judæi, & plurimi, qui Samosatenica contagia, in illis locis, habebant: sicut & narratur, in Alcorano scribendo, Sergium Monachum, & alios quosdam Hæreticos, & Judæos adhibitos esse, quorum deliberatione popularia dogmata electa sint, & res ostendit, hæc duo astutè confusa esse, enthusiasmorum simulationes, & dogmata popularia, sicut ab Anabaptistis.

Deinde taxauit Mahometis Euangelium, quod prohibeat vindictam, & nõ cogat gladio populos, ad obedientiam. Vt igitur legem suam armaret Mahometus, dicit Imperium suæ genti, quia sit orta à Sara, promissum esse, &

id armis occupandum esse, & cogendas esse omnes gẽtes, vt aut legi Mahometicæ obediant , aut viuant oppressi seruitute. Hæc enim verba leguntur in verbis excerptis ex Alcorano , ὅπ ὃκ ἦλθε διὰ θωμάτων ἀλλὰ διὰ ξίφος δοῦναι τὸν νόμον, καὶ τοῖς μὴ πειθομένοις ἀπῷ, θάνατ@ ἔσαι ἡ πιμοία ἢ φόρος δοῦναι.

Ordinat igitur militares gradus, & attribuit Ducibus, & militibus certa stipendia , ex pensionibus publicis , quas non licet ad alios vsus transferre. Deinde seditiosos, desertores, & taxantes aliquid in Alcorano, iubet interfici, vt legitur in excerptis: εἴ τις λόγον ἀποστασίας ἔποι εἰς τὸ κοράν, παραδοὺς θανάτῳ τελευτήσῃ.

Vt autem, & illecebras addat, concedit πολυγαμίαν, & sinit fieri diuortia, priuato arbitrio, sine cognitione iudicũ, & sine manifesta caussa. Deinde, vt sit occasio beneficentię, quæ prodest ad concordiam, non solum iubet largiri pauperibus , sed etiam pro delictis , ordinat mulctas dandas pauperibus. Ita remissionem peccatorum tranfert in satisfactionem: & si quis fecit stuprum, aut adulterium, aut iurauit falsò, diues vestiat decem inopes, aut redimat precio captiuum. Inops vestiat duos pauperes. Homicidia, & furta punit sicut lex Moisi. Ita, duo præcepta, vtilitatis caussa, vtcunque retinet: Non occides, &, Non furtum facies.

Deinde , vt distinctionem suę multitudinis , à cæteris gentibus, faceret, & aliqua religionis species esset, ceremonias addidit, sed paucas , quia turba militaris non patitur multa talia vincula.

Retinuit circumcisionem, vt confirmaret persuasionem, de regno promisso, posteritati Saræ. Instituit diem festum, qui nobis est sextus dies hebdomadæ. Jubet quotidie dici precationem quinquies : Concedit vesci omnium quadrupedum , volucrum, & piscium carnibus, excepta suilla carne. Seruantibus hanc legẽ, promittit victorias, & opes, in hac vita, & post hanc vitam, in paradiso, vt ipse nominat, delicias, & gaudia sine fine, ac certò beatos fore, affirmat, omnes fortiter præliantes in acie.

Has leges , cùm turba militaris libenter acciperet, citò creuit multitudo, & victoriæ legis autoritatem auxerunt. Est autem forma propemodum Laconicæ similis , præcipuè ad militiam directa.

Scripserunt refutationes Græci, quas inspicere vtile est, in quibus hoc rectè dicitur.

Nullam doctrinã de Deo posteriorem Apostolis , quibus

bus Filius Dei, resuscitatione mortuorum, testimonium dedit, dissentientem ab Euangelio, veram esse.

Manifestum est autem Mahometi doctrinam plus quingentis annis, posteriorem esse Apostolica, & ab Apostolica dissentire.

Non est igitur vera.

Huic argumento, & hoc addatur:

Impossibile est esse Ecclesiam Dei, cœtum ex professo reiicientem scripta Prophetica & Apostolica.

Mahometistæ ex professo reiiciunt scripta Prophetica & Apostolica.

Non igitur sunt Ecclesia Dei.

Hãc confirmationẽ toto pectore teneamus, & primùm nobis præmonitionẽ Danielis proponamus, qui ait: Hoc cornu venturum, inclinata Monarchia, potentius cæteris regnis, habiturum oculos, & sermonem grandiloquum, & sermones contra verum Deum locuturum esse, & bella gesturum contra sanctos, & habiturum victorias.

Hæc omnia congruunt ad Saracenicum regnum, quod ortum est initio, tribus cornibus, à Romana Monarchia avulsis, Syria, Ægypto, & Aphrica. Oculi verò significant legem astutè cogitatam, & os loquens contra verum Deum, significat blasphemias contra Filium Dei.

Hac prædictione Danielis commonefacti, postea videamus, vbi, & quomodo dissentiat Mahometi doctrina, à scriptis Propheticis, & Apostolicis. Qua in consideratione, necesse est discerni Legem, & Euangelium, & vsum legis, qui proprius est ministerij Ecclesiæ, & vsum politicum. Quanquam enim politica quædam, in lege Mahometi plausibilia sunt, sicut Daniel ait, hoc cornu oculos habere: tamen sciamus totam legem Mahometi tantùm esse politicam formam, penè Laconicam. Interea verò deleri à Mahometo propriam Euangelij vocem, de Filio Dei: neque, quis sit, neque cur missus sit, rectè dicit. Hæ igitur regulæ firmissimè teneantur:

Qui non honorat Filium, non honorat Patrem.

Hæc est vita æterna, vt agnoscant te verum Deum, & quem misisti, Iesum, esse Christum.

1. Ioh. 2. Omnis negans Filium, neque Patrem habet.

Ioh. 14. Nemo venit ad Patrem, nisi per Filium.

Ioh. 3. Qui non credit, iam iudicatus est, quia non credit in vnigenitum Filium Dei.

Item, Qui non credit Filio, non videbit vitam, sed ira

Dei manet ſuper eum.

1.Cor.3. Fundamentum aliud poni non poteſt,prꝛeter id quod poſitum eſt,quod eſt Chriſtus Jeſus.

His perſpicuis & firmis teſtimoniis,muniti, execremur Mahometum, qui primùm negat in Chriſto eſſe duas naturas.Negat hꝛc dicta:Mundus per ipſum factus eſt: Antequam Abraham natus eſt,ego ſum. Deinde de cauſſis miſſionis, audaciſſimè negat Chriſtum miſſum eſſe, vt eius mors ſit precium pro peccatis noſtris,vt propter eum detur remiſſio peccatorum, imputatio iuſtitiæ,Spiritus ſanctus,& hæreditas vitæ æternæ. Negat per eum,& propter eum fieri reſuſcitationem mortuorum.Negat hanc vocem prophetarum, & Apoſtolorum : ponit animam ſuam hoſtiam pro peccato. Sanguis Chriſti purificat nos, ab omni peccato.Juſtificamur fide,gratis,per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem poſuit pro nobis propitiatorem. Tantùm dicit, Chriſtum fuiſſe legiſlatorem,& quidem inermem,& inutilem Imperio.

Cùm igitur Mahometus manifeſtè blaſphemus ſit,doctrinam de perſona Chriſti,& de officiis corrumpens,& palàm contradicat prophetis,& Apoſtolis, confirmemus nos regulis ſupra recitatis,ex prophetis,& Apoſtolis: Qui non manet in doctrina Chriſti, Deum non habet.

Hæc cogitantes,etiam quotidie ſeiungamus inuocationem noſtram à colluuie Mahometica,& Deo gratias agamus,quod nos Eccleſiæ ſuæ inſeruit. Quanquam enim ingens multitudo eſt,& potentia gentium, in maxima parte generis humani,quæ Mahometi blaſphemias amplectũtur:tamen firmiſſimè ſtatuamus,impoſſibile eſſe, tales eſſe Eccleſiam Dei,qui,ex profeſſo, reiiciunt ſcripta prophetica, & Apoſtolica, & negant Chriſtum eſſe redemtorem. Deinde fingunt ſe,ſuis eleemoſynis,& labore militiæ, mereri remiſſionem peccatorum,& vitam æternam.

Hæc refutatio Mahometica, ſumpta ex Euangelio,eſt illuſtris. Alij legalia quædam taxant. Sed deletio Euangelij, eſt longè maius ſcelus. poſtea & legalia aſpiciantur.

Semper confuſiones libidinum, ſunt ſigna impietatis. Mahometus reipſa delet coniugium, concedens diuortia, pro cuiuſque arbitrio, etiãſi nullæ probabiles cauſſæ ſint. Nam ducere,& abiicere,cùm libet,reipſa eſt vulgaris ſcortatio.Diſſentiunt etiam à doctrina diuina,prohibitio vini, & ſuillæ carnis.

Nec diſputandum eſt: Quare ſinat Deus tantam multitudinem

tudinem,tã horribiliter decipi,& perire?& quare blaſphemos occupare ſumma Imperia ſinat:ſed dolendum eſt potius,tantam eſſe potentiam Diabolorum, & tantam miſeriam,& malitiam generis humani.

Tradidit Deus,illuſtribus teſtimoniis, ſcripta Prophetica,& Apoſtolica. Hæc nota ſunt, & amplecti eas,omnes debebant:ſed multi volentes aſpernantur. Quare impietas,& ingratitudo puniuntur,cæcitate & furoribus.Deinde intuentes tam triſtia exempla,exitij maximę partis generis humani,firmius amplectamur doctrinam Propheticam,& Apoſtolicam,& ſimus memores dicti æterni Patris: Hic eſt filius meus dilectus,hunc audite. Et aſſidua inuocatione filij Dei,nos doceri,gubernari,& confirmari petamus.Ipſe nos ad ſeſe vocat,inquiens:Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis,& ego reficiam vos.

Quod verò ſumma Imperia Mahometici diu tenuerũt, conſolemur nos doctrina Euangelij, quæ oſtendit Eccleſiam ſubiectam eſſe cruci, & non eſſe parem multitudini impiorum,iuxta dictum Prophetæ : Reliqui mihi populũ pauperem in terra,inuocantem nomen meum. Et tamen erigamus nos, articulo fidei : Credo eſſe Eccleſiã Catholicam:qui affirmat eſſe aliquem mediocrem cœtum,placentem Deo:& diſcamus,qui ſit,& vbi ſit ille cœtus,& nos in eum includamus:iuxta dictum:Plantati in domo Domini, in atriis Dei noſtri florebunt.

Forma etiam inuocationis noſtræ,diſcernat nos à Mahometicis,& aliis impiis,& ſit commonefactio de naturis in Chriſto,& propriis eius beneficiis, ac læti, verum Deũ inuocemus, fiducia Domini noſtri Ieſu Chriſti,& nos ab omnibus hoſtibus Chriſti ſeiungamus.

Intueamur etiam mente,patefactiones Dei,hũc verum Deum certis teſtimoniis patefactum alloquentes, ſicut primum præceptum dicit? Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te, de terra Ægypti,& adiungantur dicta de Filio:Qui non credit in Filium,ira Dei manet ſuper eum.In hac cogitatione,& gratias agamus Deo, quod nos veræ Eccleſiæ ciues fecit.Hac igitur forma vtor.

OMnipotens,æterne,viue, & vere Deus,æterne, & vnice Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti,qui, vnà cum Filio tuo coæterno, Ieſu Chriſto, & Spiritu tuo ſanctu,creaſti cælum,& terram,& homines, & alias creaturas:ſapiens,bone,verax,caſte,iuſte,iudex,liberrime,& mi-

fericors,diligens,& exaudiens nos,qui dixiſti:Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortẽ peccatoris,ſed vt cõuertatur, & viuat:Confiteor tibi,me miſerum peccatorẽ eſſe, & doleo,quod offendi te:at ſuplex oro, vt miſerearis mei, remittas mihi omnia peccata mea,& me iuſtifices, & ſalues,per,& propter filium tuũ, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,quem voluiſti pro nobis eſſe victimam, καὶ μεσίτην καὶ ἱκέτην miranda ſapientia,& immenſa bonitate:& ſanctifica me,Spiritu tuo ſancto,viuo,caſto, & veraci. Collige inter nos Eccleſiam,& eam guberna. Da Eccleſiæ politias honeſtas & tranquillas. Da nobis victum, vires corporis,rege ſtudia doctrinarum,& fac me vas miſericordię, nec ſim vas iræ. Mitiga pœnas publicas, & priuatas,propter Filium tuum, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, τὸν προβάντα ὑπὲρ ἡμῶν,& propter tuam gloriam, vt te,in tota æternitate,celebremus,& tibi gratias agamus. Amen. Credo,Domine,opem fer imbecillitati meæ: Sicut dixit Dominus noſter Ieſus Chriſtus:Petite & accipietis.

Hæc inſerui hiſtoriæ,quia ſeries rerum geſtarum,ſimul commonefactio eſt,de doctrinis.

Porro,in hiſtoria Heraclij,cõſideranda eſt,& inceſti cõiugij pœna.Prior coniunx Heraclij fuit Fabia Eudoxia,ex qua natus eſt filius, qui nominatus eſt Conſtantinus iunior cuius poſteri aliquot retinuerunt Imperium, quanquam nouerca ipſum veneno necauit, vt Imperium ad filium,natum in coniugio inceſto,transferret.Nam Heraclius,poſt mortem Fabiæ,duxit fratris filiam Martinam,ex qua natus eſt Heraclionas.Hunc, vt faceret Imperatorem mater,veneno tollit Conſtantinũ,ſexto menſe,poſtquam patri Heraclio ſucceſſerat. Adiuuit hæc conſilia Pyrrhus Patriacha,qui oderat Conſtantinum rectè ſentientem.

Tenuerunt Imperium Martina,& filius Heraclionas,nõ toto biennio. Nam Senatus eos cepit,& matri linguam præcidit,ne oratione populum cõcitaret. Filio nares præciſæ ſunt,& miſſi in exilium in Cappadociam, ibi in carcere mortui ſunt. Pyrrhus Patriarcha,ex fuga retractus,& interfectus eſt.

Hæ pœnæ ſecutæ ſunt inceſtum coniugium,parricidiũ, & impietatem.

Anno mundi,quater milleſimo,ſexcenteſimo,quinto.
Anno Romæ,milleſimo,trecẽteſimo, nõageſimo ſexto.
Anno Chriſti,ſexcenteſimo,quadrageſimo quarto.

GON-

CONSTANS.

COnſtans, filius Conſtantini iunioris, nepos Heraclij, pulſa Martina inceſta, cũ filio, à Senatu factus Imperator, tenuit Imperium annos viginti ſeptem, infelix aduerſus Saracenos. Domi fratrem Theodoſium interfecit, & fauens Monothelitis, pios aliquos taxantes errorem, occidit. Ipſius mandato, Theodotus Calliopa Exarchus, fraude cepit Martinum Romanum Epiſcopum, vinctúmque Conſtantinopolin miſit, vbi Conſtans eum in Thraciam Cherſoneſum incluſit, in qua Martinus fame, & ſqualore carceris aliquantò poſt extinctus eſt.

Adeò autem creuerant res Saracenicæ, ab initio regni Mahometici, quod collocatur in annum Chriſti, ſexcenteſimum, viceſimum tertium: annum Heraclij, decimum tertium, vſque ad hunc annum Chriſti, ſexcenteſimum quinquageſimum quintum, annum Conſtantis, decimum tertium, vt iam claſſe, ex Phœnicia, miſſa, Aſię littora popularentur.

Conſtans, anno decimo tertio, ſui Imperij ſcribitur, magno prælio in Lycia, à Saracenico duce Mushauia, victus eſſe. Tunc & Rhodum Saraceni ſpoliarunt; vbi, quę de coloſſo Solis narrantur, omitto, quia Plinius ſcribit, multo ante fuiſſe euerſum terræ motu. Sed prædæ magnitudo, ex toto littore dedit occaſionem illi fabulæ. Conſtans tãdem & in Italiam venit, vbi victus à Longobardis, cum eis inducias fecit, ſpoliatáque vrbe Roma, in Siciliam rediit, vbi infœlix Imperator, perfuſus feruente aqua, in balneo ſtrangulatus eſt.

Anno mundi, quater milleſimo, ſexcenteſimo, triceſimo ſecundo.

Anno Romæ, milleſimo, quadringenteſimo, viceſimo tertio.

Anno Chriſti, ſexcenteſimo, ſeptuageſimo.

CONSTANTINVS.

COnſtantinus Barbatus, ſeu Pogonatus cœpit regnare, cùm pater eum, ante Italicam expeditionem, conſortem Imperij feciſſet, & coronari iuſſiſſet. Regnauit annos decem, & ſeptem, felicior patre.

Saracenica claſſis, tunc ad Byzantiũ vſque, acceſſit, vnde repulſa, Cyzicum occupauit. Cúmque, toto ſeptennio in eo loco commoraretur, ſepè dimicatum eſt ad Byzantium, donec tandem, Architecti Callicini arte, igneo ſuo aqua

facti, naues Saracenicas incenderunt: quare, magna multitudine deleta, reliqui fugere coacti sunt. Ad Maleam, vbi contrarij flatus sæpè efficiunt turbines, reliquæ Saracenorum naues, partim illisæ sunt scopulis, partim demersæ in mare. Cùm igitur, circiter triginta millia Saracenorum periissent, Dux Muthauia pacem à Romanis petit. Facta est igitur pax annos triginta.

Post hoc bellum, noua gens arctoa, Bulgari, ad Mysiam inferiorem, quæ non procul à Byzantio abest, accesserunt, primúmque tunc celebrari nomen Bulgarorum cœpit, quos existimo dictos esse à Bolga fluuio, cuius fontes sunt non procul à Liuonia, in paludibus Moscouiæ. Adeò autem crescit, fluens versus Orientem, vt viginti quinque nauigabilibus ostiis influat in mare Caspium. Cùm autē Bulgari Romanum exercitum vicissent, Imperator pacem cum eis fecit, dedítque eis sedem in Mysia inferiore, quæ nunc quoque Bulgaria dicitur.

Anno duodecimo huius Constantini Barbati, videlicet anno Christi, sexcentesimo, octogesimo primo, Synodus εἰκουμενικὴ, ab Imperatore conuocata est Byzantium, quæ nominatur Sexta, in qua de contagiis Samosateni, disputatum est. Erant enim, qui contendebant in Christo tantùm esse vnicam voluntatem; qui ideò Monotheletæ nominati sunt. Hi tectè, significabant hoc quoque: se sentire: vnicam tantùm esse in Christo naturam. Huius Synodi mētionem rursus faciam, cùm infrà, de Ecclesia eius temporis, dicam. Decessit placidè Constantinus Imperator, facta pace in Imperio Orientis, & in Ecclesia.

Anno mundi, quater millesimo, sexcentesimo, quadragesimo nono.

Anno Romæ, millesimo, quadringentesimo, quadragesimo.

Anno Christi, sexcentesimo, octogesimo septimo.

IVSTINIANVS.

IVstinianus, filius Barbati, factus Imperator à patre, tenuit Imperium annos decem, ante exilium, deinde restitutus, regnauit annos sex. Fuit vltimus stirpis Heraclij, inquietus, crudelis, & infelix. Ac multarum ei calamitatum causæ fuerunt, duo eius domestici assentatores, & sycophantæ, qui nimiam potentiam sibi sumpserunt, vt apud Theodosium iuniorem Eutropius, quem Gorgonem cogno-

cognominarunt. Horum ſycophantarum alter fuerat Monachus, nomine Theodoſius, cui, cùm ſummam autoritatẽ tribueret, nominauit eum Generalem. Alter Stephanus, nominatur Sacellarius, qui regit conſilia de religione, etiã matrem Imperatoris verberare auſus eſt. Hi duo aſſentatores crudelitatem in Duces exercebant. Leontiũ Ducem biennio in carcere retinuerunt, qui, cùm euaſiſſet è carcere, adiuuante Patriarcha, factus eſt Imperator. Hic Iuſtiniano nares præcidit, eúmque Cherſonem relegauit, cùm annos decem Imperium tenuiſſet. Duos ſycophantas aulicos, Theodoſium, & Stephanum, funibus ad pedes alligatis, per vrbem traxit, poſtea combuſſit.

Hic exitus aulicorum ſycophantarum fuit, non mitior, quàm Seiani apud Tiberium, apud Seuerum Plautiani, apud Theodoſium iuniorem Eutropij. Nec diutius triennio Leontius Imperium tenuit. Nam Tiberius Apſimarus, qui rediens cum exercitu, ex Africa pulſus à Saracenis, metuẽs Leontium, à ſuo exercitu, dictus eſt Imperator. Hic Leontium, truncatis naribus, in monaſterium incluſit. Contra Saracenos in Syriam miſit fratrem Heraclium, qui aliquantiſper eos repreſſit.

Tenuit imperiũ annos ſeptem. Rediit autem Juſtinianus, adiutus à Bulgaris, qui Leontium & Apſimarum perforum vinctus duci iuſſit, proſtratis coram ipſo, colla calcauit, deinde eis capita præcidit: Callinica Patriarchæ oculos effodit, Heraclium, fratrem Apſimari, ſuſpensũ ſtrãgulauit. Cùm autem, aduerſus Cherſonem, claſſem miſiſſet, exercitus Philippicum Bardanem Imperatorem fecit, qui properans ad Conſtantinopolin, Juſtinianum, & filium eius Tiberium, abſtractos ab ara, occidit. Ita tres Imperatores, exiguis interuallis, occiſi ſunt.

Anno mundi, quater milleſimo, ſexcenteſimo, ſeptuageſimo quinto.

Anno Romæ, milleſimo, quadringenteſimo, ſexageſimo ſexto.

Anno Chriſti, ſeptingenteſimo, decimo tertio.

PHILIPPICVS BARDANES.

PHilippicus Bardanes factus Imperator ab exercitu, qui a Juſtiniano defecerat, tenuit Imperium annos duos, deleuit imagines in templis, ſextæ Synodi decreta oppugnauit, & Monotheletas rurſus defendit. Sed Artemij Secretarij cõſiliis, oculis priuatus, in carcerem coniectus eſt,

Anno mundi, quater milleſimo, ſexcenteſimo, ſeptuageſimo ſeptimo.

Anno Romæ, milleſimo, quadringenteſimo, ſexageſimo octauo.

Anno Chriſti, ſeptingenteſimo, decimo quinto.

ARTEMIVS.

ARtemius, qui nominatur Anaſtaſius ſecundus, tenuit Imperium annum vnum, & tres menſes, vir eruditus. Fuerat enim inter Secretarios præcipuus, cúmque amans eſſet cõcordiæ in Eccleſia, repreſſit eos, qui ſextam Synodum oppugnabant, ſed in bello infelix fuit, quia exercitus corrupti ſeditionibus proximorum Imperatorum, cùm licentiam frenari ægrè ferrent, Theodoſium Adramittenum Imperatorem fecerunt, qui, pulſo Artemio, & in monaſterium incluſo, tenuit Imperiũ non amplius vno anno, ídq; volens ceſſit Leoni Iſauro. Sed Artemius, poſt annos aliquot, collecto ex Bulgaris exercitu, recuperare Imperium conatus eſt: verùm proditus Leoni, interfectus eſt.

Anno mundi, quater milleſimo, ſexcenteſimo, octogeſimo.

Anno Romæ, milleſimo, quadringenteſimo, ſeptuageſimo primo.

Anno Chriſti, ſeptingenteſimo, decimo octauo.

LEO TERTIVS.

LEo tertius, hoc nomine, Iſaurus, Conõ antea nominatus, rexerat Alanos. Poſtea ab Artemio contra Saracenos miſſus, cùm audiuiſſet cõtra Artemium factum Imperatorem Theodoſium, ipſe, tanquam defenſurus Artemium, redit Nicomediam, & capto filio Theodoſij, paciſcitur cum patre, vt Imperio cedat. Ita Leo Iſaurus ſibi Duces, & exercitus omnes, iurare iubet. Tenuit Imperium annos viginti quinque.

Digniſſima verò cõſideratione ſunt, huius Leonis Iſauri tempore, bella Saracenica, quæ legentes, tempora conſiderent, quàm celeriter potentia Saracenica creuerit, & quã triſte exemplum ſit, tot gentes faſcinatas à Diabolis, ſubita amentia deficere à filio Dei. Clarè enim, in hac hiſtoria conſpicitur, verum eſſe verſum Sophoclis:

Ταχεῖα πειθὼ ἥδ' ἀγαθῶν ὁδηγέτις.

Agnoſcamus autem, & diuinitùs depulſos eſſe à Gallia, pul-

pulcherrimis victoriis, Caroli Martelli, Ducis Brabantiæ, qui fuit auus Caroli Magni Imperatoris.

At tempora primum conferantur: Mahomes cœpit regnare, anno sexcentesimo, vicesimo tertio, Christi. Ab hoc anno, vsque ad initium Leonis Isauri, videlicet vsque ad annum Christi, septingentesimum, decimum octauum, sũt anni centum, & quinque. Intra hoc spatium Mahomet, & successores eius, qui Saraceni, & Agareni nominantur, potiti sunt Arabia, Palæstina, Syria, Persia, Ægypto, Africa. Traiecerunt & ex Africa, in Hispaniam: quam, cùm decem annos tenuissent, in Galliam, vsque ad Turonum, trecenta & septuaginta millia Saracenorum infusa sunt. Alibi verò progressi in minorem Asiam, obsederunt, regnante Constantino Barbato, Byzantium, circiter annum sexcentesimum, septuagesimum quartum, vnde repulsi, redeunt cum maiore classe, sub Leone Isauro, post annos circiter quadraginta, videlicet Leonis Isauri initio. Tunc rursus biennio Constantinopolin obsident, Duce Masgada, sed rursus, singulari ope diuina, repulsus est. Nam Saracenicus exercitus fame, & pestilentia periit: naues fulminibus submersæ sunt, aliquæ ignibus, arte sub aqua factis, incensæ sunt. Ita rursus aliquantisper Saraceni repressi sunt, ne Asiã minore, & Byzantio potirentur.

Sed maiora bella duo, in Gallia, mota sunt. Primũ enim in Galliam, rex Abidiramus duxit multitudinem Saracenorum, cuius numerus traditur fuisse triginta millia hominum. Hunc Eudo Vvestgothus Aquitaniæ dominus, cõtra Francos attraxerat. Iamque Burdegalam Saraceni, vi captam, diripuerant, & vsque ad Turonum, magna multitudine Christianorum trucidata, peruenerant. Erant in sũmo periculo Gallia, & Italia.

Relictis igitur bellis Saxonicis & Frisiacis, Carolus Martellus, Dux Brabantiæ, robur regni Francici ducit contra Saracenos. Clàm etiam ab Eudone petit, ne Christianum nomen in Europa deleri finat, eũmque monet, vt relicta societate Saracenorum coniungeret se cum Francico exercitu. Prælio igitur facto, Deo iuuante, vincit Caroli Martelli exercitus, & tota illa multitudo Saracenorũ trucidatur: periit in acie rex Abidiramus.

Hac tanta clade arrepta, Saraceni tamen nondum quieuerunt. Nam aliquanto post rursus ex Hispania, duo ingentes exercitus Saracenici, in Galliam effusi sunt, fretã societate Westgothorum in Aquitania, & Narbonensi

Gallia. Rex Saracenorum Athinius, cũ magna claſſe, Galliam Narbonenſem inuaſit, & Auinionem, ſubita vi, cepit, eámque belli arcem fecit. Hanc obſidione cinctam, rursũ Carolus Martellus, magna cum difficultate, expugnatam, recipit, & Saracenos, magno numero trucidato, expellit. Rex Athinius, cum parte copiarum, in naues fugiens, Narbonem delatus eſt. Hanc vrbem cùm obſideret Carolus Martellus, alter rex Saracenorum Amorræus, vt circumſeſſis opem ferret, ex Hiſpania venit. Properat Carolus, ne hoſtium exercitus coniungantur, & in valle Carbona, ad fluuium Birram, cum Saracenis dimicat. Ibi, inter primos, occiſo Amorræo, acies perculſa morte regis, fugere cœpit, exercitus partim in flumine ſubmerſus eſt, partim trucidatus.

Cognita Amorræi clade, Athinius ex Narbone, cum ſuo exercitu, fugit, & præda, ex inſulis Liguriæ vicinis, auecta, in Hiſpaniam rediit. Narbonem Carolus, ne Weſtgotti inde noua bella molirentur, deleuit.

Repreſſi his cladibus Saraceni, qui ſe Gallia & Italia potituros eſſe, ſperauerant, deinde ſemper, inter Pyrenæos montes, ſe continuerunt. Nec exiſtimo bellum vtilius, & difficilis, poſt id tempus, vllum geſtum eſſe: quia, non ſolum Galliæ vaſtatio, ſed etiã propagatio Mahometicæ impietatis, in reliquam Europam, prohibita eſt. Quid eſt autem melius, quam ſimul & tot ciuium corpora, & familias defendere, & in præſentia, & ad poſteritatem, manifeſtas blaſphemias depellere?

Hæ ſunt iuſtæ, & magnæ cauſſæ cur viri fortes, arma induant vt in Symbolo, Hiſpanicus rex Alphonſus, auem pelecanum ſibi pectus fodientem, & ſanguine ſuos pullos alentem pinxit, & adſcripſit: Pro lege, & pro grege, ſignificans has duas eſſe iuſtas bellorum cauſſas: Depulſionem latrociniorum à corporibus, & depulſionem blaſphemiarum.

Profuit autem etiam hæc victoria in Hiſpania, quia reliquiæ Chriſtianæ, ex gente Gottica, retinuerant loca horridiora vicina Pyrenęis montibus, Cantabriam, & Aſturiã. Inde progreſſæ paulatim, domitis Saracenis, recuperauerunt Hiſpaniam. Ex illis Gotticis reliquiis, orta eſt ſtirps proximorum regum Hiſpanicorum, ex quibus materna origo eſt Carolo Imperatori.

Agnoſcamus igitur Dei beneficia, & ei gratias agamus, ſub quo de reſtit. ũti mediocrem ſtatum, ſicut tunc Carolum Mar-

Gallia. Rex Saracenorum Athinius, cũ magna classe liam Narbonensem inuasit, & Auinionem, subita vi, eámque belli arcem fecit. Hanc obsidione cinctam, Carolus Martellus, magna cum difficultate, expugna recipit, & Saracenos, magno numero trucidato, exp Rex Athinius, cum parte copiarum, in naues fugiens, bonem delatus est. Hanc vrbem cùm obsideret Ca Martellus, alter rex Saracenorum Amorræus, vt cir sessis opem ferret, ex Hispania venit. Properat Carol hostium exercitus coniungantur, & in valle Carbon fluuium Bitram, cum Saracenis dimicat. Ibi, inter pri occiso Amorræo, acies perculsa morte regis, fugere pit, exercitus partim in flumine submersus est, partim cidatus.

Cognita Amorræi clade, Athinius ex Narbone, cum exercitu, fugit, & præda, ex insulis Liguriæ vicinis, au in Hispaniam rediit. Narbonem Carolus, ne West inde noua bella molirentur, deleuit.

Repressi his cladibus Saraceni, qui se Gallia & Itali tituros esse, sperauerant, deinde semper, inter Pyre montes, se continuerunt. Nec existimo bellum vtiliu difficilis, post id tempus, vllum gestum esse: quia, no lum Galliæ vastatio, sed etiã propagatio Mahometic pietatis, in reliquam Europam, prohibita est. Quid e tem melius, quam simul & tot ciuium corpora, & fa defendere, & in præsentia, & ad posteritatem, mani blasphemias depellere?

Hæ sunt iustæ, & magnæ causæ cur viri fortes, arm duant vt in Symbolo, Hispanicus rex Alphonsus, pelecanum sibi pectus fodientem, & sanguine suos alentem pinxit, & adscripsit: Pro lege, & pro grege, si cans has duas esse iustas bellorum causas: Depulsi latrociniorum à corporibus, & depulsionem blasph rum.

Profuit autem etiam hæc victoria in Hispania, qui quiæ Christianæ, ex gente Gottica, retinuerant loca ridiora vicina Pyrenęis montibus, Cantabriam, & A Inde progressæ paulatim, domitis Saracenis, recupe runt Hispaniam. Ex illis Gotticis reliquiis, orta est proximorum regum Hispanicorum, ex quibus mate rigo est Carolo Imperatori.

Agnoscamus igitur Dei beneficia, & ei gratias ag subinde restit ęti mediocrem statum, sicut tunc Ca

ellum, ad iusta bella excitauit, & consilia, & dextram
rexit. Fuitque, propter has victorias, mediocris pax
ope annos circiter centum, regnantibus Pipino, Carolo
no, & Ludouico Pio. Horum etiam Principum virtu-
celebremus, qui fuerunt organa Dei, & non contuma-
ei repugnarunt, sicut faciunt Tyranni, qui, volentes,
tiæ suas cupiditates anteferunt.

t autem, qui fuerit Carolus Martellus, consideretur,
ndum est, in historia Francica, Maiores domus nomi-
, qui fuerunt, post reges, summi gubernatores aulæ, vel
i, vt nos dicimus *Hoffmeister*: illi dixerunt *Hausmeir*,
d Latini scribæ interpretati sunt, Maiorē domus. Hunc
lum dignitatis, regi proximum, tenuit Martellus, cùm
Dux Brabantiæ. Iuuenem nouerca Woldruda, mor-
Pipino patre, carceri inclusit in Colonia Agrippina:
e tamen diuinitus euasit. Recuperata dignitate pater-
onpescuit Frisios. Deinde in Aquitania vicit Eudonē.
tea Franci Principes regnum ei obtulerunt, quod re-
re noluit, contentus paterna dignitate. Deinde Sara-
os infusos in Galliam, magnis præliis, deleuit: in quibus
lia habuit regis Lōgobardorum Landbrandi, Landfri-
ucis Alemannorum, & Odillonis ducis Bauarię.
x tot gentium fortissimarum auxiliis æstimari potest,
gnum Europæ periculum à Saracenis fuisse: singulari e-
n sapientia, tot gentes coniunctas esse, ad tanti belli so-
atem, in quo rectè de Martello dici potest, vt de The-
tocle dictum est: Victos esse ab eo Persas, fortitudine,
os verò lenitate: τοὺς μὲν πολεμίους ἀνδρείᾳ, τοὺς δὲ συμμάχους δι-
κοσύνῃ νικῆσαι.

Tanta igitur eius autoritas fuit, vt cum Ludbrandus rex
ngobardorum, vrbem Romam obsideret, & Romanus
scopus auxilium peteret, Carolus Martellus, tātùm le-
ione missa, perfecerit, vt Longobardus ab vrbe Roma
cederet, ac cum Episcopo Romano pacem faceret.
Tenuit paternam dignitatem annos viginti sex. Decef-
anno Christi, septingentesimo, quadragesimo primo
decimo calendas Nouembris, non multo ante mortem
peratoris Leonis Isauri. Sepultus est autem inter reges
ncicos, in æde Dionysij, & sepulcro additum est hoc
taphium:

Ille Brabantinus Dux ...
Malleus ...
Dux, ...

Non vult regnare, ſed regibus imperat ipſe.

Hęc de Saracenis, & de Caroli Martelli victoriis, & lenti virtute nolui omittere: quia harum tantarum consideratio, propter multas grauiſſimas cauſas, vtil eſt. Nunc ad Leonis Iſauri poſtremum actum accedo

Cùm, repulſis à Byzantio Saracenis, Leo Iſaurus a otij nactus eſſet, edictum proponit, quo iubet delen gines in templis. Inde nominatus eſt κονόμαχος. Omi bulas, quæ narrant, eum à Iudæis incitatum eſſe. H adeo ingrata fuit Romano Epiſcopo Gregorio terti fulmen excommunicationis cõtra Leonem Iſaurum pter εἰκονομαχίαν ediderit, prohibuerit etiam in Italia ra ei ſ lui.

Hæc initia fuerunt coniunctionum, & fœderum P ciorum cum Francis. Erant alioqui magno in odio Imperatores, & Exarchi magnam crudelitatem in I xercebant. Florebant autem Franci, non ſolùm po fed etiam fama iuſtitiæ, & pietatis. Ideò defenſio ab ſtea aliquoties petita eſt, ſicut vſitatum eſt, contra T nos, vicinam defenſionem quærere, & ſcriptum eſt ptet iniuſtitiam regna transferuntur. Tunc verò, rextus religionis acceſſit, quod Leo Iſaurus, & dei lius, imagines, & ſtatuas delebant.

Anno mundi, quater milleſimo, ſeptingenteſimo to.

Anno Romæ, milleſimo, quadringenteſimo, no mo quinto.

Anno Chriſti, ſeptingenteſimo, quadrageſimo ſe

CONSTANTINVS.

COnſtantinus Copronymus, filius Leonis Iſaur patre, coronatus eſt à Patriarcha, cui nomen fu manus. Tenuit Imperium annos triginta quinqu minatus Copronymus, quòd infans, in ſacro baptiſ in aquam baptiſmi ſtercus ex ventre eiecit. In del imaginibus templorum vehementior fuit patre. Ide tra eum factus eſt Imperator, conſenſu Patriarchæ bilitatis Arrabaſdus, quem prælio victum, poſt bie Copronymus cepit, & ipſi, & duobus eius filiis ocu fodit. Patriarcham verberare iuſſit, & inuerſum conuerſa facie ad caudam, quam manibus tenere cumbere. Cum Bulgaris varia geſſit bella. Tandem

Non vult regnare, ſed regibus imperat ipſe.

Hęc de Saracenis, & de Caroli Martelli victoriis, & excellenti virtute nolui omittere: quia harum tantarum rerum conſideratio, propter multas grauiſſimas cauſas, vtiliſſima eſt. Nunc ad Leonis Iſauri poſtremum actum accedo.

Cùm, repulſis à Byzantio Saracenis, Leo Iſaurus aliquid otij nactus eſſet, edictum proponit, quo iubet deleri imagines in templis. Inde nominatus eſt εἰκονόμαχος. Omitto fabulas, quæ narrant, cum à Iudæis incitatum eſſe. Hæc res adeo ingrata fuit Romano Epiſcopo Gregorio tertio, vt fulmen excommunicationis cõtra Leonem Iſaurum, propter εἰκονομαχίαν ediderit, prohibuerit etiam in Italia tributa ei ſolui.

Hæc initia fuerunt coniunctionum, & fœderum Pontificiorum cum Francis. Erant alioqui magno in odio Græci Imperatores, & Exarchi magnam crudelitatem in Italia exercebant. Florebant autem Franci, non ſolùm potentia, ſed etiam fama iuſtitiæ, & pietatis. Ideò defenſio ab eis poſtea aliquoties petita eſt, ſicut vſitatum eſt, contra Tyrannos, petebam defenſionem quærere, & ſcriptum eſt: Propter iniuſtitias regna transferuntur. Tunc verò, & prætextus religionis acceſſit, quod Leo Iſaurus, & deinde filius, imagines, & ſtatuas delebant.

Anno mundi, quater milleſimo, ſeptingenteſimo, quarto.

Anno Romæ, milleſimo, quadringenteſimo, nonageſimo quinto.

Anno Chriſti, ſeptingenteſimo, quadrageſimo ſecundo.

CONSTANTINVS.

COnſtantinus Copronymus, filius Leonis Iſauri, viuo patre, coronatus eſt à Patriarcha, cui nomen fuit Germanus. Tenuit Imperium annos triginta quinque. Nominatus Copronymus, quòd infans, in ſacro baptiſmi ritu, in aquam baptiſmi ſtercus ex ventre eiecit. In delendis imaginibus templorum vehementior fuit patre. Ideò contra eum factus eſt Imperator, conſenſu Patriarchæ, & nobilitatis Arrabaſdus, quem prælio victum, poſt biennium Copronymus cepit, & ipſi, & duobus eius filiis oculos effodit. Patriarcham verberare iuſſit, & inuerſum aſino conuerſa facie ad caudam, quam manibus teneret, circumuehi. Cum Bulgaris varia geſſit bella. Tandem, poſtquam

quam variam crudelitatem exercuit, morbo mortuus est.

Ipsius tempore desiit Exarchatus in Italia, & Pipinus filius Caroli Martelli, cùm fuisset Maior domus annos decem, consensu procerum factus est rex Francorum, anno Christi, septingentesimo, quinquagesimo primo.

Scribitur, Romani Pōtificis Zachariæ autoritate, proceres iuramento liberatos, coëgisse Hildericum, vt regium nomen deponeret, Hilderico in monasterium incluso. Pipinum Bonifacius Suessione coronauit. Deinde Pipinus bis in Italiam vocatus est, contra Longobardorum regem Astulfum. In vtraque expeditione, modestia Pipini verè heroica fuit, quam fortassis eò maiore cura præstitit, quia fuit educatus apud regem Lutebrandum. Ideò sic consuluit paci, vt regnum Longobardorum non deleuerit, ac ne quidem vestigium in Italia occupauerit.

In priore expeditione, cùm Astulfum Ticini circumsessum, coëgisset promittere pacem, datis obsidibus, hac pactione contentus, mox in patriam redit. Sed Astulfi ferocia magis irritata, quàm repressa fuit. Post abitum Pipini: Astulfus, cōtra pacta, maius bellū mouet: ducit exercitum ad vrbem Romā, & obsidet eam tres menses. Cùm autem Pipinus rediisset in Italiam, relinquit obsidionem Romæ Astulfus, metuens regno Longobardico. Hìc magis cōspicitur modestia Pipini: tantùm priores conditiones pacis seruari postulat, iubet contentum esse paterno regno, & abstinere ab vrbe Romana, & à reliqua Italia. Nec verbis contentus est Pipinus, vt antea, sed manet in Italia, donec præsidia Astulfus, ex vrbibus Rauenna, & aliis deducit.

Fabula verò de donatione, quàm, à Pipino factam esse, aliqui narrant, manifestè refutatur, ex Ludouici Pij historia, qui distinxit Italiæ vrbes, quas vellet esse Imperatoris. Reddidisse Pontifici eas, quas ei Longobardi ademerant, consentaneum est. Fortassis & in Latio aliquas addidit, cæteras voluit esse liberas.

Cū discessisset ex Italia Pipinus, ducit exercitum cōtra Saxones, & Bauaros. Rex Bauaricus Tassillo, sine dimicatione rediit in gratiam cum Pipino; qui iussit eum retinere regnum. Erat enim sororis Pipini filius. Sicut in Italia ostendit, reges decere iustitiam, & modestiam: ita & in Germania modestiæ exemplum ostendit. Saxonibus acie victis, etiam ita pax data est, vt suo contenti, nihil adimerent regno Francico, & suis legibus viuerent, tantùm quotannis adducerent ad regē Francicū, trecentos bellatores equos,

A Pipino etiam, ſcribunt, ſummum iudicium in Gallia, quod Parlamentum nominant, Lutetiæ initiò cõſtitutum eſſe, quod ſapientia iudicum, ordine cognitionis, ſeueritate executionis, lõgè antecellit omnibus iudiciis, in genere humano. Hęc verè heroica ſunt, iuſta bella gerere, & in victoria iuſtitiam & modeſtiam retinere, & legitima iudicia, profutura toti poſteritati, conſtituere. Hæc præcipua ſunt, quæ in Occidẽte, Copronymi tempore acta ſunt. Interea in Oriente, ex portis Caſpiis effuſi Turcæ, in Colchicam, & Armeniam irruperunt: vbi & cum Saracenis præliati ſunt. Hanc fuiſſe cauſſam exiſtimo, cur Saraceni, aduerſus Copronymum, nihil memorabile egerint.

Etſi autem Mauricij tempore, bella geſſerũt Turcę cõtra Perſas: tamen, quia tunc à Perſis repreſſi ſunt, ea eruptio minus celebris eſt, quàm hæc ſecunda, in qua primùm Saracenica arma experti ſunt, quæ in tempora Copronymi, & Pipini incidunt. Sunt autem montes Caſpij, vicini Iberiæ: vbi nunc quoque ſunt vberes venæ metallicæ. Quare dictos eſſe exiſtimo, quaſi argenteos, quia Keſeph argentum ſignificat. Quando autem Turcæ & Saraceni eripuerint Imperium Aſiæ, poſtea dicemus.

Anno mundi, quater milleſimo, ſeptingenteſimo, triceſimo nono.

Anno Romæ, milleſimo, quingenteſimo, triceſimo.

Anno Chriſti, ſeptingenteſimo, ſeptuageſimo ſeptimo.

LEO QVARTVS.

LEo quartus, Copronymi filius, patri ſucceſſit. Tenuit Imperium annos quinque. Coronatus à Patriarcha, viuo patre, qui ei deſpondit coniugem Irenen Athenienſem. Patrem imitatus eſt, in delendis imaginibus. Exercitũ in Syriã miſit, qui magis irritauit Saracenos, quàm repreſſit. Nam, aliquantò poſt, Irene, pacem cum Saracenis fecit, promiſſo tributo. Filium puerũ coronari à Patriarcha curauit, nec multò poſt, febre pater extinctus eſt.

Anno mundi, quater milleſimo, ſeptingenteſimo, quadrageſimo quarto.

Anno Romæ, milleſimo, quingenteſimo, triceſimo quinto.

Anno Chriſti, ſeptingenteſimo, octogeſimo ſecundo.

IRENE.

IRENE, cum filio adoleſcentulo, ſimul regnat annos decem.

cem. Postea domesticæ discordiæ varias confusiones pepererunt. Sed hæc prima gubernatio Irenes fuit tranquillior. Anno igitur septimo, Synodus οἰκουμενικὴ Niceæ cõgregata est, quę nominatur Septima, in qua decretum factum est de restituendis imaginibus. Nec ea res sine magno tumultu acta est. Cùm Episcopi, & doctores, in templo Byzantij consedissent ad dicendas sententias, magna multitudo irrumpens, dissipauit eos armis, quia nolebat statuas, & imagines restitui, ne impij cultus, & inuocationes statuarum, aut hominum confirmarentur.

Erat autem Eunuchus Irenes, Aëtius, qui præcipua cõsilia aulæ regebat, & hoc agebat, vt Irene nuberet suo cognato, præsidi Thraciæ. Suasit igitur, vt ad comprimẽdam seditionem, pręses ille, cum suo exercitu accerseretur. Hoc vocato, ciuibus arma adempta sunt, & multi impositi in naues, passim in insulas missi sunt.

Deinde Synodus translata Niceam, ex sententia Romani Episcopi, decretum condidit, vt statuæ, & imagines restituerentur.

Postea, cùm filius Constantinus, natus annos viginti, regere Imperium, suis consiliis, vellet, & quosdam matri addictos, remoueret, ipsa cũ suis, sollicitauit partem exercituum, vt iurarent, se filium non admissuros esse ad imperium. Sed Armeniaci exercitus, rem iniustam detestantes, filio iurauerunt, quorum exemplum deinceps & cæteri omnes secuti sunt. Nec tamen finis fuit insidiarum. Cùm annos septem regnasset Constantinus, mater nacta occasionem, quòd filius vxorem dimiserat, & in monasterium incluserat, & aliam duxerat, mittit certos homines, qui filium caperent. Hi capto, effoderunt oculos, qua ex re, post paucos dies dolore extinctus est.

Irene, postquam filius oppressus est, regnauit sola tantùm tres annos. Intra hoc triennium, cùm Græci non solùm despecti essent, propter muliebre Imperium, sed etiam inuisi, propter multorum temporum tragica exempla, & propter recentem matris crudelitatem erga filium & ipsius patruos, & Italia defensione indigeret cõtra Longobardos, & seditiones: nam & Romæ Pontifex per seditionem captus, & verberatus fuit: accersitus est Carolus, propter iustitiam, & cæteras virtutes, præsertim cum & antea iustitiam, & modestiam Caroli Martelli, & Pipini, Italia experta esset: ita cum nomine Imperatoris, gubernatio Italiæ ad Carolum Magnum translata est. Fuit

pulchra coniunctio Italiæ,& Galliæ,& Germaniæ.

Omissis igitur Græcis Imperatoribus, quorum plerique fuerunt Tyranni, & postremi tandem, domesticis discordiis, Turcas attraxerunt, breuiter recitabo res gestas nostrorum Imperatorum, quorum initia læta fuerunt, & Italiæ,& Germaniæ salutaria. Postea discordiis Pontificum, & Imperatorum, huius Imperij potentia, & authoritas, languefacta est.

ECCLESIASTICA EIVS temporis.

IMperatorum Mauricij, & Phocæ tempore,fuit Gregorius Romanus Episcopus, primus eius nominis, qui vt vir Romanus,politica negotia multa egit. Sed duas res,in Ecclesia pernitiosas auxit, Inuocationem hominum mortuorum, & sacrificia pro mortuis, quæ res horribiliter nocuerunt Ecclesiæ, vt alibi copiosè exponitur.

In Heraclij tempora,vt supra dixi, incidunt initia horrẽdæ blasphemiæ Mahometicæ, & regni Saracenici,quod blasphemias,multiplici crudelitate,propagauit.

Post Heraclium, Constantius quintus, natus ex Constante,filio Constantini,filij Heraclij, Synodum vocauit Byzantium, quæ nominatur sexta Synodus οἰκουμενική. In qua damnati sunt, qui contendebant tantùm vnicam in Christo voluntatem esse. Vnde & μονοθελῆται nuncupati sunt. Quomodo pinxerint errorem, nõ scribitur,sed contagia Samosateni, aut Nestorij fuisse existimo, de quibus supra dictum est.

Sciant autẽ studiosi,de hac quæstione,in Petri Longobardi commentariis lib.3. distinctione decima septima disputati,vbi consideratio horum quatuor graduum,in Christo, vtilis est,videlicet appetitionum cibi, & potus, affectuum,qui sunt proprij neruorum, vt dolorum in laceratione corporis: deinde affectuum cordis. Tertius gradus est voluntatis,quæ est propria naturæ humanæ.

Hos gradus in Christo esse, manifesta testimonia ostẽdunt,sed sunt ordinati omnes, & sine peccato, nec ruunt extra legem Dei. Sitio,inquit quod primi gradus est. Secundi gradus sunt dolores in laceratione corporis. Nec enim imaginandum est, Christum fuisse scopulum, cùm quidem ipse dicat: Tristis est anima mea vsque ad mortẽ. Et nerui,ordine naturæ,sentiebant destructionem. Sic &

cor,or-

cor, ordine naturæ, ſine peccato, ſentiebat deſtructionem.

Hi dolores neruorum, & cordis, aliquo modo ad animam quoque penetrant, ſicut dicit: Non ſicut ego volo. Nec ſunt peccata, ſed tantùm cruciatus patientis Chriſti, ſicut ipſa mors: & concurrebant ad neruorum, & cordis ſenſum, alij dolores in Chriſto, qui animam feriebāt: Senſus iræ Dei, aduerſus peccata, generis humani, iuxta dictum: Iniquitates eorum ipſe portabat. Interea tamen voluntas humana, in anima Chriſti retinet firmitatem propoſiti, & ſe ad obedientiam offert: Non vt ego volo, ſed vt tu vis. Ita manet harmonia, & congruentia cum Deo.

Teſtimonium verò de voluntate, quę eſt propria diuinæ naturæ in Chriſto, firmum eſt. Nemo nouit Patrem, niſi Filius, & cui vult reuelare Filius, ὦ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι. Id velle, eſt naturæ diuinæ quæ cum Patre, & elegit Eccleſiam, & eſt in ea efficax. Diligenter autem & ob hanc cauſſam, id dictum conſiderandum eſt, quia refutat Samoſatenum, & teſtatur λόγον eſſe ὑφεστῶτα.

Hæc breuiter attigi, vt conſiderent ſtudioſi, diputationem illius temporis, res grauiſſimas complexam eſſe, quas cogitare, ad agnitionem, & inuocationem Chriſti, vtile eſt, & alit eruditionem hæc conſideratio.

Tempore Irenes, Synodus, quæ nominatur Septima ἐν Νικαίᾳ, in vrbem Niceam tranſlata eſt, quæ decretum fecit, de ſtatuis, & imaginibus reſtituendis. De qua controuerſia non addo diſputationem. Sed manifeſtum eſt, cultum idolorum cumulatum eſſe ſtatuis.

Fuit, Pipini temporibus, in Germania, Bonifacius, cuius epiſtola extat, quæ oſtendit eum in Turingia, & vicinis locis multos Eccleſiarum abuſus emendare conatum eſſe. Queritur crebra eſſe adulteria ſacerdotum, & pœnam fecit deprehenſo carcerem vnius anni. Prohibuit & Ethnica ſacrificia, vt ipſe nominat, quę dicebant ſe ſanctis facere. Exiſtimo barbarica conuiuia fuiſſe. Prohibuit & magica, quorum vbique apud Ethnicos magnus vſus fuit. Scribit ad Anglicum regem, quem obiurgat, propter adulteria. Gentem Saxonicam etiam, antequam audiuit doctrinam Eccleſiæ, adeò deteſtatam eſſe ſtupra, & adulteria, vt ſtupratas, & adulteras, ſtrangulatas deinde cremauerint. Ac ſupra rogos ſuſpenſos, & vſtulatas eſſe ſtupratores, & mœchos, donec morerentur. Hæc ſeueritas in pœnis ſtupri, & adulterij, digna memoria eſt, & optandum eſt, vt

commonefacti magiſtratus hoc exemplo, hac ipſa in re ſint ſecuriores, ſicut Deus præcipit, qui leges caſtitatis tradidit, & earum legum contemptum horribiliter punit, vt pœna Dauidis & alia exempla, omnium temporum, oſtendunt. Tandem Bonifacium à Friſiis, occiſum eſſe, ſcribitur. Corpus doctrinæ ipſius integrum non extat, ſed conſentaneum eſt, Gregorij doctrinam, & exempla ſecutum eſſe. Precor autem filium Dei, vt ſemper Eccleſiam in his regionibus colligat, & ipſe eam gubernet, & protegat.

Amen.

Free copy for study purposes only - The Warburg Institute Digital Collections

CHRO-